

พุทธธรรมทีปนี้ 1

THE LORD BUDDHA'S TEACHINGS, EXPLAINED I

PD 007

พุทธธรรมที่ปณี 1

PD 007 : พุทธธรรมที่ปณี 1

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะผู้จัดทำ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชมรมประสานงาน DOU

ตู้ ปณ. 69 ปณจ. คลองหลวง

จ. ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

“บุคคลใด ได้สดับพระสัทธรรมในพระศาสนาของพระชินเจ้า บุคคลนั้นย่อมไม่ไปสู่มุคติ ตลอดแสนกัลป์”

ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น แม้เพียงบทเดียวก็เป็นสิ่งที่หาฟังได้ยาก การได้ฟังธรรมะบทสั้น ๆ ถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นยากมาก เพราะจะต้องอาศัยการบังเกิดขึ้นของผู้รู้มาเป็นผู้ถ่ายทอดบอกกล่าว ในสมัยที่พระโพธิสัตว์กำลังสร้างบารมีอยู่นั้น ท่านจะรักในการฟังธรรมเป็นอย่างยิ่งถึงกับยอมกระโดดจากภูเขายักษ์กินเพื่อแลกกับการฟังธรรมแม้เพียงเล็กน้อย เพราะท่านได้ขบคิดว่า การตายเป็นเรื่องธรรมดาเพราะทุกคนที่เกิดมาในโลกล้วนต้องตายทั้งสิ้น แต่การได้ฟังธรรมนั้น หากปราศจากการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะเกิดอีกกี่หมื่นแสนชาติ ก็ไม่อาจจะหาฟังได้อีกแล้ว

ดังนั้น การตั้งใจศึกษาธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและน้อมนำไปปฏิบัติ ก็จะสามารถหลุดพ้นห่วงทุกขได้ นับเป็นบุญลาภของผู้ที่เกิดมาในยุคนี้ที่พระพุทธศาสนา วิชาธรรมกายกำลังเจริญรุ่งเรือง จึงไม่ลำบากในการฟังธรรม และศึกษาธรรม แสดงว่าเป็นผู้ได้มงคล คือ ปุพเพ กตปุญญตา สังสมบุญเอาไว้ดีตั้งแต่ชาติปางก่อน ทำให้ได้มาพบพระพุทธศาสนา ได้ฟังในสิ่งที่หาฟังได้ยาก หรือแม้เกิดหลังพุทธกาลก็ยังสามารถศึกษาหลักธรรมของพระพุทธองค์และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพานให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ หนึ่ง เนื้อหาดาราวีชาพุทธธรรมที่ปณี 1 เล่มนี้ จะน้อมนำเอาหลักธรรมซึ่งเป็นทางมหาเถรสมาคมได้จัดเป็นหลักสูตรนักธรรม-ธรรมศึกษาตรีสำหรับคฤหัสถ์และบรรพชิตได้ศึกษากันซึ่งเป็นหลักธรรมที่ในพระไตรปิฎกจัดว่าเป็นสังคีติ คือมีการเรียบเรียงเป็นหมวดเป็นหมู่จากน้อยไปหามาก ซึ่งง่ายต่อการท่องจำและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การจัดทำเนื้อหาวิชาพุทธธรรมที่ปณี 1 นี้ เป็นการทำงานร่วมกันเป็นคณะกรรมการ แม้จะมีการตรวจทานและแก้ไข ปรับปรุงเนื้อหาหลายครั้ง แต่ก็เชื่อว่า อาจมีสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์บ้าง ทางคณะกรรมการประจำวิชาจึงหวังว่า ท่านผู้รู้หรือนักศึกษาจะได้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาสาระให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

คณะกรรมการประจำวิชาพุทธธรรมที่ปณี 1

กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(3)
สารบัญ	(4)
รายละเอียดชุดวิชา	(7)
วิธีการศึกษา	(8)
บทที่ 1 ความไม่ประมาท - หมวด 1	1
1.1 สิ่งที่ไม่ควรประมาทอย่างยิ่ง	4
1.2 กัลยาณมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร	12
บทที่ 2 ทุกกะ - หมวด 2	21
2.1 ธรรมมีอุปการะมากมี 2 อย่าง	26
2.2 โลกบาลธรรม	39
2.3 ธรรมอันทำให้งาม	46
2.4 บุคคลหาได้ยากในโลก	60
2.5 บุชา	67
2.6 ปฏิสันถาร 2	78
บทที่ 3 ดิเกะ - หมวด 3 (ตอน 1)	87
3.1 พระพุทธรคุณ	91
3.2 พระธรรมคุณ	107
3.3 พระสังฆคุณ	109
3.4 คุณของพระรัตนตรัย	112

บทที่ 4 ดิเกะ - หมวด 3 (ตอน 2)	121
4.1 โอวาทปาฏิโมกข์	124
4.2 ทุจจิต - สัจจิต	127
4.3 ปาฏิหาริย์ 3	128
4.4 ลึกขา 3	147
บทที่ 5 จตุกกะ - หมวด 4	149
5.1 วุฑฒิธรรม	153
5.2 พราวาสธรรม	154
5.3 จักรแห่งธรรม	158
5.4 อคติ	158
5.5 ปธาน	159
5.6 อธิษฐานธรรม	163
5.7 อิทธิบาท	164
5.8 ไม่ประมาทใน 4 สถาน	168
5.9 การระวังใจ	168
5.10 พรหมวิหาร	169
5.11 อริยสัจ	169
5.12 พระอริยบุคคล 4	177
5.13 โอฆะ 4	198
บทที่ 6 ปัญจกะ - หมวด 5	199
6.1 อนุปพพิกขา	203
6.2 มัจฉริยะ	206

6.3 มาร	213
6.4 อนันตริยกรรม	227
6.5 สิ่งที่ต้องพิจารณาบ่อย ๆ	249
6.6 อาณิสสการพึงธรรม	258
6.7 พละ	260
6.8 ชันถ์	261
6.9 มิจฉาวณิชา อาชีปตังห้าม	262
6.10 อุบาสกธรรม	262
บรรณานุกรม	266

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

PD 007 พุทธธรรมที่ปณี 1

ศึกษาความหมาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เกิดการรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหัวข้อธรรมต่าง ๆ ได้แก่ ความไม่ประมาท ธรรมมีอุปการะมาก โลกบาลธรรม ธรรมอันทำให้งาม วุฑฒิธรรม 4 จักรธรรม 4 อิทธิบาท 4 และอนุปฺพฬิกถา 5 เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ นักศึกษาได้มีแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มี คุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ให้มีคุณค่าต่อตนเอง และผู้อื่น

2. วัตถุประสงค์ชุดวิชา

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนา
2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และซาบซึ้งในคุณของพระรัตนตรัย
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมอย่าง ถูกต้อง
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดและการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา
5. เพื่อให้ผู้เรียนรู้หน้าที่ของชาวพุทธและสามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

3. รายชื่อบทที่สอน

- บทที่ 1 ความไม่ประมาท - หมวด 1
- บทที่ 2 ทุกกะ - หมวด 2
- บทที่ 3 ดิกะ - หมวด 3 (ตอน 1)
- บทที่ 4 ดิกะ - หมวด 3 (ตอน 2)
- บทที่ 5 จตูกกะ - หมวด 4
- บทที่ 6 ปัญจกะ - หมวด 5

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

- ในการศึกษาแต่ละบทของชุดวิชาพุทธธรรมที่ปณี 1 นักศึกษาควรปฏิบัติดังนี้
1. ใช้เวลาศึกษาวันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบบทภายใน 1-2 สัปดาห์
 2. เมื่อได้ศึกษาบทเรียนเสร็จแล้ว ควรทำแบบประเมินตนเอง เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และทำกิจกรรมเสริมตามที่กำหนดไว้
 3. นักศึกษาควรศึกษาวิธีการและวางแผนกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมความเข้าใจควบคู่กับการศึกษาในแต่ละบทด้วย

2. การศึกษาเอกสารการสอน

ก่อนศึกษาเนื้อหาในแต่ละบท ขอให้ศึกษาแผนการสอนประจำบท ว่าในบทนั้น ๆ มีกี่ตอน มีหัวเรื่องอะไรบ้าง ศึกษาแนวคิดและวัตถุประสงค์ แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละเรื่องในแต่ละบทจบแล้ว ให้ปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ในหนังสือประกอบการศึกษา ก่อนจะศึกษาเรื่องอื่น ๆ ต่อไป การปฏิบัติกิจกรรมนี้จะช่วยให้นักศึกษาสามารถประเมินผลตนเองได้ว่า นักศึกษามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง ฉะนั้นนักศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง

3. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญและทำกิจกรรมทุกอย่างที่ได้รับมอบหมาย เพราะกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นมากสำหรับการศึกษาชุดวิชานี้ และควรทำแต่ละกิจกรรมด้วยตนเอง

4. ศึกษาผ่านบทเรียนทางการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียม หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวธรรม” ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาธรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ นักศึกษาสามารถติดตามชมรายการต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวิชา

พุทธธรรมที่ปณี 1 และทำความเข้าใจเนื้อหาพร้อมทั้งศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อการสอนเสริมบทเรียน (ซึ่งเรียกว่า e-learning) ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการเรียนโดยตรง (นักศึกษาสามารถสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมได้ที่ ชมรมประสานงาน DOU ตามที่อยู่ที่นักศึกษาสมัครเรียน)

5. เข้าโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา

เพื่อให้ นักศึกษา มีความเข้าใจในการเรียนวิชาพุทธธรรมที่ปณี 1 มากขึ้น นักศึกษา ควรติดตามรายการธรรมะซึ่งเรียกว่า โรงเรียนอนุบาลฝันในฝันวิทยา อันเป็นรายการหนึ่งในการศึกษาธรรมะทางไกลผ่านดาวเทียมซึ่งมีการนำเสนอทุกวันจันทร์-เสาร์ ตั้งแต่เวลา 19.30-22.00 น. (เวลาในประเทศไทย) หรือเวลาช่วงอื่นที่มีการทบทวน ตามที่มีการแจ้งไว้ในผังรายการ

6. การสอบ

การศึกษาวិชาพุทธธรรมที่ปณี 1 จะประเมินผลการเรียนจากคะแนนในภาคทฤษฎี และแบบฝึกปฏิบัติ โดยมีคะแนนรวมทั้งสิ้น 100 คะแนน ดังนี้

ภาคทฤษฎี 70 คะแนน เป็นข้อสอบแบบปรนัย 100 ข้อ

ภาคปฏิบัติ 30 คะแนน วัดผลจากความถูกต้องและความตั้งใจในการทำแบบฝึกปฏิบัติ

บทที่ 1

ความไม่ประมาท - หมวด 1

เนื้อหาบทที่ 1

ความไม่ประมาท - หมวด 1

1.1 สิ่งที่ไม่ควรประมาทอย่างยิ่ง

1.1.1 กุศลธรรมทั้งปวงมีความไม่ประมาทเป็นมูล

1.1.2 อานิสงส์การไม่ประมาทในธรรม

1.2 กัลยาณมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร

1.2.1 ผู้เป็นแสงสว่างของโลก

1.2.2 พระสารีบุตรยอดกัลยาณมิตร

1.2.3 อานิสงส์การคบกับกัลยาณมิตร

1. ความไม่ประมาท คือ ทางสู่ความเป็นอมตะหรือทางสู่ความไม่ตาย คือไม่ตายจากความดีทั้งหลาย จะเป็นเหตุให้ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส เป็นเหตุให้ไม่พลัดไปเกิดในอบายภูมิ เป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน จะไม่ตายในเส้นทางสู่สวรรค์นิพพาน

2. ความไม่ประมาทเป็นเหมือนการประมวลเอาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามารวมกันเอาไว้ ธรรมะทั้งหมดทั้งปวงล้วนประมวลรวมลงที่ความไม่ประมาท หรือรอยเท้าสัตว์สองเท้า สี่เท้าทั้งหลาย ล้วนประชุมรวมลงที่รอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างท่านกล่าวว่า เป็นรอยเท้าที่ใหญ่ที่สุด ดังนั้นหมวดหมู่แห่งธรรมที่ใหญ่ที่สุดคือ**ความไม่ประมาท**

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของคำว่า “ไม่ประมาท” ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกับคำว่า “ประมาท” อีกทั้งได้เห็นภาพรวมของอานิสงส์ของความไม่ประมาทและโทษของความประมาทไปพร้อม ๆ กัน

2. เพื่อให้นักศึกษาเกิดความตระหนักถึงความไม่ประมาท จะได้รับหลักในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง ปลอดภัย และมีชัยชนะ

3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจ สามารถแยกแยะคุณของความไม่ประมาท และโทษของความประมาทได้ชัดเจน พร้อมทั้งแนะนำคนอื่นให้เป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตได้ด้วย

บทที่ 1

ความไม่ประมาท - หมวด 1

บทนำ

อัปมาทธรรม ความไม่ประมาท คือ การมีสติกำกับตัวอยู่เสมอ ไม่ว่าจะคิด จะพูด จะทำสิ่งใด ๆ ไม่ยอมถลำลงไปในทางที่เสื่อม ในการก่อสร้างอาคารจำเป็นต้องมีเสาเป็นหลัก ค้ำจุนตัวอาคารไว้ฉันใด ในการสร้างชีวิตที่ดีทุกชนิดก็จำเป็นต้องมีความไม่ประมาทเป็นแกนหลักรองรับฉันนั้น ผู้ที่ไม่ประมาท คือผู้มีความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ มีการดำเนินชีวิตที่อาศัยสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติและการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังตัวไม่ยอมถลำไปในทางเสื่อม แต่ไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความดีงามและสิ่งที่ต้องรับผิดชอบ ไม่ยอมปล่อยปละละเลย การทำการด้วยความจริงจัง รอบคอบ และรู้ตนหัวเรื้อยไป

1.1 สิ่งที่ไม่ควรประมาทอย่างยิ่ง

1. **ไม่ประมาทในเวลา** มีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า “วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เรากำลังทำอะไรอยู่” อย่ามัวเมาทำในสิ่งไร้สาระ เช่น เล่นไพ่ คุยโม้ ดูแพชั่น ให้เร่งรีบทำงานให้เต็มที่แข่งกับเวลา เพราะเวลามีน้อย เมื่อกลืนกินชีวิตไปแล้วก็เรียกกลับคืนไม่ได้

2. **ไม่ประมาทในวัย** มีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า อย่าคิดว่าตัวยังเป็นเด็กอยู่ จึงเที่ยวเล่นเพลิดเพลินไปวัน ๆ เพราะถ้านับอายุตั้งแต่เกิดจนถึงบัดนี้ แต่ละคนต่างมีอายุคนละหลายหมื่นวันแล้ว

3. **ไม่ประมาทในความไม่มีโรค** มีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า อย่าคิดว่าเราจะแข็งแรงอยู่อย่างนี้ตลอดไป ถ้ากรรมชั่วในอดีตตามมาทันอาจป่วยเป็นโรค หรือไม่สบายเมื่อไรก็ได้ เพราะฉะนั้นในขณะที่สุขภาพยังดีอยู่นี้ ต้องรีบชวนช่วยสร้างชีวิตให้เต็มที่

4. **ไม่ประมาทในชีวิต** มีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า อย่าคิดว่าเรายังมีชีวิตอยู่สุขสบายดี เราจะยังมีชีวิตอยู่อีกนาน เพราะจริง ๆ แล้วเราอาจจะตายเมื่อไรก็ได้ มัจจุราชไม่มีเครื่องหมาย

นำหน้า จึงเร่งรีบชวนขวยในการละความชั่ว สร้างความดีและทำจิตใจให้ผ่องใสอย่างเต็มที่
ทุกรูปแบบ ทุกโอกาส

5. **ไม่ประมาทในการทำงาน** มีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า จะทำงานทุกอย่างที่มาถึงมือ
ให้ดีที่สุด ทำอย่างทุ่มเทไม่อ้อมมือ ทำงานไม่ให้ค้างค้ำ ไม่ทอดถอย ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง

6. **ไม่ประมาทในการศึกษา** มีสติเตือนตนอยู่เสมอว่าจะชวนขวยหาความรู้อย่างเต็มที่
อะไรที่ควรอ่านควรท่องก็จะรีบอ่านรีบท่องโดยไม่แซ่เขื่อน ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญ
ของการศึกษาหาความรู้ ซึ่งจะเป็นกุญแจไขปัญหาชีวิต

7. **ไม่ประมาทในการปฏิบัติธรรม** มีสติเตือนตนอยู่เสมอว่า จะปฏิบัติธรรมอย่าง
สม่ำเสมอไม่ย่อท้อ โดยเริ่มตั้งแต่บัดนี้ ไม่ใช่รอจนแก่ค่อยเข้าวัด จะฟังเทศน์ก็หูตึงฟังไม่ถนัด จะ
นั่งสมาธิก็ปวดเมื่อยขัดยอกไปหมด ลูกก็โยยหนังก็โยย เมื่อระลึกได้เช่นนี้จึงมีความเพียรใส่ใจใน
การปฏิบัติธรรม เพราะทราบดีว่าการปฏิบัติธรรมนั้น ทำให้เกิดความสุขแก่ตนทั้งโลกนี้และ
โลกหน้า และเป็นวิธีการเดียวเท่านั้นที่ทำให้เราสามารถบรรลุเป้าหมายอันสูงสุดแห่งชีวิต คือ
นิพพาน

1.1.1 กุศลธรรมทั้งปวงมีความไม่ประมาทเป็นมูล

¹สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับ...กรุงสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึด
ไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า มีอยู่หรือพระเจ้าข้า ฯ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ
ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า มีอยู่ ฯ”

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดไว้ได้
ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า คืออะไร ฯ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ
ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า คือความไม่ประมาท ฯ”

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “ปฐมอัปมาทสูตรที่ 7” พระสูตร และ อรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย 2543), เล่ม 24 หน้า 479.

ดูกรมหาบพิตร “รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่สัญจรไปบนแผ่นดิน ชนิดใดชนิดหนึ่ง รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมถึงการรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างย่อมกล่าวกันว่า เป็น เลิศกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะเป็นของใหญ่ ข้อนี้มีอุปมาฉันใด ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่าง หนึ่งที่ยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า คือความไม่ประมาท ก็มีอุปมาฉันนั้น ๖

พระผู้มีพระภาค**ผู้พระสุคตศาสดา** ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัส คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“บุคคลปรารถนาอยู่ซึ่งอายุ ความไม่มีโรค วรรณะ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูง และ ความยินดีอันโอฬารต่อ ๆ ไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญ ความไม่ประมาทในบุญกิริยาทั้งหลาย บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า เพราะยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ ผู้มีปัญญาจึงได้นามว่า “บัณฑิต” ๖”

¹พระผู้มีพระภาคประทับที่กรุงสาวัตถี ส่วนพระเจ้าปเสนทิโกศลประทับนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระโอภาส ความปริวิตกแห่งใจบังเกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์ผู้เข้าที่ลัทธิพิกุลอยู่นานอย่างนี้ว่า ธรรมที่พระผู้มี พระภาคตรัสดีแล้วนั้นแหละ สำหรับผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ไม่ใช่สำหรับผู้มี มิตรชั่ว มีสหายชั่ว มีจิตน้อมไปในคนที่ชั่ว ๖”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูกรมหาบพิตร ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ดูก่อนมหาบพิตร ข้อนี้ เป็นอย่างนั้น ดูกรมหาบพิตร ธรรมที่อาตมภาพกล่าวดีแล้วนั้นแหละ สำหรับผู้มีมิตรดี มีสหาย ดี มีจิตน้อมไปในคนดี ไม่ใช่สำหรับผู้มีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว มีจิตน้อมไปในคนที่ชั่ว ๖

ดูกรมหาบพิตร สมัยหนึ่ง อาตมภาพอยู่ที่นิคมของหมู่เจ้าศากยะ ชื่อว่านครกะในสักก- ชนบท ดูกรมหาบพิตร ครั้นนั้น ภิกษุอาณนทฺ์เข้าไปหาอาตมภาพถึงที่อยู่ ครั้นแล้วก็อภิวาท อาตมภาพ แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ดูกรมหาบพิตร ภิกษุอาณนทฺ์นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวกะอาตมภาพว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มี จิตน้อมไปในคนที่ดี เป็นคุณกึ่งหนึ่งแห่งพรหมจรรย์ ดูกรมหาบพิตร เมื่อภิกษุอาณนทฺ์กล่าว

¹มหาหมฏฐราชวิทยาลัย, “พุทธยอัปมาทสูตรที่ 8” พระสูตร และอรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาหมฏฐราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 24 หน้า 482.

อย่างนี้แล้ว อาตมภาพได้กล่าวกะภิกษุอาณนทว่า “ดูกรอาณนท เธออย่ากล่าวอย่างนั้น

ดูกรอาณนท ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดีนี้ เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ดูกรอาณนท นี้ภิกษุผู้มีมิตรดีพึงปรารถนา ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี จักเจริญอริยมรรคมีองค์แปด จักกระทำซึ่งอริยมรรคมีองค์แปดให้มากได้ ฯ

ดูกรอาณนท ก็ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ย่อมเจริญอริยมรรคมีองค์แปด ย่อมกระทำซึ่งอริยมรรคมีองค์แปดให้มากได้อย่างไร ฯ

ดูกรอาณนท ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมเจริญสัมมาทิฐิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความสละคืน ย่อมเจริญสัมมาสังกัปปะ... ย่อมเจริญสัมมาวาจา... ย่อมเจริญสัมมากัมมันตะ... ย่อมเจริญสัมมาอาชีวะ... ย่อมเจริญสัมมาวายามะ... ย่อมเจริญสัมมาสติ... ย่อมเจริญสัมมาสมาธิ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความสละคืน ฯ

ดูกรอาณนท ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ย่อมเจริญอริยมรรคมีองค์แปด ย่อมกระทำซึ่งอริยมรรคมีองค์แปดให้มากได้ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอาณนท โดยปริยายแล้วนี้ พึงทราบว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ฯ

ดูกรอาณนท ด้วยว่าอาศัยเราเป็นมิตรดี สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความเกิดได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความแก่ได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความเจ็บป่วยได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความตายได้ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความเสียใจ และความคับแค้นใจเป็นธรรมดา ย่อมหลุดพ้นจากความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความเสียใจ และความคับแค้นใจได้ ฯ

ดูกรอาณนท โดยปริยายนี้แล พึงทราบว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดีนี้ เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว ฯ

ดูกรมหาบพิตร เพราะเหตุนี้แหละ พระองค์พึงทรงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี ดูกรมหาบพิตร พระองค์พึงทรงสำเหนียกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรมหาบพิตร ธรรมอย่างหนึ่งนี้ คือความไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย พระองค์ผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีจิตน้อมไปในคนที่ดี พึงทรงอาศัยอยู่เถิด ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท หมั่นนางสนมผู้ตามเสด็จจักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราจักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แมกษัตริย์ทั้งหลายผู้ตามเสด็จจักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราจักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แมกกองทัพ (ข้าราชการฝ่ายทหาร) ก็จักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราจักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แม้ชาวนิคมนและชาวชนบทก็จักมีความคิดอย่างนี้ว่า พระราชาเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ถ้ากระนั้น แม้พวกเราจักเป็นผู้ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท ฯ

ดูกรมหาบพิตร เมื่อพระองค์ไม่ประมาท อาศัยความไม่ประมาท แม้พระองค์เองก็จักเป็นผู้ได้รับคุ้มครองแล้ว ได้รับรักษาแล้ว แม้หมั่นนางสนมก็จักเป็นผู้ได้รับคุ้มครองแล้ว ได้รับรักษาแล้ว แม้เรือนคลังก็จักเป็นอันได้รับคุ้มครองแล้ว ได้รับรักษาแล้ว”

พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“บุคคลผู้ปรารถนาโศกะอันโอฬารต่อ ๆ ไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยาทั้งหลาย

บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้า เพราะยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ ผู้มีปัญญาจึงได้นามว่า “บัณฑิต” ฯ”

ทางสู่ความเป็นอมตะ

อปปมาโท อมตंपทำ

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

อปปมตฺตา น มียนฺติ

เย ปมตฺตา ยถา มตา

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย
ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย คนเหล่าใดประมาทแล้ว คนเหล่านั้นเหมือนคนที่
ตายแล้ว ถอนตนจากหล่มคือกิเลสได้เพราะไม่ประมาท

ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ยินดีในความไม่ประมาทจงตามรักษาจิตของตนเถิด
จงถอนตนขึ้นจากหล่ม ประหนึ่งช้างที่จมลงในเปือกตม ถอนตนขึ้นได้

เป็นจอมเทพได้เพราะไม่ประมาท

อปุปมาเทน มขวา	เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต
อปุปมาทํ ปสฺสนฺติ	ปมาโท ครหิโต สทา

ท้าวมขวะ ถึงความเป็นผู้ประเสริฐกว่าเทพยดาทั้งหลาย เพราะความ
ไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญความไม่ประมาท ความประมาทผู้รู้
ติเตียนทุกเมื่อ

สมปรารถนาได้เพราะไม่ประมาท

อายุํ อาโรคิยํ วณฺณ	สคฺคํ ออุจจา गुสฺสินตํ
รติโย ปตฺถยฺนฺเตน	อุฬารํ อปราปฺรา
อปุปมาทํ ปสฺสนฺติ	ปุณฺณกิริยาสุ ปณฺธิตา

บุคคลปรารถนาอยู่ซึ่งอายุ ความไม่มีโรค วรรณะ สวรรค์ ความเกิดใน
ตระกูลสูง และความยินดีอันโอฬารต่อ ๆ ไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาท
บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยาทั้งหลาย

ได้นามว่า บัณฑิต เพราะพิชิตความไม่ประมาท

อปุปมตฺโต อุโห อตฺถ	อธิคฺคณฺหาติ ปณฺธิโต
ทิกฺขเจ ธมฺเม จ โย อตฺถ	โย จตฺถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา อีโร	ปณฺธิโตติ ปุจฺจจติฯ

บัณฑิตผู้ไม่ประมาทย่อมยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ภพนี้ และ
ประโยชน์ภพหน้า เพราะยึดไว้ได้ซึ่งประโยชน์ผู้มีปัญญาจึงได้นามว่า “บัณฑิต”

ประสบสุขที่สุดเพราะหยุดความประมาท

ท่านทั้งหลายอย่าตามประกอบความประมาท อย่าตามประกอบความ
เซยชิดด้วยความยินดีในกาม เพราะว่าผู้ไม่ประมาทแล้ว เฟ่งพินิจอยู่ ย่อม
บรรลुสุขอันไพบูรณ์

รักษาทรัพย์ไว้ได้เพราะไม่ประมาท

คนพาลไร้ปัญญาย่อมประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความประมาท ส่วนปราชญ์
ย่อมรักษาความไม่ประมาทไว้ เหมือนทรัพย์อันประเสริฐ

เผากิเลสได้เพราะไม่ประมาท

ภิกษุยินดีในความไม่ประมาท หรือเห็นภัยในความประมาท ย่อมเผา
สังโยชน์น้อยใหญ่ไป เหมือนไฟไหม้เชื้อน้อยใหญ่ไปฉะนั้น

อยู่ใกล้นิพพานเพราะไม่ประมาท

ภิกษุยินดีในความไม่ประมาท หรือเห็นภัยในความประมาท เป็นผู้
ไม่ควรเพื่อจะเสื่อม ชื่อว่าอยู่ใกล้พระนิพพานทีเดียว

หมดทุกข์ได้เพราะไม่ประมาท

ภิกษุผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ มีสติ ไม่ประมาท ละความถือมั่นว่า
ของเราได้ แล้วเที่ยวไป เป็นผู้รู้ พึงละชาติ ชรา โสกะ ปริเทวะ และทุกข์ ใน
โลกนี้ได้

เจริญได้เพราะไม่ประมาท

ยศยอมเจริญแก่ผู้มีความหมั่น มีสติ มีภาระงานสะอาด ใคร่ครวญแล้วทำ
ระวังดีแล้ว เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท

กำจัดกองทัพนกตฤได้เพราะไม่ประมาท

จงพากเพียร พยายาม บากบั่น ในพระพุทธศาสนา จงกำจัดกองทัพของ
มฤตยู เหมือนนกยูงกำจัดเรือนไม้จะนั้น ผู้ใดไม่ประมาทในพระธรรม
วินัยนี้อยู่ จักละชาติสังสาร ทำที่สุดทุกข์ได้

ปัจฉิมโอวาท ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธ
องค์ประทานปัจฉิมโอวาทว่า “หนุตทานิ ภิกขเว อามนุชยามิ โว วยธมฺมา
สงฺขารอปปมาเทน สมฺปาเทถ” แปลความจากภาษาบาลีได้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย
บัดนี้ ตถาคตขอเตือนเธอทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย เสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอ
ทั้งหลายจงยังประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท
เถิด”

1.1.2 อานิสงส์การไม่ประมาทในธรรม

1. ทำให้ได้รับมหากุศล
2. ทำให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตายสมดังพุทธวาทะ
3. ทำให้ไม่ตกไปสู่อบายภูมิ
4. ทำให้คลายจากความทุกข์
5. ทำให้ผลิตเพลีน ไม่เบื่อหน่ายในการสร้างความดี

6. ย่อมมีสติอันเป็นทางมาแห่งการสร้างกุศลอื่น ๆ
7. ย่อมได้รับความสุขในการดำรงชีพ
8. เป็นผู้ตื่นตัว ไม่เพิกเฉยละเลยในการสร้างความดี
9. ความชั่วความไม่ดีต่าง ๆ ย่อมสูญสิ้นไปโดยพลัน

1.2 กัลยาณมิตตตา ความมีกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตตตา : ความมีกัลยาณมิตร คือ มีผู้นำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหา และบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือ สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และธรรมปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอานิสงส์ของการมีกัลยาณมิตรไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิตฉันใด ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำเป็นบุพนิมิต แห่งการเกิดขึ้นของ **อารยธัมมัญญาคิम्मรรค**แก่ภิกษุฉันนั้น”

“ความมีกัลยาณมิตรเท่ากับเป็นพรหมจรรย์ (การครองชีวิตประเสริฐ) ทั้งหมดทีเดียว เพราะว่า ผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังสิ่งนี้ได้ คือ จักเจริญ จักทำให้มากซึ่ง **อารยธัมมัญญาคิम्मรรค**”

“อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร เหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ก็พ้นจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ก็พ้นจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ก็พ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสเป็นธรรมดา ก็พ้นจากโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส”

“เราไม่เล็งเห็นองค์ประกอบภายนอกอื่นแม้สักอย่างเดียว ที่มีประโยชน์มากสำหรับภิกษุผู้เป็นเสขะ เหมือนความมีกัลยาณมิตร ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร ย่อมกำจัดอกุศลได้ และย่อมยังกุศลให้เกิดขึ้น”

“ความมีกัลยาณมิตร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ เพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรธานแห่งสัตถธรรม” ฯลฯ

1.2.1 ผู้เป็นแสงสว่างของโลก

ความปรารถนาของมวลมนุษยชาติ ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ล้วนปรารถนาให้โลกมีสันติสุขอันแท้จริง แต่ไม่มีใครรู้ว่า สันติสุขที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ไหน มีลักษณะอย่างไร และจะเข้าถึงได้อย่างไร จนกระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบหนทางสายกลาง และพบว่าโลกจะมีสันติสุขที่แท้จริง ก็ต่อเมื่อมนุษย์ตั้งใจปฏิบัติธรรม จนเข้าถึงสันติสุขภายใน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดแห่งความสุขที่แท้จริง และสันติสุขภายในจะเป็นจุดเริ่มต้นของสันติสุขภายนอกนั่นเอง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องความสำคัญของกัลยาณมิตรไว้ในปฐมกัลยาณมิตตสูตรว่า

“เอกธมฺโม ภิกฺขเว พหุपाโร อริยสฺส อภฺยจฺฉกิกสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาทย ๖ กตโม เอกธมฺโม ๖ ยทิทํ กัลยาณมิตฺตตา ๖ กัลยาณมิตฺตสฺสเฏ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฏิทฺถํ อริยํ อภฺยจฺฉกิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อภฺยจฺฉกิกํ มคฺคํ พหุสฺสีกิริสฺสตีติ ๖

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่มีอุปการะมาก เป็นไปเพื่อการ เกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร พึงหวังได้ว่าจักเจริญในอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 จักกระทำให้มาก ซึ่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8”

กัลยาณมิตรเป็นบุญนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอริยมรรค คำว่ากัลยาณมิตร มิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีทั่วไปเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ ที่จะชี้แนะหนทางสว่างในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้กับผู้อื่น เหมือนดังพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ได้ทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตร เมื่อท่านได้พบหนทางอันประเสริฐ จึงได้อุทิศชีวิตทั้งหมด แนะนำสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้ข้ามวัฏสงสาร ไปถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน บุคคลใดมีกัลยาณมิตร ชื่อว่าเป็นผู้ที่สั่งสมบุญไว้ดีแล้ว

การที่จะได้พบกับกัลยาณมิตรสักคน ไม่ใช่เรื่องง่าย บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้มีความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตน ยอมที่จะให้ผู้อื่นตักเตือน ชี้แนะข้อบกพร่อง ต้องลดทิฐิมานะ พร้อมทั้งจะรับฟังความเห็นของบุคคลทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เหนือกว่าเรา เสมอกับเรา หรือต่ำกว่าเรา เพราะ

กัลยาณมิตรนั้น อาจเป็นคนธรรมดา เป็นนักปราชญ์ หรือเป็นบัณฑิตก็ได้ หากว่าเขาเป็นคนดีมีคุณธรรม แนะนำแต่เรื่องที่เป็นบุญเป็นกุศล สามารถชี้หนทางสวรรค์ ปิตนรก และยกใจขึ้นสู่พระนิพพานได้ เราควรคบบุคคลเช่นนั้น เพราะเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา สมัยที่ยังอยู่ในระหว่างการสร้างบารมี พระองค์บังเกิดเป็นพราหมณ์ชื่อ “โชติปาละ” มีเพื่อนเป็นช่างปั้นหม้อ ชื่อว่า “ขณิกะ” แม้จะเกิดมามีฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองก็เป็นเพื่อนรักกันมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเจริญเติบโตขึ้น ขณิกะได้ไปฟังธรรมจากพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใส จึงอุทิศตนเป็นอุบาสก ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง เมื่อตัวเองได้พบเส้นทางสว่าง พบบุคคลผู้ประเสริฐอย่างพระบรมศาสดา ก็อยากจะชวนโชติปาละเพื่อนรัก ให้มาฟังธรรมจากพระพุทธองค์ด้วย

ขณิกะพยายามเกลี้ยกล่อม ชักชวนให้เพื่อนไปเฝ้าพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ก็ไม่ยอมไป จึงบอกกับโชติปาละว่า “เพื่อนเอ๋ย การได้พบกับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง เราไปฟังธรรมจากพระพุทธองค์กันเถอะ” เนื่องจากว่าโชติปาละเกิดในตระกูลพราหมณ์ ไม่ได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงตอบว่า “การไปเฝ้าพระสมณะโสน์ จะมีประโยชน์อะไร ท่านไปคนเดียวเถอะ”

แม้ว่าขณิกะจะชวนก็ครั้งก็หนว่า การเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นสิ่งประเสริฐ การฟังธรรมจากพระพุทธองค์เป็นมงคล แต่ดูเหมือนว่าการชักชวนนั้นไม่ได้ผลเลย วันหนึ่งจึงหากุศโลบาย ชวนเพื่อนไปอาบน้ำ ที่แม่น้ำใกล้กับที่ประทับของพระบรมศาสดา หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้ว ขณิกะจึงชวนอีกครั้งว่า วิหารที่ประทับของพระพุทธองค์อยู่ใกล้ ๆ นี่เอง เราไปเดินเล่นในวิหารกันเถอะ โชติปาละไม่ยอมไป จะขอกลับบ้านทำเตี๋ย แม้จะถูกชักชวนอย่างไรก็ไม่คล้อยตาม

สุดท้ายขณิกะเห็นว่าชวนอย่างไรก็ไม่ไปแล้ว ด้วยความจริงใจต่อเพื่อน จึงจุดมวยผมของโชติปาละ เพื่อที่จะให้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ให้ได้ โชติปาละเป็นผู้สั่งสมบุญมาดี เมื่อโดนเพื่อนดึงมวยผม จึงคิดว่า น่าอัศจรรย์จริงหนอ ขณิกะผู้เป็นเพียงช่างปั้นหม้อ กล้ามาดึงมวยผมเราผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของพระพรหม ตามปกติเพื่อนของเราไม่เคยทำอย่างนี้ มีความปรารถนาดีต่อเรามาดลอด ไม่เคยชักชวนไปในทางที่ผิดเลย การไปพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคงจะเป็นการดีเป็นแน่

เมื่อคิดได้อย่างนี้แล้ว แทนที่จะโกรธมีทิฐิมานะ กลับตกลงใจจะไปเฝ้าพระสัมมาสัม-

พุทธเจ้าด้วยกัน เมื่อได้สนทนาธรรมและฟังธรรมจากพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า โชติปาละเกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง จึงชวนภิกษุการะออกบวช แต่เนื่องจากภิกษุการะต้องเลี้ยงดูบิดามารดาผู้ตาบอด จึงไม่อาจที่จะบวชได้ โชติปาละจึงตัดสินใจออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และตั้งใจประพฤติธรรมจนตลอดอายุขัย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ว่า “เธออย่าคิดว่าภิกษุการะช่างปั้นหม้อเป็นเรตถาคคโชติปาละพราหมณ์ต่างหากที่เป็นเรตถาคคในชาตินั้น” พระพุทธองค์ได้กัลยาณมิตรคือเพื่อนที่ประเสริฐอย่างภิกษุการะ ทำให้เปลี่ยนจากผู้มีความเห็นผิด มาเป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง ได้มีโอกาสสร้างบารมี เพื่อการตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แม้พระองค์เองจะได้รับการพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้านับพระองค์ไม่ถ้วน ได้ชื่อว่าเป็นนิยตโพธิสัตว์ คือ เป็นบุคคลผู้เที่ยงแท้ต่อการบรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว แต่ก็ยังต้องอาศัยกัลยาณมิตรคอยประคับประคอง เพื่อให้ไปถึงจุดหมายปลายทางอันสูงสุดของชีวิต

เพราะกัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ นั่นคือ การที่คนเราจะทำความดีให้ได้ตลอด หรือดำรงตนอยู่ในเพศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้นั้น ต้องอาศัยกัลยาณมิตรคอยชี้แนะ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “เรายังไม่เล็งเห็นธรรมอันอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ 8 ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เหมือนความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรเลย”

จะเห็นได้ว่าการได้คบกับกัลยาณมิตร จะทำให้มรรคมีองค์ 8 บริบูรณ์ มรรคมีองค์ 8 มีดังนี้

1. **สัมมาทิฐิ** มีความเห็นที่ถูกต้อง คือ เห็นว่าการให้ทานดีจริง บิฑามารดาดีมีพระคุณจริง การบูชาบุคคลที่ควรบูชาดีจริง นรกสวรรค์มีจริง โลกนี้โลกหน้ามีจริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีจริง

2. **สัมมาสังกัปปะ** คือ ความดำริชอบ คิดออกจากกาม คิดออกจากความพยาบาท คิดออกจากการเบียดเบียน

3. **สัมมาวาจา** คือ มีวาจาชอบ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดเพ้อเจ้อ พูดแต่สิ่งที่เป็นกุศล ชักชวนให้คนทำความดี

4. **สัมมากัมมันตะ** คือ การกระทำที่ถูกต้อง ทำแต่ในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

5. **สัมมาอาชีวะ** คือ ประกอบอาชีพสุจริต เว้นจากอาชีพที่พระพุทธองค์ทรงห้าม คือ ค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้ายาพิษ ค้ายาเสพติด ค้าสัตว์เพื่อนำไปฆ่า เพราะอาชีพเหล่านี้เป็นทางมาแห่งบาปอกุศล

6. **สัมมาวายามะ** คือ มีความเพียรชอบ เพียรที่จะสั่งสมบุญให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพียรฝึกใจให้หยุดนิ่ง ไม่ประมาท

7. **สัมมาสติ** คือ มีสติชอบ มีความรู้ตัวทั่วพร้อม ใจไม่หลุดจากศูนย์กลางกาย

8. **สัมมาสมาธิ** คือ มีสมาธิชอบ ใจปักตั้งไปที่ศูนย์กลางกาย มีใจตั้งมั่น อารมณ์เป็นหนึ่ง เป็นเอกัคคตารมณ์ทีเดียว

เมื่อมรรคมองค์ 8 ครบถ้วนบริบูรณ์ ใจหยุดถูกส่วนเข้า ใจจะตกวบลงไปที่ศูนย์กลางกาย ดวงปฐมมรรคก็จะบังเกิดขึ้น เห็นเป็นดวงกลมใส แจ่มอยู่ภายใน ติดอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 เป็นหนทางเบื้องต้น ที่จะดำเนินจิตเข้าไปในหนทางสายกลาง มุ่งตรงสู่อายตนะนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของทุกชีวิต เพราะฉะนั้นปฐมมรรคจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเข้าถึงธรรมกาย เมื่อเอาใจหยุดต่อไปในกลางดวงปฐมมรรค เราก็จะพบดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ซ้อนกันเข้าไปเรื่อย ๆ ตามลำดับ จนเข้าถึงกายมนุษย์ละเอียด หยุดนิ่งในกลางกายมนุษย์ละเอียด ก็จะเห็นดวงธรรม 6 ดวงซ้อนกันอยู่ สุดกลางดวงที่ 6 จะเข้าถึงกายทิพย์ที่ละเอียดกว่า ประณีตกว่า วางใจหยุดนิ่งกลางของกลางต่อไป ก็จะเข้าถึงดวงธรรมอีก 6 ดวงจะเข้าไปพบกายรูปพรหม กายอรูปพรหม และกายธรรมไปตามลำดับ กายธรรมมีลักษณะที่สว่างาม เกตุดอกบัวตูม ใสเป็นแก้ว สมบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ งามไม่มีที่ติ งามกว่าทุกกายที่ผ่านมา

กายธรรมหรือธรรมกายนี้แหละ เป็นที่พึงที่ระลึกที่แท้จริง เมื่อเราเข้าถึงแล้ว พึงท่านได้ เวลาที่ทุกข์ก็ช่วยให้เราพ้นทุกข์ เวลาที่มีความสุขก็เพิ่มเติมความสุขได้จะรู้สึกอบอุ่นใจและปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นภัยในอบายภูมิ หรือภัยในสังสารวัฏ เราจะปลอดภัยจากภัยพิบัติทั้งหมด เข้าถึงธรรมกายแล้วปิดประตูอบายภูมิได้ ก่อนหลับตาลาโลก ถ้าเห็นธรรมกายใสแจ่ม สว่างใสอยู่ภายใน สุกตฤภูมิเป็นที่ไป อยากไปเกิดในภพภูมิไหน สวรรค์ชั้นไหน เลือกได้ตั้งใจปรารถนาทีเดียว

เพราะฉะนั้น ให้ตั้งใจฝึกใจให้หยุดนิ่งให้เข้าถึงธรรมกายให้ได้ อย่าเอาภารกิจประจำวันมาเป็นข้ออ้าง ที่จะทำให้เราเกียจคร้าน หรือทอดธุระในการปฏิบัติธรรม เพราะชีวิตของเราที่อยู่ในโลกนี้ มีเวลาอยู่จำกัด อย่ามัวประมาท สนุกสนาน เพลิดเพลินไปวัน ๆ ควรทำวันนี้ให้ดี

ที่สุด ด้วยการทำให้ให้หยุดนิ่ง ทำเช่นนี้ไปทุก ๆ วัน แล้วเราก็จะสมปรารถนา ได้เข้าถึงธรรมกายกัน

1.2.2 พระสารีบุตรยอดกัลยาณมิตร

พระสารีบุตรเถระ อัครสาวกเบื้องขวา ผู้เลิศด้านปัญญา ได้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรให้หมู่ญาติบรรลุธรรมมาภิสัมัยกันมากมาย นับเป็นตัวอย่างของความกตัญญูรู้อุปการคุณของหมู่ญาติและหาทางตอบแทน อีกทั้งเป็นต้นแบบของผู้ที่สงเคราะห์ญาติได้อย่างสมบูรณ์แบบทั้งโยมมารดา พี่น้องของท่านทุกคน ตลอดจนกระทั่งหลานชาย

หลานชายของท่านเป็นผู้ที่เคร่งครัดในระเบียบปฏิบัติของพราหมณ์มาก เพราะความเคร่งครัดในวัตรปฏิบัติของพราหมณ์ จึงไม่เปิดใจรับรู้ถึงความรู้อื่นที่แตกต่างจากศาสนาของตน ทั้ง ๆ ที่ธรรมะเป็นความรู้สากลที่ทุกคนควรศึกษา แต่หลานชายก็ไม่สนใจ หรือใส่ใจในพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ความเชื่อของพวกพราหมณ์ที่หลานชายถือปฏิบัติอย่างหนึ่ง คือ การบูชาไฟ ด้วยการฆ่าสัตว์ที่เลี้ยงไว้บูชาัยญ เพราะสอนกันต่อ ๆ มาว่า เมื่อบูชาแล้วจะทำให้ได้ไปเกิดบนพรหมโลก ความรู้ลักษณะนี้แม้ในยุคปัจจุบันยังมีอยู่ในหลายลัทธิและความเชื่อ เช่น ฆ่าแพะ ฆ่าแกะ ฆ่าหมู ฆ่าไก่ เพื่อบูชาัยญ หรือบวงสรวงเทพเจ้า เป็นต้น

พระสารีบุตรเล็งเห็นถึงความหายนะนี้ จึงไปเยี่ยมหลานชาย ถามหลานว่า “พราหมณ์ท่านได้ทำกุศลความดีอะไรเอาไว้บ้างไหม” หลานของท่านตอบด้วยความปิติใจว่า “พระคุณเจ้ากระผมได้ฆ่าสัตว์ครั้งละหนึ่งตัว เพื่อบูชาไฟเป็นประจำทุกเดือน นี่คือนิยามกุศลที่ทำมาตั้งแต่เล็กจนโต” พระเถระถามต่อว่า “ท่านทำแล้วจะได้อะไร ใครสอนให้ทำอย่างนี้” หลานท่านตอบว่า “หลังจากตายไปแล้ว ข้าพเจ้ามุ่งหวังว่าจะได้ไปพรหมโลก ผู้ที่สอนสืบต่อกันมาคือ คณาจารย์พราหมณ์ของข้าพเจ้า”

พระเถระเห็นว่า ถ้าหากจะเป็นผู้แนะนำวิธีการบูชาัยญตามหลักพุทธวิธี เกรงว่าหลานชายจะไม่เชื่อ จึงแนะนำว่า “คณาจารย์ของท่าน ล้วนยังไม่รู้ทางไปสู่พรหมโลก หากท่านต้องการไปสู่พรหมโลกจริง ๆ มาเถิดพราหมณ์ เราจะกราบทูลให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกถึงทางไปสู่พรหมโลกแก่ท่าน” การพาหลานไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์นั้น นับเป็นกุศโลบาย

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, “เรื่องพราหมณ์ผู้เป็นหลานของพระสารีบุตรเถระ” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 41 หน้า 453.

อันแนบคายทีเดียว ที่ผ่านมา พระเถระได้ทำการสงเคราะห์ญาติ ๆ มาแล้วหลายคน โดยทำตนเป็นประดุจสะพานเชื่อมหมู่ญาติให้ได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดาหลายครั้งด้วยกัน เพราะท่านเห็นว่า ถ้าแสดงธรรมด้วยตัวเองแล้ว จะทำให้หมู่ญาติดูเบาในธรรมะ ไม่ยอมเชื่อ เมื่อไม่เชื่อจะไม่ยอมปฏิบัติตาม

อีกประการหนึ่ง ท่านปรารถนาอยากให้มีหมู่ญาติเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งนับว่าเป็นทัศนคติที่ดี เพราะการได้เห็นมหาสมณะผู้ประเสริฐที่สุด จะเป็นทางมาแห่งบุญ เมื่อฟังคำสอนแล้ว จะได้เข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิต แล้วจะได้หักดิบตัดใจ ลดละเลิกความเชื่อเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมานานได้อย่างเด็ดขาด พระเถระผู้เลิศทางด้านปัญญามองเห็นเหตุนี้ จึงต้องอาศัยพระบารมีธรรมของพระพุทธองค์ทำหน้าที่เป็นยอดกัลยาณมิตรให้

เมื่อไปถึงที่ประทับพระเถระกราบทูลเรื่องทั้งหมดของหลานให้พระบรมศาสดาทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสสอนหลานชายว่า “ดูก่อนพราหมณ์ การบูชาไฟของท่าน แม้จะทำอยู่ร้อยปี จะมีอันส่งผลสู่การบูชาสาวกของเราแม้เพียงชั่วครู่ไม่ได้เลย” จากนั้นทรงอธิบายขยายความให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย หลานชายสามารถรองตามธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงได้อย่างแจ่มแจ้ง เมื่อจบพระธรรมเทศนา หลานชายได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ทำให้เลิกการบูชาไฟ ซึ่งเป็นการทำปาณาติบาตอย่างเด็ดขาด เป็นผู้ที่มีกัลยาณธรรมมีใจเที่ยงตรงต่อหนทางพระนิพพานอยู่ตลอดเวลา

จะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด ถือว่าเป็นอันตรายของชีวิตเป็นอย่างมาก บุคคลที่รู้ว่าไฟเป็นของร้อน ถ้าจำเป็นต้องจับไฟ จะต้องหาวิธีที่จับแล้วให้ร้อนน้อยที่สุด แต่บุคคลที่ไร้เดียงสา ไม่รู้ว่าไฟเป็นของร้อน ดังเช่นเด็กเล็ก ๆ ไปเล่นกับไฟ ย่อมถูกไฟเผาไหม้เพราะความไม่รู้เป็นเหตุ ดังนั้นความไม่รู้จริง จึงเป็นอันตรายต่อชีวิตในสังสารวัฏ ซึ่งปัจจุบันมีความเชื่อที่ขัดต่อสัจธรรมนิพพานมากมาย ถ้าเราไม่พิจารณาแล้วรับมาปฏิบัติ ก็จะเป็นอันตรายเหมือนเด็กที่เล่นกับไฟ การได้กัลยาณมิตรไปชี้ทางให้ จึงเปรียบเสมือนไปช่วยแนะทางไปสู่สัจธรรมนิพพาน เพราะฉะนั้นการได้มิตรดี ที่เป็นยอดกัลยาณมิตร จะทำให้เราพิชิตเป้าหมายได้อย่างอัศจรรย์

ดูดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

¹”แท้จริง บุคคลผู้มีปกติเที่ยวสมคบคนพาล ย่อมเศร้าโศกลี้ภัยกาลนาน เพราะการอยู่ร่วมกับคนพาล เป็นเหตุนำทุกข์มาให้ในกาลทุกเมื่อ เหมือนการอยู่ร่วมกับศัตรู ส่วนบัณฑิต มีการอยู่ร่วมเป็นสุข เหมือนสมาคมแห่งหมู่ญาติ เพราะเหตุนั้นแล นรชนพึงคบบัณฑิตเป็นกัลยาณมิตร เพราะบัณฑิตเป็นผู้มีปัญญา เป็นพหูสูตร เอาการเอางาน มีศีล มีวัตร ไกลจากกิเลสและเป็นสัตบุรุษเปรียบดังพระจันทร์คบอากาศอันเป็นทางโคจรแห่งดวงดาวฉะนั้น”

1.2.3 อานิสงส์การคบกับกัลยาณมิตร

1. ทำให้มีจิตใจผ่องใส สามารถทำความดีตามไปด้วย
2. ทำให้ได้ปัญญาเพิ่มขึ้น เป็นคนหนักแน่น มีเหตุผล
3. ทำให้มีความเห็นถูก เป็นสัมมาทิฐิ
4. ทำให้ไม่ต้องเศร้าโศกเดือดร้อนเพราะทำผิด
5. ทำให้เป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนทั่วไป
6. ทำให้มีความสุข ปลอดภัยจากอุปสรรคภัยพาลต่าง ๆ
7. ทำให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถตั้งตัวได้เร็ว
8. ทำให้แม้ละโลกนี้ไปแล้ว ก็ไปสู่สุคติโลกสวรรค์
9. ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้โดยง่าย

ฯลฯ

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, “เรื่องท้าวสักกะ” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ชูททกนิทาย คณาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 42 หน้า 386.

บทที่ 2

ทูกกะ - หมวด 2

เนื้อหาบทที่ 2

ทุกกะ - หมวด 2

2.1 ธรรมมีอุปการะมาก

2.1.1 อานิสงส์ของการมีสติ

2.2 โลกบาลธรรม

2.2.1 เทวธรรมคืออะไร

2.2.2 วิธีการฝึกให้มีhiriและโอตตัมปะ

2.2.3 อานิสงส์ของการมีhiriโอตตัมปะ

2.3 ธรรมอันทำให้งาม

2.3.1 ลักษณะของความอดทนที่ถูกต้อง

2.3.2 ประเภทของความอดทน

2.3.3 วิธีฝึกความอดทน

2.3.4 อานิสงส์ของความอดทน

2.3.5 ขั้นตอนอยู่ที่ไหน

2.3.6 โสรัจจะ

2.4 บุคคลหาได้ยากในโลก

2.4.1 อานิสงส์ของความกตัญญู

2.5 บุชา

2.5.1 ผู้ได้ชื่อว่าปฏิบัติบูชาที่แท้จริง

2.5.2 บุชาพุทธะ พบพระภายใน

2.6 ปฏิสันถาร

2.6.1 อานิสงส์ต้อนรับปฏิสันถาร

2.6.2 อย่ามองข้ามการปฏิสันถาร

1. การจะปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมและบรรลุวัตถุประสงค์ในพุทธวาทะนั้น ต้องทำควบคู่กันไปพร้อมกัน 2 อย่าง จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ เช่น ธรรมที่จะช่วยเป็นอุปการะต่อผู้ศึกษา คือ ผู้ศึกษาจะต้องมีทั้งสติและสัมปชัญญะ ธรรมะคุ้มครองโลก ได้แก่ หิริ คือความละอายต่อบาป โอตตัปปะคือละอายต่อผลของบาป เป็นต้น จะขาดอันใดอันหนึ่งไม่ได้ การดำเนินชีวิตจึงจะสมบูรณ์ เหมือนล้อเกวียนมี 2 ล้อ ขาดล้อใดล้อหนึ่งไม่ได้ ถ้าขาดล้อด้านหนึ่ง วัวย่อมสามารถลากเกวียนไปถึงจุดหมายปลายทางได้

2. ถ้อยวาทะของพระพุทธองค์มีนัยลึกซึ้งยิ่งนัก ตรัสเพียงสั้น ๆ แต่สามารถแตกขยายเป็นร้อยนัยพันนัย การศึกษาทุกกะคือหมวด 2 จำเป็นต้องมีการขยายความให้แจ่มแจ้ง โดยอาศัยตัวอย่างที่มีในพระไตรปิฎกมาเป็นกรณีศึกษา นักศึกษาจะได้มองเห็นภาพรวมและรู้จักนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง เช่น การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือบูชาใครก็ตาม ต้องทำ 2 อย่างควบคู่กันไปจึงจะถูกต้อง คืออามิสบูชา เมื่อนึกถึงความดีของคนอื่นแล้ว ก็หาโอกาสบูชาคุณความดีของเขาทั้งมอบวัตถุสิ่งของที่ตัวเองมี หรือปฏิบัติบูชา คือการปฏิบัติตามคำสอนของผู้มีอุปการคุณ จึงจะได้ชื่อว่าบูชาอย่างแท้จริง

3. นอกจากนี้ บุคคลที่หาได้ยากในโลกมีมากมาย แล้วแต่จะวัดกันด้านใดบ้าง เช่น ทางฐานะเศรษฐกิจ ทางความรู้ความสามารถทางการศึกษา แต่ในทางธรรมวัดกันที่คุณธรรม ความดี โดยวัดกันที่การรู้จักทำคุณความดีต่อคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือหวังให้คนอื่นประสบความสำเร็จและความสำเร็จยิ่ง ๆ ขึ้นไป บุคคลเช่นนี้เรียกว่า บุพการี และบุคคลที่รู้จักทำคุณความดีของคนอื่นได้ แล้วพยายามหาทางตอบแทน ได้ชื่อว่ากตัญญูคนดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้ท่องจำพุทธวจโนวาทซึ่งเป็นบทง่าย ๆ สั้น ๆ กระชับ และให้ประทับเข้าไปอยู่ในใจ เป็นดุจพุทธมณต์เอาไว้สอนตนเองได้ มนต์ไม่มีการท่องบ่นเป็นมลทิน
2. เพื่อให้นักศึกษาได้รู้จักความหมายธรรมะบทสั้น ๆ และรู้วิธีการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อันจะเป็นเหตุให้สอนตนและสอนคนอื่นได้โดยไม่ยาก
3. เพื่อให้นักศึกษาสามารถแยกแยะหมวดหมู่แห่งธรรมแต่ละบทได้อย่างถูกต้องแม่นยำนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง
4. เพื่อให้นักศึกษาเกิดความซาบซึ้งในหัวข้อธรรมแม้สั้น ๆ แต่มีความหมายลึกซึ้ง ปฏิบัติตามธรรมแม้เพียงบทเดียวก็สามารถบรรลุธรรมได้ด้วยตัวเอง

บทที่ 2

ทุกกะ - หมวด 2

2.1 ธรรมมีอุปการะมาก

พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสไว้นั้น มีมากมายหลายหมวดหมู่ที่มีอุปการะต่อการดำรงชีวิตบนโลกใบนี้อย่างสมบูรณ์ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงธรรมที่มีอุปการะมาก 2 อย่าง ที่จะเป็เครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้พลั้งเผลอไปกระทำผิดพลาด คือ

1. สติ ความระลึกได้

2. สัมปชัญญะ ความรู้ตัว

1. สติ หมายถึง ความระลึกได้ คือ ระลึกถึงสิ่งที่ล่วงมาแล้ว เช่น นึกถึงการกระทำและคำที่พูดแล้วแม่นยำได้ เป็นต้น ระลึกถึงสิ่งที่จะเกิดมีในภายหน้า เช่น นึกถึงความตายที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง เป็นต้น ระลึกถึงสิ่งที่เป็ปัจจุบัน เช่น กำหนดลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

2. สัมปชัญญะ หมายถึง เมื่อกำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด ก็รู้ตัวว่า เรากำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด เช่น เมื่อกำลังยืน เดิน เป็นต้น ก็รู้สึกตัวว่า เรากำลังยืน กำลังเดิน หรือเมื่อกำลังอ่านหนังสือ เป็นต้น ก็รู้สึกตัวว่า เรากำลังอ่านหนังสือ

สรุป ธรรม 2 อย่างนี้ เป็เครื่องอุปการะไม่ให้พลั้งเผลอ และไม่ให้เกิดพลาด อันจะนำมาซึ่งความเกื้อกูลในการงานทั้งปวง

สติ คืออะไร ?

สติ คือ ความระลึกนึกได้ถึงความผิด-ชอบ-ชั่ว-ดี เป็สิ่งกระตุ้นเตือนให้คิดพูดทำในสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้ไม่ลืมตัว ไม่เผลอตัว ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญสิ่งต่าง ๆ ได้

ธรรมชาติของจิตมีการนึกคิดตลอดเวลา การนึกคิดนี้ถ้าไม่มีสติกำกับ ก็จะกลายเป็นความคิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ แต่ถ้ามีสติกำกับแล้ว จะทำให้ไม่เผลอ ควบคุมความนึกคิดได้ ไม่ปล่อยใจให้เลื่อนลอยไป ไม่ปล่อยอารมณ์ให้เป็นไปตามสิ่งที่มากระทบ

หน้าที่ของสติ

1. สติเป็นเครื่องทำให้เกิดความระมัดระวังตัว ป้องกันภัยที่จะมาถึงตัว คือระแวดระวังสิ่ง ที่ควรระวัง และระวังป้องกันภัยที่จะมาถึงในอนาคต

ความระแวดระวัง หมายถึง ความกรังเกรงล่วงหน้าว่าจะมีความเสียหายอันใดเกิดขึ้น เช่น คนกำลังขับรถขณะฝนตก ถนนลื่น ก็ระแวงว่ารถจะคว่ำ ระแวงว่าจะมีรถอื่นสวนมาในระยะ กระชั้นชิด

ส่วนความระวัง คือ การป้องกันไม่ให้ภัยชนิดนั้น ๆ เกิดขึ้น เช่น ลดความเร็วลง ตั้งใจ ขับมากขึ้น อย่างนี้เป็นต้น

2. สติเป็นเครื่องยับยั้ง เตือนไม่ให้ตกไปในทางเสื่อม ไม่ให้มัวเมาลุ่มหลง ไม่ให้ เพลิดเพลินไปในสิ่งที่เป็นทุกข์เป็นโทษต่อตนเอง เช่น เพื่อนชวนไปดื่มเหล้า ก็มีสติยับยั้งตัวเอง ไว้ว่าอย่าไป เพราะเป็นโทษต่อตัวเอง ฯลฯ

3. สติเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้ชวนช่วยในการสร้างความดี ไม่แช่เขื่อนหยุดอยู่กับที่ ไม่ทอดธุระไม่เกียจคร้าน ป้องกันโรค นอนบิดตืดเสีย งานการเปื่อยทำไม่ไหว ข้าวปลากินได้อร่อยดี

4. สติเป็นเครื่องเร่งเร้าให้มีความขะมักเขม้น คือ เมื่อเตือนตัวเองให้ทำความดีแล้ว ก็ ให้ทำอย่างเอาจริงเอาจัง ไม่อืดอาดยืดเยื้อ ไม่ทำแบบเรื่อย ๆ เฉื่อย ๆ

5. สติเป็นเครื่องทำให้เกิดความสำนึกในหน้าที่อยู่เสมอ ตระหนักถึงสิ่งที่ควรทำและ ไม่ควรทำ ตระหนักถึงสิ่งที่ทำแล้วและยังไม่ได้ทำ

6. สติเป็นเครื่องทำให้เกิดความละเอียดรอบคอบในการทำงาน ไม่สะเพร่า ไม่ชะล่าใจ ว่าสิ่งนั้น ๆ เป็นเรื่องเล็กน้อยไม่เป็นไร

คำอุปมาสติ

สติเหมือนเสาหลัก ปักแน่นในอารมณ์ คือ คนที่มีสติเมื่อจะไตร่ตรองคิดในเรื่องใด ใจ ก็ปักแน่นคิดไตร่ตรองในเรื่องนั้นอย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่คิดฟุ้งซ่านไปเรื่องอื่น คิดไตร่ตรองจน เข้าใจแจ่มแจ้ง ทะลุปรุโปร่ง ท่านจึงเปรียบสติเหมือนเสาหลัก

สติเหมือนนายประตู คือ สติจะทำหน้าที่เหมือนนายประตู คอยเฝ้าดูสิ่งต่าง ๆ ที่จะ

ผ่านเข้ามากระทบใจ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ตลอดจนเผ้าดูถึงอารมณ์ที่ใจคิด ถ้าสิ่งใดเกิดขึ้นสติก็จะใคร่ครวญทันทีว่า ควรปล่อยให้ผ่านไปหรือไม่ หรือควรหยุดไว้ก่อน ปรับปรุงแก้ไขให้ดีเสียก่อน

สติเหมือนขุนคลัง เพราะคอยตรวจตราอยู่ทุกเมื่อ ว่าของที่ได้เข้ามาและใช้ออกไปมีเท่าไร งบประมาณบาปของเราเป็นอย่างไร ตรวจตราดูอย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่ยอมให้ตัวเองเป็นหนี้บาป

สติเหมือนหางเสือ เพราะสติจะเป็นตัวควบคุมเส้นทางดำเนินชีวิตของเราให้มุ่งตรงไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ คอยระมัดระวังไม่ให้เรือไปเกยตื้น ไม่ให้ตัวของเราไปทำในสิ่งที่ไม่ควร

2.1.1 อานิสงส์ของการมีสติ

1. ควบคุมรักษาสภาพจิตให้อยู่ในภาวะที่เราต้องการ โดยการตรวจตราความคิด เลือกรับสิ่งที่ต้องการไว้ กันสิ่งที่ไม่ต้องการออกไป ตรึงกระแสความคิดให้เข้าที่ ทำให้จิตเป็นสมาธิได้ง่ายเช่นจะดูหนังสือก็สนใจคิดติดตามไปตลอดไม่ฟุ้งซ่านไม่คิดเรื่องอื่นจะทำสมาธิใจก็จรดนิ่งสงบตั้งมั่น ละเอียดอ่อนไปตามลำดับ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก เพราะฉะนั้นที่ใดมีสติ ที่นั่นมีสมาธิ ที่ใดมีสมาธิ ที่นั่นมีสติ

2. ทำให้ร่างกายและจิตใจอยู่ในสภาพเป็นตัวของตัวเอง ไม่เป็นทาสของอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความโกรธเคือง ความลุ่มหลงมัวเมา จึงมีความโปร่งเบา ผ่อนคลาย เป็นสุข โดยสภาพของมันเอง พร้อมทั้งจะเผชิญความ เป็นไปต่าง ๆ และจัดการกับสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องเหมาะสม

3. ทำให้ความคิดและการรับรู้ขยายวงกว้างออกไปได้โดยไม่มีสิ้นสุด เพราะไม่ถูกบีบคั้นด้วยกิเลสต่าง ๆ จึงทำให้ความคิดเป็นอิสระมีพลัง เพราะมีสติควบคุม เสมือนเรือที่มีหางเสือควบคุมอย่างดี ย่อมสามารถแล่นตรงไปใน ทิศทางที่ต้องการได้โดยไม่วกวน

4. ทำให้การพิจารณาสืบค้นด้วยปัญญาดำเนินไปได้เต็มที่ เพราะมีความคิดที่เป็นระเบียบ และมีใจซึ่งมีพลังเข้มแข็ง จึงเป็นการเสริมสร้างปัญญาให้บริบูรณ์

5. ชำระพฤติกรรมทุกอย่าง ทั้งกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ เพราะมีสติจึงไม่เผลอไป

เกลือกกลั้วบาปอกุศลกรรม ทำให้พฤติกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยปัญญาหรือเหตุผลที่บริสุทธิ์

¹สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแล ภิกษุหลายรูปกลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งประชุมกันในหอนั้น ได้เกิดการสนทนากันขึ้นในระหว่างการประชุมว่า

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสกายคตาสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้วว่ามีผลมาก มีอานิสงส์มาก”

เรื่องนี้มีเพียงเท่านี้ที่ภิกษุเหล่านั้นสนทนากันค้างไว้ ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่ทรงสถิต เสด็จเข้าไปยังหอนั้น ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายเวลานี้เธอทั้งหลายนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร พูดเรื่องอะไรค้างไว้”

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์ทั้งหลายกลับจากบิณฑบาต ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว นั่งประชุมกันในหอนั้น ได้เกิดการสนทนากันขึ้นในระหว่างการประชุมว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย น้าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏ พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสกายคตาสติที่ภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วว่ามีผลมาก มีอานิสงส์มาก”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้ที่ข้าพระองค์ทั้งหลายได้พูดค้างไว้ ก็พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กายคตาสติที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า “เราหายใจเข้ายาว” เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า “เราหายใจออกยาว”

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า “เราหายใจเข้าสั้น”

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “กายคตาสติสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่มที่ 3 ภาคที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ ฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 22 หน้า 385

เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า “เราหายใจออกสั้น”

สำเนียงกว่า “เรากำหนดรู้กงลมทั้งปวง หายใจเข้า”

สำเนียงกว่า “เรากำหนดรู้กงลมทั้งปวง หายใจออก”

สำเนียงกว่า “เราระงับกายสังขาร หายใจเข้า”

สำเนียงกว่า “เราระงับกายสังขาร หายใจออก”

ภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ย่อมละความดำริที่สับสน อันอาศัยเรือน 3 ได้ เพราะละความดำริที่สับสนนั้นได้ จิตอันเป็นไปภายในกายนั้นเท่านั้น ย่อมดำรงคงที่ เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตั้งมั่น ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อเดิน ก็รู้ชัดว่า “เราเดิน”

เมื่อยืน ก็รู้ชัดว่า “เรายืน”

เมื่อนั่ง ก็รู้ชัดว่า “เรานั่ง”

เมื่อนอน ก็รู้ชัดว่า “เรานอน”

เธอดำรงกายอยู่โดยอิริยาบถใด ๆ ก็รู้ชัดกายที่ดำรงอยู่โดยอิริยาบถนั้น ๆ

ภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ย่อมละความดำริที่สับสน อันอาศัยเรือนได้ เพราะละความดำริที่สับสนนั้นได้ จิตที่เป็นไปภายในกายเท่านั้น ย่อมดำรงคงที่ เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตั้งมั่น ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ

ทำความรู้สึกตัวในการแลดู การเหลียวดู

ทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้า การเหยียดออก

ทำความรู้สึกตัวในการครองสังฆาฏิ บาตร และจีวร

ทำความรู้สึกตัวในการฉัน การดื่ม การเคี้ยว และการกลืน

ทำความรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ

ทำความรู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง

ภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ย่อมละความดำริที่สับสน อันอาศัยเรือนได้เพราะละความดำริที่สับสนนั้นได้จิตที่เป็นไปภายในกายเท่านั้น ย่อมดำรงคงที่เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตังมั่น ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นกายนี้ ตั้งแต่ฝ่าเท้าขึ้นไปเบื้องบน ตั้งแต่ปลายผม ลงมาเบื้องล่าง มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่สะอาดชนิดต่าง ๆ ว่า “ในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ใสใหญ่ ใส่น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เพลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร”

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนกกามีปาก 2 ข้าง เต็มไปด้วยธัญพืชชนิดต่าง ๆ คือ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ถั่วเขียว ถั่วเหลือง เมล็ดงา ข้าวสาร คนตาดีเปิดดูนั้นออกพิจารณาเห็นว่า “นี่เป็น ข้าวสาลี นี่เป็นข้าวเปลือก นี่เป็นถั่วเขียว นี่เป็นถั่วเหลือง นี่เป็นงา นี่เป็นข้าวสาร” แม้ฉันใด ภิกษุ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นกายนี้ตั้งแต่ฝ่าเท้าขึ้นไปเบื้องบน ตั้งแต่ปลายผมลงมาเบื้องล่าง มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่สะอาดชนิดต่าง ๆ ว่า “ในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ใสใหญ่ ใส่น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เพลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร”

ภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ย่อมละความดำริที่สับสน อันอาศัยเรือนได้เพราะละความดำริที่สับสนนั้นได้จิตที่เป็นไปภายในกายเท่านั้น ย่อมดำรงคงที่เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตังมั่น ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นกายนี้ ตามที่ตั้งอยู่ ตามที่ดำรงอยู่ โดยความเป็นธาตุว่า “ในกายนี้ มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมอยู่” เปรียบเหมือนคนฆ่าโค หรือลูกมือ ของคนฆ่าโคผู้ชำนาญ ฆ่าโคแล้วแบ่งอวัยวะออกเป็นส่วน ๆ หนึ่งอยู่ที่หนทางใหญ่สี่แพร่ง แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นกายนี้ ตามที่ตั้งอยู่ ตามที่ดำรงอยู่ โดยความเป็นธาตุว่า “ในกายนี้ มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมอยู่”

ภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ย่อมละความดำริที่สับสน อันอาศัยเรือนได้เพราะละความดำริที่สับสนนั้นได้จิตที่เป็นไปภายในกายเท่านั้น ย่อมดำรงคงที่เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตังมั่น ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเห็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ซึ่งตายแล้ว 1 วัน ตายแล้ว 2 วัน

หรือตายแล้ว 3 วัน เป็นศพขึ้นอืด ศพเขียวคล้ำ ศพมีน้ำเหลืองเยิ้ม แม้นฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณากายนี้เข้าไปเปรียบเทียบกับว่า “แม้กายนี้ก็มีสภาพอย่างนั้น มีลักษณะอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้”

ภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ย่อมละความดำริที่สับสน อันอาศัยเรือนได้ เพราะละความดำริที่สับสนนั้นได้จิตที่เป็นไปภายในกายเท่านั้น ย่อมดำรงคงที่เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตั้งมั่น ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเห็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ซึ่งถูกกาจิกกิน แร้งทิ้งกิน นกตะกรุมจิกกิน สุนัขกัดกิน สุนัขจิ้งจอกกัดกิน หรือสัตว์เล็ก ๆ หลายชนิดกัดกินอยู่ แม้นฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณากายนี้เข้าไปเปรียบเทียบกับว่า “แม้กายนี้ก็มีสภาพอย่างนั้น มีลักษณะอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้”

ภิกษุผู้ไม่ประมาท... ฯลฯ ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเห็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าเป็นโครงกระดูก มีเนื้อและเลือด มีเอ็นรึงรัดอยู่ แม้นฉันใด ฯลฯ เป็นโครงกระดูก ไม่มีเนื้อ แต่ยังมีเลือดเปื้อนเปรอะ มีเอ็นรึงรัดอยู่ แม้นฉันใด ฯลฯ เป็นโครงกระดูก ไม่มีเนื้อและเลือด แต่ยังมีเอ็นรึงรัดอยู่ แม้นฉันใด ฯลฯ เป็นโครงกระดูก ไม่มีเอ็นรึงรัดแล้ว กระจุยกระจายไปในทิศใหญ่ทิศเฉียง คือ กระดูกมีอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกเท้าอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกแข้งอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกขาอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกสะเอวอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกสันหลังอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกซี่โครงอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกหน้าอกอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกแขนอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกไหล่อยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกคออยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกคางอยู่ทางทิศหนึ่ง กระดูกฟันอยู่ทางทิศหนึ่ง กะโหลกศีรษะอยู่ทางทิศหนึ่ง แม้นฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณากายนี้เข้าไปเปรียบเทียบกับว่า “แม้กายนี้ก็มีสภาพอย่างนั้น มีลักษณะอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้”

ภิกษุผู้ไม่ประมาท... ฯลฯ ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเห็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ซึ่งเป็นท่อนกระดูกสีขาวเหมือนสีสังข์ ฯลฯ เป็นกระดูกกองอยู่ด้วยกันเกินกว่า 1 ปี ฯลฯ

กระดูกผุเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แม้นฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณากายนี้เข้าไปเปรียบเทียบกับว่า “แม้กายนี้ก็มีสภาพอย่างนั้น มีลักษณะอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้”

ภิกษุผู้ไม่ประมาท... ฯลฯ ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ภิกษุสังตจากามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอím ด้วยปิติและสุขอันเกิดจากวิเวก รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนพนักงานทรงสนาน หรือลูกมือพนักงานทรงสนานผู้ชำนาญ เทพวงดนตรีลงในภาชนะ สัมฤทธิ์แล้ว เอน้ำประพรมให้ติดเป็นก้อน ก้อนดนตรีนั้นที่มียางซึมไปจับ ก็ติดกันหมด ไม่กระจ่ายออก แม้ฉนใด ภิกษุก็ฉนนั้นเหมือนกัน ทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอím ด้วยปิติและสุขอันเกิดจากวิเวก รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปิติและสุขอันเกิดจากวิเวกจะไม่ถูกต้อง

ภิกษุผู้ไม่ประมาท... ฯลฯ ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ อยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอím ด้วยปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนห้วงน้ำเป็นวงวน ไม่มีทางที่กระแสน้ำจะไหลเข้าได้ทั้งด้านตะวันออก ด้านตะวันตก ด้านเหนือ และด้านใต้ ฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล แต่กระแสน้ำเย็นพุ่งขึ้นจากห้วงน้ำนั้น แล้วทำห้วงน้ำนั้นให้ชุ่มชื้น เอิบอาบ เื่องนองไปด้วยน้ำเย็นไม่มีส่วนไหนของห้วงน้ำนั้นที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง แม้ฉนใด ภิกษุก็ฉนนั้นเหมือนกัน ทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอím ด้วยปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปิติและสุขอันเกิดจากสมาธิจะไม่ถูกต้อง

ภิกษุผู้ไม่ประมาท... ฯลฯ ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง เพราะปิติจางคลายไป ภิกษุมือเบากว่า มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกายบรรลุตติยฌาน ฯลฯ อยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอím ด้วยสุขอันไม่มีปิติ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่สุขอันไม่มีปิติจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนในกออูบล กอปทุม หรือ กอบุณทริก ดอกอูบล ดอกปทุม หรือดอกกุณทริกบางเหล่าที่เกิดเจริญเติบโตในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ใต้น้ำมีน้ำหล่อเลี้ยงไว้ดอกบัวเหล่านั้นชุ่มชื้นเอิบอาบซาบซ่านด้วยน้ำเย็นตั้งแต่ยอดถึงเหง้า ไม่มีส่วนไหนที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้อง แม้ฉนใด ภิกษุก็ฉนนั้นเหมือนกัน ทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอím ด้วยสุขอันไม่มีปิติ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่สุขอันไม่มีปิติจะไม่ถูกต้อง

ภิกษุผู้ไม่ประมาท... ฯลฯ ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

อีกประการหนึ่ง เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อน ภิกษุจึง

บรรลุดุตตถณาน มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ เธอมีใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องหนึ่งแผ่ไปทั่วกายนี้ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนบุรุษหนึ่งใช้ผ้าขาวคลุมตัวตลอดศีรษะ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ผ้าขาวจะไม่ปกคลุม แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน มีใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องหนึ่งแผ่ไปทั่วกายนี้ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ใจอันบริสุทธิ์ผุดผ่องจะไม่ถูกต้อง

ภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ย่อมละความดำริที่สัปสนอันอาศัยเรือนได้ เพราะละความดำริที่สัปสนนั้นได้จิตที่เป็นไปภายในกายเท่านั้น ย่อมดำรงคงที่เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตั้งมั่น ภิกษุชื่อว่าเจริญกายคตาสติแม้ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นส่วนแห่งวิชา ย่อมเป็นภาวนาที่ยังลงในจิตของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนมหาสมุทรอันผู้ใดผู้หนึ่งสัมผัสด้วยใจแล้ว แม่น้ำน้อยสายใดสายหนึ่งที่ไหลไปสู่สมุทรม่อมปรากฏภายในจิตของผู้นั้น แม้ฉันใด กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นส่วนแห่งวิชา ย่อมเป็นภาวนาที่ยังลงในจิตของภิกษุนั้นฉันนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว มารย่อมได้ช่อง ได้อารมณ์ 3 ของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนบุรุษเหวี่ยงก้อนศิลาหนักไปที่กองดินเปียก เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร คือ ก้อนศิลาหนักนั้นจะพังจมลงในกองดินเปียกนั้นได้ไหม?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว มารย่อมได้ช่อง ได้อารมณ์ของภิกษุนั้น

เปรียบเหมือนไม้แห้งสนิท ต่อมา บุรุษนำไปทำเป็นไม้สไฟ ด้วยหวังว่า เราจักก่อไฟให้เกิดความร้อนขึ้น เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นใช้ไม้ที่แห้งสนิทนั้นมาทำเป็นไม้สไฟแล้วสให้เป็นไฟเกิดความร้อนขึ้นได้ไหม?

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว มารย่อมได้ช่อง ได้อารมณ์ของภิกษุนั้น

เปรียบเหมือนหมอน้ำว่างเปล่า ที่เขาตั้งไว้บนเครื่องรอง ต่อมา บุรุษถือเอาหมอน้ำนั้น มาทำเป็นเครื่องตักน้ำ เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นจะพึงตักน้ำได้ไหม?

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่เจริญ ไม่ทำให้ มากแล้ว มารย่อมได้ช่อง ได้อารมณ์ของภิกษุนั้น

ภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว มารย่อมไม่ได้ช่อง ไม่ได้อารมณ์ของภิกษุนั้น

เปรียบเหมือนบุรุษโยนกกลุ่มด้ายเบา ๆ ลงบนแผ่นกระดานเรียบ ที่ทำด้วยไม้แก่นล้วน เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นจะพึงได้ช่อง จากการโยนกกลุ่มด้ายเบา ๆ นั้น ลงบนแผ่นกระดานเรียบที่ทำด้วยไม้แก่นล้วนได้ไหม”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว มารย่อมไม่ได้ช่อง ไม่ได้อารมณ์ของภิกษุนั้น

เปรียบเหมือนไม้สดมียาง ต่อมา บุรุษนำไปทำเป็นไม้สีไฟ ด้วยหวังว่า เราจักก่อไฟ ให้เกิดความร้อนขึ้น เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นเอาไม้สดที่มียางนั้น มาทำไม้สีไฟแล้วสีให้เป็นไฟเกิดความร้อนขึ้นได้ไหม”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มาก แล้ว มารย่อมไม่ได้ช่อง ไม่ได้อารมณ์ของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนหมอน้ำที่มีน้ำเต็มเปี่ยมเสมอ ขอบปาก พอที่กาจะตักได้ ที่เขาตั้งไว้บนเครื่องรอง ต่อมา มีบุรุษถือเอาหมอน้ำนั้นมาทำเป็น เครื่องตักน้ำ เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นจะพึงตักน้ำได้ไหม”

“ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มาก แล้ว มารย่อมไม่ได้ช่อง ไม่ได้อารมณ์ของภิกษุนั้น

ภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีสติเป็นเหตุ ย่อมถึงความเป็นผู้ประจักษ์ชัดในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งนั้น ๆ ได้

เปรียบเหมือนหมอน้ำ มีน้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบปาก พอที่กาจะดื่มได้ ที่เขาตั้งไว้บนเครื่องรอง บุรุษผู้มีกำลังพึงเขย่าหมอน้ำนั้นโดยวิธีใด ๆ น้ำนั้นจะพึงไหลมาโดยวิธีนั้น ๆ ได้ไหม”

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีสติเป็นเหตุ ย่อมถึงความเป็นผู้ประจักษ์ชัดในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งนั้น ๆ ได้

เปรียบเหมือนสระโบกขรณีสี่เหลี่ยม ในพื้นที่ราบที่เขาพูนคันไไว้ มีน้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบปาก พอที่กาจะดื่มได้ บุรุษผู้มีกำลังเจาะคันสระโบกขรณีนั้นโดยวิธีใด ๆ น้ำนั้นจะพึงไหลมาโดยวิธีนั้น ๆ ได้ไหม

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นเหมือนกัน กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว ภิกษุนั้นน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีสติเป็นเหตุ ย่อมถึงความเป็นผู้ประจักษ์ชัดในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งนั้น ๆ ได้

เปรียบเหมือนรถที่เขาเทียมม้าอาชาไนย มีแล้เสียบไว้ในระหว่างม้าทั้งสองจอดอยู่บนพื้นที่เรียบตรงทางใหญ่ 4 แยก นายสารถีผู้ฝึกม้า เป็นอาจารย์ขับขี่ผู้ชำนาญ ขึ้นรถนั้นแล้ว มือซ้ายจับสายบังเหียน มือขวาจับแล้ พึงขับรถไปยังที่ปรารถนาได้ แม้ฉันท กายคตาสติก็ฉันทนั้นเหมือนกัน อันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญ ทำให้มากแล้ว เธอจะน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใด ๆ เมื่อมีสติเป็นเหตุ ย่อมถึงความเป็นผู้ประจักษ์ชัดในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งนั้น ๆ ได้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อกายคตาสติอันภิกษุปฏิบัติ เจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมสมแล้ว ปรารถน้าม้าเสมอดีแล้ว เธอพึงหวังอาณิสส 10 ประการนี้ คือ

1. เป็นผู้อดกลั้นต่อความไม่ยินดีและความยินดีได้ ไม่ถูกความไม่ยินดีครอบงำ ย่อมครอบงำความไม่ยินดีที่เกิดขึ้นแล้วได้
2. เป็นผู้อดกลั้นต่อภัยและความหวาดกลัวได้ ไม่ถูกภัยและความหวาดกลัวครอบงำ ย่อมครอบงำภัยและความหวาดกลัวที่เกิดขึ้นแล้วได้
3. เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ต่อการถูกเหยียด ยุ้ง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายรบกวน ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ เป็นผู้อดกลั้นเวทนาอันมีในร่างกายที่เกิดขึ้นแล้วเป็นทุกข์กล้าแข็ง เจ็บแสบ เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ พราภชีวิตได้
4. เป็นผู้ได้มาน 4 ซึ่งเป็นอาภิเจตสิก1 เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เป็นผู้ได้ตามความปรารถนาโดยไม่ยาก โดยไม่ลำบาก
5. บรรลุวิธีแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ คนเดียวแสดงเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนแสดงเป็นคนเดียวก็ได้ แสดงให้ปรากฏ หรือหายตัว... ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้
6. ได้ยินเสียง 2 ชนิด คือ (1) เสียงทิพย์ (2) เสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและอยู่ใกล้ ด้วยหูทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ฯลฯ
7. กำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นและบุคคลอื่นได้ คือ จิตมีราคะก็รู้ชัดว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ชัดว่า จิตปราศจากราคะ

จิตมีโทสะ... หรือจิตปราศจากโทสะ...

จิตมีโมหะ... หรือจิตปราศจากโมหะ...

จิตหดหู่... หรือจิตฟุ้งซ่าน...

จิตเป็นมหัคคตะ... หรือจิตไม่เป็นมหัคคตะ...

จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า... หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า...

จิตเป็นสมาธิ... หรือจิตไม่เป็นสมาธิ...

จิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ชัดว่า จิตหลุดพ้นแล้ว หรือจิตยังไม่หลุดพ้นก็รู้ชัดว่า จิตยังไม่หลุดพ้น

8. ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ 1 ชาติบ้าง 2 ชาติบ้าง ฯลฯ ย่อมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้

9. เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม

10. เพราะอาสวะสิ้นไป ย่อมทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อกายคตาสติอันภิกษุปฏิบัติ เจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมผัสแล้ว ปราปรนสมอดีแล้ว เธอพึงหวังอาหิสังส์ 10 ประการนี้ได้”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

การฝึกสติทำให้เป็นคนไม่ประมาท

1. มีสติระลึกถึงการละเว้นทุจริตทางกาย วาจา ใจ อยู่เนื่อง ๆ มิได้ขาด จะไปทำชั่วทำบาปอะไรเข้า ก็มีสติระลึกได้ทันทีว่าสิ่งที่กำลังจะทำนั้นเป็นบาปหรือไม่ ถ้าเป็นบาปก็ไม่ยอมทำโดยเด็ดขาด

2. มีสติระลึกถึงการประพฤติดุจริตทางกาย วาจา ใจ อยู่เนื่อง ๆ มิได้ขาด จะทำอะไรก็มีสติระลึกได้เสมอว่า สิ่งที่กำลังจะทำนั้นเป็นบุญเป็นกุศลหรือไม่ ถ้าเป็นกุศลจึงทำ

3. มีสติระลึกถึงความทุกข์ในอบายภูมิอยู่เนื่อง ๆ มิได้ขาด มีสติระลึกได้เสมอว่า การเกิดในอบายภูมิ เป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดียรัจฉาน นั้นมีทุกข์มากเพียงไร เมื่อระลึกได้เช่นนี้แล้วก็ไม่ยอมทำชั่วเลย เพราะเกรงว่าจะต้องไปเกิดในอบายภูมิเช่นนั้น

4. มีสติระลึกถึงความทุกข์ อันเกิดจากการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ในวัฏสงสาร อยู่เนื่อง ๆ มิได้ขาด มีสติระลึกได้ว่าถ้าเรายังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่อย่างนี้ ก็ต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์อยู่ร่ำไป จึงหาโอกาสปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ เพื่อให้เข้านิพพานให้ได้เร็วที่สุดจะได้หมดทุกข์ เมื่อระลึกเช่นนี้บ่อย ๆ ย่อมไม่หลงในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ไม่กำหนดในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด ไม่ขัดเคืองในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคืองได้ในที่สุด

5. มีสติระลึกถึงกรรมฐานภาวนาที่จะละระคะ โทสะ โมหะ ให้ขาดจากสันดานอยู่เนื่อง ๆ มิได้ขาด มีสติระลึกได้ว่า การที่เราจะทำดีหรือทำชั่วนั้น ขึ้นอยู่กับใจของเราเป็นสำคัญ ใจของเราจะเข้มแข็งทรงพลัง เอาชนะความทะยานอยากต่าง ๆ ได้หรือไม่ และวิธีที่จะฝึกใจได้ดีที่สุดคือ การฝึกทำสมาธิ จึงต้องหาเวลาทำสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ

2.2 โลกบาลธรรม

ธรรมเป็นโลกบาล คือ ธรรมคัมครองโลก มี 2 อย่าง

1. หิริ ความละอายแก่ใจ
2. โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป

1. **หิริ** หมายถึง ความละอายแก่ใจตนเอง ในการกระทำทุจริตต่าง ๆ ทั้งมีอาการรังเกียจต่อบาปทุจริต เสมือนบุคคลเห็นสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ แล้วไม่อยากเข้าไปใกล้ ไม่อยากจับต้อง

2. **โอตตปปะ** หมายถึง ความเกรงกลัวต่อผลของการกระทำชั่วทุจริต เสมือนคนเห็นงูกลัวต่อพิษของมันแล้วหลีกเลี่ยงเสียให้ห่างไกล ธรรม 2 อย่างนี้ เรียกว่า กุศลธรรมก็ได้ เทวธรรมก็ได้ เพราะถ้าโลกขาดธรรมสองอย่างนี้ โลกย่อมถึงความสับสนวุ่นวาย แต่ถ้ามนุษย์มีหิริและโอตตปปะ ไม่ทำบาปทั้งในที่ลับและที่แจ้ง โลกก็จะสงบร่มเย็นอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

2.2.1 เทวธรรมคืออะไร

¹ในอดีตกาลมีพระราชพระนามว่า พรหมทัต ในนครพาราณสี ในแคว้นกาฬี พระโพธิสัตว์ปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระอัครมเหสีพระเจ้าพรหมทัต เมื่อครบเทศมาส พระนางประสูติพระโอรส พระญาติทั้งหลายตั้งพระนามว่า มหิสาสกุมาร พระกุมารเมื่อเจริญวัยทรงวิ่งเล่นได้ มหิสีก็ประสูติพระโอรสองค์ที่สองพระนามว่า จันทกุมาร

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, “เทวธรรมชาดก” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, 2542), เล่ม 55 หน้า 203.

จันทกุมารเจริญวัยทรงวิ่งเล่นได้ พระมารดาของพระโพธิสัตว์ก็สวรรคต พระราชาทรงตั้งพระสนมให้เป็นพระอัครมเหสี พระอัครมเหสีนั้นได้เป็นที่รักเป็นที่โปรดปรานของพระราชา ไม่นานพระนางก็ประสูติพระโอรส พระญาติทั้งหลายตั้งพระนามของพระโอรสนั้นว่า สุริยกุมาร

พระราชาทรงเห็นพระโอรสแล้วมีพระหฤทัยยินดีตรัสว่า “นางผู้เจริญ เราจะให้พรแก่บุตรของเธอ” แต่พระเทวีเก็บพรนั้นไว้ จะรับเอาพรนั้นในเวลาต้องการ และเมื่อพระโอรสนั้นเจริญวัยแล้ว พระนางจึงกราบทูลพระราชาว่า “ข้าแต่สมมติเทพ ในกาลที่พระโอรสของหม่อมฉันประสูติ พระองค์ทรงประทานพรไว้มิใช่หรือ ขอพระองค์จงประทานราชสมบัติแก่พระโอรสของหม่อมฉันเถิด” พระราชาทรงห้ามว่า “พระโอรสสองพระองค์ของเรารุ่งเรืองอยู่เหมือนกองเพลิง เราไม่อาจให้ราชสมบัติแก่โอรสของเธอ” ทรงเห็นพระนางอ้อนวอนอยู่บ่อย ๆ ทรงพระดำริว่า พระนางนี้จะพึงคิดทำกรรมอันลามกแก่โอรสทั้งหลายของเรา

จึงรับสั่งให้เรียกพระโอรสทั้งสองมาแล้วตรัสว่า “พ่อทั้งสอง ในเวลาที่สุริยกุมารประสูติ พ่อได้ให้พรไว้บัดนี้มารดาของสุริยกุมารนั้นทูลขอราชสมบัติ พ่อไม่ประสงค์จะให้แก่สุริยกุมารนั้น ธรรมดาตามาตุคามผู้ลามกจะพึงคิดทำสิ่งอันลามกแก่พวกเจ้า เจ้าทั้งสองต้องเข้าป่าไปก่อน ต่อเมื่อพ่อล่วงไปแล้ว จงกลับมาครองราชสมบัติในนครอันเป็นของตระกูล”

พระราชาทรงกันแสงคร่ำครวญจุมพิตที่ศีรษะแล้วทรงส่งโอรสนั้นไป สุริยกุมารทรงเล่นอยู่ที่พระลานหลวง เห็นพระโอรสทั้งสองนั้นถวายเป็นมงคลพระราชาบิดาแล้วลงจากปราสาท ทรงเห็นเหตุเช่นนั้น จึงคิดว่าเราก็จักไปกับพระเจ้าพี่ทั้งสอง จึงออกไปพร้อมกับพระโอรสทั้งสองนั้นเอง พระโอรสเหล่านั้นเสด็จเข้าไปยังป่าหิมพานต์

พระโพธิสัตว์แฉะลงข้างทางประทับนั่งที่โคนไม้ เรียกสุริยกุมารมาว่า “พ่อสุริยะ เจ้าจะไปยังสระนั้นเพื่ออาบและดื่มน้ำแล้ว จงเอาใบบัวห่อน้ำดื่มมาให้เราทั้งสองด้วย” สระน้ำนี้เป็นที่อยู่ของผีเสื้อน้ำตนหนึ่งซึ่งได้พรจากสำนักของท้าวเวสวัณ ท้าวเวสวัณตรัสกะผีเสื้อน้ำนั้นว่า “เจ้าจะได้กินคนที่ลงยังสระน้ำนี้ ยกเว้นคนที่รู้เทวธรรมเท่านั้น เจ้าจะไม่ได้กินผู้ที่ไม่ได้ลงสระ”

ตั้งแต่นั้นมา รากษสหรือผีเสื้อน้ำนั้นจึงถามเทวธรรมกะคนที่มาลงสระ แต่ก็ต้องถูกจับกินเพราะไม่รู้เทวธรรม สุริยกุมารไปถึงยังสระนั้นไม่ได้พิจารณาไปยังสระนั้นทันที รากษสจับสุริยกุมารนั้นแล้วถามว่า “ท่านรู้เทวธรรมหรือ ?”

สุริยกุมารนั้นกล่าวว่า “เออ ฉันรู้ ก็พระจันทร์และพระอาทิตย์ ชื่อว่าเทวธรรม” รากษสจึงกล่าวกะสุริยกุมารนั้นว่า “ท่านไม่รู้จักเทวธรรม” แล้วก็พาเข้าไปพักไว้ในที่อยู่ของตน

ฝ่ายพระโพธิสัตว์เห็นสุริย कुमार นั้นชักช้า จึงส่งจันทกุมารไปตาม รักษสกี จันท์กุมาร นั้นแล้วถามว่า “ท่านรู้เทวธรรมไหม ?” จันท์กุมารกล่าวว่า “เออ ฉันรู้ ทิศทั้ง 4 ชื่อว่าเทวธรรม” รักษสกีกล่าวว่า “ท่านไม่รู้เทวธรรม” แล้วพาจันท์กุมารนั้นไปไว้ในที่อยู่ของตนเช่นเดิม

เมื่อจันท์กุมารเล่าข่าวพระโพธิสัตว์คิดว่า อันตรายอย่างหนึ่งจะมี จึงเสด็จไปที่สระนั้น ด้วยพระองค์เองเห็นรอยเท้าของพระอนุชาทั้งสองจึงดำริว่า สระนี้คงเป็นสระที่รักษสหวางแหวน จึงได้สอดพระขรรค์ถือธนูยืนอยู่ ฝึกลีลาเห็นพระโพธิสัตว์ไม่ลงน้ำ จึงแปลงเป็นเหมือนบุรุษ ผู้ทำงานในป่า กล่าวกะพระโพธิสัตว์ว่า “พ่อหนุ่ม ท่านเหน็ดเหนื่อยในหนทาง ทำไมจึงไม่ลง สระนี้ เพื่ออาบ ต้มกินเหง้าบัว ประดับดอกไม้ไปตามสบาย”

พระโพธิสัตว์เห็นดังนั้นจึงรู้ว่านี่คือยักษ์ จึงกล่าวว่า “ท่านจับน้องชายของเรามาหรือ” ฝึกลีลากล่าวว่า “เออ เราจับมา แล้วจะทำไม” พระโพธิสัตว์ถามว่า “จับน้องฉันไปทำไม” เรา ได้พรจากท้าวเวสสุวรรณให้สามารถจับคนที่ลงมาในสระแห่งนี้” พระโพธิสัตว์ถามว่า “ท่าน สามารถจับได้ทุกคนจริงหรือ มียกเว้นบ้างไหม ?”

ฝึกลีลากล่าวว่า “เราได้ทั้งหมด ยกเว้นคนที่รู้เทวธรรม” พระโพธิสัตว์นั้นตรัสถามว่า “ท่านมีความต้องการเทวธรรมหรือ ?” “ใช่แล้ว เราอยากรู้จักเทวธรรม” “ถ้าอย่างนั้นจริง เรา จะบอก อยากฟังไหมล่ะ” “อยากฟังซิ พ่อหนุ่ม ถ้าอย่างนั้นก็บอกมาเลย เราจะตั้งใจฟัง”

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “แต่ตัวเราสกปรกยังบอกเทวธรรมให้ไม่ได้หรอก เพราะเป็นการ ไม่ให้ความเคารพในธรรม” ยักษ์เห็นว่าบุรุษหนุ่มที่ยืนอยู่ต่อหน้า มีความมองอาจ สง่างาม น่า เลื่อมใส น่าจะมีคุณธรรมอยู่ภายในเป็นแน่ จึงให้พระโพธิสัตว์อาบน้ำ ให้ต้มน้ำ ให้ประดับดอกไม้ ให้ลูบไล้ของหอม ได้ลาดบัลลังก์ให้ในท่ามกลางประรำที่ประดับแล้ว

พระโพธิสัตว์ประทับนั่งบนอาสนะให้ยักษ์นั่งแทบเท้าแล้วตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้นท่านจง เจียโสตฟังพระธรรมโดยเคารพ” แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

หิริโอตตปปสมฺปนฺนา

สุกฺกธมฺมสมาหิตา

สนฺโต สปปุริสา โลเก

เทวธมฺมาติ วุจฺจเรฯ

สัตบุรุษผู้สงบระงับ ประกอบด้วยหิริและโอตตปปะ ตั้งมั่นอยู่ในธรรม
อันขาว ท่านเรียกว่า ผู้มีเทวธรรมในโลก

ฝึกลีลาครั้นได้ฟังธรรมเทศนานี้ มีความเลื่อมใส จึงกล่าวกะพระโพธิสัตว์ว่า “ดูก่อน

บัณฑิต เราเลื่อมใสท่าน จะให้น้องชายคนหนึ่ง จะให้นำคนไหนมา” พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “ท่าน จงนำน้องชายคนเล็กมา” ยักษ์กล่าวว่า “ดูก่อนบัณฑิต ท่านรู้แต่เทวธรรมอย่างเดียวเท่านั้น แต่ไม่ประพฤติในเทวธรรมเหล่านั้น” พระโพธิสัตว์ตรัสถามว่า “เพราะเหตุไร ?” ยักษ์กล่าวว่า “เพราะเหตุที่ท่านเว้นพี่ชายเสียให้น้องชายมา ชื่อว่าไม่กระทำความผิดของผู้อ่อนน้อมต่อผู้ เจริญที่สุด”

พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “ดูก่อนยักษ์ เรารู้เทวธรรมทีเดียว และประพฤติในเทวธรรมเหล่านั้น เพราะว่าเราทั้งหลายเข้าป่านี้เพราะอาศัยน้องชายนี้ ด้วยว่าพระมารดาของน้องชายนี้ ทูลขอ ราชสมบัติกะพระบิดาของพวกเรา เพื่อประโยชน์แก่น้องชายนี้ แต่พระบิดาของพวกเราไม่ให้พร นั้น เพื่อจะทรงอนุรักษพวกเรา จึงทรงอนุญาตการอยู่ป่า พระกุมารนั้นติดตามมากับพวกเรา แม้ เมื่อพวกเราบอกว่า ยักษ์ในป่ากินพระกุมารนั้นเสียแล้ว ใคร ๆ จักไม่เชื่อด้วยเหตุนี้ เรากลัว แต่ภัยคือการครหา จึงให้น้องชายคนเล็กนั้นนั้นแหละมา” ยักษ์มีจิตเลื่อมใสให้สาธุการแก่ พระโพธิสัตว์ว่า “สาธุ สาธุ ท่านบัณฑิต ท่านรู้เทวธรรมทั้งปฏิบัติในเทวธรรมเหล่านั้น”

ดังนี้แล้ว จึงได้นำน้องชายแม่ทั้งสองคนมาให้.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ตรัสกะยักษ์นั้นว่า “สหาย ท่านบังเกิดเป็นยักษ์มีเนื้อและเลือด ของคนอื่นเป็นภิกษา เพราะบาปกรรมที่ตนทำไว้ในชาติก่อน บัดนี้ท่านยังกระทำบาปนั้นแลซ้ำ อีก ด้วยว่าบาปกรรมจักไม่ให้พ้นจากนรกเป็นต้น เพราะฉะนั้นตั้งแต่นี้ไป ท่านจงละบาปแล้ว กระทำแต่กุศล” พระโพธิสัตว์นั้นครั้นแนะนำสั่งสอนยักษ์นั้นแล้ว ยักษ์เกิดความเลื่อมใสมาก จึง ทำการคุ้มครองรักษาเป็นอย่างดี เมื่อพระราชบิดาสวรรคต พระโพธิสัตว์จึงพายักษ์ไปเมือง พาราณสี ยึดราชสมบัติประทานตำแหน่งอุปราชแก่พระจันทกุมาร ประทานตำแหน่งเสนาบดี แก่สุริยกุมาร ให้สร้างที่อยู่ในที่อันนารีนรมย์ให้แก่ยักษ์ ได้ทรงกระทำโดยประการที่ยักษ์นั้นได้ บูชาอันเลิศ ดอกไม้อันเลิศ ของหอมอันเลิศ ผลไม้อันเลิศ และภัตอันเลิศ พระโพธิสัตว์ครอง ราชสมบัติโดยธรรมได้เสด็จไปตามมณฑลกรรมแล้ว

2.2.2 วิธีการฝึกให้มีหิริและโอตตปปะ

วิธีฝึกให้เป็นคนมีหิริ

บรรดาหิริและโอตตปปะนั้น การจะเป็นคนมีหิริได้ต้องคำนึงถึงตัวเองเป็นหลัก 4 ประการ คือ

1. พิจารณาถึงชาติกำเนิด ได้แก่ พิจารณาว่าการทำบาปนี้ ไม่เป็นกรรมของใครผู้สมบูรณ์ด้วยชาติ เป็นกรรมของใครคนชั้นต่ำ ผู้สมบูรณ์ด้วยชาติเช่นท่านไม่ควรกระทำบาปกรรมอย่างนี้ เมื่อพิจารณาได้แล้วจึงไม่ทำบาป มีการทำปาณาติบาต เป็นต้น ชื่อว่ายังหิริให้ตั้งขึ้น

2. พิจารณาถึงวัย ได้แก่ ให้พิจารณาอย่างนี้ว่า ชื่อว่าการกระทำบาปนี้เป็นกรรมที่คนหนุ่ม ๆ เขาทำกันเพราะความประมาท ไม่เข้าใจความจริงของชีวิต ส่วนตัวเราแก่ชรา ผ่านโลกและชีวิตมาเยอะแล้ว มีวัยวุฒิ คุณวุฒิ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นที่พึ่งของคนรุ่นใหม่ ท่านไม่ควรทำบาปอกุศล มิเช่นนั้นจะเป็นต้นแบบที่ไม่ดีให้อนุชนรุ่นหลังเอาเยี่ยงอย่าง ว่าแล้วก็อย่าทำบาป ชื่อว่ายังหิริให้ตั้งขึ้น

3. พิจารณาถึงความกล้าหาญ ได้แก่ ให้พิจารณาว่า ชื่อว่าการกระทำบาปนี้ เป็นกรรมของใครคนอ่อนแอ ชี้ชลาด มีนิสัยลับ ๆ ล่อ ๆ กรรมนี้บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยความกล้าหาญ เช่นท่าน ผู้กล้าที่แท้จริงควรกล้าละชั่วทั้งในที่ลับและเปิดเผย กล้าทำความดีแม้เหนื่อยหัด ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ว่าแล้วก็อย่าทำบาป ชื่อว่ายังหิริให้ตั้งขึ้น

4. พิจารณาถึงความเป็นพหุสูต ได้แก่ บุคคลพิจารณาความเป็นพหุสูตอย่างนี้ว่า ชื่อว่าการกระทำบาปนี้เป็นกรรมของใครคนอันธพาล โง่ เหลา เบาปัญญา ไร้การศึกษา แต่คนผู้เป็นพหุสูตเป็นบัณฑิตเช่นท่านมีการศึกษาสูงได้รับการยกย่องจากผู้คนมากมายว่าเป็นผู้รอบรู้แล้วผู้รู้จะทำบาปทั้ง ๆ ที่รู้ได้อย่างไร ว่าแล้วก็อย่าทำบาปมีปาณาติบาต เป็นต้น ชื่อว่ายังหิริให้ตั้งขึ้น

วิธีฝึกให้เป็นคนมีโอตตปัปะ

การฝึกให้มีโอตตปัปะ ต้องอาศัยเหตุปัจจัยจากภายนอกเป็นสมุฏฐาน โดยการพิจารณาว่า ถ้าท่านจักทำบาป ท่านจักเป็นผู้ถูกติเตียนในบริษัท 4 และว่าวิญญูชนทั้งหลายจักติเตียนท่านเหมือนชาวเมืองติเตียนของไม่สะอาด คนไม่มีศีลคือคนไม่สะอาด คนไม่สะอาดย่อมเป็นที่รังเกียจ เมื่อเป็นที่รังเกียจจะดำเนินชีวิตในสังคมให้เขาเคารพ นับถือ ยกย่อง เกรงใจได้อย่างไร เมื่อคิดดังนี้แล้วย่อมไม่กระทำบาปกรรม

หิริชื่อว่ามิตนเป็นใหญ่อย่างไร? กุลบุตรบางคนในโลกนี้ กระทำตนให้เป็นใหญ่ ให้เป็นหัวหน้า ไม่กระทำบาปด้วยคิดว่า บุคคลผู้บวชด้วยศรัทธาเป็นพหุสูต มีวาทีคือสอนในการกำจัดกิเลสเช่นท่าน ไม่ควรกระทำบาปกรรม หิริยอมชื่อว่ามิตนเป็นใหญ่อย่างนี้ ด้วยเหตุ

นั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า “บุคคลนั้นกระทำตนนั้นแหละให้เป็นใหญ่ ละอกุศล เจริญกุศล ละธรรมที่มีโทษ เจริญธรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้หมดจดอยู่”

โอดตปปะชื่อว่าโลกเป็นใหญ่อย่างไร ? กุลบุตรบางคนในโลกนี้กระทำโลกให้เป็นใหญ่ ให้เป็นหัวหน้า และไม่กระทำความบาปกรรม สมดังที่ตรัสไว้ว่า ก็โลกสันนิวาสนี้ใหญ่แล อนึ่ง สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้มีฤทธิ์ มีทิพยจักขุรู้จิตของผู้อื่น อยู่ในโลกสันนิวาสนั้นใหญ่แล สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมเห็นในที่ไกลบ้าง เห็นในที่ใกล้บ้าง รู้จิตด้วยจิตบ้าง สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมรู้เราอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจงดูกุลบุตรนี้ เขามีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเกลือกกลั้วด้วยอกุศลธรรมอันลามกอยู่ เทวดาทั้งหลายผู้มีฤทธิ์ มีทิพยจักขุ รู้จิตของผู้อื่นมีอยู่ แม้เทวดาเหล่านั้นย่อมเห็นแต่ที่ไกลบ้าง ย่อมเห็นในที่ใกล้บ้าง ย่อมรู้ใจด้วยใจบ้าง แม้เทวดาออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตไม่มีเรือน เกลือกกลั้วด้วยอกุศลธรรมอันลามกอยู่ เขากระทำโลกนั้นและให้เป็นใหญ่ ละอกุศล เจริญกุศล ละธรรมอันมีโทษ เจริญธรรมอันไม่มีโทษ บริหารตนให้หมดจดอยู่ โอดตปปะย่อมชื่อว่าโลกเป็นใหญ่อย่างนี้

ทำไมคนถึงไม่ทำบาป

หิริตั้งอยู่ในสภาวะน่าละอาย โอดตปปะตั้งอยู่ในสภาวะน่ากลัว หิริตั้งอยู่โดยสภาวะที่น่าละอาย ความกลัวแต่อบายชื่อว่า ภัย โอดตปปะตั้งอยู่โดยสภาวะอันนั้น

หิริและโอดตปปะแม้ทั้งสองนั้น ย่อมปรากฏในการงดเว้นจากบาป เนื่องจากบุคคลบางคนมีความละอายใจซึ่งเกิดจากความรู้สึกภายใน ไม่ทำบาปกรรม เหมือนชายหนุ่มเมื่อจะถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เป็นต้น เมื่อไม่มีสถานที่เหมาะสมให้ขับถ่าย แม้จะมีคนเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม ถูกความละอายกำกับไว้ จึงยอมอดทนอดกลั้นไว้ ไม่ยอมขับถ่าย ส่วนบุคคลบางคนกลัวภัยในอบายจึงไม่ทำบาปกรรม ในข้อนี้มีความอุปมาดังต่อไปนี้

ในก้อนเหล็ก 2 ก้อน ก้อนหนึ่งเย็นแต่เปื้อนคุด ก้อนหนึ่งร้อนไฟติดโพลง ในก้อนเหล็ก 2 ก้อนนั้น บัณฑิตเกลียดไม่จับก้อนเย็นเพราะก้อนเย็นเปื้อนคุด ไม่จับก้อนร้อนเพราะกลัวไฟไหม้ฉนใด ในข้อที่ว่าด้วยหิริและโอดตปปะนั้นก็ฉนนั้น

หิริมีลักษณะยำเกรง โอดตปปะมีลักษณะกลัวโทษและเห็นภัย คนบางคนยังหิริอันมีลักษณะยำเกรงให้เกิดขึ้นด้วยเหตุ 4 ประการ คือ พิจารณาถึงความเป็นใหญ่โดยชาติ 1 พิจารณาถึงความเป็นใหญ่แห่งพระศาสนา 1 พิจารณาถึงความเป็นใหญ่โดยทรัพย์มรดก 1 และ

พิจารณาถึงความเป็นใหญ่แห่งเพื่อนพรหมจรรย์ 1 แล้วไม่ทำบาป

คนบางมีโอตตปปะซึ่งมีลักษณะกลัวโทษและมักเห็นภัย โดยปรารภเหตุ 4 ประการ จึงไม่ทำบาป ได้แก่

1. ภัยในการติเตียนตน
2. ภัยในการที่คนอื่นติเตียน
3. ภัยคืออาชญา
4. ภัยในทุกคติ

2.2.3 อานิสงส์ของการมีหิริโอตตปปะ

1. รักษาความเป็นมนุษย์ไว้ได้ตลอดไป
2. รักษาทรัพย์ไว้ได้
3. เป็นคนมีชื่อเสียง
4. ทำให้ไม่ประมาทในวัยและชีวิต
5. เป็นคนมีความอาจหาญร่าเริง
6. ไม่ทำความชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง
7. เป็นคนมีปัญญา เป็นพหูสูต เตือนตัวเองได้ไปทุกภพทุกชาติ
8. ติเตียนตัวเองไม่ได้
9. คนอื่นติเตียนไม่ได้
10. ปลอดภัยจากอาชญาและภัยทุกชนิด
11. ไม่พลัดไปเกิดในอบายภูมิ
12. บรรลุมรรค ผล นิพพานได้ง่าย

2.3 ธรรมอันทำให้งาม

ธรรมอันทำให้งามทั้งกาย วาจา ใจ มี 2 อย่าง คือ

1. ขันติ ความอดทน
2. โสรัจจะ ความเสียม

1. ขันติ หมายถึง ความอดทนอดกลั้น ได้แก่ อดทนต่อราคะ โทสะ โมหะที่เกิดขึ้น อดทนต่อคำล่วงเกินด่าว่าของผู้อื่น อดทนต่อความลำบากตรากตรำและความหนาวร้อน อดทนต่อทุกขเวทนาอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ย่อมส่งผลให้หน้าตา กิริยา ท่าทาง และคำพูดงดงาม น่าเคารพนับถือ

ความอดทน มาจากคำว่า ขันติ หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ซึ่งไม่ว่าวันไหนดีไม่ว่าจะมีคนทะเลาะไรลงไป ของเสีย ของหอม ของสกปรกหรือของดีงามก็ตาม

งานทุกชิ้นในโลกไม่ว่าจะเป็นงานเล็กงานใหญ่ ที่สำเร็จขึ้นมาได้นอกจากจะอาศัยปัญญาเป็นตัวนำแล้ว ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมข้อหนึ่งเป็นพื้นฐานจึงสำเร็จได้ คุณธรรมข้อนั้นคือ ขันติ

ถ้าขาดขันติเสียแล้ว จะไม่มีงานชิ้นใดสำเร็จได้เลย เพราะขันติเป็นคุณธรรมสำหรับทั้งต่อต้านความท้อถอยหดหู่ ขับเคลื่อนเร่งเร้าให้เกิดความขยัน และทำให้เห็นอุปสรรคต่าง ๆ เป็นเครื่องท้าทายความสามารถ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของงานทุกชิ้น ทั้งทางโลกและทางธรรม คืออนุสาวรีย์ของขันติทั้งสิ้น

โดยเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ยกเว้นปัญญาแล้ว เราสรรเสริญว่าขันติเป็นคุณธรรมอย่างยิ่ง

2.3.1 ลักษณะของความอดทนที่ถูกต้อง

1. ทำหูเหมือนหูกกระทะ ทำตาเหมือนตาไม้ไผ่ คือ เมื่อถูกคนพาลด่า ก็ทำราวกับว่าไม่ได้ยิน ทำหูเหมือนหูกกระทะ เมื่อเห็นอาการชั่วร้ายก็ทำราวกับว่าไม่ได้เห็น ทำตาเหมือนตาไม้ไผ่

ไม่สนใจใยดีไม่ปล่อยใจให้เศร้าหมองไปด้วยใส่ใจสนใจแต่ในเรื่องที่จะทำความเจริญให้แก่ตนเอง เช่น เจริญศีล สมาธิ ปัญญาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. เป็นผู้ไม่ดูร้าย คือ สามารถข่มความโกรธไว้ได้ ไม่โกรธ ไม่ทำร้ายทำอันตรายด้วยอำนาจแห่งความโกรธนั้น ผู้ที่โกรธง่ายแสดงว่ายังขาดความอดทน มีค่าทรัพย์สินของตัวว่สัักกะเป็นข้อเตือนใจอยู่ว่า

¹ผู้ใดโกรธตอบผู้ที่โกรธก่อนแล้ว ผู้นั้นกลับเป็นคนเลวกว่าผู้ที่โกรธก่อน ผู้ที่ไม่โกรธต่อบุคคลผู้กำลังโกรธอยู่ ย่อมชื่อว่า เป็นผู้ชนะสงครามอันชนะได้ยากยิ่ง

3. ไม่ปลุกน้ำตาให้แก่ใคร ๆ คือ ไม่ก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเจ็บแค้นใจจนน้ำตาไหล ด้วยอำนาจความเกรี้ยวกราดของเรา

4. มีใจเบิกบานแจ่มใสอยู่เป็นนิตย์ คือ มีปิติอิ่มเอิบใจเสมอ ๆ ไม่พยายาบาท ไม่โทษฟ้า โทษฝน โทษเทวดา โทษโชคชะตา หรือโทษใคร ๆ ทั้งนั้น พยายามอดทนทำงานทุกอย่างด้วยใจเบิกบาน

ลักษณะความอดทนนั้น โบราณท่านสอนลูกหลานไว้ย่อ ๆ ว่า

ปิดหูซ้ายขวา ปิดตาสองข้าง

ปิดปากเสียบ้าง นอนนิ่งสบาย

คนบางคนชี้แจงทำงาน บางคนชี้แจงเรียนหนังสือ บางคนเกะกะเกร เพอมีผู้ว่ากล่าวตักเตือนก็เฉยเสีย แล้วบอกว่าตนเองกำลังบำเพ็ญขันติบารมี อย่างนี้เป็นกรเข้าใจผิดตีความหมายของขันติผิดไป ขันติไม่ได้หมายถึงการตกอยู่ในสภาพใดก็ทนอยู่อย่างนั้น

พวกที่ทนก็ทนจนต่อไป ไม่ชวนชววยทำมาหากิน จัดเป็นพวกตายด้าน

พวกที่โง่ก็ทนโง่ไป ใครสอนให้ก็ไม่เอา จัดเป็นพวกตื้อด้าน

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, “สุภาสิตชยสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, 2543), เล่ม 25 หน้า 476.

พวกที่ชั่วแล้วก็ชั่วอีกใครห้ามก็ไม่ฟัง จัดเป็นพวกดื้อดึง

ลักษณะที่สำคัญยิ่งของขันติ คือตลอดเวลาที่อดทนอยู่นั้นจะต้องมีใจผ่องใสไม่เศร้าหมอง

เราสรุปลักษณะของขันติโดยย่อได้ดังนี้

1. อดทนถอนตัวหรือหลีกเลี่ยงจากความชั่วให้ได้
2. อดทนทำความดีต่อไป
3. อดทนรักษาใจไว้ไม่ให้เศร้าหมอง

2.3.2 ประเภทของความอดทน

ความอดทนแบ่งตามเหตุที่มากระทบได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. อดทนต่อความลำบากตรากตรำ เป็นการอดทนต่อสภาพธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ ความหนาว ความร้อน ฝนตก แดดออก ฯลฯ ก็อดทนทำงานเรื่อยไป ไม่ใช่เอาแต่โทษเทวดา ฟาติณ หรืออ้างเหตุเหล่านี้แล้วไม่ทำงาน

2. อดทนต่อทุกขเวทนา เป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่สบายกายของเราเอง ความปวด ความเมื่อย ผู้ที่ขาดความอดทนประเภทนี้ เวลาเจ็บป่วยจะร้องครวญคราง พรีาเพื่อรำพัน หงุดหงิด ฉุนเฉียวง่าย ผู้รักษาพยาบาลทำอะไรไม่ทันใจหรือไม่ถูกใจ ก็โกรธง่าย พวกนี้จึงต้องป่วยเป็น 2 เท่า คือ นอกจากจะป่วยกายที่เป็นอยู่แล้ว ยังต้องป่วยใจแถมเข้าไปด้วย ทำตัวเป็นที่เบื่อหน่ายแก่ชนทั้งหลาย

3. อดทนต่อความเจ็บใจ เป็นการอดทนต่อความโกรธ ความไม่พอใจ ความขัดใจ อันเกิดจากคำพูดที่ไม่ชอบใจ กิริยามารยาทที่ไม่งาม การบีบบังคับจากผู้บังคับบัญชาและลูกน้อง ความยุติธรรมต่าง ๆ ในสังคม ระบบงานต่าง ๆ ที่ไม่คล่องตัว ฯลฯ

คนทั้งหลายในโลกแตกต่างกันมากโดยอัธยาศัยใจคอ โอกาสที่จะได้อย่างใจเรานั้นอย่าพึงคิด เพราะฉะนั้นเมื่อเริ่มเข้าหมู่คนหรือมีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ให้เตรียมขันติไว้ต่อต้านความเจ็บใจ

4. อดทนต่ออำนาจกิเลส เป็นการอดทนต่ออารมณ์อันน่าใคร่ น่าเพลิดเพลินใจ

อดทนต่อสิ่งที่เราอยากทำแต่ไม่สมควรทำ เช่น อดทนไม่เที่ยวเตร่ ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสิ่ง เสพติด ไม่รับสินบน ไม่คอร์รัปชัน ไม่ผิดลูกเมียเขา ไม่ห้อยศ ไม่บ้าอำนาจ ไม่ชื้อโอ ไม่ชื้อวด เป็นต้น

การอดทนข้อนี้ทำได้ยากที่สุด โบราณเปรียบไว้ว่า เขาต่ำแล้วไม่โกรธ ว่ายากแล้ว เขา ชมแล้วไม่อึ้ง ยากยิ่งกว่า

2.3.3 วิธีฝึกความอดทน

1. ต้องคำนึงถึงหิริโอตตัปปะให้มาก เมื่อมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปอย่าง เต็มที่ ความอดทนย่อมจะเกิดขึ้น ดังตัวอย่างในเรื่องของพระเตมีย์ใบ้

เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ มีอยู่ชาติหนึ่ง พระองค์เกิดเป็นโอรสกษัตริย์นามว่า พระเตมีย์ ขณะอายุได้ 6-7 ขวบ ได้เห็นพระราชบิดาสั่ง ประหารโจรโดยใช้ไฟครอกให้ตาย ด้วยบุญบารมีที่ทำมาดีแล้ว ทำให้พระเตมีย์ระลึกชาติได้ว่า ภาพในอดีตพระองค์ก็เคยเป็นกษัตริย์ และก็เคยประหารโจร ทำให้ต้องตกนรกอยู่ช้านาน จึงคิดว่า ถ้าชาตินี้เราต้องเป็นกษัตริย์อีก ก็ต้องฆ่าโจรอีก แล้วก็ตกนรกอีก

ตั้งแต่วันนั้นมา พระเตมีย์จึงแกล้งทำเป็นใบ้ ทำเป็นง่อยเปลี้ยเสียขา ไม่ขยับเขยื้อน ร่างกาย พระราชบิดาจะเอาขนมเอาของเล่นมาล่อ ก็ไม่สนใจ จะเอามาไต่ไรมาก็ดี เอาไฟ มาเผารอบตัวให้ร้อน เอาช้างมาทำท่าจะแทงก็เฉย ครั้นถึงวัยหนุ่ม เอสาว ๆ สวย ๆ มาล่อ ก็เฉย เพราะคำนึงถึงภัยในนรก หิริโอตตัปปะเกิดขึ้นเต็มที่ จึงมีความอดทนอยู่ได้

นานวันเข้าพระราชบิดาเห็นว่า ถ้าเอาพระเตมีย์ไว้ก็จะเป็นกาลกิณีแก่บ้านเมือง จึงสั่ง ให้คนนำไปประหารเสียนอกเมือง เมื่อออกมาพ้นเมืองแล้ว พระเตมีย์ก็แสดงตัวว่าไม่ได้พิการ แต่อย่างใด มีพลังกำลังสมบูรณ์พร้อม แล้วก็ออกบวช ต่อมาพระราชบิดา ญาติพี่น้อง ประชาชน ก็ได้ออกบวชตามไปด้วย และได้สำเร็จฉานสมาบัติกันเป็นจำนวนมาก

2. ต้องรู้จักเข็ดอามณ์ที่มากหรือนั้นให้สูงขึ้น คือนึกเสียว่าที่เราทำแก่เราอย่าง นั้นห่วยดีแล้ว เช่น เขาต่ำก็นึกเสียว่าดีกว่าเขาดี เขาดีก็นึกเสียว่าดีกว่าเขาฆ่า เมียที่มีชู้ยังดีกว่า เมียที่ฆ่าแล้ว ฆัวมีเมียหย่อยก็ยังดีกว่าฆัวที่ฆ่าเมียเพราะเห็นแก่หญิงอื่น ถ้าเปรียบกับการชกมวย การสู้แบบนี้คือการหลบหมัดของคู่ต่อสู้ โดยวิธีหมอบลงต่ำให้หมัดเขาค่อยหวั่นเราไปเสีย เรา ไม่เจ็บตัว ตัวอย่างในเรื่องนี้ ดูได้จากพระปุนณเถระ

มองโลกในแง่ดีเพราะมีความอดทน

พระปุณณะเดิมเป็นชาวสุนาปวันตะ ไปค้าขายที่เมืองสาวัตถี ได้ฟังเทศน์จาก พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงออกบวช ครั้นบวชแล้วการทำสมาธิภาวนา ไม่ได้ผล เพราะไม่คุ้นกับสถานที่ ท่านคิดว่าภูมิอากาศที่บ้านเดิมของท่านเหมาะกับตัวท่าน มากกว่า จึงทูลลาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสถามว่า “เธอแน่ใจหรือปุณณะ คนชาวสุนาปวันตะนั้นดุร้ายมากนัก ทั้งหยาบคายด้วย เธอจะทนไหวหรือ”

“ไหวพระเจ้าข้า”

“นี่ปุณณะ ถ้าคนพวกนั้นเขาด่าเธอ เธอจะมีอุบายอย่างไร”

“ข้าพเจ้าก็คิดว่า ถึงเขาจะด่าก็ยังดีกว่าเขาต่อยด้วยมือ พระเจ้าข้า”

“ถ้าเผื่อเขาต่อยเออล่ะ ปุณณะ”

“ก็ยิ่งดีพระเจ้าข้า “ดีกว่าเขาเอาก้อนดินขว้างเอา”

“ก็ถ้าเขาเอาก้อนดินขว้างเออล่ะ”

“ข้าพระองค์ก็จะคิดว่า ก็ยิ่งดีพระเจ้าข้า ดีกว่าเขาเอาไม้ตะพดตีเอา”

“ถ้าเผื่อเขาหวดด้วยตะพดล่ะ”

“ก็ยิ่งดีพระเจ้าข้า ดีกว่าถูกเขาแทงหรือฟันด้วยหอกดาบ”

“เออล่ะ ถ้าเผื่อคนพวกนั้นเขาจะฆ่าเธอด้วยหอกด้วยดาบล่ะ ปุณณะ”

“ข้าพระองค์ก็จะคิดว่า มันก็เป็นการดีเหมือนกันพระเจ้าข้า”

“ดีอย่างไร ปุณณะ”

“ก็คนบางพวกที่คิดอยากตาย ยังต้องเสียเวลาเที่ยวแสวงหาศัสตราวุธมาฆ่าตัวเอง แต่ ข้าพระองค์มีโชคดีกว่าคนพวกนั้น ไม่ต้องเสียเวลาไปเที่ยวหาศัสตราวุธอย่างเขา”

“ดีมาก ปุณณะ เธอคิดได้ดีมาก เป็นอันตกลง เราอนุญาตให้เธอไปพำนักทำความเพียรที่ตำบลสุนาปวันตะได้”

พระปณณกลับไปยังเมืองสุนาปวันตะแล้ว ทำความเพียร ในไม่ช้าใจก็หยุดนิ่ง เข้าถึงพระธรรมกายไปตามลำดับ จนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

นี่คือเรื่องของพระปณณะ นักอดทนตัวอย่าง ซึ่งอดทนได้โดยวิธีเชิดอารมณ์ที่มากระทบนั้นให้สูงขึ้น

3. ต้องฝึกสมาธิมาก ๆ เพราะทั้งขันติและสมาธิเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกัน ขันติจะหนักแน่นก็ต้องมีสมาธิรองรับ สมาธิจะก้าวหน้าก็ต้องมีขันติเป็นพื้นฐาน ขันติอุปมาเหมือนมือซ้าย สมาธิอุปมาเหมือนมือขวาจะล้างมือ มือทั้งสองข้างจะต้องช่วยกันล้าง จึงจะสะอาดดี

มีตัวอย่างของผู้มีความอดทนเป็นเลิศอีกท่านหนึ่งคือ พระโลมสนาคเถระ ท่านเป็นพระที่ทำสมาธิจนสามารถระลึกชาติได้แต่ยังไม่หมดกิเลส วันหนึ่งท่านนั่งสมาธิอยู่กลางแจ้ง พอถึงตอนเที่ยงแดดส่องเหนือไหล่ท่วมตัวท่าน พวกลูกศิษย์จึงเรียนท่านว่า “ท่านขอรับ นิมนต์ท่านนั่งในที่ร่มเถิด อากาศเย็นดี” พระเถระกล่าวตอบว่า “คุณ ฉันทะในที่นี้ เพราะกลัวต่อความร้อนนั่นเอง” แล้วนั่งพิจารณาเวจีมหานรกเรื่อยไป เพราะเคยตกนรกมาหลายชาติ เห็นว่าความร้อนในเวจีที่เคยตก ร้อนกว่านี้หลายร้อยหลายพันเท่า ท่านจึงไม่ลุกหนี ตั้งใจทำสมาธิต่อไป จนในที่สุดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

พวกเราควรนำมาเป็นข้อคิดเตือนใจว่าที่อ้างร้อนหนักหนาวหนัก ชี้เกี่ยจาวนา ระวังจะไปร้อนหมกไหม้ในเวจีหนาวเสียกระดูกในโลกันต์

2.3.4 อานิสงส์ของความอดทน

1. ทำให้กุศลธรรมทุกชนิดเจริญขึ้นได้
2. ทำให้เป็นคนมีเสน่ห์ เป็นที่รักของคนทั้งหลาย
3. ทำให้ตัดรากเหง้าแห่งความชั่วทั้งหลายได้
4. ทำให้อยู่เย็นเป็นสุขทุกอิริยาบถ
5. ชื่อว่าได้เครื่องประดับอันประเสริฐของนักปราชญ์
6. ทำให้ศีลและสมาธิตั้งมั่น

7. ทำให้ได้พรหมวิหารโดยง่าย

8. ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่าย

ฯลฯ

¹บุคคลอดทนต่อคำของผู้สูงกว่าได้ เพราะความกลัว

อดทนถ้อยคำของผู้เสมอกันได้ เพราะเหตุแห่งความแข่งดี

ส่วนผู้ใดในโลกนี้ อดทนต่อคำของคนเลวกว่าได้

สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวว่า ความอดทนนั้นสูงสุด

2.3.5 ขั้นตอนอยู่ที่ไหน

²ในอดีตกาล พระเจ้ากาสิพระนามว่า กลาปุ ทรงครองราชสมบัติอยู่ในนครพาราณสี ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ มีทรัพย์สมบัติ 80 โกฏิ เป็นมาณพชื่อว่า กุณฑล กุมาร ครั้นพอเจริญวัยแล้วได้เล่าเรียนศิลปะทุกอย่างในนครตักกศิลา แล้วรวบรวมสมบัติตั้งตัว

เมื่อบิดามารดาล่วงลับไป จึงมองดูกองทรัพย์แล้วคิดว่า ญาติทั้งหลายของเรา ทำทรัพย์ให้เกิดขึ้นแล้วไม่ถือเอาไปเลย แต่เราควรจะถือเอาทรัพย์นั้นไป จึงจัดแจงทรัพย์ทั้งหมด ให้ทรัพย์แก่คนที่ควรให้ ด้วยอำนาจการให้ทาน แล้วเข้าไปยังป่าหิมพานต์เพื่อบวช และมีชีวิตอยู่ด้วยการฉันผลไม้อยู่เป็นเวลาช้านานเพื่อต้องการจะเสพรสเค็มและรสเปรี้ยวจึงไปยังถิ่นมนุษย์ ถึงนครพาราณสีแล้วอยู่ในพระราชอุทยาน

วันรุ่งขึ้น เทียวภิกขาจารไปในนคร พอไปถึงประตูนิเวศน์ของเสนาบดี เสนาบดี เลื่อมใสในอิริยาบถของพระโพธิสัตว์นั้น จึงให้เข้าไปยังเรือน ให้บริโภคน้ำที่เขาคัดไว้เพื่อตน แล้วให้พักอยู่ในพระราชอุทยาน

¹มหามกุฏราชวิทยาลัย, “สร้งคชาดกที่ 2” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 7, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 61 หน้า 613.

²มหามกุฏราชวิทยาลัย, “ขันติวาทีชาดกที่ 3” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 4, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 58 หน้า 458.

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้ากลาปุทรงมีนเมาน้ำจันทน์มีนางสนมห้อมล้อม เสด็จไปยัง พระราชอุทยานด้วยพระอิสริยยศอันยิ่งใหญ่ให้ลาดพระที่บรรทมบนแผ่นศิลาอันเป็นมงคล แล้ว บรรทมเหนือตักของหญิงที่ทรงโปรดคนหนึ่ง หญิงนักฟ้อนทั้งหลายผู้ฉลาดในการขับร้อง การ ประโคม และการฟ้อนรำ ก็ประกอบการเล่นขับร้อง เป็นต้น

พระเจ้ากลาปุได้มีสมบัติดุจดั่งของท้าวสักกเทวราช ก็ทรงบรรทมหลับไป ลำดับนั้น หญิงเหล่านั้นพากันกล่าวว่า พวกเราประกอบการขับร้อง เพื่อประโยชน์แก่พระราชา พระราชา กลับทรงบรรทมหลับไปเสีย ประโยชน์อะไรแก่พวกเราด้วยการขับร้องเป็นต้น จึงทั้งเครื่องดนตรีมีพิณเป็นต้นไว้ในที่นั้น ๆ เอง แล้วหลีกไปยังพระราชอุทยาน

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์นั่งอยู่ ดุจช้างข้ามคันตัวประเสริฐ ยังเวลาให้ล่วงไปด้วยความ สุขในบรรพชาอยู่ ณ โคนต้นสาละมีดอกบานสะพรั่งในพระราชอุทยานนั้น ลำดับนั้น หญิงเหล่านั้นหลีกไปยังพระราชอุทยานแล้วเที่ยวไปอยู่ ได้เห็นพระโพธิสัตว์นั้นจึงกล่าวกันว่า มาเถิดท่านทั้งหลาย พระผู้เป็นเจ้าของพวกเราเป็นบรรพชิตนั่งอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง พวกเรา จักนั่งฟังอะไร ๆ ในสำนักของพระผู้เป็นเจ้านั้น トラบเท่าที่พระราชายังไม่ทรงตื่นบรรทม จึงได้ ไปไหว้หนึ่งล้อมแล้วกล่าวว่า “ขอท่านโปรดกล่าวอะไร ๆ ที่ควรกล่าวแก่พวกดิฉันเถิด” พระโพธิสัตว์จึงกล่าวธรรมแก่หญิงเหล่านั้น

ครั้นพระราชาทรงตื่นบรรทมแล้วไม่เห็นหญิงพวกนั้น จึงตรัสว่า “พวกหญิงถอยไปไหน” หญิงคนโปรดนั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่มหाराช หญิงเหล่านั้นไปนั่งล้อมดาบสรูปหนึ่ง”

พระราชาทรงกริ้วถือพระขรรค์ได้รับเสด็จไปด้วยตั้งพระทัยว่า จักตัดหัวของชฎิลโกนนั้น หญิงเหล่านั้นเห็นพระราชาทรงกริ้วกำลังเสด็จมา ในบรรดาหญิงเหล่านั้น หญิงคนที่โปรดมาก ไปแย่งเอาพระแสงดาบจากพระหัตถ์ของพระราชา ให้พระราชาสงบระงับ พระราชานั้นเสด็จไป ประทับยืนในสำนักของพระโพธิสัตว์แล้วตรัสถามว่า “สมณะ แกมีวาตะว่าอะไร ?”

“มหาบพิตร อาตมามีขันติวาตะ กล่าวยกย่องขันติ”

“ที่ชื่อว่าขันตินั้น คืออะไร ?”

“คือความไม่โกรธในเมื่อเขาต่ออยู่ ประหารอยู่ แหย่หยันอยู่”

พระราชตรัสว่า “ประเดี๋ยว เราจักเห็นความมีขันติของแก” แล้วรับสั่งให้เรียก เพชฌฆาตผู้ฆ่าโจรมา เพชฌฆาตนั้นถือขวานและแช่หนามตามจารีตของตน นุ่งผ้ากาสาอะ สวม

พวงมาลัยแดง มาถวายบังคมพระราชแล้วกราบทูลว่า “ข้าพระองค์จะทำอะไร พระเจ้าข้า”

พระราชตรัสว่า “เจ้าจงจับดาบสั้วเยี่ยงโจรนี้ จุดให้ล้มนลงพื้นแล้วเอาแช่หนามเสี้ยน สองพันครั้งในข้างทั้งสี่ คือ ข้างหน้า ข้างหลัง และด้านข้าง ๆ ทั้งสองด้าน” เพชฌฆาตนั้นได้กระทำเหมือนรับสั่งนั้น ผิวของพระโพธิสัตว์ขาด หนังขาด เนื้อขาดโลหิตไหล

พระราชตรัสถามอีกว่า “เจ้ามีวาทะว่าอะไร ?”

พระโพธิสัตว์ทูลว่า “มหาบพิตร อาตมามีวาทะยกย่องขันติ ก็พระองค์สำคัญว่าขันติ มีในระหว่างหนังของอาตมา ขันติไม่ได้มีในระหว่างหนังของอาตมา มหาบพิตร ก็ขันติของอาตมาตั้งอยู่เฉพาะภายในหทัย ซึ่งพระองค์ไม่อาจแลเห็น”

เพชฌฆาตทูลถามอีกว่า “ข้าพระองค์จะทำอะไร ?”

พระราชตรัสว่า “จงตัดมือทั้งสองข้างของดาบสโง่งผู้นี้”

เพชฌฆาตนั้นจับขวานตัดมือทั้งสองข้างแค่ข้อมือ พระราชตรัสกะเพชฌฆาตนั้นว่า “จงตัดเท้าทั้งสองข้าง” เพชฌฆาตก็ตัดเท้าทั้งสองข้าง โลหิตไหลออกจากปลายมือและปลายเท้า เหมือนรดน้ำครั่งไหลออกจากหม้อทะลุฉะนั้น

พระราชตรัสถามอีกว่า “เจ้ามีวาทะว่าอะไร ?”

พระโพธิสัตว์ทูลว่า “มหาบพิตร อาตมามีวาทะยกย่องขันติ ก็พระองค์สำคัญว่า ขันติ มีอยู่ที่ปลายมือปลายเท้าของอาตมา ขันตินั้นไม่มีอยู่ที่นี้ เพราะขันติของอาตมาตั้งอยู่เฉพาะภายในหทัยอันสถานที่ลึกซึ้ง”

พระราชานั้นตรัสว่า “จงตัดหูและจมูกของดาบสนี้” เพชฌฆาตก็ตัดหูและจมูก ทัวทั้งร่างกายมีแต่โลหิต พระราชตรัสถามอีกว่า “เจ้ามีวาทะว่าอะไร ?”

พระโพธิสัตว์ทูลว่า “มหาบพิตร อาตมามีวาทะยกย่องขันติ แต่พระองค์ได้สำคัญว่า ขันติ ตั้งอยู่เฉพาะที่ปลายหู ปลายจมูก ขันติของอาตมาตั้งอยู่เฉพาะภายในหทัยอันลึก”

พระราชตรัสว่า “เจ้าชฎิลโง่ เจ้าเท่านั้นจงนั่งยกเชิดชูขันติของเจ้าเถิด” แล้วเอาพระบาทกระแทบยอดอกแล้วเสด็จหลีกไป

เมื่อพระราชานั้นเสด็จไปแล้ว เสนาบดีเชิดโลหิตจากร่างกายของพระโพธิสัตว์ แล้ว

เก็บรวบรวมปลายมือปลายเท้า ปลายหู และปลายจมูกไว้ที่ชายผ้าสาฎก ค่อย ๆ ประคองให้ พระโพธิสัตว์นั่งแล้วไหว้ ได้นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้วกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าท่านจะโกรธ ควร โกรธพระราชผู้ทำผิดในท่าน ไม่ควรโกรธผู้อื่น”

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวว่า “พระราชาพระองค์ได้รับสั่งให้ตัดมือ เท้า หู และ จมูกของอาตมภาพ ขอพระราชาพระองค์นั้นจงทรงพระชนม์ยืนนาน บัณฑิตทั้งหลายเช่นกับ อาตมภาพย่อมไม่โกรธเคืองเลย”

ในกาลที่พระราชาสัตถ์ออกจากพระราชอุทยาน ลับตาของพระโพธิสัตว์เท่านั้น มหาปฐพีอันหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์นี้ก็แยกออกประดุจผ้าสาฎกทั้งกว้างทั้งแฉ่งแตกออกฉะนั้น เปลวไฟจากอเวจีรกรแลบออกมาจับพระราชา เหมือนห่มด้วยผ้ากัมพลแดงที่ตระกุ่มอบให้ พระราชาเข้าสู่แผ่นดินที่ประดุจพระราชอุทยานนั่นเอง แล้วตั้งอยู่เฉพาะในอเวจีมหานรก

พระโพธิสัตว์ก็ได้ทำกาละในวันนั้นเอง ราชบุรุษและชาวนครทั้งหลายถือของหอม ดอกไม้ ประทีป และธูป มากระทำฌาปนกิจสรีระของพระโพธิสัตว์ ส่วนพระเจ้านกาสีหมกไหม้อยู่ใน นรกเสวยวิบากอันเผ็ดร้อนของกรรมที่หยาบช้านั้น

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะแล้วทรง ประชุมชาดกว่า “พระเจ้านกาสีพระนามว่ากลาปุในครั้งนั้น ได้เป็นพระเทวทัต เสนาบดีในครั้งนั้น ได้เป็นพระสารีบุตร ส่วนดาบสผู้มิวาทะยกย่องขันติในครั้งนั้น ได้เป็นเรวตถาคต”

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในภพชาตินี้ ถือว่าเป็นการบำเพ็ญที่ยิ่งยวด เพราะ ต้องแลกมาด้วยชีวิต ความจริงแล้วไม่เพียงแต่ชาตินี้เท่านั้นที่ท่านต้องสร้างบารมีด้วยการเอา ชีวิตเป็นเดิมพัน แต่ความจริงท่านต้องทำนบณบัพชาติไม่ถ้วน เพราะการจะตรัสรู้ธรรมเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องประกอบด้วยน้ำใจที่ยิ่งใหญ่ ต้องมีความเพียร ต้องมีความอดทน อย่างหาที่สุดมิได้ ผู้ที่ไม่สามารถที่จะอดทนได้แล้ว อย่าพึงหวังที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เลย หรือกระทั่งการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็ตาม หรือแม้แต่การเข้าถึงความสงบ ภายในเพียงชั่วครู่ ก็ไม่อาจเป็นไปได้

ฉะนั้น ความอดทนนี้เองจึงเป็นคุณธรรมที่ช่วยประดับประดาให้นักสร้างบารมี ทั้งหลายได้ประสบผลสำเร็จ ได้เข้าถึงความสมบูรณ์ที่สุดของชีวิตสืบไป

2.3.6 โสรัจจะ หมายถึง ความสงบเสถียรทางกาย ทางวาจา และทางใจ ในบางแห่งใช้คำว่า อวิโรธนะ ไม่โกรธ ในภาษาไทยว่า ใจเย็น ก็ทำให้งดงามเหมือนกัน

¹ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สมัยหนึ่ง พวกภิกษุได้ทำจิตของเราให้ยินดีเป็นอันมากเราขอเตือนภิกษุทั้งหลายไว้ในที่นี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารหนเดียว เมื่อเราฉันอาหารหนเดียวอยู่แล รู้สึกว่ามีอาพาธน้อย ลำบากกายน้อย เบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก ภิกษุทั้งหลาย ถึงพวกเธอก็จงฉันอาหารหนเดียวเถิด แม้พวกเธอฉันอาหารหนเดียว ก็จะมีอาพาธน้อย ลำบากกายน้อย เบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก

ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ต้องพร่ำสอนภิกษุเหล่านั้น มีกิจแต่จะทำสติให้เกิดในภิกษุเหล่านั้นเท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนรถที่เทียมด้วยม้าอาชาไนย ม้าที่ได้รับการฝึกมาดีแล้วก็เดินไปตามพื้นที่เรียบ หรือเดินไปตามหนทางใหญ่ 4 แพร่ง ไม่ต้องใช้แส เพียงแต่ นายสารถิผู้ฝึกหัดที่ฉลาดขึ้นรถ แล้วจับสายบังเหียนด้วยมือซ้าย จับแสด้วยมือขวาแล้วก็เตือนให้ม้าวิ่งตรงไปบัง ทั้งเลี้ยวกลับไปตามความปรารถนาบ้างฉับใด ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ต้องพร่ำสอนภิกษุทั้งหลายเนื่อง ๆ ฉะนั้นเหมือนกัน มีแต่กิจที่จะกระทำสติให้เกิดในภิกษุเหล่านั้นเท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแม้พวกเธอก็จงละอกุศลธรรมเสีย จงทำความพากเพียรแต่ในกุศลธรรมทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนี้ แม้พวกเธอก็จักถึงความเจริญงอกงามในบุญในพระธรรมวินัยนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนป่าไม้สาละป่าใหญ่ ใกล้บ้านหรือนิคม และป่านั้นปกคลุมไปด้วยเหล่าต้นละหุ่ง ชายไร ๆ พึ่งหวังดีหวังประโยชน์และหวังความปลอดภัยของต้นสาละนั้น เขาจึงตัดต้นรังเล็ก ๆ ที่คดที่ต้นละหุ่ง คอยแย่งโอชาก่อนนำไปทิ้งเสียภายนอก แล้วถางภายในป่าให้สะอาดเรียบร้อมแล้ว คอยบำรุงรักษาต้นรังเล็ก ๆ ที่ต้นตรงขึ้นแรงดีไว้ได้โดยชอบ ภิกษุทั้งหลาย ด้วยการกระทำดังที่กล่าวมานี้สมัยต่อมาป่าไม้รังนั้นก็เจริญงอกงามในบุญในพระธรรมวินัยนี้ถ้าย่อย

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, “กกุฏปมสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่มที่ 1 ภาคที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2542), เล่ม 18 ข้อ 265 หน้า 256.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ที่กรุงสาวัตถีนี้แหละ มีแม่บ้านคนหนึ่งชื่อว่า เวเทหิกา เกียรติศัพท์อันงามของแม่บ้านเวเทหิกาخرไปแล้วอย่างนี้ว่า แม่บ้านเวเทหิกาเป็น คนเสี้ยม เจียมตน เยือกเย็น ภิกษุทั้งหลาย ก็แม่บ้านเวเทหิกามีทาสีชื่อ กาลี เป็นคนขยัน ไม่เกียจคร้าน จัดการงานดี ต่อมานางกาลีได้คิดอย่างนี้ว่า เกียรติศัพท์อันงามของนายหญิง ของเราخرไปแล้วอย่างนี้ว่า แม่บ้านเวเทหิกาเป็น คนเสี้ยม เจียมตน เยือกเย็น ดังนั้นนายหญิง ของเราไม่ทำความโกรธที่มีอยู่ในภายในให้ปรากฏ หรือไม่มีความโกรธอยู่เลย หรือว่านายหญิง ของเราไม่ทำความโกรธที่มีอยู่ในภายในให้ปรากฏ ก็เพราะเราจัดการงานทั้งหลายเรียบร้อยดี ไม่ใช่ไม่มีความโกรธ อย่างกระนั้นเลย จำเราจะต้องทดลองนายหญิงดู วันรุ่งขึ้นนางกาลีทาสีก็ แสร้งลุกขึ้นสาย ภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายแม่บ้านเวเทหิกาก็ได้ตวาดนางกาลีทาสีขึ้นว่า “เฮ้ย อีคนใช้ กาลี” นางกาลีจึงขานรับว่า “อะไรเจ้าข้า”

เว. “เฮ้ย ทำไมเองจึงลุกจนสาย”

กา. “ไม่เป็นอะไรดอก เจ้าคะแม่นาย”

นางจึงกล่าวอีกว่า “อีคนชั่วร้าย ก็เมื่อไม่เป็นอะไร ทำไมเองจึงลุกขึ้นจนสาย ดังนี้แล้ว โกรธ ชัดใจ ก็หน้านี้วคือขมวด”

ภิกษุทั้งหลาย ที่นั่นนางกาลีทาสีจึงคิดว่า นายหญิงของเราไม่ทำความโกรธที่มีอยู่ใน ภายในให้ปรากฏเท่านั้น ไม่ใช่ไม่มีความโกรธ ที่ไม่ทำความโกรธที่มีอยู่ในภายในให้ปรากฏ ก็ เพราะเราจัดการงานทั้งหลายเรียบร้อยดี ไม่ใช่ไม่มีความโกรธ อย่างกระนั้นเลย เราจะต้อง ทดลองนายหญิงให้ยิ่งขึ้นไป ภิกษุทั้งหลาย ถัดจากวันนั้นมา นางกาลีทาสีจึงลุกขึ้นสายกว่านั้น อีก ครั้งนั้นแม่บ้านเวเทหิกา ก็ตวาดนางกาลีทาสีอีกว่า “เฮ้ย อีกาลี”

กา. “อะไร เจ้าชาแม่นาย”

เว. “ซิชะ ทำไมเองจึงนอนตื่นสาย”

กา. “ไม่เป็นอะไรดอก เจ้าคะ”

นางจึงกล่าวอีกว่า “เฮ้ย อีตัวร้าย ก็เมื่อไม่เป็นอะไร ทำไมเองจึงนอนตื่นสายเล่า” ดังนี้แล้ว โกรธ ชัดใจ ก็แผดเสียงวาจาที่ชัดใจ ภิกษุทั้งหลาย ที่นั่น นางกาลีทาสีจึงคิดว่า นายหญิงของเรา ไม่ทำความโกรธที่มีอยู่ในภายในให้ปรากฏเท่านั้น ไม่ใช่ไม่มีความโกรธ ที่ไม่ ทำความโกรธที่มีอยู่ในภายในให้ปรากฏ ก็เพราะเราจัดการงานทั้งหลายให้เรียบร้อยดี ไม่ใช่

ไม่มีความโกรธ อย่างกระนั้นเลย เราจะต้องทดลองให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีก ดังนี้ แต่นั้นนางกาลิ ทาสีก็ลุกขึ้นสายกว่าทุกวัน

ครั้งนั้น แม่บ้านเวเทหิกาผู้ขายก็ร้องด่ากราด โกรธจัด จึงคว่ำลิ่มประตูปาตีระชะ ด้วย หมายจะทำตีระชะทาสีให้แตก ภิกษุทั้งหลาย คราวนั้นนางกาลิทาสีตีระชะแตก โลหิตไหลซึม จึง เทียวโพนทนาแก่คนบ้านใกล้เคียงว่า “แม่พ่อทั้งหลาย เชิญดูการกระทำของคนเสี้ยม เจียมตัว เยือกเย็นเอาเถิด ทำไมจึงทำแก่ทาสีคนเดียวอย่างนี้เล่า เพราะโกรธว่านอนตื่นสาย จึงคว่ำลิ่ม ประตูปาเอาตีระชะ ด้วยหมายจะทำลายหัวข้า ดังนี้”

ภิกษุทั้งหลาย แต่นั้นมา เกียรติศัพท์อันชั่วของแม่บ้านเวเทหิกาก็จรไปอย่างนี้ว่า แม่เรือนเวเทหิกา เป็นคนดุร้าย ไม่เจียมตัว ไม่เยือกเย็น แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูป ในพระธรรมวินัยนี้ก็ฉันนั้น เป็นคนสงบเสงี่ยมจัด เป็นคนเจียมตัวจัด เป็นคนเยือกเย็นจัด ได้ก็ เพียงชั่วเวลาที่ยังไม่ได้กระทบถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจเท่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดเธอกระทบถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจเข้า ก็ยังเป็นคนสงบเสงี่ยม เจียมตัว เยือกเย็นอยู่ได้ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้นแหละควรทราบว่ เธอเป็นคนสงบเสงี่ยมเป็น คนเจียมตัว เป็นคนเยือกเย็นจริง ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เรียกภิกษุรูปที่เป็นคนว่าง่าย ถึงความ เป็นคนว่าง่าย เพราะเหตุได้จืด รบิณทบาท เสนาสนะ แลคิลานปัจจยเภสัชบริขารว่า เป็น คนว่าง่ายเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุรูปนั้น เมื่อไม่ได้จืด รบิณทบาท เสนาสนะ แล คิลานปัจจยเภสัชบริขารนั้น ก็จะไม่เป็นคนว่าง่าย จะไม่ถึงความเป็นคนว่าง่ายได้

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุรูปใดแล มาสักการะเคารพ นอบน้อมพระธรรมอยู่ เป็นคน ว่าง่าย ถึงความเป็นคนว่าง่าย เราเรียกภิกษุรูปนั้นว่า เป็นคนว่าง่าย ดังนี้ เพราะฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้สักการะเคารพ นอบน้อมพระธรรม จักเป็นผู้ว่าง่าย จักถึงความเป็นคนว่าง่าย ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางแห่งถ้อยคำที่บุคคลอื่นจะพึงกล่าวกะท่านมีอยู่ 5 ประการ คือ กล่าวโดยกาลอันสมควรหรือไม่สมควร 1 กล่าวด้วยเรื่องจริงหรือไม่จริง 1 กล่าวด้วยคำอ่อน หวานหรือคำหยาบคาย 1 กล่าวด้วยคำประกอบด้วยประโยชน์หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ 1 มีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายในกล่าว 1

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลอื่นจะกล่าวโดยกาลอันสมควรหรือไม่สมควรก็ตาม จะกล่าว ด้วยเรื่องจริงหรือไม่จริงก็ตาม จะกล่าวถ้อยคำอ่อนหวานหรือหยาบคายก็ตาม จะกล่าวถ้อยคำ

ประกอบด้วยประโยชน์หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ก็ตาม จะมีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายในกล่าวก็ตาม แม้ในข้อนั้น พวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่เปล่งวาจาชั่ว เราจักอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์ เราจักมีจิตเมตตาไม่มีโทสะในภายในแผ่เมตตาไปถึงบุคคลนั้น และเราจะแผ่เมตตาจิตอันไพบุลย์ ใหญ่ยิ่ง หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท ไปตลอดโลกทุกทิศทุกทาง ซึ่งเป็นอารมณ์ของจิตนั้น ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาด้วยอาการดังที่กล่าวมานี้แล

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษถือเอาจอบและตะกร้ามาแล้ว กล่าวอย่างนี้ว่า เราจักกระทำแผ่นดินอันใหญ่นี้ไม่ให้เป็นแผ่นดิน ดังนี้ เขาขุดลงตรงที่นั่น ๆ โขยขึ้นดินทั้งในที่นั่น ๆ บ้วนน้ำลายลงในที่นั่น ๆ แล้วล่ำทับว่าเองอย่าเป็นแผ่นดิน ๆ ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นจักทำแผ่นดินอันใหญ่นี้ไม่ให้เป็นแผ่นดินได้หรือไม่ ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ไม่ได้ พระเจ้าข้า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่าแผ่นดินอันใหญ่นี้ ลึกหาประมาณมิได้ เขาจะทำแผ่นดินอันใหญ่นี้ไม่ให้เป็นแผ่นดินไม่ได้ง่ายเลย ก็แลบุรุษนั้นจะต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากเสียเปล่าเป็นแน่แท้ ดังนี้ แม้ฉันทิดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางแห่งถ้อยคำที่บุคคลอื่นจะพึงกล่าวกะท่านมีอยู่ 5 ประการ คือ

กล่าวโดยกาลอันสมควรหรือไม่สมควร 1

กล่าวด้วยเรื่องจริงหรือไม่จริง 1

กล่าวด้วยคำอ่อนหวานหรือคำหยาบคาย 1

กล่าวด้วยคำประกอบด้วยประโยชน์หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ 1

มีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายในกล่าว 1

ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน เมื่อบุคคลอื่นจะกล่าวโดยกาลอันสมควรหรือไม่สมควรก็ตาม จะกล่าวด้วยเรื่องจริงหรือไม่จริงก็ตาม จะกล่าวด้วยถ้อยคำอ่อนหวานหรือหยาบคายก็ตาม จะกล่าวถ้อยคำประกอบด้วยประโยชน์หรือไม่ประกอบด้วยประโยชน์ก็ตาม จะมีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายในกล่าวก็ตาม แม้ในข้อนั้น พวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่เปล่งวาจาที่ชั่ว เราจักอนุเคราะห์ด้วยประโยชน์ เราจักมีจิตเมตตาไม่มีโทสะภายใน เราจักแผ่เมตตาจิตไปถึงบุคคลนั้น และเราจักแผ่เมตตาจิตอันเสมอดด้วยแผ่นดิน ไพบุลย์ ใหญ่ยิ่ง หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาทไปตลอดโลก ทุกทิศทุกทาง ซึ่งเป็นอารมณ์ของจิตนั้น ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาด้วยอาการดังที่กล่าวมานี้แล

2.4 บุคคลหาได้ยากในโลก

บุคคลหาได้ยากมี 2 อย่าง

1. บุพการี บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน
2. กตัญญูกตเวที บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว และทำตอบแทน

1. บุพการี หมายถึง บุคคลผู้ทำอุปการะแก่ผู้อื่นก่อน ได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นบุพการีของพุทธบริษัทมารดาบิดาเป็นบุพการีของบุตรอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นบุพการีของศิษย์ แม้พระมหากษัตริย์ก็จัดเป็นบุพการีของพสกนิกร ส่วนบุคคลอื่นผู้ทำอุปการะก่อนก็ควร เคารวะที่เข้าในข้อนี้ บุคคลอย่างนี้หาได้ยากในโลก

2. กตัญญู หมายถึง ผู้รู้อุปการคุณ ได้แก่ พุทธบริษัทผู้รู้อุปการคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บุตรผู้รู้อุปการคุณของมารดาบิดา ศิษย์ผู้รู้อุปการคุณของอุปัชฌาย์อาจารย์ แม้พสกนิกรผู้รู้อุปการคุณของพระมหากษัตริย์ หรือบุคคลผู้รู้อุปการคุณของผู้อุปการะตนก่อน

กตเวที หมายถึง การตอบแทนคุณผู้มีอุปการคุณ ด้วยวัตถุสิ่งของ ด้วยการทำกิจให้ ด้วยสัมมาคารวะ ด้วยการตั้งอยู่ในโอวาท คำสั่งสอน ด้วยประกาศคุณให้ปรากฏ

ฉะนั้น กตัญญูกตเวที คือ ผู้รู้อุปการคุณของผู้อื่นแล้วกระทำการตอบแทนคุณของท่าน ยังคุณของท่านให้ปรากฏ คนตาบอด ย่อมมองไม่เห็นโลกแม้ดวงอาทิตย์จะส่องสว่างอยู่ฉันใด คนโง่บอด ย่อมไม่มีความกตัญญูแม้จะได้รับความเมตตากรุณาจากผู้มีอุปการคุณฉันนั้น

ความกตัญญู คือความรู้คุณ หมายถึง ความเป็นผู้มีใจกระจ่าง มีสติปัญญาบริบูรณ์ รู้อุปการคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้วแก่ตน ผู้ใดก็ตามที่ท่านทำคุณแก่ตนแล้ว ไม่ว่าจะมากก็ตามน้อยก็ตาม เช่น เลี้ยงดูสั่งสอน ให้ที่พัก ให้งานทำ ฯลฯ ย่อมระลึกถึงด้วยความซาบซึ้งอยู่เสมอ ไม่ลืม อุปการคุณนั้นเลย

สิ่งที่ควรกตัญญู 5 ประการ

1. กตัญญูต่อบุคคล คือใครก็ตามที่เคยมีพระคุณต่อเรา ไม่ว่าจะมากน้อยเพียงไร จะต้องกตัญญูรู้คุณท่าน ติดตามระลึกถึงเสมอด้วยความซาบซึ้ง พยายามหาโอกาสตอบแทนคุณท่านให้ได้

2. กตัญญูต่อสัตว์ คือสัตว์ที่มีคุณต่อเรา จะต้องใช้ด้วยความกรุณาปราณี อย่าใช้งานหนักจนเป็นการทรมาน ขณะเดียวกันต้องเลี้ยงดูให้อาหารอย่าให้อดอยาก

3. กตัญญูต่อสิ่งของ คือของสิ่งใดก็ตามที่มีคุณต่อเรา เช่น หนังสือธรรมะ หนังสือเรียน สถานศึกษา วัด ต้นไม้ ป่าไม้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ จะต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ให้ดี ไม่ลบหลู่ดูแคลน ไม่ทำลาย

4. กตัญญูต่อบุญ คือรู้ว่าคนเราเกิดมามีอายุยืนยาว ร่างกายแข็งแรง ผิวพรรณดี สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้า มีทรัพย์สมบัติมาก ก็เนื่องมาจากผลของบุญ จะไปสวรรค์กระทั่งไปนิพพานได้ ก็ด้วยบุญ จึงกล่าวได้ว่า ทุกอย่างสำเร็จได้ด้วยบุญ ทั้งบุญเก่าที่ได้สั่งสมมาดีแล้ว และบุญใหม่ที่เพียรสร้างขึ้นประกอบกัน จึงมีความรู้คุณของบุญ มีความอ่อนน้อมในตัวเอง ไม่ดูถูกบุญ ตามระลึกถึงบุญเก่าให้จิตใจชุ่มชื่น และไม่ประมาทในการสร้างบุญใหม่ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

5. กตัญญูต่อตนเอง คือรู้ว่าร่างกายของเรานี้เป็นอุปกรณ์สำคัญที่เราจะใช้อาศัยในการทำมาหากิน ใช้ในการสร้างบุญสร้างบารมี เพื่อความสุขความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเอง จึงทะนุถนอมดูแลร่างกาย รักษาสุขภาพให้ดี และไม่นำร่างกาย นี้ไปประกอบความชั่ว เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ อันเป็นการทำลายตนเอง

การที่คนเราจะมี ความคิดใฝ่ดี ตั้งใจทำความดีสร้างสมคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวเอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ที่ยากยิ่งกว่านั้นก็คือ ทำอย่างไรจึงจะรักษาความตั้งใจที่ดีนั้นไว้ โดยไม่ทอดทิ้งไม่เลิกละกลางคัน เพราะในการทำมาหากินย่อมมีอุปสรรค มีปัญหาขัดขวางมากมาย ไหนจะปัญหาภายนอกจากคนรอบข้าง จากสิ่งแวดล้อม ไหนจะปัญหาภายในจากกิเลสขรุขระ ล้อมประดังกันเข้ามา เราจะเอาตัวรอด ยืนหยัดสู้ปัญหาทั้งหลายที่เข้ามาผจญได้โดยไม่ทอดทิ้ง ก็ต้องมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวใจไว้ นั่นคือความกตัญญู ดังตัวอย่างยอดทนาย ผู้เป็นยอดปฎิภาคนิก ดังนี้

¹มีเรื่องเล่าว่า บุรุษเชียวใจคนหนึ่งในบ้านมหาคาม เลี้ยงชีวิตด้วยการขายฟืน บุรุษนั้นได้ซื้อตามเหตุการณ์นั้นนั้นแล จึงมีชื่อว่า ทารุณทกมหาตีสสะ วันหนึ่งเขาพูดกะภรรยาของเขาว่า ชื่อว่าความเป็นอยู่ของพวกเราเป็นอย่างไรกัน พระศาสดาตรัสว่า ทลิตททานมีผลมาก แต่เรา

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “อรรถกถาปาสาทกธัมมาทิกบาลี” พระสูตร และ อรรถกถา แปล อังกฤษตติยานัย เอกนิยาย-ทุกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 33 หน้า 249.

ไม่อาจให้เป็นประจำได้ เราถวายปักษิภัตแล้ว แม้สลาภภัตอันเกิดขึ้นข้างหน้าเราก็จักถวาย ภรรยารับคำว่า ดีละนาย แล้วได้ถวายปักษิภัตตามมีตามได้ในวันรุ่งขึ้น

ก็เวลานั้น เป็นเวลาที่พระภิกษุสงฆ์ไม่ขัดข้องด้วยเรื่องปัจจัยทั้งหลาย ภิกษุหนุ่มและ สามเณรทั้งหลายฉันโภชนะล้วนประณีต รู้ว่านี่เป็นอาหารไม่สู้ดีก็กระทำปักษิภัตของคนทั้งสองนั้นให้เป็นแต่สักว่ารับไว้เท่านั้น เมื่อคนทั้งสองนั้นเห็นอยู่นั้นแหละก็ทิ้งเสียแล้วก็ไป ฝ่ายหญิงนั้นเห็นการกระทำนั้น จึงบอกแก่สามี แต่ไม่ได้มีความเดือดร้อนใจว่า พระทิ้งของที่เราถวาย

สามีของนางกล่าวว่า ก็พวกเราไม่อาจให้พระผู้เป็นเจ้าฉันได้โดยง่าย เพราะเป็นคนจน เราจักกระทำอย่างไรหนอแลจึงจักอาจเอาใจพระผู้เป็นเจ้าได้ ภรรยาของเขากล่าวว่า นาย ท่านพูดว่าอะไรหรือ ธรรมดาคนเข็ญใจทั้งหลายมีบุตรก็มีอยู่มีใช้หรือ นัธิตาของท่าน ท่านจงเอาธิดาคนนีว้างเป็นประกันไว้ในตระกูลหนึ่ง เอาทรัพย์มาสัก 12 กหาปณะ แล้วซื้อแม่โคนมมาตัวหนึ่ง เราจักถวายสลาภภัตปรุงกับนมสดแก่พระผู้เป็นเจ้า เราอาจเอาใจของพระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้นได้ ด้วยอาการอย่างนี้ สามีรับคำว่า ได้ แล้วจึงกระทำอย่างนั้น

เป็นที่น่าสรรเสริญจริง ๆ ว่าคนในสมัยพุทธกาลนี้ เวลาทำบุญนี้ เขาทำกันจริง ๆ ทำกันอย่างเต็มที่ เต็มกำลังความสามารถกันทีเดียว แม้สละลูกสาวอันเป็นที่รักไปวางประกัน หรือเรียกอีกอย่างว่าจำนอง ก็ยอมทำ เพื่อความตั้งใจที่จะได้ถวายทานกับพระภิกษุ

ด้วยบุญของคนทั้งสองนั้น แม่โคนมตัวนั้นให้น้ำนม 3 มาณิกะในตอนเย็น ในตอนเช้าให้นมอีก 3 มาณิกะ มาณิกะในที่นี้เป็นมาตราดวงของชาวมคธ คนทั้งสองทำนมสดที่ได้ในตอนเย็นให้เป็นนมเปรี้ยว ในวันรุ่งขึ้นจึงทำให้เป็นเนยใสจากเนยข้นที่ถือเอาจากนมสัมนั้น แล้วถวายสลาภภัตปรุงด้วยนมสดพร้อมกับเนยใส ตั้งแต่นั้นมา พระผู้มีบุญจึงจะได้สลาภภัตในเรือนของเขา

วันหนึ่ง สามีบอกภรรยาว่า พวกเราพ้นจากเรื่องที่น่าละอายก็เพราะมีลูกสาว ทั้งภัตตาหารในเรือนของเราแห่งเดียว เป็นของควรบริโภคแห่งพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย เธออย่าประมาทในวัตรอันดีงามนี้จนกว่าพี่จะมา พี่จะทำงานอะไรสักอย่างไถ่ตัวลูกสาว เขาไปยังประเทศหนึ่งทำงานหีบอ้อย โดยเวลา 6 เดือน ได้เงิน 12 กหาปณะ คิดว่าเงินเท่านี้อาจจะไถ่ลูกสาวของเราได้ จึงเอาชายผ้าขดกหาปณะเหล่านั้นไว้ แล้วเดินทางด้วยตั้งใจว่าจักไปบ้าน

ในสมัยนั้น พระปิ่นทปาดิยติสสเถระอยู่ในอัมพริยมหาวิหาร คิดว่าจักไปมหาวิหารไหว้พระเจดีย์ จึงออกจากที่อยู่ของตนไปยังบ้านมหาคาม เดินไปทางนั้นเหมือนกัน อุบาสกนั้น

เห็นพระเถระแต่ไกล คิดว่าเรามาผู้เดียว จักไปฟังธรรมกถาภังค์หนึ่ง พร้อมกันกับพระผู้เป็นเจ้ารูปนี้ เพราะผู้มีศีลหาได้ยากตลอดมาทุกเวลา จึงรีบไปให้ทันพระเถระ ไขว่แล้วเดินไปด้วยกัน

เมื่อเวลาฉันภัตตาหารใกล้เข้ามาจึงคิดว่า ห่อภัตตาหารไม่มีอยู่ในมือเรา และก็ถึงเวลาฉันภัตตาหารของพระผู้เป็นเจ้าแล้ว ทั้งค่าใช้จ่ายนี้ก็ไม่มีอยู่ในมือเรา ในเวลาถึงประตูบ้านแห่งหนึ่ง เราจักถวายบิณฑบาตแก่พระผู้เป็นเจ้า เมื่อความคิดของเขาสักว่าพอเกิดขึ้นอย่างนี้เท่านั้น คนผู้หนึ่งถือห่อภัตตาหารมาถึงที่นั่นพอดี อุบาสกเห็นคนผู้นั้นแล้วก็กล่าวว่า ท่านผู้เจริญโปรดคอยหน่อยเถิด ๆ แล้วเข้าไปหาคนผู้นั้นกล่าวว่า “บุรุษผู้เจริญ ฉันจะให้กหาปณะแก่ท่าน ท่านจงให้ห่อภัตตาหารแก่ฉัน”

บุรุษผู้นั้นคิดว่าภัตตาหารแม้จะมีราคาแม้สักมาสกหนึ่งในเวลานี้ก็หาได้แต่อุบาสกนี้ให้เรากหาปณะหนึ่ง เป็นครั้งแรกทีเดียว เหตุในเรื่องนี้จักมี ครั้นคิดแล้วจึงกล่าวว่า “โดยกหาปณะหนึ่ง เราจะไม่ให้”

อุบาสกกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น ท่านจงถือเอา 2 กหาปณะ จงถือเอา 3 กหาปณะ” โดยทำนองนี้ประสงค์จะให้กหาปณะเหล่านั้นแม้ทั้งหมด บุรุษนอกนี้สำคัญว่า กหาปณะแม้หนึ่งของอุบาสกนั้นมีอยู่อีก จึงกล่าวว่า เราไม่ให้

ครั้งนั้นอุบาสกนั้นกล่าวกะบุรุษนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้ากหาปณะแม้หนึ่งของเราพึงมีอยู่ไซ้เราพึงให้กหาปณะแม้เหล่านั้น แต่เราจะถือเอาเพื่อประโยชน์แก่ตนเองก็หาได้เลย เรานิมนต์พระผู้เป็นเจ้ารูปหนึ่งให้นั่งอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง กุศลจักมีแก่ท่านด้วย ท่านจงให้ภัตตาหารนั้นแก่เราเถิด”

บุรุษนั้นพูดว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเอาไป จงนำกหาปณะเหล่านั้นมา” ได้ถือเอากหาปณะแล้วให้ห่อภัตตาหารไป อุบาสกถือภัตตาหารเข้าไปหาพระเถระแล้วกล่าวว่า “นำบาตรออกมาเถิดครับ ท่าน” พระเถระนำบาตรออกมา เมื่ออุบาสกถวายภัตตาหารเข้าไปได้ครึ่งหนึ่ง ก็ปิดบาตรเสีย อุบาสกกล่าวว่า “มีส่วนเดียวเท่านั้น กระผมไม่อาจบริโภคจากส่วนเดียวนี้ ภัตตาหารนี้กระผมเที่ยวหาได้มา ก็เพื่อประโยชน์แก่ท่านเท่านั้น ขอท่านจงรับภัตตาหารนั้นเถิด เพื่ออนุเคราะห์กระผม” พระเถระคิดว่า มีเหตุผล จึงรับมาฉันทั้งหมด อุบาสกได้กรองน้ำดื่มด้วยเครื่องกรองน้ำแล้วถวายต่อ จากนั้นเมื่อพระเถระทำภัตกิจเสร็จแล้ว แม้ทั้งสองก็เดินทางไปด้วยกัน

พระเถระถามอุบาสกว่า “เพราะเหตุไรท่านจึงไม่บริโภค” อุบาสกนั้นบอกเรื่องราวใน

การไปของตนทั้งหมด พระเถระฟังความเป็นไปนั้นแล้วสลดใจคิดว่า อุบาสกทำสิ่งที่ทำได้ยาก ก็เราบริโภคนิพพานเห็นปานนี้ ควรเป็นผู้กตัญญูต่ออุบาสกนี้ เราได้เสนาสนะอันเป็นสัปปายะแล้ว เมื่อผิวหนัง เนื้อ และเลือด แม้จะแห้งไปในเสนาสนะนั้นก็ตามที่ ยังไม่บรรลुพระอรหัตตโดยนั้งขัดสมาธิอยู่นั้นแหละ จักไม่ลุกขึ้น

พระปัญทปิตสเถระรูปนี้ ท่านฟังแล้วไม่ได้สลดใจเพียงอย่างเดียว ท่านมีความคิดที่จะตอบแทนคุณอุบาสก ด้วยการทำกิจอันควรของนักบวชคือตั้งใจทำความเพียรอย่างอุกฤษฏ์ เพื่อให้บรรลุมรรคผลนิพพาน พระเถระเข้าไปยังตีสสมหาวิหาร กระทำอาคันตุกวัตร หมายความว่า ทำตามระเบียบปฏิบัติสำหรับผู้จรมา แล้วเข้าไปยังเสนาสนะที่เจ้าหน้าที่จัดให้ ลาดเครื่องลาดแล้วนั่งบนเครื่องลาดนั้น แม้จะนั่งตลอดคืน ใจของพระเถระก็ยังไม่สงบ แม้แสงสว่างจากภายในก็ไม่เห็น

พอรุ่งขึ้น ท่านไม่ยอมออกนิพพาน มุ่งมั่นในการบำเพ็ญกรรมฐานต่อไปอย่างไม่ลดละความเพียร เวลาผ่านไปถึงอรุณที่ 7 ท่านก็ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา แล้วคิดว่า สรรระเมื่อยล้าเหลือเกิน ชีวิตของเราจักดำเนินไปได้นานไหมหนอ พระเถระเห็นด้วยญาณทัสสนะว่า สรรระนั้นจะสืบทอดไปไม่ไหว จึงถือบาตรและจีวรเดินเข้าไปท่ามกลางวิหาร ตีกลองให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกัน

พระสังฆเถระถามว่า “ใครให้ภิกษุสงฆ์ประชุม”

พระเถระตอบว่า “กระผมขอรับ”

พระสังฆเถระถามว่า “เพื่ออะไร ท่านสัตบุรุษ”

พระเถระตอบว่า “กรรมอื่นไม่มีดอกขอรับ แต่ว่าท่านใดมีความสงสัยในมรรคหรือผล ท่านผู้นั้นจงถามกระผมเถิด”

พระสังฆเถระถามว่า “ท่านสัตบุรุษ ภิกษุทั้งหลายเช่นท่าน ย่อมไม่กล่าวคุณที่ไม่มีอยู่ ความสงสัยในมรรคหรือผลนี้ไม่มีแก่พวกเรา ก็อะไรเป็นเหตุให้เกิดความสงสัยแก่ท่าน ท่านทำอะไรให้เป็นปัจจัย พระอรหัตนี้จึงบังเกิดขึ้น”

พระเถระตอบว่า “ท่านขอรับ ในวัถุลลยวิถี ในบ้านมหาคามนี้ มีอุบาสกชื่อ ทารุณทก-มหาตีสสะ จำนองธิดาของตนไว้ภายนอกแล้วเอาทรัพย์มา 12 กหาปณะ ซื้อแม่โคนมมาตัวหนึ่ง เริ่มตั้งสลากภัตนมสดแก่พระสงฆ์ เขาคิดว่า เราจักได้ธิดาจึงทำการรับจ้างอยู่ในโรงหีบอ้อยถึง

6 เดือน ได้ทรัพย์ 12 กหาปณะ แล้วจึงเดินไปบ้านของตนด้วยหวังใจว่า จักได้ธิดา เห็นกรรมในระหว่างทาง ในเวลาภิกษาจารได้ให้กหาปณะทั้งหมด แล้วถือเอาภัตตาหารมาถวาย กรรมทั้งหมด กรรมฉันภัตตาหารนั้นแล้วมาที่นี้ ได้เสนาสนะอันเป็นสัปปายะแล้วคิดว่า เราจักกระทำความยำเกรงต่อบิณฑบาตดังนี้ จึงได้ทำคุณวิเศษให้เกิดขึ้นขอรับ”

บริษัทที่ประชุมกันอยู่ที่นี่ได้ให้สาธุการแก่พระเถระ ชื่อว่าผู้สามารถเพื่อดำรงตามภาวะของตนไม่มีเลย พระเถระนั่งพูดอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ กำลังพูดอยู่นั้นแลอธิษฐานว่า ภูฏาคาร (หมายถึงเรือนมียอด) ของเราจงเคลื่อนไปในเวลาที่ทารุณทกมหาติสสะเอามีอฎฐต้องเท่านั้น ดังนี้แล้วก็ปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

พระเจ้ากากัณณติสสมหาราชทรงสดับว่า พระเถระรูปหนึ่งปรินิพพาน จึงเสด็จไปยังวิหารทรงทำสักการะสักมานะแล้ว ตรัสสั่งให้ตระเตรียมภูฏาคารแล้วยกพระเถระขึ้นใส่ในภูฏาคารนั้น ทรงดำริว่า เราจักไปที่เชิงตะกอนเดี๋ยวนี้ จึงทรงยกภูฏาคาร ก็ไม่อาจให้เคลื่อนที่ได้ พระราชารับสั่งถามภิกษุสงฆ์ว่า “ท่านผู้เจริญ คำพูดอะไรที่พระเถระกล่าวไว้มีอยู่หรือ”

ภิกษุทั้งหลายจึงทูลเรื่องราวที่พระเถระกล่าวไว้ พระราชารับสั่งให้เรียกอุบาสกนั้นมาแล้วตรัสถามว่า “ในที่สุด 7 วันจากวันนี้ไป เธอถวายภัตตาหารแก่ภิกษุใด ๆ ผู้เดินทางหรือ”

อุบาสกทูลว่า “ถวายพระเจ้าข้า ข้าแต่สมมติเทพ”

พระราชารับสั่งถามว่า “เธอถวายทำนองไหน”

อุบาสกนั้นจึงกราบทูลเหตุการณ์นั้นทั้งหมด ครั้นทรงสดับวิโรกรรมอันยิ่งใหญ่ของอุบาสกแล้ว พระราชารับสั่งอุบาสกนั้นไป ณ ที่ตั้งภูฏาคารของพระเถระด้วยพระดำรัสว่า “เธอจงไปดูซิว่า เป็นพระเถระรูปที่เธอได้ถวายภัตตาหารระหว่างทางหรือเปล่า” อุบาสกนั้นไปแล้วเลิกม่านขึ้นเห็นหน้าพระเถระก็จำได้ รีบกลับมากราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ เป็นพระผู้เป็นเจ้าของข้าพระองค์”

ลำดับนั้น พระราชารับสั่งให้พระราชทานเครื่องประดับชุดใหญ่แก่อุบาสกนั้น ตรัสถามอุบาสกผู้ประดับเสร็จแล้วว่า “ท่านมหาติสสะผู้พี่ชาย ท่านจงไปไหว้พระผู้เป็นเจ้าของเรา แล้วจึงยกภูฏาคารขึ้น”

อุบาสกรับพระดำรัสว่า “ขอรับใส่เกล้า ข้าแต่สมมติเทพ” แล้วไปไหว้เท้าพระเถระ เอามือทั้งสองยกขึ้นทูลไว้เหนือกระหม่อมของตน ขณะนั้นเอง ภูฏาคารลอยไปทางอากาศ

ประดิษฐานอยู่ ณ ข้างบนของเชิงตะกอน ในกาลนั้น เปลวไฟลุกขึ้นเองจากมูมแม่ทั้ง 4 ของเชิงตะกอน

สรุป ความกตัญญูเป็นแรงผลักดันให้เรามีกำลังในการทำความดีอย่างไม่ลดละ ทำอย่างเต็มที่เต็มกำลัง สุดความสามารถ ยิ่งถ้ามีความกตัญญูมาก ๆ แล้ว ก็สามารถที่จะเอาชีวิตเป็นเดิมพันได้ เหมือนอย่างที่เราพิณพาทิตยติสสเถระที่ท่านเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ยอมสละชีวิตเพื่อตอบแทนคุณของอุบาสกนั้น ในที่สุดท่านก็สามารถทำได้สำเร็จ และนอกจากจะตอบแทนคุณได้แล้ว ยังสามารถที่จะบรรลุประโยชน์สูงสุดของตัวเองคือบรรลุมรรคผลนิพพานได้ด้วย จึงนับได้ว่าความกตัญญูเป็นหนทางนำไปสู่มรรคผลนิพพานโดยแท้

2.4.1 อานิสงส์ของความกตัญญู

1. ทำให้รักษาคุณความดีเดิมไว้ได้
2. ทำให้สร้างคุณความดีใหม่เพิ่มได้อีก
3. ทำให้เกิดสติ ไม่ประมาท
4. ทำให้เกิดหิริโอตตปปะ
5. ทำให้เกิดขันติ
6. ทำให้จิตใจผ่องใส มองโลกในแง่ดี
7. ทำให้เป็นที่สรรเสริญของคนดี
8. ทำให้มีคนอยากคบหาสมาคม
9. ทำให้ทั้งมนุษย์และเทวดาอยากช่วยเหลือ
10. ทำให้ไม่มีเวรไม่มีภัย
11. ทำให้ลาภผลทั้งหลายเกิดขึ้นโดยง่าย
12. ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานโดยง่าย

ฯลฯ

2.5 บุษชา

บุษชา หมายถึง การแสดงความนอบน้อมเคารพนับถือ เชื่อฟังและพร้อมจะปฏิบัติตาม ด้วยดวงจิตที่เทิดทูนคุณไว้อย่างสูงสุด ซึ่งการบุษชาแบ่งออกได้เป็น 2 อย่าง คือ

1. อามิสบุษชา บุษชาด้วยอามิส คือ การแสดงความยอมรับและนับถือด้วยการนำสิ่งของ เช่น ข้าว น้ำ เครื่องอุปโภค-บริโภคต่าง ๆ รวมถึงดอกไม้และรูปเทียน เป็นต้น มามอบให้ด้วยความเคารพ

2. ปฏิบัติบุษชา บุษชาด้วยการปฏิบัติตาม คือ การแสดงความยอมรับนับถือด้วยการ เชื่อฟังและพร้อมที่จะปฏิบัติตาม เช่น การทำความดีเพื่อความปลาบปลื้มของมารดาบิดา หรือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น

สรุป บุษชาทั้ง 2 ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญปฏิบัติบุษชาว่าเป็นเลิศกว่าการ บุษชาอย่างอื่น เพราะสามารถยังประโยชน์สูงสุดให้เกิดแก่ผู้บุษชาได้ อีกทั้งเป็นการดำรงพระพุทธ-ศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

ตัวอย่างอามิสบุษชา อานิสงส์บุษชาด้วยดอกบัว

ชีวิตที่มีคุณค่าและมีความหมายคือชีวิตที่ผ่านไปพร้อมกับการสั่งสมบุญบารมีพระบรม-โพธิสัตว์ทั้งหลาย กว่าที่จะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของชีวิต ท่านก็สั่งสมบุญเรื่อยมา มิได้หยุดพักเลย ทั้งการทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เมื่อได้เข้าถึงความเต็มเปี่ยมของชีวิตแล้ว อาศัย ปุพเพนิวาสานุสสติญาณมองย้อนกลับไปดูการสร้างบารมีที่ผ่านมา จะเห็นแต่ภาพ ประวัติศาสตร์ชีวิตอันงดงาม นำมาซึ่งความปิติและภาคภูมิใจ

ชีวิตของพวกเรานักสร้างบารมีก็เช่นเดียวกัน จะต้องดำเนินตามอย่างพระพุทธองค์ จึง จะเป็นชีวิตที่สมบูรณ์และประเสริฐสุด เกิดมาเพื่อสร้างสันติสุขให้บังเกิดขึ้นแก่โลกอย่างแท้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค ว่า

“ผู้ที่เกิดมาแล้วจำต้องตายในโลกนี้ ย่อมทำกรรมอันใดไว้ คือเป็นบุญ และเป็นบาป ทั้งสองประการ บุญและบาปนั้นแล เป็นสมบัติของเขา และเขาจะพาเอาบุญและบาปนั้น

ไปสู่ปรโลก อหิง บุญและบาปนั้น ย่อมเป็นของติดตามเขาไปประดุจเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลพึงทำกัลยาณกรรม สะสมไว้เป็นสมบัติในปรโลก เพราะว่าบุญทั้งหลาย ย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก”

มนุษย์เท่านั้นที่เกิดมาเพื่อสั่งสมบุญ ส่วนสัตว์ที่เหลือส่วนใหญ่แล้ว จะเกิดมาเพื่อเสวย ผลกรรมที่เคยประกอบเอาไว้ในอดีต ถึงจะเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน ต้อง รับประทานผลกรรมที่ก่อเอาไว้ ได้รับแต่ความทุกข์ทรมาน โอกาสสั่งสมบุญให้กับตนเองนั้นยากมาก แม้เป็นสัตว์เดรัจฉานที่เรามองเห็นว่ามีความเป็นอยู่ที่ดี ได้รับการเลี้ยงดูจากเจ้าของดีกว่า คนจนทั่ว ๆ ไป ก็เป็นได้แค่เพียงสัตว์แสนรู้

จะไปบังเกิดเป็นเทวดาเป็นชาวสวรรค์หกชั้นฟ้าที่มีความเป็นอยู่อันเป็นทิพย์ ปราศจาก อะไรก็สำเร็จได้ด้วยบุญ สำเร็จด้วยใจทุกอย่าง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อันเป็นทิพย์ไปหมด อายุชียก็ยืนยาว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวอยู่ตลอดเวลา นั่นก็เป็นเพราะผลบุญที่สั่งสมเอาไว้ดีแล้ว เกิดมาเพื่อเสวยบุญ แต่โอกาสที่จะสั่งสมบุญให้กับตนเองเต็มที่ ก็ทำได้ยากมาก

เพราะกายอันเป็นทิพย์สร้างบารมีสู่กายมนุษย์ไม่ได้ และยิ่งเมื่อติดในสุขอันเป็นทิพย์ เสียแล้ว ก็มองเห็นทุกข์เห็นภัยในสังสารวัฏได้ยาก ส่วนใหญ่จะมัวประมาท เพลิดเพลินใน กามคุณอันเป็นทิพย์เหมือนกัน

จะไปบังเกิดเป็นพรหมผู้มีรัศมีกายที่สว่างไสว เสวยสุขในฌานสมาบัติ ความเป็นอยู่ ที่ประณีตกว่า สุขกว่าชาวสวรรค์มากมายหลายเท่าตัว อายุชียก็ยืนยาวเป็นล้านกัป ๆ แต่มี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงมาบังเกิดตั้งหลายพระองค์แล้ว ก็ยังไม่จุติ ที่ได้อัตภาพเช่นนั้น ก็ เป็นเพราะกำลังบุญ กำลังฌานสมาบัติที่ฝึกฝนอบรมจิตเอาไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ จึงมีภพภูมิที่ ละเอียดประณีตบังเกิดขึ้นมารองรับ แต่นั่นก็เป็นเพียงการเสวยผลบุญเท่านั้น จะสร้างบารมีให้ ยิ่ง ๆ ขึ้นไปเหมือนมนุษย์โลกก็ทำได้ยาก

เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้อัตภาพเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งหาได้ยากในโลก ดังพุทธพจน์ ที่ว่า กิจโจ มนุสสปปุริสาโก การได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นการยากแล้ว ก็ควรหาโอกาสสั่งสม บุญให้เต็มที่ เพราะมนุษย์เท่านั้น ที่เกิดมาเพื่อสร้างบารมี ไม่ได้เกิดมาเพื่อชดใช้กรรม หรือ ปล่อยชีวิตไปวัน ๆ ให้กระแสนของบาปดั่งไปอย่างเดียวเท่านั้น และก็ไม่ได้เกิดมาเพื่อการอื่นด้วย เกิดมาเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง มาเพื่อสั่งสมบุญ เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมแล้ว จะได้ปราบมาร ประหารกิเลสให้สิ้นเชื้อไม่เหลือเศษ พ้นจากความเป็นปาวเป็นทาสของพญามาร

เมื่อเรารู้อย่างนี้แล้วจะได้ไม่ประมาท ไม่ปล่อยชีวิตไปวัน ๆ ให้ไร้สาระเหมือนสวะลอยน้ำแล้วแต่กระแสน้ำจะพัดพาไป หากจุดหมายปลายทางไม่ได้ มีบุญอะไรที่อยู่ในวิสัยที่เราพอจะทำได้ ก็ทำให้เต็มทีเต็มกำลัง ไม่ว่าจะเป็นบุญเล็กบุญน้อยก็เก็บเกี่ยวไปเรื่อย ๆ เมื่อมีบุญใหญ่ บุญพิเศษมาถึงให้เราได้ทำ ก็อย่าได้ปล่อยผ่านเลยไป เพราะบุญเท่านั้นเป็นที่พึ่งของเราทั้งในโลกนี้และโลกหน้า บุญนี้แหละจะทำให้เราเข้าถึงความเต็มเปี่ยมของชีวิต ดังตัวอย่างดังนี้

¹ในสมัยของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า พระองค์ทรงอุบัติขึ้นเพื่อนำ แสงสว่างแห่งธรรม ไปจุดประกายในดวงใจของมวลมนุษยชาติ ทำให้มีพระอริยสาวกทั้งมนุษย์และเทวาได้บรรลุธรรมากิสัมพันธ์กันมากมายนับไม่ถ้วน ในสมัยนั้น มีนายมาลาการอยู่ท่านหนึ่ง ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันตสาวก กำลังเที่ยวเสด็จไปบิณฑบาตในนครหังสวดี ก็บังเกิดความศรัทธาเลื่อมใส อยากจะถวายภัตตาหารแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ก็ไม่มี เพราะเป็นคนยากจน มีแต่ดอกบัว 3 ดอกที่เก็บมาจากทุ่งนา

แต่ด้วยจิตเลื่อมใสในพระรัตนตรัย นายมาลาการจึงสอนตัวเองว่า ถ้าเอาดอกไม้นี้ไปขาย ก็จะได้รับทรัพย์มาอย่างมากมายก็เพียงไม่กี่มาสก ถ้าถวายดอกบัวกับพระโลกนาถเจ้า ย่อมจะได้อริยทรัพย์คืออมตมหานิพพาน ทรัพย์นี้จะติดตามตัวเราไปข้ามภพข้ามชาติ ไม่ทำให้เราตกไปในอบายภูมิ สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติจะบังเกิดขึ้นกับเราอย่างแน่นอน ทรัพย์จากการขายดอกบัวเป็นทรัพย์ที่ไม่ถาวร แต่ถ้าได้ถวายกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราจะได้ทรัพย์ที่ติดตามตัวไปข้ามภพข้ามชาติ เราต้องรีบถวายดอกบัวบูชาพระรัตนตรัย ก่อนที่ความเลื่อมใสของเราจะสั่นคลอน

เมื่อสอนตัวเองได้อย่างนั้นแล้ว จึงยกดอกบัว 3 ดอกขึ้นพนม ทำการนอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วก็อธิษฐานจิตพร้อมกับชั้ดดอกไม้ให้ไปทางพระบรมศาสดา ด้วยจิตเลื่อมใสอันไม่มีประมาณของนายมาลาการในครั้งนั้น และด้วยพุทธานุภาพ ทำให้ดอกบัวลอยขึ้นไปในอากาศ กลายเป็นดอกบัวขนาดใหญ่ มีช่อดอกชูชางบน ดอกห้อยลงข้างล่าง คลี่กลีบบานเป็นร่มยักษ์บนอากาศ ให้ความร่มเย็นกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและหมู่ภิกษุสงฆ์ ชาวพระนครเห็นดังนั้น ก็เกิดอัศจรรย์ใจไปตาม ๆ กัน ได้เปล่งเสียงอนุโมทนาสาธุการก้องพระนคร

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “ตีติปทุมียเถราปทานที่ 10” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่มที่ 8 ภาคที่ 2 ตอนที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 71 หน้า 295.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนา พร้อมกับตรัสในท่ามกลางมหาสมาคมว่า มาณพโตได้บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยดอกบัวแดงนี้ มาณพนั้นจักมีนิรมลอยู่ในเทวโลกตลอดสามหมื่นกัป และจักได้เป็นจอมเทพเสวยทิพยสมบัติอยู่ 30 ครั้ง จักมีวิมานเชื่อมหาวิถาคาริกะในเทวโลก สูง 300 โยชน์ กว้าง 150 โยชน์ พวงดอกไม้ 400,000 พวง ที่เทวดาเนรมิตอย่างสวยงาม จะตามห้อยอยู่ที่ปราสาทอันวิจิตรและจะประดับบนที่นอน นางเทพอัปสรแสนโกฏิ มีรูปร่างงดงาม ฉลาดในการฟ้อนรำ การขับร้องและการประโคม จักมาเป็นบริวาร คอยแวดล้อมอำนวยความสะดวกทุกอย่าง

ฝนดอกไม้ทิพย์มีสีแดง จักตกลงในวิมานอันประเสริฐ ที่เคลื่อนกล่นด้วยหมู่เทพนารี แก้วปัทมราชซึ่งเป็นทับทิมเปล่งแสงแวววาว จักห้อยอยู่ตามฝาผนัง บานประตู ตามต้นเสาของวิมาน เหล่านางเทพอัปสรจักพากันปูลาด และห่มด้วยใบบัวอันเป็นทิพย์ พักผ่อนอยู่ภายในวิมานอันประเสริฐที่ดารดาษด้วยใบบัว ดอกบัวแดงจะแบ่งบานแวดล้อมวิมาน แล้วส่งกลิ่นหอมตลบไปประมาณร้อยโยชน์ และในภพสุดท้าย จักได้บรรลุนิรมลเป็นพระอรหันต์ในสมัยของพระสมณโคตมพุทธเจ้า

คำพยากรณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น กลายเป็นจริงทุกอย่าง เมื่อพระพุทธร่องค์ทรงพยากรณ์ใครแล้ว ก็จะไม่กลายเป็นอื่น เพราะพุทธญาณเป็นญาณทัสสนะที่บริสุทธิ์ ล่วงความเห็นของมนุษย์ ทิพย์ พรหม อรูปพรหม ทรงเห็นแจ้งทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สามารถกำหนดรู้ถึงบุญกรรมและผลวิบากของผู้ที่ทำการมเอาไว้ เพราะฉะนั้นมาณพท่านนี้เมื่อละโลกไปแล้ว ก็ได้เสวยสุขในสวรรค์ มีวิมานทองเป็นรูปดอกบัวสว่างไสว กลิ่นดอกบัวหอมฟุ้งไปทั่วเทวโลก ละจากอัตภาพนั้น ยังได้มาเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 75 ครั้ง เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบลูญโดยคณานับมิได้ ทำให้มีโอกาสดำรงสมบุญให้อย่าง ๗ ขึ้นไป ท่านได้เสวยสมบัติอันเป็นของมนุษย์และของทิพย์ เป็นผู้ปลอดกังวลในทุกภพทุกชาติ

พอมานในภพชาตินี้ อานิสงส์ของการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยดอกบัวในครั้งนั้น ยังส่งผลให้ท่านได้มาฟังธรรมแล้วออกบวช เพียงไม่นานก็สามารถที่จะทำใจให้หยุดนิ่งหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ได้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยฤทธานุภาพ ท่านได้บรรลุวิชา 3 วิชา 8 ปฏิสัมภิทาญาณ 4 วิโมกข์ 8 อภิญญา 6 ที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง เวลาท่านเดินไปที่ไหนจะปรากฏเหมือนมีดอกบัวแบ่งบานอยู่เหนือศีรษะของท่าน แม้เดินอยู่ในที่กลางแจ้งก็เหมือนอยู่ในที่ร่มตลอดเวลา เป็นเพราะอานิสงส์ในการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยดอกบัว

เพราะฉะนั้น ถ้านักศึกษาท่านใดอยากได้บุญพิเศษ บุญจากการบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นที่พึงที่ระลึกอันสูงสุด ก็ให้เอาดอกบัวหรือดอกมะลิไปบูชาพระกัน โดยเฉพาะนักศึกษาท่านใด มีโอกาสไปนมัสการมหาธรรมกายเจดีย์ ก็ให้เอาดอกบัว ซึ่งเป็นดอกไม้แห่งการตรัสรู้ธรรมมาบูชาพระเจดีย์กัน

มหาธรรมกายเจดีย์เป็นเจดีย์แห่งพระรัตนตรัย เมื่อบูชาจนอบน้อมด้วยจิตที่เลื่อมใส เป็นพุทธานุชา จะทำให้ได้บุญใหญ่เหมือนท่านปทุมยเถระ ที่มีดอกบัวแบ่งบานอยู่บนกระหม่อมของท่านตลอดเวลา อาานิสงส์นี้จะส่งผลให้ผู้ที่บูชามีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป และได้บรรลุมรรคผลนิพพานอย่างง่ายดายเป็นอัศจรรย์

2.5.1 ผู้ได้ชื่อว่าปฏิบัติบูชาที่แท้จริง

ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นของละเอียดลึกซึ้งยากต่อการเข้าถึง แต่ก็ไม่ใช่ยากเกินไปสำหรับผู้มีบุญทั้งหลายที่น้อมไปในคำสอนของพระพุทธองค์ เมื่อคราวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงมีพระทัยชวนชวายน้อย น้อมไปทางที่จะไม่สอน เพราะพระพุทธองค์ทรงเห็นสรรพสัตว์ทั้งหลายถูกอวิชชาครอบงำจิตใจโดยมาก แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพิจารณาเห็นว่า บัว 4 เหล่านั้นยังมีบัวพันธุ์น้ำที่แบ่งบาน ได้รับแสงของอรุณ จึงน่าจะมีบุคคลสามารถตรัสรู้ธรรมตามพระองค์ได้ เมื่อพิจารณาเห็นดังนั้น ทรงเปิดเผยธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าถึงให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายได้ดื่มรสอมตธรรมจนมาถึงทุกวันนี้

บัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลก ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานนานถึง 2,500 กว่าปีแล้ว พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ก็คงยังนำสันติสุขมาสู่มวลมนุษยชาติอย่างไม่มีที่สิ้นสุดตราบใดที่ยังมีผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธองค์ และก็ยังได้ชื่อว่า เป็นการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูด้วยการบูชาอย่างยิ่งถึงแม้ว่าพระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธไปแล้วก็ตาม ยังเป็นที่สรรเสริญและอนุโมทนาของบัณฑิตผู้รู้ทั้งหลาย

ดังนั้น ทุกท่านควรตั้งใจทำใจหยุดใจนิ่งตลอดเวลา ให้เข้าถึงองค์พระให้ได้ แล้วเราจะได้อีกว่า บูชาพระพุทธองค์อย่างแท้จริง เป็นการปฏิบัติบูชาอันประเสริฐสูงสุด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในเทวทิตสูตร สคาถวรรค ว่า ผู้ใดรู้หน้าที่ที่เคยอาศัยใน

กาลก่อน เห็นสวรรค์และอบาย บรรลุพระอรหัตอันเป็นที่สิ้นชาติ อยู่จบแล้ว รู้ยิ่ง เป็นพระมุนี พึงให้ไทยธรรมในผู้นี้ทานที่ให้แล้วในผู้นี้มีผลมากทักษิณาย่อมสำเร็จแก่บุคคลผู้บูชาอย่างนี้แหละ

การบูชา หมายถึง การทำสักการะด้วยสิ่งของด้วยความเคารพ นบ้น้อม และด้วยการไหว้เป็นต้น ต่อผู้ที่มีคุณธรรม และต่อผู้มีพระคุณต่อเรา เช่น มารดาบิดา ครูบาอาจารย์ เป็นต้น เป็นการแสดงออกถึงการยกย่องในคุณธรรมของท่าน จากใจที่ใสสะอาดบริสุทธิ์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแบ่งการบูชาไว้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ อามิสบูชา การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ มีดอกไม้ ธูปเทียน อาหาร สถานที่ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น และการปฏิบัติบูชา ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ ผู้มีคุณธรรมเพื่อขัดเกลาตัวเองให้มีคุณธรรม ให้เป็นคนดีที่โลกต้องการเช่นเดียวกับพระองค์ท่าน ในการบูชาทั้งสองอย่างนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการปฏิบัติบูชาว่าดีที่สุด โดยเฉพาะการเจริญสมาธิภาวนา ขัดเกลาจิตใจให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ ให้ปราศจากกิเลสอาสวะเข้ามาครอบงำ

บุคคลใดก็ตาม ได้มีโอกาสศึกษาธรรมะของพระพุทธองค์ แล้วน้อมนำคำสั่งสอนนั้นมาประพฤติปฏิบัติด้วยความไม่ประมาท ก็สามารถกำจัดกิเลสอาสวะในตัวให้หมดไปได้ดังในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงปลงอายุสังขาร ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ต่อแต่นี้ล่วงไปอีก 4 เดือน เราตถาคตจะปรินิพพาน

พวกภิกษุที่เป็นปุถุชนยังไม่ได้บรรลุคุณวิเศษอะไร ได้ฟังดังนั้นก็ไม้อาจจะอดกลั้นน้ำตาไว้ได้ ต่างพากันเศร้าโศกเสียใจต่อการจะจากไปของพระพุทธองค์ผู้เป็นบรมครูของโลก เพราะคิดว่าตนเกิดมาในยุคที่พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่แต่ก็ยังไม่มีความวิเศษอะไร แล้วนี้พระพุทธองค์จะดับขันธปรินิพพานแล้ว การกำจัดทุกข์ในสังสารวัฏของพวกเขาจะเลื่อนกลางเต็มที คิดดังนั้นแล้วภิกษุทั้งหลายก็ได้แต่แบ่งเป็นกลุ่ม ๆ หนึ่งปรึกษาหารือกันว่า พวกเราจะทำอะไรกันดี

ขณะเดียวกันก็ได้มีพระเถระอยู่รูปหนึ่งชื่อว่าติสสะ ท่านได้มีความคิดที่แปลกออกไปจากภิกษุทั้งหลาย คือท่านคิดว่า อีก 4 เดือนจากนี้ไป บรมครูของเราก็จะปรินิพพานแล้ว ส่วนตัวเราเองก็ยังเต็มไปด้วยราคะ โทสะ โมหะ ยังไม่บรรลุคุณวิเศษอะไรสักอย่าง การมาบวชในชาตินี้คงจะเสียไปเปล่า อย่ากระนั้นเลยเราจะต้องตั้งใจปฏิบัติธรรมให้บรรลุอรหัตผลให้ได้ ในขณะที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่นี้แหละ

เมื่อคิดอย่างนี้แล้ว ก็ไม่เข้าไปร่วมปรึกษาหารือกับภิกษุทั้งหลาย หามุมสงบไม่พูดสนทนากับใคร ๆ จะพูดก็พูดเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ได้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติธรรมสำรวมกาย วาจา ใจ มีสติสัมปชัญญะในอริยาบททั้ง 4 ตลอดเวลา ฝ่ายภิกษุทั้งหลายได้เห็นพฤติกรรมของพระเถระแล้ว ก็ได้พากันไปกราบทูลให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ

พระพุทธองค์จึงรับสั่งให้เรียกท่านมา แล้วได้ตรัสถามเรื่องราวทั้งหมด เมื่อทรงรับทราบความเป็นมาทั้งหมดแล้ว จึงทรงประทานสาธุการแก่พระติสสเถระพร้อมกับประทานโอวาทว่า ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดมีความรักในเรตถาคต พึงถือเอาติสสภิกษุนี้เป็นแบบอย่างเถิด เพราะว่าชนเป็นอันมาก แม้จะทำการบูชาเรา ด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ก็ยังไม่ได้ชื่อว่าบูชาเราอย่างแท้จริง

ส่วนชนทั้งหลายเหล่าใดเป็นผู้ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมอย่างสม่ำเสมอ ชนทั้งหลายเหล่านั้นนั้นแหละ ได้ชื่อว่าเป็นผู้บูชาตถาคตด้วยการบูชาอย่างยิ่ง แล้วทรงตรัสต่อไปอีกว่า พระชีณาสพ ตีมรสแห่งวิเวก รสแห่งความสุข และตีมรสคือปิติในพระธรรมอยู่ ย่อมเป็นผู้หมดความกระวนกระวาย เป็นผู้ไม่มีบาป เมื่อจบพระธรรมเทศนาพระเถระนั้นก็ได้มีดวงตาเห็นธรรม ได้เข้าถึงกายธรรมอรหัต เป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนาในทันที

นี่เป็นแบบอย่างให้เราเห็นว่า การปฏิบัติบูชาด้วยการเจริญสมาธิภาวนา หมั่นทำใจหยุดใจนิ่งนั้น เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตของเรา ถ้าทำการบูชาได้ถูกต้อง ผลที่ได้รับก็ถูกต้องตามพุทธประสงค์ มิฉะนั้นการบูชาที่ทำลงไปนั้นจะมีผลน้อย ผู้มีปัญญาต้องหัดมองว่า ทำอย่างไรการบูชาของเราจึงจะได้รับผลประมาณมิได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า การบูชาด้วยอามิสไม่ได้รับผลมาก

การบูชาด้วยอามิสบูชาก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน และก็ต้องทำให้ดีด้วย เพราะเป็นสิ่งเกี่ยวพันในการปฏิบัติบูชา จะทำให้เราปฏิบัติบูชาทำใจหยุดใจนิ่งได้สะดวก ไม่ต้องมากังวลกับสิ่งต่าง ๆ ใจของเราก็จะหยั่งลงสู่ศูนย์กลางกายได้อย่างง่าย ๆ ได้เข้าถึงพระธรรมภายในที่สุด

มีพระภิกษุอีกรูปหนึ่งที่ท่านมุ่งถึงการปฏิบัติบูชาต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระภิกษุรูปนี้มีชื่อว่าพระธรรมารามเถระ แปลว่า ผู้ยินดีในการปฏิบัติธรรม เมื่อท่านทราบว่า อีกไม่นานพระพุทธองค์จะปรินิพพาน ก็มีความคิดว่า ตัวเราเองยังไม่บรรลุนิพพานอะไรเลย อีกไม่นานพระพุทธองค์ก็จะปรินิพพานแล้ว อย่ามัวเสียเวลาเลย เราจะบูชาธรรมพระพุทธองค์ด้วยการปฏิบัติธรรมให้บรรลุอรหัตให้ได้

เมื่อท่านคิดอย่างนั้นแล้วก็ไม่สนใจอะไรทั้งสิ้น ได้หลีกเร้นออกจากหมู่อยู่รูปเดียว หมั่นตรีกะลิกถึงธรรมะ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ ปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องทีเดียว ทำอย่างบุคคลผู้ไร้กาลเวลา ไม่ให้มีความกังวลใด ๆ แทรกซึมเข้ามาในใจของท่านได้ โลกทั้งโลกของท่านมีแต่การทำหยุดในหยุดอย่างเดียว ลมหายใจของท่านเป็นไปเพื่อการหยุดนิ่งเท่านั้น

วันคืนจะผ่านล่วงไปนานแค่ไหน ท่านก็ไม่ได้เกิดความย่อท้อในการประพฤติปฏิบัติธรรมเลย นับวันกำลังใจของท่านก็ยิ่งเพิ่มขึ้น ไม่ได้ลดน้อยถอยลงไปแม้แต่น้อย จนกระทั่งท่านสามารถทำใจหยุดใจนิ่งได้สนิท ได้เข้าถึงภายในกาย ดิ่งลงไปในเส้นทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ไม่ถอนถอย จนถึงวันแห่งความสมปรารถนาที่ท่านได้เข้าถึงพระธรรมกาย เป็นพระอรหันต์ในที่สุด

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบข่าวเรื่องนี้ จึงทรงประทานสาธุการแก่ท่าน แล้วตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาภิกษุผู้มีความรักในเรตถาคต พึงเป็นเช่นกับธรรมารามเถิด เพราะว่าการทำการบูชาด้วยระเบียบและของหอมทั้งหลายนั้น ไม่ชื่อว่าเป็นการบูชาตถาคตอย่างแท้จริงเลย ผู้ใดประพฤติปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มุ่งทำกิเลสอาสวะในตัวให้หมดสิ้นไปนั้น ผู้นั้นจึงจะได้ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติบูชาตถาคตอย่างแท้จริง ภิกษุผู้มีความยินดีในธรรม มีปกติใคร่ครวญธรรม และระลึกถึงธรรมอยู่เป็นนิตย์ ย่อมไม่เสื่อมจากพระสัทธรรมเลย

เห็นไหมว่า การปฏิบัติบูชาถือว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง เพราะเป็นหนทางที่ทำให้เราเข้าถึงความบริสุทธิ์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงสรรเสริญว่า บรรดาการบูชาทั้งหลายในโลก การปฏิบัติบูชาเท่านั้น ที่สามารถดำรงพระธรรมคำสอนของเราตถาคตไว้ได้ตราบนานเท่านาน อามิสบูชาเป็นเพียงแค่การบูชาแบบทั่ว ๆ ไป ไม่สามารถที่จะดำรงพระพุทธศาสนาให้ยาวนานไว้ได้

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติบูชาโดยการฝึกฝนอบรมตนเหมือนอย่างพระตีสสเถระ และพระธรรมารามเถระ เป็นการปฏิบัติบูชาที่สมควรและถูกต้อง ย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญจากผู้ทั้งหลาย สิ่งนี้ยังเป็นบุญใหญ่ที่จะติดตามตัวของเราไปข้ามภพข้ามชาติ เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวที่ใครก็มาแย่งไปจากเราไม่ได้ เมื่อนักศึกษาเข้าใจดีแล้ว ก็ให้หมั่นประพฤติปฏิบัติธรรม หมั่นทำใจหยุดทำใจนิ่งให้เข้าถึงพระธรรมกายให้ได้ จึงจะได้ชื่อว่า ทำการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติบูชาอย่างแท้จริง

2.5.2 บุษามุขะ พบพระภายใน

นับจากก้าวแรกของชีวิตที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์จนถึงปัจจุบัน หากเราย้อนความทรงจำไปในอดีตเราจะพบทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีที่ผ่านมาถ้าเป็นสิ่งที่ดีก็ทำให้จิตใจเบิกบานสดชื่น หรือเราอาจรู้สึกหงุดหงิดกับการกระทำที่ไม่ดีของเราเอง ดังนั้นถ้าพิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว หากพบว่าสิ่งใดเป็นบาปอกุศล ก็ให้ตัดทิ้งไป คงไว้แต่ความดี นับตั้งแต่นี้เป็นต้นไป เราจะสร้างแต่ความดีเพื่อพบสุขในบั้นปลาย ดีกว่าตามรอยกิเลส แล้วเสวยทุกข์ในวันข้างหน้า ขอให้เราอดทนก้าวเดินไปบนเส้นทางแห่งความดี พร้อมกับหมั่นทำใจให้หยุดนิ่งที่ศูนย์กลางกาย สักวันหนึ่งเราจักก้าวถึงบันไดขั้นสูงสุด ได้บรรลुถึงฝั่งแห่งพระนิพพานอันเป็นเอกนัตบรมสุขอย่างแน่นอน

มีวาระพระบาลีในปัจจุบันฐานสัญญาเถราปทาน ว่า

“ผู้ใดฟังบุษามุขะสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ยังดำรงพระชนม์อยู่ก็ดี ฟังบุษามุขะธาตุแม้ประมาณเท่าเมล็ดผักกาดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้นิพพานแล้วก็ดี เมื่อจิตอันเลื่อมใสของผู้นั้นเสมอกัน บุญก็มีผลมากเสมอกัน”

การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นการบูชาอันสูงสุด เพราะพระองค์เป็นสุดยอดของบรรดาผู้ควรบูชาทั้งหมด เสมือนเขาพระสุเมธเป็นประมุขของบรรพตทั้งหลาย ดวงสุริยาเป็นเลิศกว่าหมู่ดวงดาวทั้งปวง มหาสมุทรกว้างใหญ่กว่าสายธารทั้งหลาย ส่วนพระบรมศาสดาทรงเป็นเลิศกว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกทั้งปวง พระองค์ทรงเป็นเลิศกว่าบรรดาผู้มีความบริสุทธิ์ ทรงมีพระปัญญาเลิศกว่าบัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลาย อาณิสสแห่งการบูชาพระพุทธรูปองค์จึงยิ่งใหญ่ไพศาล จะนับจะประมาณมิได้

ชาวโลกอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้ศึกษาพุทธประวัติและธรรมะของพระพุทธองค์เมื่อไม่ได้ศึกษาก็ยังไม่เลื่อมใส ครั้นได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพุทธานุภาพ จึงเกิดความสงสัย ดังเช่น¹พระเจ้ามลินที่ที่สงสัยเกี่ยวกับอาณิสสแห่งบุญที่เกิดจากการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ตรัสถามพระนาคเสนเถระว่า “ข้าแต่พระนาคเสน พวกเดียรถีย์กล่าวว่า ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงยินดีต่อการบูชาอยู่ ก็ยังไม่ชื่อว่าปรินิพพานยังข้องเกี่ยวอยู่กับโลก ยังติดอยู่ในโลกยังสาธารณะอยู่กับโลก การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ใช่หมัน ยังมีผลอยู่

¹พระปิฎกจุฬารัตน, มลินทปัญห, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, พ.ศ.2549), หน้า 232

ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ไม่ข้องเกี่ยวกับโลกแล้ว หลุดพ้นไปจากภพทั้งปวงแล้ว การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะผู้ปรินิพพานแล้ว ย่อมไม่ยินดีต่อสิ่งใด การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่รู้จักยินดี ก็เป็นหมัน ไม่มีผลอันใด ข้าแต่พระคุณเจ้า ปัญหาที่มีเงื่อนไข ไม่ใช่วิสัยของผู้ที่มีความคิดสติปัญญาน้อยเลย เป็นวิสัยของผู้ที่มีความคิดสติปัญญามาก ขอให้พระคุณเจ้าจงทำลายความสงสัย และทำปัญหานี้ให้กระจ่างด้วยเถิด”

พระนาคนเสนเถระเจ้าตอบว่า “ขอถวายพระพร พระตถาคตเจ้าปรินิพพานแล้วจริง เมื่อพระองค์ยังไม่ดับขันธปรินิพพาน ก็ไม่ทรงยินดีต่อการสักการบูชา เพราะได้ทรงสละความยินดีได้แล้วที่กายได้ดวงไม้ศรีมหาโพธิ์ ไม่ต้องกล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ข้อนี้ สมกับที่พระสารีบุตรผู้เป็นพระธรรมเสนาบดีได้กล่าวไว้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้อันเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายสักการบูชาแล้ว ย่อมไม่ทรงยินดีต่อสักการบูชาเลย อันนี้เป็นธรรมดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอถวายพระพร”

พระเจ้ามิลินท์ตรัสแย้งว่า “ธรรมดาบุตรก็ย่อมสรรเสริญบิดา บิดาก็ย่อมสรรเสริญบุตร ข้อนี้ไม่เป็นเหตุให้ข่มขี้ถ้อยคำของผู้อื่นได้ ข้อนี้ยังเชื่อถือไม่ได้ ขอพระคุณเจ้า ได้วิสัยมาให้แจ่มแจ้งกว่านี้ด้วยเถิด” พระเถระเจ้าตอบว่า “ขอถวายพระพร พระตถาคตเจ้าได้ทรงดับขันธปรินิพพานแล้วก็จริง พระตถาคตเจ้าย่อมไม่ทรงยินดีการบูชา แต่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย กระทำพระอัฐิธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ไม่รู้จักยินดี ผู้ปรินิพพานแล้ว ให้เป็นอารมณ์ และปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ย่อมได้สมบัติ 3 ประการ เหมือนกองไฟใหญ่ ถึงจะยังลุกโพลงอยู่ ก็ไม่ยินดีต่อเชื้อ คือ หญ้าและไม้ ไม่ต้องพูดถึงเมื่อไฟดับไปแล้ว เพราะไฟไม่มีเจตนาจะยินดีอย่างไร เมื่อไฟดับไปแล้ว โลกก็ยังไม่สูญจากไฟ เพราะยังมีไม้เป็นวัตถุที่จะให้เกิดไฟขึ้นได้ พวกที่ต้องการไฟก็เอาไม้มาสีกัน และทำให้เกิดไฟขึ้นใหม่ได้ ขอถวายพระพร ถ้อยคำของพวกเดียรถีย์ที่ว่า การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่รู้จักยินดี เป็นหมัน ไม่มีผลนั้น จึงผิดไป เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมรู้เรื่องอยู่ในหมื่นโลกธาตุด้วยพระพุทธานุภาพ เหมือนกับกองไฟใหญ่ที่มีคุณฉะนั้น

ขอถวายพระพร ไฟที่ดับแล้ว ย่อมไม่ยินดีต่อเชื้อ คือ หญ้าและไม้ฉันใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ทรงยินดีต่อเครื่องสักการบูชาฉันนั้น เมื่อไฟดับแล้ว มนุษย์เอาไม้มาสีกไฟให้เกิดขึ้นได้อีกฉันใด เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายนึกถึงคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้ปรินิพพานแล้ว ผู้ไม่รู้จักยินดี และปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ย่อมได้สมบัติ 3 ประการ คือ มนุษย์สมบัติ

ทิพยสมบัติ และนิพพานสมบัติ ฉะนั้น มหาบพิตร การสักการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ปรินิพพานแล้ว ผู้ไม่ทรงยินดีต่อสิ่งใด จึงไม่เป็นหมัน แต่มีผลมาก

มนุษย์ทั้งหลายไม่ได้ยินดีให้โรคเกิดขึ้นในร่างกายของตน แต่ที่เกิดขึ้นเพราะบาปอกุศลที่ตนทำไว้ในปางก่อน เพราะฉะนั้นกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่เขาทำไว้ในชาติก่อนก็ดี ในชาตินี้ก็ดี ต้องไม่เป็นหมัน ยังมีผลอยู่เหมือนกัน นี่ชี้ให้เห็นว่า การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ดับขันธปรินิพพานแล้ว ก็ไม่เป็นหมัน ยังมีผลมาก

นันทกษัตริย์มีจิตประทุษร้ายต่อพระสารีบุตรเถระเจ้า เขาถูกแผ่นดินสูบ พระเถระไม่ได้ยินดีให้นันทกษัตริย์ถูกแผ่นดินสูบเลย เพราะท่านได้ตัดมูลเหตุที่ก่อให้เกิดความยินดีร้ายแล้ว ถึงจะมีผู้ทำลายชีวิตของท่าน ท่านก็ไม่โกรธ แต่ที่นันทกษัตริย์ถูกแผ่นดินสูบ เพราะอกุศลกรรมของเขาแรงกล้ามาก เพราะฉะนั้นการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่รู้จักยินดี ก็ไม่เป็นหมัน ยังมีอานิสงส์อยู่ เพราะกุศลกรรมเป็นของแรงกล้าเช่นกัน

ดังในสมัยของพระอัสสชิพุทธเจ้ามียักษ์ตนหนึ่งเป็นยักษ์ชั้นต่ำแต่มีจิตใจสูงส่งเพราะมีจิตเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยากไปเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ยังไม่มีโอกาส เพราะมีเทวดาและยักษ์ที่มีศักดิ์ใหญ่มากมาย แต่ยังปรารถนาที่จะฟังธรรม ยักษ์ตนนี้จึงได้แต่รอโอกาสที่จะไปกราบถวายบังคม รอไปหลายหมื่นปีจนพระบรมศาสดาเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ยักษ์ตนนี้เสียใจว่า ตัวเองบุญน้อย ไม่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์แม้สักครั้งเดียว พระอัครสาวกชื่อว่า สาคระ เห็นยักษ์ตนนั้นกำลังเศร้าโศก จึงได้ปลอบโยนและเทศน์ให้ฟังว่า “ผู้ใดฟังบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ยังดำรงพระชนม์อยู่ก็ดี ฟังบูชาพระธาตุแม้ประมาณเท่าเมล็ดผักรากของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้นิพพานแล้วก็ดี เมื่อจิตอันเลื่อมใสของผู้นั้นเสมอกัน บุญมีผลมากเสมอกัน เพราะฉะนั้นท่านจงบูชาพระสถูปเจดีย์ของพระชินเจ้าเถิด

ยักษ์ฟังแล้วเกิดแรงบันดาลใจ ได้แะเวียนไปกราบไหว้พระเจดีย์ และทำจิตให้เลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เจริญพุทธธานุสดีมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ทั้งวันและคืน ทำเช่นนั้นตลอด 5 ปี ครั้นละจากอภัพนั้นแล้ว ได้ไปบังเกิดในสวรรค์เป็นเวลายาวนาน ในภพที่ 700 นับจากภพที่บังเกิดได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีพระนามเดียวกันถึง 4 ครั้งว่า ภูริปัญญาสมบุรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ และตั้งแต่นั้น ท่านไม่เคยไปเกิดเป็นยักษ์อีก ได้เวียนวนอยู่ในสุคติภูมิเพียงอย่างเดียว

นี่เป็นอานิสงส์ที่เกิดจากการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแม้จะดับขันธปรินิพพานไปแล้ว อานิสงส์แห่งความเลื่อมใสในนั้น ก็ไม่ลดน้อยถอยลงไป ผลนั้นยังส่งต่อมาถึงภพชาติสุดท้าย ทำให้ท่านได้ออกบวชและบรรลุมรรคเป็นพระอรหันต์ในที่สุด เพราะฉะนั้น ให้ลูก ๆ ทุกคนหมั่นทำใจให้เลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และหาโอกาสไปนมัสการพระเจดีย์หรือพระสถูปต่าง ๆ ที่เนื่องด้วยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือหากสะดวกจะมานมัสการมหาธรรมกายเจดีย์ที่เราได้ช่วยกันสถาปนาขึ้นมา อานิสงส์นี้ย่อมทำให้เราได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายในโดยเร็วพลันกันทุกคน

2.6 ปฏิสันถาร

ปฏิสันถาร หมายถึง การต้อนรับแขกผู้มาเยือน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และก่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งดีในอริยาวัตรไมตรี ยากที่จะลืมเลือน แบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. **อามิสปฏิสันถาร** การต้อนรับด้วยอามิส คือ การต้อนรับ หรือรับรองแขกผู้มาเยือนด้วยเครื่องบริโภคน้ำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ข้าว น้ำ และของขบเคี้ยว เป็นต้น
2. **ธัมมปฏิสันถาร** การต้อนรับด้วยธรรม คือ การต้อนรับ และสนทนาพอเหมาะแก่สภาพของผู้มาเยือน เช่น การชี้แจงหรือต้อนรับแขกด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ

2.6.1 อานิสงส์ต้อนรับปฏิสันถาร

พระรัตนตรัย คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ เป็นรัตนอันประเสริฐเลิศกว่ารัตนใด ๆ ในโลก เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวของผู้คนทุกคน เป็นตัวตนที่แท้จริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้ใดเข้าถึงและเป็นหนึ่งเดียวกับพระรัตนตรัย ย่อมได้ชื่อว่า เข้าถึงความสุขที่สมบูรณ์และมีความสุขปลอดภัยในชีวิต ความสุขและความบริสุทธิ์ทั้งมวลล้วนรวมอยู่ในธรรมกายซึ่งเป็นพุทธรัตนะ รวมอยู่ในธรรมรัตนะ ซึ่งเป็นดวงธรรมที่สุกใสสว่างซ่อนอยู่ในกลางพุทธรัตนะ และรวมอยู่ในธรรมกายที่ละเอียด ซึ่งเป็นสังฆรัตนะ รัตนทั้งสามนี้ คือ แก่นแท้ของชีวิต เป็นชีวิตในระดับลึกที่อยู่ภายในตัวของเรา ที่ทุกคนมีสิทธิ์จะเข้าถึงได้เมื่อฝึกใจให้

หยุดหนึ่ง ถ้าทำใจหยุดได้เมื่อไร ย่อมก็เข้าถึงได้เมื่อนั้น หากเข้าถึงแล้วชีวิตก็มีความสุขสมปรารถนาทุกอย่าง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในอปริหานิยสูตร ว่า

“บุคคลผู้เคารพในพระบรมศาสดา เคารพในพระธรรม มีความเคารพอย่างแรงกล้า ในพระสงฆ์ เคารพในความไม่ประมาท เคารพในปฏิสังขาร ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อความเสื่อม ย่อมเป็นผู้อยู่ใกล้นิพพาน”

ความเคารพเป็นคุณธรรมที่สำคัญของบัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลาย เมื่อเราจะใช้ประโยชน์จากสิ่งใด เราจะต้องรู้ถึงคุณค่าของสิ่งนั้นก่อนฉันใด บุคคลผู้ปรารถนาจะรับสิ่งที่ดีมีคุณค่าจากบุคคลอื่น จำเป็นต้องมีความเคารพต่อบุคคลนั้นฉันนั้น ความเคารพคือความตระหนักซาบซึ้ง รู้ถึงคุณความดีของบุคคลอื่น ยอมรับนับถือความดีของเขา แล้วแสดงความนับถือต่อผู้นั้น ด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ความเคารพเป็นทางมาแห่งความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต สิ่งสมควรเคารพอย่างสูงสุดคือพระรัตนตรัย ซึ่งจะส่งผลให้เราได้สมบัติอันยิ่งใหญ่ คือนิพพานสมบัติได้โดยง่าย แม้ความเคารพในการปฏิสังขารก็มีอานิสงส์มาก ดังเรื่องต่อไปนี้

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นพระราชาในนครพาราณสี พระองค์ได้เสด็จไปปราบชายแดนที่กำลังกำเริบให้สงบ แต่ทรงพ่ายแพ้ในการรบครั้งนั้น จึงทรงม้าเสด็จหนีไปถึงปัจฉิมตคามหมู่บ้านหนึ่ง พวกชาวบ้านเห็นเข้าก็กลัว พวกกันวิ่งหนีเข้าบ้านกันหมด เหลือเพียงชายคนหนึ่งต้อนรับพระองค์ด้วยมิตรไมตรีพลางถามว่า “ข้าพเจ้าได้ยินข่าวว่า พระราชาเสด็จไปปัจฉิมตชนบท ท่านเป็นใคร เป็นราชบุรุษหรือจากรบุรุษ”

พระราชาตรัสว่า “สหาย เราเป็นราชบุรุษ” “ถ้าอย่างนั้นท่านจงตามข้าพเจ้ามา” เขาได้พาพระราชาไปบ้านของตน ให้นั่งบนตั่งแล้วพูดกับภรรยาว่า “นางผู้เจริญ เธอจงมาล้างเท้าของสหายเรา” จากนั้นได้เตรียมอาหารตามสมควรแก่กำลังของตน แล้วปูลาดที่นอนให้พาลางพูดว่า “ท่านคงเหน็ดเหนื่อยพักผ่อนก่อนเถิด” ส่วนเจ้าของบ้านได้ไปถอดเกราะของม้าออก ให้มันดื่มน้ำกินหญ้า แล้วเอาน้ำมันทาหลังให้ เขาปฏิบัติเช่นนี้ต่อพระราชา 3-4 วัน พระองค์ก็ขอลากลับ ก่อนเสด็จกลับทรงตรัสว่า “สหาย เราซื้อมหาอัสสาโรหะ บ้านของเราอยู่กลางเมือง ถ้าท่านเข้าเมืองเมื่อใด จงแวะมาเยี่ยมเราด้วย โดยไปที่ประตูด้านทิศใต้ถามนายประตูว่า คนชื่อ

มหาอัสสาโรหะอยู่ไหน แล้วให้เขาพาไปบ้านของเรา” แล้วก็เสด็จกลับพระราชวัง

ฝ่ายทหารที่ออกตามหาพระราชินี เมื่อไม่พบพระราชินีจึงตั้งค่ายรออยู่นอกเมือง ครั้นเห็นพระราชินีเสด็จมา ต่างพากันต้อนรับพระองค์ด้วยความดีใจ และก่อนที่พระองค์จะเสด็จเข้าเมือง ทรงรับสั่งให้นายประตุมหาเฝ้าพร้อมตรัสว่า “ถ้ามีชาวบ้านปัจฉินตคามประสงค์จะมาพบเรา และถามหาคนชื่อมหาอัสสาโรหะ เธอพึงมีไมตรีจิตต่อเขา แล้วรับพามาหาเรา” ครั้นตรัสสั่งแล้วพระองค์ก็เสด็จกลับพระราชวัง

กาลเวลาผ่านไป พระราชาทรงระลึกถึงคุณของบุรุษชนบท ครั้นจะรับสั่งให้เขามาเข้าเฝ้า ก็เกรงเขาจะรู้ว่าเป็นพระราชินี จึงให้เพิ่มการเก็บภาษีในหมู่บ้านที่เขาอยู่ เขาก็ยังไม่มาเข้าเฝ้า พระองค์ทรงให้เพิ่มภาษีขึ้นอีก เป็นครั้งที่สอง และครั้งที่สาม เขาก็ยังคงไม่มาเข้าเฝ้า จนกระทั่งคนในหมู่บ้านพากันเดือดร้อน ชาวบ้านจึงประชุมแล้วพูดกับบุรุษนั้นว่า “นับตั้งแต่นายมหาอัสสาโรหะมา พวกเราต่างได้รับความเดือดร้อน ท่านจงไปบอกนายมหาอัสสาโรหะ สหายของท่าน ให้ช่วยปลดเปลื้องภาษีของพวกเราด้วยเถิด” เขาตอบว่า “ดีละ ถ้าอย่างนั้นเราจะช่วย แต่ว่าเราไม่อาจไปมือเปล่าได้” ชาวบ้านจึงจัดเตรียมบรรณาการให้เขาถือไปพร้อมขนมที่ทอดในบ้านของเขาเอง เมื่อเข้าเมืองแล้ว เขาเดินไปทางประตูด้านทิศใต้ ถาพนายประตุมหาว่า “บ้านของนายมหาอัสสาโรหะอยู่ไหน” นายประตุมหาพาเขาเข้าวังเพื่อเข้าเฝ้าพระราชินีตามคำสั่งของพระองค์

พระราชินีทรงสดับก็ดีพระทัย เสด็จลุกขึ้นจากพระอาสน์ตรัสว่า “ให้สหายของเราเข้ามาเถิด” แล้วทรงทำการต้อนรับทักทายสหายอันเป็นที่รักว่า ภรรยาของสหายและพวกเด็ก ๆ ของเราสบายดีหรือ แล้วทรงจับมือพาเข้าไปในห้องพระโรง ให้นั่งบนอาสน์ของพระราชินีภายใต้เศวตฉัตร รับสั่งให้เรียกพระอัคมะเสีมา แล้วตรัสว่า “พระนางผู้เจริญเธอจงล้างเท้าของสหายของเรา” พระเทวีก็ทรงล้างเท้าแล้วทาด้วยน้ำมันหอมอย่างบรรจง

พระราชินีทรงรู้ว่าสหายไม่มามือเปล่าแน่ จึงถามว่า “สหาย ของกินสำหรับพวกเรามีบ้างไหม” “มีสิ” เขารีบนำขนมออกมาจากกระเช้า พระราชินีตรัสกับเสนาอำมาตย์ทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลายมาร่วมรับประทานขนมที่สหายเรานำมากันเถิด” แล้วทรงพระราชทานขนมให้พระเทวีและอำมาตย์ทั้งหลาย แม้พระองค์เองก็ร่วมเสวยด้วย ชายหนุ่มได้ถวายเครื่องบรรณาการที่จัดเตรียมมา ซึ่งแม้จะเป็นบรรณาการของคนยาก แต่พระองค์ก็ไม่ทรงดูหมิ่น ทรงเปลี่ยนเครื่องทรงของกษัตริย์ เพื่อทรงนุ่งห่มผ้าธรรมดาที่เขานำมาถวาย พร้อมทั้งให้

ตีกลองป่าวร้องไปทั่วเมือง เพื่อให้อำมาตย์ข้าราชการทั้งหลายมาประชุมกัน แล้วตรัสประกาศว่า จะพระราชทานราชสมบัติกึ่งหนึ่งแก่บุรุษผู้เป็นสหายรักของพระองค์

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระราชาทั้งสองทรงร่วมเสวย ร่วมดื่มด้วยกัน ความคุ้นเคยก่อตัวขึ้นอย่างแน่นแฟ้น ไม่มีผู้ใดทำให้แตกแยกได้ พระราชารับสั่งให้เรียกบุตรและภรรยาของสหายรักมา ทรงให้สร้างนิเวศน์ภายในพระนคร พระราชาทั้งสองต่างสมัครสมานครองราชสมบัติสร้างความไม่พอใจให้แก่เหล่าอำมาตย์มาก อำมาตย์จึงให้พระราชกุมารหาโอกาสทูลถามพระเจ้าพาราณสีตรัสตอบว่า “ลูกเอ๋ย ครั้งหนึ่งพ่อได้พ่ายแพ้ในการรบในปัจจุบันคามา ครั้งนั้นพ่อกลายไป 3-4 วัน และได้หลบหนืออยู่ในบ้านของสหายผู้นี้ เขาช่วยเหลือพ่อทุกอย่างจนกระทั่งปลอดภัย เมื่อเป็นเช่นนี้ พ่อจึงแบ่งสมบัติแก่เขา เพราะเขาคือผู้มีอุปการคุณต่อพ่ออย่าว่าแต่สมบัติเพียงแค่ครั้งหนึ่งเลย แม้ชีวิตพ่อก็ให้ได้”

พระโพธิสัตว์ทรงตรัสสอนต่อไปว่า “บุคคลใดให้แก่ผู้ไม่ควรให้ ไม่ให้แก่บุคคลผู้ควรให้ บุคคลนั้นเมื่อถึงคราวมีอันตราย ก็จะได้ไม่ได้รับการช่วยเหลือเลย ส่วนผู้ใดให้ทานในบุคคลที่ไม่ควรให้ ไม่เพิ่มในคนที่ควรให้ ผู้นั้นถึงจะได้รับทุกสิ่งในคราวมีอันตราย ก็ไม่ได้สหายช่วยเหลือ แต่ผู้ใดไม่ให้ทานในคนที่ไม่ควรให้ ให้ทานเพิ่มในคนที่ควรให้ ผู้นั้นถึงจะได้รับทุกสิ่งในคราวมีอันตราย ย่อมได้มิตรแท้ช่วยเหลือ ความสนิทสนมกันฉันท์มิตรในชนทั้งหลายผู้ไม่มีอารยธรรมเป็นคนมักโอ้อวดย่อมไร้ผล ส่วนความสนิทสนมกันฉันท์มิตรในอารยชนผู้ซื่อตรงคงที่ แม้เล็กน้อยก็ย่อมมีผลมาก”

ผู้ใดได้ทำความดีงามไว้มาก่อน ผู้นั้นชื่อว่าได้ทำกิจที่ทำได้แสนยากในโลก ภายหลังผู้รับจะทำปฏิการะตอบหรือไม่ก็ตาม ชื่อว่าเป็นบุคคลผู้ควรแก่การบูชาอย่างยิ่ง พืชที่หวานลงในนาดีย่อมเจริญงอกงามไพบูลย์ เหมือนความดีที่ทำไว้กับผู้มีความกตัญญู มีศีล มีความประพฤติเยี่ยงอารยชน ย่อมได้รับการตอบแทนด้วยความดีเช่นกัน

ผู้ที่มีความเคารพ คือตระหนักถึงคุณธรรมความดีของผู้อื่น ทั้งเคารพในการต้อนรับปฏิสันถารด้วย ย่อมเป็นทางมาแห่งโชคลาภ จะทำให้ได้สมบัติมากมาย อย่างน้อยย่อมได้เพื่อนแท้เพิ่มขึ้น ดังนั้นอย่าดูเบาในเรื่องการปฏิสันถาร ต้องต้อนรับแขกที่มาเยือนให้ดี ต้องหมั่นดูแลต้อนรับด้วยดวงหน้าที่สดใส จิตใจที่เบิกบาน ต้อนรับด้วยมิตรไมตรี ผู้ที่มาเยือนจะได้รู้สึกสบายใจมีความสุข และการต้อนรับที่สำคัญก็คือ การต้อนรับให้พระรัตนตรัยเข้ามาอยู่ภายในจิตใจภายในตัวของเรด้วย เชื่อเชิญให้ท่านอยู่ที่ศูนย์กลางกายของเรา นาน ๆ

จนกระทั่งท่านอยู่กับเรตตลอดเวลา อย่างนี้จึงจะเป็นการปฏิสังขารที่วิเศษ ที่เลิศกว่าการปฏิสังขารใด ๆ ในโลก และให้หมั่นรักษาอารมณ์ รักษาใจให้สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสอยู่เสมอ ๆ และในที่สุดนักศึกษาก็จะได้สมบัติอันยิ่งใหญ่ คือนิพพานสมบัติ

2.6.2 อย่างมองข้ามการปฏิสังขาร

การปฏิสังขาร เป็นหนึ่งในหลักธรรมเรื่องความเคารพ 6 ประการ ที่เรียกว่า ปฏิสังขารคารวตา มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้รอดปลอดภัยจากภัยในวัฏฏะ ดังที่ปรากฏไว้ในลักกัณสูตร ว่า

“ดูก่อน สารีบุตร ภิกษุเคารพในพระศาสดา จักไม่เคารพในพระธรรม ข้อนี้ ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ชื่อว่าเคารพในธรรมด้วย ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท จักไม่เคารพในปฏิสังขาร ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ภิกษุเคารพในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท ชื่อว่าเคารพในปฏิสังขารด้วย”

ความเคารพ คือ ความตระหนักซาบซึ้ง รู้ถึงคุณความดี ที่มีอยู่จริงของบุคคลอื่น ยอมรับนับถือความดีของเขาด้วยใจจริง แล้วแสดงความนับถือต่อผู้นั้น ด้วยการแสดงความอ่อนน้อม ถ่อมตนทั้งต่อหน้า และลับหลัง ความเคารพนั้นเป็นคุณธรรมที่สำคัญของบัณฑิตนักปราชญ์ทั้งหลาย เป็นทางมาแห่งความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต สิ่งที่ควรเคารพอย่างแรกคือเคารพในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเรามีความเคารพต่อพระพุทธองค์แล้ว ความเคารพในพระธรรม คำสอนของพระองค์ย่อมเกิดขึ้นตามมา และจะเกิดความเคารพศรัทธาในพระสงฆ์สาวก ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ และเมื่อได้ศึกษาในศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว ความเคารพในการศึกษา และความไม่ประมาทก็จะบังเกิดขึ้นตามมาเป็นลำดับ

เมื่อเกิดความเคารพในทุกอย่างข้างต้นแล้ว ความเคารพในการปฏิสังขารจะเกิดขึ้นโดยง่ายตาย คุณธรรม 7 ประการนี้ นอกจากส่งผลดีให้ตนเองแล้ว ยังได้ชื่อว่า ดำรงพระพุทธศาสนาไว้ด้วย ดังที่พระบรมศาสดาตรัสกับพระกิมมิละใน กิมมิลสูตร ว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน ใกล้เมืองกิมมิล่า ครั้งนั้น ท่านพระกิมมิละเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ได้ทูลถามว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมไม่ตั้งอยู่นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานไปแล้ว” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนกิมมิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัยนี้ จะเป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท ในการปฏิสังขาร ดูก่อนกิมมิละ นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมไม่ตั้งอยู่นาน”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว” พระบรมศาสดาจึงตรัสตอบว่า “เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในสมาธิ ในความไม่ประมาท ในการปฏิสังขาร นี่แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน”

จะเห็นได้ว่า ความเคารพนั้นสำคัญมากเพียงใด ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสไว้แล้ว ดังกล่าวส่วนอนิสงส์ในการปฏิสังขารนั้น เนื่องจากการต้อนรับปฏิสังขารเป็นสิ่งสำคัญมาก ไม่ว่าผู้มาเยือนจะเป็นใคร มาด้วยวัตถุประสงค์ใด หรือในสถานการณ์ใดก็ตาม หากนักศึกษาให้การต้อนรับอย่างชาญฉลาด ถือว่าสามารถชนะใจคนตั้งแต่เริ่มต้นเลยทีเดียว เพราะการต้อนรับด้วยอัธยาศัยอันดีงาม ไม่เพียงแต่เป็นการให้เกียรติแก่ผู้มาเยือนเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความสูงส่งแห่งจิตใจของผู้ที่ให้การต้อนรับอีกด้วย นอกจากนี้บรรยากาศอันน่าชื่นใจในการต้อนรับ ยังสามารถปิดช่องว่าง ข้อผิดพลาดบกพร่องต่าง ๆ และยังสามารถเปลี่ยนเรื่องร้ายให้กลายเป็นดีได้อีกด้วย ดังเช่นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นในคีรีวิหาร ประเทศศรีลังกา ในสมัยหนึ่ง

ครั้งหนึ่ง พระเถระแห่งคีรีวิหารได้ให้การต้อนรับปฏิสังขารที่ดี ทำให้สามารถพลิกสถานการณ์อันเลวร้าย ให้กลายเป็นดีได้อย่างไม่น่าเชื่อ ในสมัยก่อน ประเทศศรีลังกา เศรษฐกิจตกต่ำ ข้าวยากหมากแพง เกิดความเดือดร้อนทุกหนทุกแห่ง และเกิดมีโจรอยู่กักหนึ่ง คอยดักปล้นจีตชีงข้าวของเงินทอง จนชาวบ้านหวาดกลัว พวกกันหนีไปอยู่เมืองอนูราธบุรี ทั้งยังไม่กล้าไปกราบไหว้พระเจดีย์ที่คีรีวิหารอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา เพราะกลัวภัยจากโจร

วันหนึ่ง พวกโจรเห็นว่า เมื่อไม่สามารถปล้นชาวบ้านได้ เพราะไม่มีใครกล้าผ่านมา ทำให้พวกโจรอดอยาก จึงได้ชักชวนกันไปปล้นวัดคีรีวิหาร เมื่อคนรักษาวัดเห็นโจรยกพวกมา จึงรีบไปกราบเรียนพระเถระ พระเถระถามคนรักษาวัดว่า เรามีข้าวสารอาหารแห้ง เนื้อ ปลา นม เนย หรือไม่ คนรักษาวัดตอบว่า มีแต่ของที่จะถวายสงฆ์เท่านั้น พระเถระจึงสั่งให้นำของเหล่านั้นไปหุงต้มเลี้ยงดูโจร ทั้งกำชับว่า ให้ต้อนรับโจรเหล่านั้นด้วยมารยาทอันดี

เมื่อโจรเหล่านั้นมาถึงพวกเขาก็ได้คาดคิดว่าจะได้รับการต้อนรับอย่างดีถึงเพียงนี้เพราะเคยได้รับแต่ความเกลียดชังตลอดมา โจรสัยก่อนเป็นโจรมีคุณธรรม มีสัจจะ มีความกตัญญู อันที่จริงทุกคนต่างก็อยากเป็นคนดีกันทั้งนั้น แต่ที่หลงไปทำความชั่ว เพราะไม่รู้ว่าอย่างไรเรียกว่าความดี จึงปฏิบัติไม่ถูก ทำไปตามอำนาจกิเลส หรือยังมีกำลังใจไม่พอที่จะเอาชนะกิเลส และเป็นเพราะสังคมสิ่งแวดล้อมเหตุการณ์บังคับให้ทำไปอย่างนั้น เป็นต้น

พวกโจรรู้สึกแปลกใจในการต้อนรับนั้น จึงถามคนรักษาวัดว่า “ทำไมต้อนรับพวกเราอย่างดีเช่นนี้” คนรักษาวัดจึงตอบว่า “พระเถระเจ้าอาวาสของเรา เป็นผู้มีความเมตตากับทุก ๆ คน ท่านเห็นคุณค่าของชีวิตมนุษย์ ให้เกียรติต่อทุกคนด้วยการต้อนรับปฏิสันถารมิได้ขาดแก่ทุก ๆ คนอยู่เสมอ” โจรทั้งหลายได้ฟังเช่นนั้น จึงพากันไปกราบพระเถระแล้วกล่าวว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พวกผมมาในครั้งนี้อย่างตั้งใจว่าจะมาปล้นวัดของท่าน แต่นี้กลับได้รับการต้อนรับจากท่านเป็นอย่างดี พวกผมซาบซึ้งใจ และเลื่อมใสในการต้อนรับของท่านเป็นอย่างยิ่ง ไม่คิดว่าในโลกนี้จะมีใครดีต่อพวกผมอย่างนี้ ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป พวกผมขอรับอาสาเป็นผู้รักษาวัด ไม่ให้มีอันตราย ขอพระคุณเจ้าจงป่าวประกาศให้ชาวบ้านมาราบไว้พระเจดีย์ได้ตามปกติเถิด”

นับแต่นั้นมา ชาวบ้านต่างพากันมาทำบุญถวายทานที่วัดเช่นเดิม โดยมีพวกโจรคอยต้อนรับที่ริมฝั่งแม่น้ำ พาชาวบ้านข้ามฝั่งไปสู่วิหาร เพื่อให้ทำบุญกุศล และกราบไหว้พระเจดีย์ ได้ตั้งใจปรารถนา หลังจากชาวบ้านถวายทานแด่พระสงฆ์แล้ว ของที่เหลือก็เก็บไว้ให้โจรกลับใจเหล่านั้น ครั้นถึงเวลากลับ พวกโจรซึ่งเป็นฝ่ายปฏิสันถารก็จะตามไปส่ง โดยให้การอารักขาเป็นอย่างดี ทำให้ชาวบ้านทั้งหลายพากันมาทำบุญให้ทานอย่างต่อเนื่องตลอดมา

ภายหลัง พระภิกษุผู้ไม่รู้ได้ทักท้วงขึ้นว่า พระเถระประพฤตินี้ไม่ถูกต้อง นำเอาของสงฆ์ไปให้พวกโจร เมื่อมีความสงสัยเกิดขึ้น พระเถระไม่ได้เดือดร้อนใจแต่อย่างใด เพราะท่านคิดว่า ได้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของเจ้าอาวาสทำในสิ่งที่ถูกต้อง แต่เพื่อเป็นการให้เกิดความสามัคคี และความเข้าใจอันดีต่อกัน และเพื่อเป็นประโยชน์แก่พระภิกษุที่บวชเข้ามาใหม่ ที่มีสติปัญญาตรงตามไม่ทัน ท่านจึงเรียกให้มีการประชุมพระภิกษุทั้งวัด เพื่อถามผู้ดูแลวัดถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ใช้ไป แล้วให้รวมราคามูลค่าว่ามีเท่าไร เมื่อรวมแล้วปรากฏว่า มีมูลค่าไม่ถึงแม้ค่าผ้าที่ปูลาดในพระวิหาร ท่านชี้แจงว่า ถ้าเราไม่ให้การต้อนรับปฏิสันถารเช่นนี้แล้ว เราจะต้องสูญเสียข้าวของที่มีมูลค่ามหาศาลทั้งหมดในวัดไปก็ว่าได้ เมื่อท่านอธิบายชี้แจงแล้ว พระภิกษุต่างก็เข้าใจ และชื่นชมอนุโมทนาสาธุการในสติปัญญาของท่าน

จะเห็นได้ว่า การต้อนรับด้วยการแสดงน้ำใจไมตรีอย่างจริงใจ สามารถเปลี่ยนใจ
โจรร้ายให้กลายเป็นคนดีได้ และสามารถชี้หนทางสว่างให้กลับใจมาทำความดี อีกทั้งมองเห็น
คุณงามความดีในตนเอง จนกระทั่งเลิกทำบาปอกุศลอีกต่อไป สมกับที่**พระสัมมาสัมพุทธเจ้า**
ทรงยกย่องการต้อนรับปฏิสันถารอันดีว่า เป็นเหตุแห่งความสุข ความเจริญอย่างแท้จริง

ดังนั้น ทุกครั้งที่นักศึกษาให้การต้อนรับบุคคลใดก็ตาม ให้คิดว่า เรากำลังจะประกอบ
บุญใหญ่ ด้วยการแสดงน้ำใจของพระโพธิสัตว์ สงเคราะห์เพื่อนมนุษย์และชาวโลกทั้งหลาย โดย
เปิดใจให้กว้าง พร้อมทั้งจะเผื่อแผ่แบ่งปันความสุขให้กับทุก ๆ คน ประดุจเอากุญแจวิเศษแห่ง
การต้อนรับนี้ไขประตูใจของผู้ที่มาเยือนให้ได้รับความสุขความปรารถนาดีจากเรา เมื่อเริ่มต้น
ด้วยการต้อนรับอย่างอบอุ่นและจริงใจ ความสุขความประทับใจย่อมเกิดขึ้น เขาจะเกิดความ
เลื่อมใส และพร้อมที่จะรองรับความดีหรือคำแนะนำที่ก่อประโยชน์ทุกอย่าง กระทั่งรองรับ
ธรรมะภายในที่จะเกิดขึ้น เมื่อเวลาแห่งการต้อนรับมาถึง เมื่อนั้นเราคือผู้ถือกุญแจวิเศษที่จะ
เปิดประตูสวรรค์ และนิพพานให้กับผู้มาเยือนทุก ๆ คน นักศึกษาควรใช้มันให้เกิดประโยชน์
มากที่สุด นอกจากการคุยสนทนาทั่วไปแล้ว ควรเปิดใจเขาให้ได้รับรสแห่งพระธรรมกลับไป
ทุกครั้ง แล้วเราจะมีความปลื้มปิติใจเป็นรางวัลของชีวิต ตราบถึงวาระสุดท้ายของการสร้าง
ความดีในเมืองมนุษย์

บทที่ 3

ติ๊กะ - หมวด 3 (ตอน 1)

เนื้อหาบทที่ 3

ติกะ – หมวด 3 (ตอน 1)

3.1 พระพุทธรูป

3.1.1 พระทศพลญาณ

3.1.2 สัมมาสัมพุทธโธ ผู้ตรัสรู้โดยชอบได้โดยพระองค์เอง

3.1.3 สุคติ พระผู้เสด็จไปได้แล้ว

3.1.4 โลกวิทู ผู้รู้แจ้งโลก

3.1.5 สัตถา เทวมนุสสานัง ผู้เป็นครูของมนุษย์และเทวดา

3.2 พระธรรมคุณ

3.3 พระสังฆคุณ

3.4 คุณของพระรัตนตรัย

3.4.1 คุณของรัตนะ

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนเหล่าภิกษุสงฆ์สาวกรวมถึงพุทธบริษัทต่างวาระต่างสถานที่ เพื่อให้ถูกจริตอัธยาศัยของเหล่าเวไนยสัตว์ที่กำลังรับฟัง ในหมวดนี้ พระพุทธองค์ตรัสหัวข้อธรรมแต่ละบท ต้องแบ่งออกเป็น 3 อย่าง ซึ่งมีเนื้อหาแตกต่างกันไป โดยทรงมีเป้าหมายสูงสุดคือเหล่าสาวกได้สดับแล้วมีดวงตาเห็นธรรม หัวข้อพุทธธรรมที่ตรัสเอาไว้ั้นเปรียบเสมือนก้อนเส้าหม้อต้องมี 3 ก้อนรองรับ ถ้าขาดหินก้อนใดก้อนหนึ่งก็จะทำให้หม้อล้มคว่ำได้ ดังนั้นพุทธพจน์หมวดนี้จึงแบ่งเป็น 3 อย่าง

2. พุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ เป็นอานุภาพที่ไม่มีสิ่งใดยิ่งกว่า หรือเสมอเหมือนก็ไม่มี เพราะเป็นอานุภาพที่เกิดจากการสั่งสมบารมีมายาวนาน 20 อสงไขยแสนมหากัป เพื่อมุ่งจะมาตรัสรู้เป็นบรมครูทั้งของมนุษย์และเทวดา ดังนั้นเมื่อได้ตรัสรู้แล้ว อานุภาพต่างๆ จึงเกิดขึ้นอย่างมากมาย ทรงได้รับการเฉลิมพระนามหลากหลายนาม เช่น พระสุคตเจ้า พระศาสดา พระอรหันต์ผู้ห่างไกลจากกิเลส การได้รับการเฉลิมพระนามอย่างนี้ ก็สมกับที่มีคุณธรรมความดีที่กล่าวมาอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้ทรงจำหลักธรรมให้แม่นยำ ชื่นใจ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงคุณของพระรัตนตรัยซึ่งมีคุณไม่มีประมาณ และนำไปสู่การนอบน้อมกราบไหว้ด้วยใจ ไม่ใช่เพียงการจำได้หมายรู้เท่านั้น
3. เพื่อให้นักศึกษาได้รู้จักพุทธธานุภาพอันไม่มีประมาณ ซึ่งเจาะลึกไปเฉพาะเรื่องปาฏิหาริย์ที่ทรงแสดงในวาระต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดความเลื่อมใสของพุทธบริษัทสี่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

DOU 91

“อิตปิ โส ภาคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชาจะระณะสัมปันโน
 สุคะโต โลกะวิทู อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมนุสสานัง
 พุทโธ ภาคะวาติ.

โดยหมั่นสวดสรรเสริญเข้าไว้ จะสวดทบทไปทวนมา 100 ครั้ง 1,000 ครั้ง หรือมาก
 เท่าไรยิ่งดี พระพุทธรูปคุณจะได้เข้ามาซึมซาบอยู่ในตัวของเรา และถ้าจะให้ดีก็ควรหาอ่านคำแปล
 และความหมายของบทสรรเสริญพุทธรูปคุณนี้ เมื่อรู้และเข้าใจแล้ว จะได้ปลื้มปิติ อีกทั้งเป็นการ
 เพิ่มพลังศรัทธาในพุทธรูปคุณอีกด้วย

อัปมาโน พุทโธ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีคุณไม่มีประมาณ ด้วยจิตเลื่อมใสใน
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มียุคุณอันไม่มีประมาณ จะส่งผลดลบันดาลให้มีสุคติสวรรค์เป็นที่ไป

3.1.1 พระทศพลญาณ

มนุษย์ส่วนใหญ่ต่างแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เพียงเพื่อให้รู้วิธีการประกอบอาชีพ ที่
 จะนำมาซึ่งปัจจัยสี่สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้ดำรงอยู่ในโลกนี้อย่างสะดวกสบายเท่านั้น แต่
 ยังมีความรู้ที่ยิ่งไปกว่านั้น คือ ความรู้ที่สามารถขจัดปัดเป่าทุกข์ทั้งหลายได้ เป็นความรู้ที่เกิด
 จากการทำใจหยุดใจนิ่งที่ศูนย์กลางกายเพียงอย่างเดียว ยิ่งหยุดนิ่งมากเท่าไร ความรู้จาก
 ภายในก็จะพร่างพรูออกมามากเท่านั้น เป็นความรู้ที่เกิดจากปัญญาอันบริสุทธิ์ ที่จะนำพาเราไป
 สู่ความสุข และความสำเร็จในชีวิตตลอดไป

มีวาระพระบาลีในอรรถกถาขุททกนิกาย มหานิทเทส ว่า

“โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา
 และมนุษย์ ย่อมเป็นไปในภายในพระพุทธรูป ปลาและเต่าทุกชนิด ย่อมเป็นไปในภายใน
 มหาสมุทร ฉนฺได โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา
 และมนุษย์ ย่อมเป็นไปในภายในพระพุทธรูป ฉนฺนํ นกทุกชนิดรวมทั้งครุฑเวไนยโคตร ย่อม
 เป็นไปในขอบเขตของอากาศ ฉนฺได พระพุทธสาวกผู้เสมอด้วยพระสารีบุตรเถระโดยปัญญา ย่อม
 เป็นไปในขอบเขตแห่งพระพุทธรูป ฉนฺนํ”

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ราวป่าด้านทิศตะวันตก นอกกรุงเวสาลี
 สมัยนั้น สุนัขขัตติยฉวีบุตรซึ่งได้ลาสิกขา เพราะไม่มีศรัทธาในธรรมวินัย ได้กล่าววาจาดูหมิ่น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ธรรมอันยิ่งของมนุษย์ที่เป็นญาณทัสสนะอันวิเศษ พอแก่ความเป็นอริยะของพระสมณโคดมไม่มี พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมด้วยการตรึกเอาเอง ไตร่ตรองด้วยการค้นคิด แจ่มแจ้งได้เอง แต่ธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเพื่อประโยชน์ใด ธรรมนั้นย่อมดิ่งไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่บุคคลผู้ปฏิบัติตาม

พระสารีบุตรได้ไปกราบทูลเรื่องนี้กับพระพุทธองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “สารีบุตร สุนัขขัตตลีฉวีบุตรเป็นโมฆบุรุษ มักโกรธ และวาจาที่เอากล่าวนั้น ก็เพราะความโกรธ สุนัขขัตตลีคิดว่า จะพูดดีเตียน แต่กลับกล่าวสรรเสริญคุณของตถาคต แท้จริงข้อนี้เป็นคุณของพระตถาคต ที่บุคคลใดกล่าวเช่นนั้นว่า ธรรมอันพระตถาคตแสดงเพื่อประโยชน์แก่บุคคลใด ธรรมนั้นย่อมดิ่งไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่บุคคลผู้ทำตาม

สารีบุตร การที่สุนัขขัตตลีกล่าวเช่นนั้น เพราะไม่รู้ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

สารีบุตร การที่สุนัขขัตตลีกล่าวเช่นนั้น เพราะไม่รู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงบรรลุนิติวิธีหลายประการ คือ คนเดียวทำเป็นหลายคนได้ หลายคนเป็นคนเดียวได้ ทำให้ปรากฏหรือหายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพง หรือภูเขาก็ได้ ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่าง ผุดขึ้นหรือดิ่งลงในแผ่นดินเหมือนดิ่งไปในน้ำก็ได้ เดินไปบนน้ำเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทรงกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

สารีบุตร สุนัขขัตตลีไม่รู้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงสตบเลียง 2 ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพย์โสธอันบริสุทธิ ล่วงโสธของมนุษย์ ทรงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นหรือบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะก็รู้ว่าจิตมีราคะ จิตปราศจากราคะก็รู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะก็รู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็รู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ว่าจิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็รู้ว่าจิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมรรคตก็รู้ว่าจิตเป็นมรรคต หรือจิตไม่เป็นมรรคตก็รู้ว่าจิตไม่เป็นมรรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่าจิตหลุดพ้นแล้ว”

จากนั้นพระบรมศาสดาทรงแสดงทศพลญาณ 10 ประการ ซึ่งทศพลญาณนี้มีเฉพาะในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

ประการที่ 1. ฐานาฐานญาณ ปรีชาญาณหยั่งรู้ฐานะและฐานะ คือ รู้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับขอบเขตและขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่าอะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ และแค่ไหนเพียงไร โดยเฉพาะเรื่องเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งจะได้รับผลกรรมที่ดีและชั่วต่างกัน

ประการที่ 2. กรรมวิปากญาณ ปรีชาญาณหยั่งรู้ผลของกรรม คือ สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อน ระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่วที่ต่างกรรมต่างวาระ ทรงมองเห็นรายละเอียด และความสัมพันธ์เกี่ยวโยง ในกระบวนการกิเลสกรรมวิบากอย่างชัดเจน

ประการที่ 3. สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ ปรีชาญาณหยั่งรู้ข้อปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง คือ สุขคติ ทุกคติ หรือพ้นจากคติ หรือปรีชาญาณหยั่งรู้ข้อปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่ประโยชน์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ สัมปรายิกัตถประโยชน์ หรือปรมาตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง ทรงรู้ว่า เมื่อปรารถนาจะเข้าถึงคติหรือประโยชน์ใด จะต้องทำอย่างไรบ้าง จะมีวิธีปฏิบัติอย่างไร

ประการที่ 4. นานาธาตุญาณ ปรีชาญาณหยั่งรู้สภาวะของโลกที่ประกอบด้วยธาตุชนิดต่าง ๆ คือ รู้สภาวะของธรรมชาติทั้งฝ่ายอุปาทินนกกสังขาร และฝ่ายอนุปาทินนกกสังขาร เช่น รู้จักส่วนประกอบต่าง ๆ ของชีวิต สภาวะของส่วนประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งลักษณะและหน้าที่ของแต่ละอย่าง เช่น การปฏิบัติหน้าที่ของขันธ อายตนะและธาตุต่าง ๆ เป็นต้น และรู้เหตุแห่งความแตกต่างกันของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน

ประการที่ 5. นานาธิมุตติกญาณ ปรีชาญาณหยั่งรู้ธัมมุตติ คือ รู้ธัมมุตติ ความโน้มเอียง ความเชื่อถือ แนวความสนใจของสัตว์ทั้งหลาย เป็นต้น ที่เป็นไปต่าง ๆ กัน เมื่อทรงกำหนดเช่นนี้ จึงสามารถสอนเวไนยสัตว์ให้ถูกจริตธัมมุตติได้

ประการที่ 6. อินทริยปโรปริยัตตญาณ ปรีชาญาณหยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์ทั้งหลาย คือ รู้ว่าสัตว์นั้น ๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แคไหน เพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีอินทริยอ่อน แก่เพียงไร สอนง่าย หรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะตรัสรู้หรือไม่ ทรงแทงตลอดหมดทั้งสิ้น

ประการที่ 7. ฌานาภิสังกิลเลสาทิญาณ ทรงรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้วของการเข้าและออกจากฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติทั้งหลาย

ประการที่ 8. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ระลึกชาติในอดีตได้นับภพนับชาติไม่ถ้วน

ประการที่ 9. จุตูปปาตญาณ ปรีชาญาณยังรู้การจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ทรงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดีหรือทราม ได้ดีหรือตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์ ทรงรู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายกุศลจิต วิชกุศลจิต มโนกุศลจิต ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฎฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฎฐิ ละโลกไปแล้ว เขาต้องเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วิชสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฎฐิ ละจากโลกนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ประการที่ 10. อาสวักขยญาณ ญาณที่สามารถกำจัดอาสวะให้หมดสิ้นไป พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุอาสวักขยญาณตามพระองค์ไปได้ด้วย

ทั้งหมดนี้เป็นอานุภาพอันไม่มีประมาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เรียกว่า ทศพลญาณ ผู้ไม่รู้มักกล่าวต่อพระพุทธองค์ด้วยคำที่ไม่เป็นจริง ด้วยความไม่พอใจบ้าง เพราะมีอคติหรืออิจฉาบ้าง แต่คำลบหลู่เหล่านั้นไม่อาจทำให้อานุภาพของพระพุทธองค์ลดลง เหมือนแสงจากดวงตะวันที่พ้นจากหมู่เมฆ ย่อมสว่างไสวเจิดจ้าเป็นนิตย์ เพราะฉะนั้นเราควรเชื่อมั่นในพุทธานุภาพ และทำจิตให้เลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีอานุภาพ อันเป็นอจินไตยไม่มีประมาณ เพราะจิตที่เลื่อมใสจะไปสวรรค์ได้ และจะให้ดี ต้องปฏิบัติให้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน ความสงสัยทั้งปวงจะได้หมดสิ้นไป มีเพียงความเลื่อมใสที่ไม่คลอนแคลนในพระรัตนตรัยเท่านั้น

3.1.2 สัมมาสัมพุทธโธ ผู้ตรัสรู้โดยชอบได้โดยพระองค์เอง

พระวงศ์สเถระได้กล่าวสรรเสริญพุทธคุณไว้ในขุททกนิกาย อปทาน ว่า

“อนาถาณ ภว นาโถ ภิตาณ อภยปปโท
วิสุสาสิ ภูมิสุนดานิ สรณํ สรณณินํ ฯ

พระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของผู้ไร้ที่พึ่ง ทรงประทานความไม่มีภัยแก่เหล่าชนผู้มีความกลัว ทรงเป็นที่คุ้มเคยของผู้มีภูมิธรรมสงบ ทรงเป็นที่พึ่งที่ระลึกของผู้แสวงหาที่พึ่งที่ระลึก”

การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นที่พึ่งที่ระลึกของสรรพสัตว์ทั้งปวงได้ เพราะพระองค์ทรงพระคุณเป็นเลิศ และมีอยู่ข้อหนึ่งคือ วิชาจรณสมุปนโน ทรงถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะ วิชา ในที่นี้หมายถึง ความรู้ที่กำจัดความมืดได้ ความมืด คือ อวิชชา ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ที่ครอบงำจิตใจมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย เพราะขจัดความมืดได้ จึงเรียกว่า วิชา ความรู้แจ้ง แฉ่งก็คือ สว่างนั่นเอง ทรงถึงพร้อมด้วยวิชา หมายถึง วิชา 8 ได้แก่ วิปัสสนาญาณ ความเห็นแจ้ง เห็นวิเศษ คือ พระองค์ทรงเห็นแจ้งในสภาวะธรรมตรงตามความเป็นจริง เช่น เห็นขันธ 5 ว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา การเห็นแจ้งนั้น ไม่ใช่จะมองเห็นได้ด้วยตามนุษย์ ต้องหลับตามนุษย์แล้วส่งใจไปจดจ่อที่ศูนย์กลางกาย วางใจถูกส่วนจะพบดวงปฐมมรรค กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปพรหม และเข้าถึงธรรมกาย ธรรมกายโสตาบัน สกิทาคามี อนาคามี และธรรมกายอรหัตตามลำดับ จนบรรลุวิปัสสนาญาณ พระองค์ทรงเห็นโลกหมดทั่วทุกโลก ด้วยตาธรรมกาย รู้ได้ด้วยญาณของธรรมกาย

มโนมยิทธิ ฤทธิ์ทางใจ คือ จะนึกให้เป็นอย่างไร ก็เป็นไปตามที่นึกได้

อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ เช่น เนรมิตกายคนเดียวเป็นหลายคนได้

ทิพพโสตา มีหูทิพย์ มีญาณพิเศษที่จะฟังอะไรก็ได้ยินตามที่ปรารถนา

เจโตปริยญาณ คือ รู้วาระจิตของผู้อื่น

บุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ความรู้ที่สามารถระลึกชาติหนหลังได้ว่า ชาติไหนเกิดเป็นอะไร

ทิพพจักขุ คือ ตาทิพย์ พระองค์ทรงสามารถมองเห็นทุกสิ่งได้หมด ไม่ว่าจะอยู่ใกล้ไกลอย่างไร และทรงระลึกชาติหนหลังของสัตว์อื่นได้

อาสวักขยญาณ คือ ความรู้ที่ทำลายอาสวะให้หมดสิ้น ทรงขจัดกิเลสอาสวะให้หมดสิ้นไปไม่มีเหลือในกมลสันดานของพระองค์แม้แต่หนึ่งเดียว ดังที่ได้ตรัสกับสคารวมาณพว่า “เมื่อจิตเราเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง..... หลุดพ้นจากกิเลสแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นไม่มี”

ด้วยคุณวิเศษ 8 ประการนี้เองทำให้พระองค์ทรงเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันยิ่งใหญ่ของสัตว์โลก ไม่มีผู้ใดยิ่งกว่า ดังเช่นเรื่องราวของภิกษุหนุ่มช่างทอง

มีลูกศิษย์รูปหนึ่งของพระสารีบุตร เป็นบุตรของนายช่างทองมาบวช พระสารีบุตร

เห็นว่ายังหนุ่มก็ให้เจริญสุขกัมมฐาน จะได้ตัดกามราคะ ภิกษุหนุ่มรูปนี้ได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมด้วยความเพียรอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา 3 เดือน แต่ก็ไม่ได้บรรลุธรรม ไม่สามารถแม้แต่จะทำให้สงบนิ่งสักครู่หนึ่ง จึงกลับมาหาพระสารีบุตร พระสารีบุตรก็ให้ภิกษุหนุ่มปฏิบัติให้เคร่งครัดยิ่งขึ้นกว่าเดิมอีกเป็นครั้งที่สอง แต่ก็ยังไม่ได้บรรลุคุณวิเศษเช่นเดิม พระสารีบุตรจึงพาท่านไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา พลากรบาทูลเล่าเรื่องราวทั้งหมดแด่พระพุทธองค์

พระบรมศาสดาทรงระลึกชาติหนหลังของพระภิกษุรูปนี้ด้วยจุตูปปาตญาณ ทรงรู้ว่าท่านเกิดเป็นช่างทองมาตลอด 500 ชาติ ได้หลอมทองคำมีสีสุกใส ทำให้เป็นดอกกรรณิการบัว ดอกบัวบ้าง ได้ทำ ได้ดู ได้ชมแต่สิ่งที่สวยงามมาโดยตลอด จึงทรงเนรมิตดอกบัวทองด้วยฤทธิ์อานุภาพ เป็นดอกบัวที่สวยงามสดชื่นมีหยาดน้ำหลังตั้งแต่กลีบดอกจนถึงก้าน แล้วประทานให้ภิกษุหนุ่มนำไปปักไว้ที่กองทรายท้ายวิหาร นั่งสมาธิและทำบริกรรมว่า โลหิตกัม โลหิตกัม แปลว่า สีแดง สีแดง

เมื่อภิกษุรูปนี้รับดอกบัวจากพระบรมศาสดา ทันทีที่เห็นสิ่งที่สวยงาม จิตใจก็แช่มชื่นแจ่มใสขึ้นมา ท่านถือดอกบัวไปยังท้ายวิหาร พูนทรายขึ้นแล้วเสียบก้านดอกบัวที่กองทรายนั้น และนั่งสมาธิทำบริกรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำ ใจก็หยุดนิ่งบรรลุปฐมฌานไปจนถึงจตุตถฌานตามลำดับ

พระพุทธองค์ทรงรู้ว่า ขณะนี้ภิกษุหนุ่มช่างทองกำลังเข้าฌานอยู่ แต่จะไม่อาจบรรลุธรรมด้วยตนเองได้ จึงทรงอธิษฐานให้ดอกบัวนั้นค่อย ๆ เหี่ยวแห้งจนกลายเป็นสีดำ ครั้นภิกษุช่างทองออกจากฌานแล้วเห็นความเปลี่ยนแปลงของดอกบัวก็สลดใจคิดว่า ดอกบัวดอกนี้เมื่อสักครู่ก็ดูงดงามแต่เพียงชั่วประเดี๋ยวเดียวยังเหี่ยวแห้งไปถึงปานนี้ร่างกายของเราก็คงเหมือนกันสังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยงหนอ ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตายเป็นแน่ คิดได้อย่างนี้ ใจก็เริ่มสงบหยุดนิ่ง ปล่อยาวจากความยึดมั่นในสังขารร่างกาย

พระบรมศาสดาทรงรู้วาระจิตของท่าน ทรงเปล่งพระรัศมีไป และทรงเนรมิตพระองค์ประหนึ่งว่าเสด็จมาประทับยืนอยู่ตรงหน้าภิกษุรูปนี้ พลากรบัตรสพระคาถาว่า “เธอจงตัดความเยื่อใยของตนเสียให้ขาด เหมือนคนถอนดอกบัวที่เกิดในฤดูสารทกาล และจงเจริญทางแห่งความสงบ คือ พระนิพพาน ที่พระสุคตทรงแสดงแล้ว”

เมื่อจบพระคาถา ภิกษุช่างทองสามารถประคองใจให้หยุดนิ่ง บรรลุธรรมกายที่

ละเอียดยิ่งขึ้นไปตามลำดับ จนกระทั่งถึงธรรมกายพระอรหันต์ หมดกิลสโดยลันเซิง เป็นพระอรหันต์ในขณะนั้น

จะเห็นได้ว่า พระพุทธร่องค์เป็นผู้ทรงคุณวิเศษ ทรงโปรดสัตว์โลกให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ให้เข้าถึงธรรม บรรลุผลนิพพานได้อย่างไม่มีศาสดาใดเสมอเหมือน เพราะทรงบริบูรณ์ด้วยวิชา 8 ประการ นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจรณะ คือ ความประพฤติอันงดงาม 15 ประการ ได้แก่ ศีลสังวร คือ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ อินทรีย์สังวร ความสำรวมในอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โภชนะมัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณในการบริโภค ขาคิริยานุโยค การประกอบความเพียรที่ทำให้เป็นผู้ตื่นเสมอ เป็นต้น พระองค์จึงได้ชื่อว่า วิชาจรณสมุปนโน ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ

กว่าที่พระพุทธร่องค์จะทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะได้เช่นนี้ พระองค์จะต้องบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดมานับภพนับชาติไม่ถ้วน ทรงยอมสละทรัพย์ อวัยวะ หรือแม้กระทั่งชีวิต โดยไม่มีข้อแม้ ไม่มีเงื่อนไข และไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคทั้งหลายที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้บรรลุธรรม และนำพระสัทธรรมนั้นมาอบรมสั่งสอนสัตว์โลกให้ได้รับรู้ ได้เห็นธรรม หลุดพ้นจากความทุกข์ตามพระองค์ไปด้วย ดังนั้นให้พวกเราหมั่นเจริญพุทธานุสสติ ระลึกรู้ถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธร่องค์อย่างสม่ำเสมอทุก ๆ วัน บุญของเราจะได้เพิ่มทับทวีกันทุกคน

3.1.3 สุกโต พระผู้เสด็จไปดีแล้ว

บ่อยครั้งเราจะได้ยินพระนามของพระพุทธร่องค์ว่า พระสุคต มาจากศัพท์บาลี คือ สุกโต แปลว่า เสด็จไปดี เสด็จไปงาม คือ พระองค์ทรงมีทางเสด็จที่งดงามอันได้แก่ อริยมรรค และได้เสด็จไปสู่ที่งดงาม คือ พระนิพพาน โดยทรงดำเนินรุดหน้าไป ไม่หวนกลับคืนมาสู่กิเลสที่ทรงละได้แล้ว

สุคโต ไปสู่ที่ไหน ดีที่นั่น คือ ไปทำประโยชน์เกื้อกูลให้มีความสุขแก่ที่นั่น ดังเมื่อครั้งกรุงเวสาลีเกิดทุกข์ภัย ข้าวยากมากแวง ผู้คนอดอาหารตายกันเป็นจำนวนมาก ชากศพถูกปล่อยทิ้งเกลื่อนกลาด กลิ่นก็ตึงตูดมนุษย์มารังควาน มีคนตายมากขึ้น สิ่งปฏิกูลก็เพิ่มขึ้น เกิดอหิวาตกโรคระบาดไปทั่วเมือง จนชาวเมืองหวาดกลัวกันหมด กษัตริย์จึงฉวยจึงกราบอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า ให้เสด็จมาจัดทุกข์โรคภัย พระพุทธร่องค์ทรงพิจารณาเห็นว่า ถ้าพระองค์เสด็จไปเมืองเวสาลีและแสดงรัตนสูตร ทั้งแสนโกฏิจักรวาลจะปลอดภัย สรรพสัตว์จะมีดวงตาเห็นธรรม จึงทรงรับอาราธนา

พระเจ้าพิมพิสารทรงเตรียมหนทางเสด็จสำหรับพระผู้มีพระภาคเจ้า และเหล่าภิกษุ 500 รูป จากกรุงราชคฤห์ถึงฝั่งแม่น้ำคงคาประมาณ 5 โยชน์ มีการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ สร้างวิหารเป็นที่พักระหว่างทางทุก 1 โยชน์ ตั้งหม้อน้ำ ประดับธงชัย โปรยดอกไม้ 5 สี และตลอดระยะทางนั้นทรงให้กัณเฑาะว์ฉัตร บูชาด้วยดอกไม้ และของหอมต่าง ๆ มากมาย เวลาล่วงไป 5 วัน พระพุทธองค์ก็เสด็จถึงฝั่งแม่น้ำคงคา

เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จลงประทับบนเรือ ข้ามฝั่งแม่น้ำคงคา พระเจ้าพิมพิสารได้ตามส่งเสด็จลงในแม่น้ำ จนถึงที่น้ำลึกประมาณแค่พระศอ ฝ่ายกษัตริย์ลิจฉวีก็รับเสด็จที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคาเช่นกัน โดยจัดการต้อนรับเป็น 2 เท้าของพระเจ้าพิมพิสาร

ทันทีที่พระบรมศาสดาก้าวพระบาทประทับชายฝั่งแคว้นลิจฉวีฝนโบกขรพรรษก็ตกลงมา ใครต้องการให้เปียกก็เปียก ใครไม่ต้องการให้เปียกก็ไม่เปียก น้ำฝนไหลไปชะล้างแผ่นดิน พัดพาเอาซากศพทั้งหมดลงไปแม่น้ำคงคา ผืนแผ่นดินเมืองเวสาลีก็สะอาดหมดจด ครั้นเสด็จถึงเมืองเวสาลี พระองค์ให้พระอานนท์เรียนรัตนสูตร พระอานนท์เรียนแล้วก็เอาบาตรของพระพุทธองค์ตักน้ำทำน้ำพระพุทธมนต์ ประพรมทั่วเมือง ทำให้พวกอมนุษย์พากันหนีไปโรคภัยต่าง ๆ ก็สงบลง

จากนั้นพระองค์ทรงแสดงรัตนสูตร ที่ใจกลางเมืองต่อเนื่องกันถึง 7 วัน เมื่อจบพระธรรมเทศนา เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายต่างได้บรรลุธรรมถึงวันละ 84,000 ทุก ๆ วัน นี่คือสุคโต เสด็จไปที่ไหน ที่นั่นก็เจริญ

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่เมืองเวสาลีเป็นเวลาครึ่งเดือนก็เสด็จกลับกรุงราชคฤห์ กษัตริย์ลิจฉวีได้นำส่งเสด็จไปยังฝั่งแม่น้ำคงคา พญานาคที่อยู่ในแม่น้ำคงคา ได้เนรมิตเรือที่สำเร็จด้วย ทอง เงิน และแก้วมณี มารับพระพุทธองค์และเหล่าภิกษุกลับไปยังกรุงราชคฤห์ ทั้งเหล่าเทวดาและพรหมทั้งหลายได้ทำการสักการบูชาอย่างเลิศ จนถึงภพของอกนิษฐ์พรหม แม้แต่พระเจ้าพิมพิสารซึ่งรอการเสด็จกลับของพระพุทธองค์ ก็ได้ทรงทำสักการะเป็นทวีคูณ เหนือกว่าที่กษัตริย์ลิจฉวีทั้งหลายทรงกระทำ

เมื่อภิกษุทั้งหลายสนทนากันถึงเรื่องที่พระพุทธองค์ได้รับการบูชาอย่างเลิศทั้งจากมนุษย์และเทวดา พระองค์ตรัสว่า

“การบูชาอันวิเศษนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยพุทธานุภาพ หรือด้วยอานุภาพของนาค เทวดา หรือพรหม แต่เกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งบุญที่ได้ทำเพียงเล็กน้อยแต่ถูกเหินหานาบุญ” ทรงเล่า

ความเป็นมาว่า

ในอดีต พระองค์ทรงเกิดเป็นพราหมณ์ชื่อ สังขะ มีลูกชายชื่อ สุธิมะ เมื่อลูกชายอายุได้ 16 ปี ได้ไปเรียนศิลปวิทยาที่เมืองพาราณสี ปกติคนอื่น ๆ จะใช้เวลาเรียนนานถึง 12 ปี แต่ สุธิมะเรียนเพียง 2-3 เดือน ก็สำเร็จการศึกษา แต่เห็นว่าศิลปวิทยานั้นยังไม่ใช่วิชาที่ดีที่สุด จึงลาอาจารย์ไปบวชกับพระปัจเจกพุทธเจ้า

ครั้นบวชแล้ว ได้ศึกษาอภิสมจาริกวัตร ไม่นานก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เข้าถึงความเป็นเลิศ ด้วยลาภ ยศ มีบริวารพร้อมพร้อม แต่ไม่นานก็ปริณิพพาน เพราะเคยทำกรรมที่เป็นเหตุให้อายุสั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายและมหาชนจึงได้ทำฌาปนกิจ และนำพระธาตุไปประดิษฐานไว้ในพระสถูปเจดีย์ที่ประตูเมือง

ฝ่ายสังขพราหมณ์ซึ่งเป็นพ่อคิดว่า “ลูกชายของเราจากไปนานแล้ว ไม่เห็นส่งข่าวมาเลย” ด้วยความคิดถึงลูกจึงออกตามหาแต่เมื่อได้รู้ความจริงทั้งหมดก็เสียใจร้องไห้คร่ำครวญถึงลูกชาย พลังเดินไปยังลานเจดีย์ที่ประดิษฐานพระธาตุของพระปัจเจกพุทธเจ้าสุธิมะ ได้ถอนหญ้าบริเวณนั้น และใช้ผ้าห่มขนทรายมาเกลี่ยลงบนลานเจดีย์ ประพรมด้วยน้ำจากคนโท น้ำดอกไม้วาปมาประดับบูชา ใช้ผ้าห่มทำเป็นธงประดับไว้ ผู้กรมของตนไว้นสถูป แล้วก็กราบบูชาพระเจดีย์

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเล่าเรื่องในอดีต และทรงสรุปว่า สังขพราหมณ์คือพระองค์นั่นเอง ด้วยอานิสงส์ที่พระองค์ได้ถอนหญ้าที่ลานเจดีย์ของพระปัจเจกพุทธเจ้าสุธิมะ มนุษย์ทั้งหลาย จึงได้ทางให้พระองค์เสด็จ ด้วยอานิสงส์ที่ทรงเกลี่ยทรายปรับพื้นลานเจดีย์ มหาชนจึงได้เกลี่ยทรายปรับหนทางให้พระองค์ เพราะพระองค์ได้บูชาพระเจดีย์ด้วยดอกไม้ป่า มหาชนจึงบูชาพระดำเนินด้วยดอกไม้ นานาพรรณทั้งบนบก และในน้ำ เพราะพระองค์ได้ประพรมน้ำรอบพระเจดีย์ จึงทำให้ฝนโบกขรพรรษตกลงมาในเมืองเวสาลี และการที่พระองค์ได้ทำธง และผูกธูปบูชาพระเจดีย์ มนุษย์และเทวดาทั้งหลายจึงได้ยกธง และช้อนฉัตรบูชาพระองค์จนถึงออกนิชฐพรหมโลก การบูชาอันเลิศที่พระองค์ได้รับครั้งนี้ ก็เนื่องด้วยการบูชาเพียงเล็กน้อย ที่พระองค์กระทำในเนืองนาบุญนั่นเอง จากนั้นพระองค์ได้ตรัสพระคาถาว่า

“ถ้าบุคคลพึงเห็นความสุขอันไพบูรณ์ เพราะสละความสุขพอประมาณ นักปราชญ์เมื่อมองเห็นความสุขอันไพบูรณ์ ก็พึงสละความสุขพอประมาณเสีย”

จะเห็นได้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ว่าจะเสด็จไปที่ใดก็ตามย่อมทำให้ที่นั่นสะอาดหมดจด

มีแต่ความสุข ความเจริญ มนุษย์และเทวดาทั้งหลายต่างเข้าถึงธรรม มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุด พระองค์จึงได้ชื่อว่า สุคติ คือ ไปสู่ที่ไหนดีที่นั่น

ด้วยอาณิสสที่พระองค์ได้บูชาพระสัพพเจตีย์ ในภพชาติที่เกิดเป็นสังขพราหมณ์นั้น ไม่ว่าพระองค์จะเสด็จไปที่ใดก็ตาม จะได้รับการต้อนรับอย่างดีเลิศ

3.1.4 โลกวิทู ผู้รู้แจ้งโลก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชื่อว่า เป็นโลกวิทู ผู้รู้แจ้งโลก พระองค์ทรงรู้แจ้งโลกอย่างไร ทรงรู้แจ้งโลกทั้งสาม คือ โอกาสโลก ชันถโลก และสัตวโลก โอกาสโลก คือ โลกซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งหลาย ประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ ซึ่งมีสภาพรองรับกันและกัน ชันถโลก คือ ชันถ 5 หรือสังขารร่างกายเราที่มีอาหารเป็นปัจจัยปรุงแต่งอาหารแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ กวลงการาหาร หมายถึง อาหารที่เรารับประทานเข้าไป ผัสสาหาร คือ การสัมผัสหรือการกระทบ ถ้ามีอารมณ์ดีมากระทบ ก็ทำให้เรารู้สึกเป็นสุขใจสบายใจ ถ้ากระทบกับอารมณ์ไม่ดี ก็ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ร้อนใจ ถ้ากระทบกับอารมณ์ที่เป็นกลาง ๆ เราก็จะรู้สึกเฉย ๆ ไม่ยินดียินร้าย

เหมือนในอดีตชาติของพระสารีบุตร ที่ท่านเกิดเป็นฤๅษีชื่อ สรทะ ท่านได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอนิมทัสสี ก็บังเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้ยืนกันร่วมให้พระองค์ตลอดเวลาที่ทรงเข้านิโรธสมาบัติ 7 วัน 7 คืน ท่านยืนอยู่อย่างนั้น โดยไม่ได้พักผ่อน ไม่ได้รับประทานอาหาร แต่ก็ไม่มีรู้สึกหิว เพราะมีปิติเป็นผัสสาหารนั่นเอง

อีกประการหนึ่งคือ มโนสังฺเกตนาหาร คือ ความคิดอ่าน หรือเจตนาทางใจ เป็นอาหารที่ทำให้เกิดการคิด การพูด และการกระทำ และประการสุดท้ายคือ วิญญาณาหาร คือ ความรู้แจ้งอารมณ์ พระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งว่า หมู่สัตว์ทั้งหลายดำรงอยู่ได้ด้วยอาหารทั้ง 4 อย่างนี้

พระองค์ทรงรู้แจ้งสัตวโลก คือ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในภพ 3 ได้แก่ กามภพ รูปภพ อรูปภพ สัตว์ที่เกิดในอบายภูมิ 4 มนุษย์ เทวดา พรหม และอรูปพรหม พระองค์ทรงรู้แจ้งหมดว่า สัตว์จำพวกใดเป็นอย่างไร โปรดได้หรือโปรดไม่ได้ มีอินทรีย์แก่อ่อนอย่างไร ทรงรู้แจ้งถึงอนุสัย และจิตตอัธยาศัยของสัตว์ทั้งหลาย ด้วยทรงรู้แจ้งถึงจิตตอัธยาศัยของสัตว์โลกทั้งหลายนี้เอง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงเป็น อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ คือ ทรงเป็นผู้ฝึกบุคคลที่ควรฝึกได้อย่างดีเลิศหาใครมาเสมอเหมือนมิได้ พระองค์ทรงมีกุศโลบายในการสอน ที่พอเหมาะพอดีกับอัธยาศัยของแต่ละคน เหมือนครั้งที่ทรงสอนพระนันทเถระ สมัยที่พระองค์เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อ

แสดงธรรมโปรดพระญาติ ในวันทีสาม ซึ่งเป็นวันวิภาหของเจ้าชายนันทะ กับนางชนบทกัลยาณี ซึ่งเป็นหญิงที่งามที่สุดในเมืองนั้น พระองค์เสด็จเข้าไปนิพนธ์บาตร แล้วประทานบาตรให้เจ้าชายนันทะถือไว้ จากนั้นก็เสด็จกลับโดยไม่ได้รับบาตรคืน

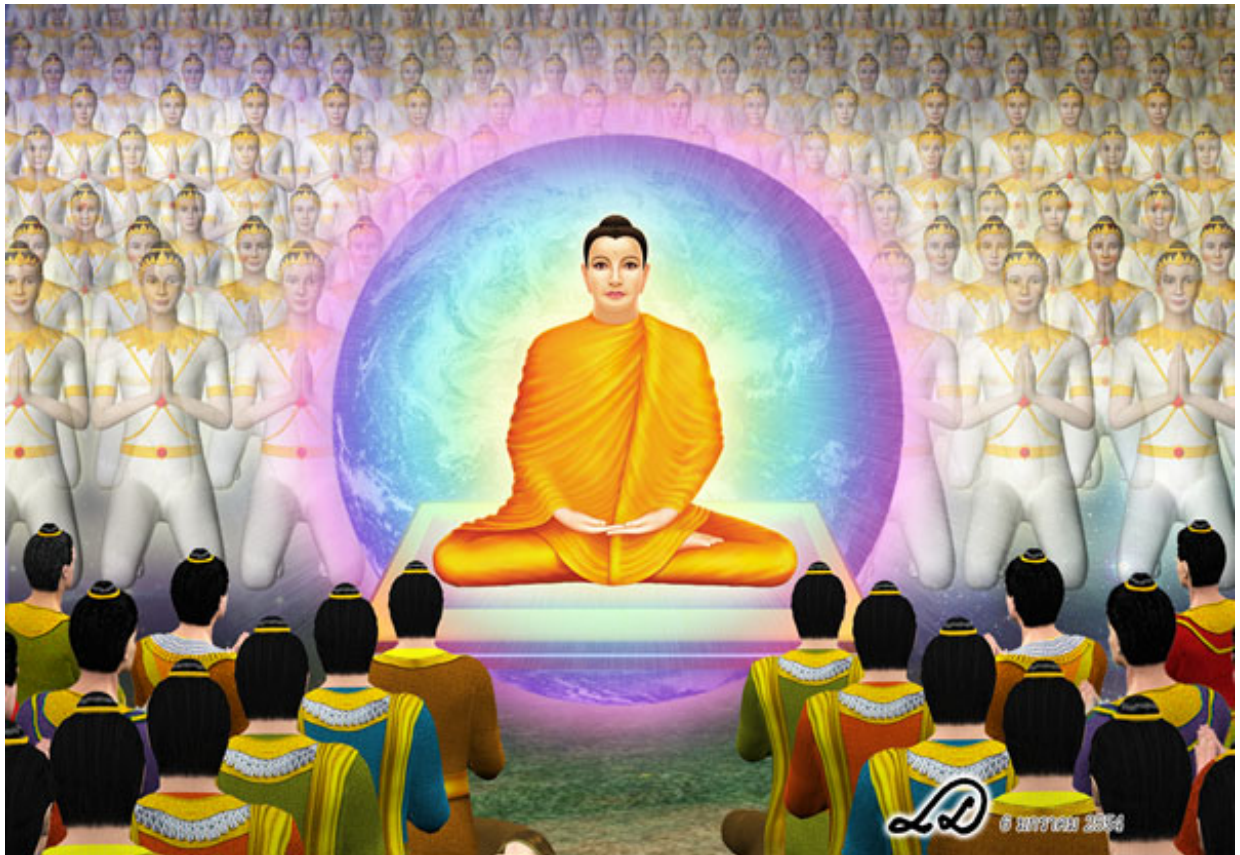
ฝ่ายเจ้าชายนันทะ ด้วยความที่เคารพพระพุทธองค์มาก จึงไม่กล้ากราบทูลให้พระองค์ทรงรับบาตรคืน ได้แต่ถือบาตรตามเสด็จพระองค์ไปจนถึงวัดพระเชตุวัน เมื่อไปถึง พระบรมศาสดาได้ตรัสถามว่า “นันทะ เธอจะบวชไหม” เจ้าชายนันทะนั้น ความจริงในใจนึกถึงแต่เจ้าสาวตลอดเวลา แต่ด้วยความเคารพในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงกราบทูลว่า “บวชพระเจ้าข้า”

ครั้นบวชแล้ว เจ้าชายนันทะไม่ได้ยินดีในการประพาสพรหมจรรย์ได้แต่อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ วันหนึ่งท่านตัดสินใจบอกเพื่อนสหธรรมิกว่า จะขอลาสิกขา เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทราบจึงตรัสถามถึงสาเหตุที่ต้องลาสิกขา พระนันทะทูลตอบว่า “คิดถึงนางชนบทกัลยาณี”

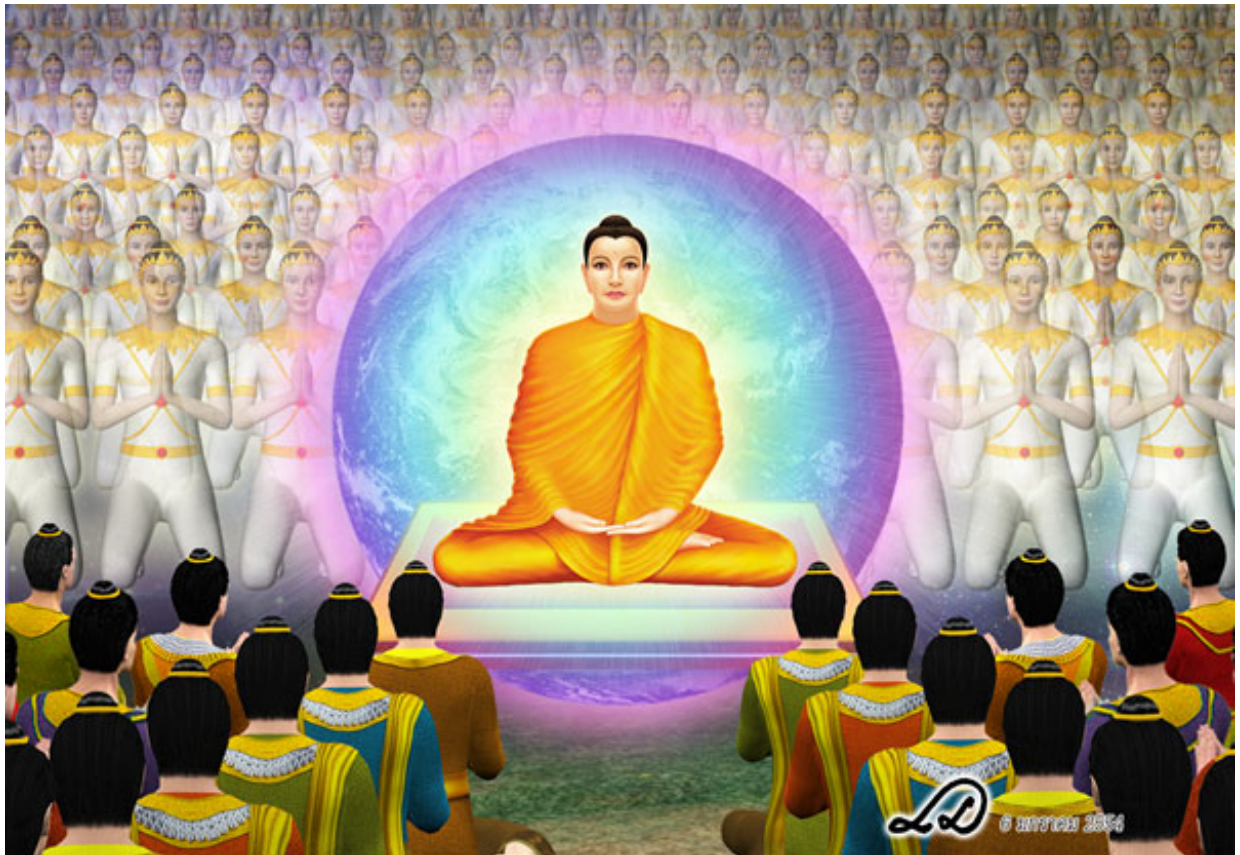
พระบรมศาสดาทรงใช้ฤทธาณภาพพาพระนันทะไปที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อชมความงามของนางเทพอัปสร พลาถตรัสถามว่า “นันทะ ระหว่างนางชนบทกัลยาณีกับนางเทพอัปสร ใครน่าดูน่าชมมากกว่ากัน” พระนันทะกราบทูลว่า “นางชนบทกัลยาณีงามสู้นางเทพอัปสรเหล่านี้ไม่ได้เลย” พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “นันทะ เธอจะยินดีในพรหมจรรย์เกิด เราขอรับรองว่า เธอจะได้นางเทพอัปสรถึง 500 นาง” พระนันทะจึงกราบทูลว่า “ถ้าพระองค์ตรัสรับรองอย่างนั้น ข้าพระองค์ก็จะไม่ลาสิกขา”

เหล่าภิกษุรู้ข่าวว่า พระนันทะประพาสพรหมจรรย์ เพราะอยากจะได้นางเทพอัปสรต่างพากันมาล้อเลียนท่าน เมื่อถูกล้อเลียนบ่อย ๆ ท่านรู้สึกละอายใจ จึงปลีกเร้นออกไปบำเพ็ญเพียรรูปเดียว ไม่นานท่านก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ หหมดความต้องการในนางเทพอัปสรอีกต่อไป

พระบรมศาสดาทรงรู้ถึงการบรรลุธรรมของท่าน จึงเปล่งอุทานว่า “ผู้ใดข้ามเปือกตมคือกามได้แล้ว ย่ำยีกามอันเป็นประดุจหนามแหลมแล้ว ผู้นั้นย่อมบรรลุความสิ้นไปแห่งโมหะ ย่อมไม่หวั่นไหวในสุข และทุกข์” พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้อัธยาศัยของสัตว์โลก ว่าใครจะต้องสอนอย่างไร ต้องฝึกอย่างไรจึงจะได้บรรลุธรรม หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะทั้งปวงได้ เพราะฉะนั้นพระองค์จึงได้ชื่อว่า อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ คือ ทรงเป็นบรมครูผู้สอนได้อย่างยอดเยี่ยม ไม่มีใครเทียบได้ เพราะพระองค์ทรงเข้าถึงแหล่งแห่งปัญญาอันบริสุทธิ ด้วยการดำเนินจิตเข้าไปในทางสายกลาง ทางเอกสายเดียว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นครูของมนุษย์และเทวดา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นครูของมนุษย์และเทวดา

3.1.5 สัตถา เทวมนุสสานัง ผู้เป็นครูของมนุษย์และเทวดา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้พระนามว่า สัตถา เทวมนุสสานัง คือ ทรงเป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะตั้งแต่แรกที่ทรงสร้างบารมี พระองค์ทรงมีมหากรุณาธิคุณตั้งความปรารถนาที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ไปสู่พระนิพพาน คำว่านำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้น หมายความว่า พระองค์ไม่ได้โปรดแต่มนุษย์เท่านั้น ทรงโปรดหมด ตั้งแต่เทวดา พรหม อรูปพรหมทุกชั้น มนุษย์ทั้งหลาย ไปจนถึงสัตว์เดียรัจฉาน ตามแต่กำลังบุญของใครจะรับได้

เราจะเห็นได้จากพุทธกิจ คือ กิจที่พระองค์ทรงปฏิบัติเป็นประจำทุก ๆ วัน พุทธกิจที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเป็นประจำ คือ ในเวลาว่างทรงสอดพระญาณตรวจดูสัตว์โลก ว่า จะมีใครบ้างที่มีอินทรีย์แก่กล้า มีบุญบารมีพอที่จะได้บรรลุธรรม พระองค์ก็จะเสด็จไปโปรด ครั้นรุ่งอรุณได้เสด็จออกบิณฑบาต โปรดสัตว์โลกให้ได้บุญบารมีเพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตอนเย็นพระองค์จะทรงแสดงธรรมโปรดสาธุชนที่มาฟังธรรม หลังจากนั้น เวลาค่ำทรงให้โอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ แก้ไขปัญหาพาไปสู่จุดหมาย คือ พระนิพพาน ครั้นถึงเที่ยงคืนทรงแสดงธรรมตอบปัญหาของเทวดาที่มาจากสวรรค์ชั้นต่าง ๆ

พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมโปรดเทวดา ให้เข้าถึงธรรมเป็นจำนวนมาก ดังเช่นครั้งหนึ่งชาวเมืองศากยวงศ์ และโกลิยวงศ์ทะเลาะวิวาทกัน เรื่องการแย่งน้ำเพื่อเพาะปลูก การทะเลาะเบาะแว้งได้ขยายวงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกี่ยวโยงไปถึงราชตระกูลทั้งสอง ทำให้สองฝ่ายถึงกับยกกองทัพออกมาเพื่อจะทำสงครามกัน

ในเวลาใกล้รุ่งของวันนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็นกองทัพของทั้งสองตั้งประจันหน้ากัน จึงเปล่งฉัพพรรณรังสีและประทับนั่งอยู่กลางอากาศ เมื่อชาวเมืองกบิลพัสดุ์เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมา ต่างคิดว่า พระบรมศาสดาเป็นพระญาติผู้ประเสริฐของเราเสด็จมาโปรด พระองค์ไม่ทรงประสงค์ให้เราทะเลาะกันแน่นอน จึงพากันทิ้งอาวุธนั่งลงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ชาวเมืองโกลิยวงศ์ ต่างทิ้งอาวุธและพร้อมใจกันถวายบังคมเช่นกัน

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสสอนว่า การทะเลาะวิวาทกันนั้น ไม่เคยนำความป्ली่มปิติมาให้ผู้ใด พระองค์ได้ตรัสเล่าชาดกที่แสดงถึงโทษของการทะเลาะวิวาท และการผูกพยาบาท อีกทั้งแสดงคุณของความสามัคคีกัน เมื่อจบพระธรรมเทศนา พระราชาทั้งสองเมืองเกิดความ

เลื่อมใสมาก จึงปรึกษากันว่า “ถ้าหากพระบรมศาสดาไม่เสด็จมาโปรดพวกเรา วันนี้เราคงเช่น
ฆ่ากันเอง จนแม่น้ำนี้นองไปด้วยเลือดอย่างแน่นอน”

กษัตริย์ทั้งสองฝ่ายจึงได้ถวายพระกุมารฝ่ายละ 250 องค์ แต่พระผู้พระภาคเจ้า พระองค์
ทรงให้การอุปสมบทแก่พระกุมารทั้งหมด เมื่อทุกรูปตั้งใจบำเพ็ญเพียร ในที่สุดต่างได้บรรลุ
ธรรมเป็นพระอรหันต์ทั้ง 500 รูป และทยอยกันมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า

วันนั้น บรรยาการในที่ประชุมสงฆ์ สว่างไสวงดงามด้วยรัศมีแห่งธรรมของพระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา แวดล้อมด้วยพระชีนาสพอรหันต์ ล้วนมาจากตระกูล
กษัตริย์ทั้งสิ้น เป็นผู้หมดจดปราศจากกิเลส มีความสง่างาม สงบ สบาย เปี่ยมด้วยความสุข และ
ความปิติในธรรม เทวดาผู้อาศัยอยู่ในป่าใหญ่นั้นได้ทัศนภาพอันงดงามเช่นนั้นแล้ว ต่างพา
กันป่าวประกาศว่า “การได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า การฟังพระธรรมคำสอน การเห็นหมู่ภิกษุ
อรหันต์เป็นมงคล มาเกิดพวกเรา มาสัมผัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า และเหล่าพระชีนาสพ
อรหันต์กันเกิด”

ทวยเทพในแสนโกฏิจักรวาลได้ยินเสียงป่าวประกาศนั้นต่างรีบมาประชุมกันอย่างคับคั่ง
เทวดาที่อยู่ในทวีปทั้งสี่ เทวดาที่อยู่ในป่าหิมพานต์ เทวดาจาก 189,000 เมือง เทวดาที่อยู่
ตามปากทาง 9,900,000 แห่ง เทวดาที่อยู่ตามท่า 96 แสนโกฏิ และเทวดาที่อาศัยอยู่ในทะเล
56 แห่ง ต่างมาประชุมกัน ทัวทั้งจักรวาลขึ้นไปจนถึงพรหมโลก เนื่องแน่นไปด้วยกายละเอียด
จนหาที่ว่างไม่ได้ พระพุทธรูปองค์ทรงประกาศนามของเทวดา ตั้งแต่ยักษ์ ท้าวมหาราชทั้งสี่
เทวนิกายทั้งหลาย ไปจนถึงพรหมทั้งหมด

จากนั้น พระองค์ทรงแสดงมหาสมัยสูตร เมื่อจบพระธรรมเทศนา สรรพสัตว์ผู้มีบุญ
ต่างได้บรรลุธรรมกันมากมาย เทวดาจำนวน 100,000 โกฏิ ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ และ
เทวดาอีกจำนวนนับไม่ถ้วนได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน พระพุทธรูปองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจอย่างนี้
และสั่งสอนทั้งมนุษย์และเทวดาอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจึงทรงได้พระนามว่าเป็นบรมครูของเทวดา
และมนุษย์ทั้งหลาย

พระองค์ได้เนमितกนามว่า พุทโธ คือ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว ผู้รู้ คือ ทรงรู้แจ้ง
เห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ทั้งรู้ทั้งเห็น นอกจากเห็นแล้วรู้แล้ว ยังขจัดกิเลสให้หมดได้โดยสิ้นเชิง ท่าน
รู้เรื่องราวชีวิตของมนุษย์ว่า มีความทุกข์เป็นพื้นฐานของชีวิต ความทุกข์นั้นเกิดจากอะไร จะดับ
ด้วยวิธีการใด ดับแล้วไปไหน เป็นอยู่อย่างไร ท่านรู้เห็นตลอดหมด และยังมีพระมหากรุณาธิคุณ

นำความรู้ที่ท่านได้รู้ได้เห็นมาแนะนำสั่งสอน ซึ่งเป็นความรู้อันบริสุทธิ์ที่ออกมาจากแหล่งแห่งความบริสุทธิ์ ผู้ที่รู้แล้วก็ทำให้บริสุทธิ์ตามพระองค์ไปด้วย มีความสุขล้วน ๆ ไม่มีทุกข์เจือปน

ผู้ตื่น คือ ตื่นแล้วจากกิเลสอาสวะทั้งหลาย มนุษย์ส่วนใหญ่ยังหลับอยู่ คนหลักก็เหมือนคนที่ตายไปชั่วขณะ หลับไหลเพราะกิเลสเข้าไปบังคับบัญชา พระองค์ทรงพ้นจากบ่วงจากทาสของกิเลส ทรงรู้วิธีที่จะเอาชนะมัน ปราบบกิเลสในตัวได้หมดสิ้น และทรงสอนผู้อื่นให้รู้เรื่องการดับทุกข์อย่างแท้จริง ทั้งทำได้และสอนได้ด้วย ครูทำได้อย่างไร ก็สอนให้ลูกศิษย์ทำได้ อย่างนั้น ไม่มีศาสดาใดในโลกเสมอเหมือนท่านเลย

พระองค์เป็นผู้เบิกบานแล้ว ทรงมีพระทัยผ่องแผ้วสะอาดบริสุทธิ์ ดุจดั่งดอกบัวที่เป่งบานเต็มที่ ใจขยายกว้างออกไปเป็นอิสระ ออกไปจากเครื่องข้อง ออกไปจากพันธนาการของชีวิต ไม่คับแคบ ไม่อึดอัด พระองค์ทรงมีพระทัยเบิกบาน ด้วยเหตุที่พระองค์ทรงเป็นผู้รู้แจ้งในธรรมอันบริสุทธิ์ ทรงตื่นแล้วพ้นแล้วจากอาสวกิเลสทั้งหลาย

พระพุทธองค์ทรงได้พระนามว่า ภควา ซึ่งแปลได้ 2 นัย คือ แปลว่าหักก็ได้ แจกก็ได้ ที่ว่าหักนั้น คือ พระองค์ทรงหักสังสารจักรที่ประกอบไปด้วยอวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรมอันเป็นเสมือนตัวล้อรถที่หมุนให้เวียนว้ายอยู่ในวัฏสงสาร ไม่ให้ออกจากภพ 3 คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ พระองค์ทรงหักกงล้อแห่งวัฏสงสารได้แล้ว จึงพ้นจากภพ 3 เสด็จไปสู่พระนิพพาน ที่ว่าแจกนั้น คือ เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้หลุดตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว ทรงเป็นสัพพัญญู รู้แจ้งธาตุธรรมทั้งปวง และพระองค์ได้ทรงจำแนกธรรมให้พระสาวกได้รู้ ได้เห็น และได้บรรลุมรรคผลนิพพานกันมากมาย

พระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์เป็นสิ่งที่เราชาวพุทธทุกคนจะต้องตระหนัก และระลึกนึกถึงเสมอ หมั่นตรึงระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ เจริญพุทธธานุสสติเป็นประจำ ปฏิบัติบูชาแต่พระองค์ด้วยการทำใจหยุดใจนิ่ง น้อมใจไปที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 อย่างสม่ำเสมอทุก ๆ วัน การทำอย่างนี้ ได้ชื่อว่าเคารพเลื่อมใสท่านอย่างแท้จริง และสิ่งนี้จะทำให้เราสมปรารถนา ได้เข้าถึงความสุข เข้าถึงพระรัตนตรัยภายในกันทุก ๆ คน

3.2 พระธรรมคุณ

ในบทสรรเสริญพระธรรมคุณ ที่พวกเราสวดอยู่บ่อย ๆ ว่า

“สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิกฺขจิกโก อกาลิกโก เอหิปสฺสสิโก โอปนยิโก
ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ

พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว อันบุคคลผู้ปฏิบัติสามารถ
เห็นเองได้ ให้ผลไม่จำกัดกาล เป็นสิ่งที่ควรเรียกให้มาดู เป็นสิ่งที่ควรน้อม
เข้ามาไว้ในใจ อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน”

สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว คือ ธรรมะที่
พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วนำมาสั่งสอนสัตว์โลก ผู้ใดประพฤติปฏิบัติตามก็จะได้เข้าถึงธรรมอัน
ประเสริฐ และได้รับรสแห่งอมตธรรมซึ่งเป็นเลิศกว่ารสทั้งปวง คือ มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข
ไม่มีทุกข์ใด ๆ ทั้งสิ้น

หนทางแห่งความสุขที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า ให้มีความเห็นชอบ ความดำริชอบ
กล่าววาจาชอบ ประกอบการงานชอบ หาเลี้ยงชีพโดยชอบ ทำความเพียรชอบ ตั้งสติไว้ชอบ และ
ทำสมาธิชอบ ถ้าเราพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าธรรมะเหล่านี้ ผู้ใดประพฤติปฏิบัติได้ จะ
อำนวยการผลดีทั้งทางโลกและทางธรรม ดังนั้นธรรมะที่พระองค์ตรัสสอนจึงได้ชื่อว่า สุวากุขาตธรรม
คือ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ไพเราะทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย

สนฺทิกฺขจิกโก พระธรรมคำสอนของพระองค์นั้น บุคคลใดลงมือปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ย่อม
ได้บรรลุ และเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องขึ้นต่อผู้อื่น ไม่ต้องเชื่อถ้อยคำของใคร เพราะธรรมะ
ภายในไม่เหมือนสิ่งของที่คนมองเห็นแล้วชี้ให้ดูได้ ต้องอาศัยการหยุดใจ เมื่อหยุดก็สว่าง เมื่อ
สว่างก็เห็น เป็นการเห็นด้วยใจ เห็นด้วยธรรมจักขุ เห็นได้ถูกต้องตรงไปตามความเป็นจริงของ
สิ่งที่มีอยู่จริง

อกาลิกโก รู้ได้โดยไม่จำกัดกาลเวลา ใจหยุดเมื่อไรก็เข้าถึงได้เมื่อนั้น ใจละเอียดถึง
สภาวะธรรมใด ย่อมเข้าใจสภาวะธรรมนั้น และได้รับผลเสมอโดยไม่จำกัดเวลา

เอหิปสฺสสิโก ควรเรียกให้มาดู เพราะธรรมะของพระองค์เป็นของมีจริง และดีจริง ของ
สิ่งใดก็ตามถ้าไม่มีอยู่ หรือมีอยู่แต่ไม่ดีจริง ก็ไม่ใช่สิ่งที่ควรเรียกผู้อื่นมาดู แต่เพราะพระธรรมนี้
ทั้งมีจริงและดีจริง เมื่อผู้ใดปฏิบัติได้แล้วย่อมเป็นสิ่งที่น่าจะเชิญชวนคนอื่นให้มาพิสูจน์ด้วยตนเอง

โอปนยโก เมื่อปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ และได้พบของดี ของจริงแล้ว ก็ควร
น้อมเข้ามาไว้ในใจ และถือปฏิบัติยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ ธรรมะของพระพุทธองค์นั้น บุคคลจะพึงรู้ได้เฉพาะตน ข้อ
นี้คล้ายกับ สนฺทิจโก ที่กล่าวแล้ว แต่ต่างกันที่ สนฺทิจโก กล่าวถึงอาการเห็น ส่วน ปจฺจตฺตํ
เวทิตพฺโพ วิญญูหิ กล่าวถึงอาการรู้ คือ ผู้ปฏิบัติธรรม จะรู้ว่าธรรมะดีจริงอย่างไร เมื่อปฏิบัติ
แล้วจะได้ผลเป็นอย่างไร ย่อมเกิดจากการปฏิบัติอย่างถูกต้องด้วยตนเองเท่านั้น ผู้อื่นจะ
พลอยรู้ด้วยไม่ได้ เพราะเป็นรสทางใจ

หากใจของผู้ปฏิบัติเยือกเย็นเป็นสุขเพียงใด แม้จะนำไปเล่าให้ผู้อื่นฟัง ใจของผู้ฟังก็ไม่
เย็นเป็นสุขตามที่เขาบอกเล่าได้ อุปมาเหมือนคนได้กินแกงชนิดหนึ่ง และมาเล่าให้เราฟังว่า อร่อย
อย่างนั้นอย่างนี้ เราก็นึกไม่ออกว่า แกงที่เขาว่านั้นรสชาติเป็นอย่างไร จนกว่าจะได้ชิมด้วยตนเอง
พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั้น นำประโยชน์สุขอันแท้จริงมาสู่ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธา และ
ปฏิบัติตามได้เสมอ ดังเรื่อง พระปิณฑปาทิกเถระ

เมื่อครั้งพุทธกาล พระภิกษุจำนวน 30 รูป เข้าจำพรรษาอยู่บนเนินแห่งหนึ่งชื่อว่า
ควรวาพะ และทุก ๆ ครึ่งเดือนที่เป็นวันอุโบสถ ท่านจะมาประชุมรวมกัน เพื่อฟังธรรม และ
สนทนาธรรมเรื่องมหาอริยวงศ์ ที่สรรเสริญการอยู่อย่างสันโดษด้วยปัจจัย 4 และการยินดีใน
การทำภาวนา

วันหนึ่ง ขณะมีการแสดงธรรม พระปิณฑปาทิกเถระเข้ามาฟังที่หลัง ท่านก็นั่งฟังอยู่ใน
ที่กำบัง โดยไม่รู้ว่ามีภิกษุซ่อนอยู่ ฐภิชได้ฉกกัดพระเถระที่ลำแข้งจนเนื้อหลุด ทำให้ท่านได้
รับทุกขเวทนาแสนสาหัส แต่ท่านคิดว่า หากเราบอกเรื่องนี้แก่ภิกษุทั้งหลาย การฟังธรรมและ
การแสดงธรรมก็จะยุติลง เราเองและภิกษุทั้งหลายก็จะได้ไม่ได้ฟังธรรม จึงไม่ได้บอกใคร เพียง
แต่จับงูใส่ย่าม ผูกปากย่ามวางไว้ และนั่งฟังธรรมต่อด้วยความเคารพเลื่อมใส ไม่ได้สนใจ
ต่อความเจ็บปวดของร่างกาย และไม่ได้กลัวว่าพิษงูจะทำอันตรายถึงแก่ชีวิต

ท่านนั่งฟังธรรมด้วยใจสงบนิ่งเยือกเย็น ดำรงสติตั้งมั่นอยู่ในกลางกาย มีปีติสุข ตี๋มตำ
รสแห่งพระธรรมเทศนาอยู่ภายใน ถึงแม้ร่างกายภายนอกจะประสบกับทุกขเวทนา แต่จิตใจก็
ไม่หวั่นไหว ได้หลบอยู่ในหลุมหลบภัยที่ดีที่สุด คือศูนย์กลางกายฐานที่ 7 มีธรรมปีติตลอด
เวลาด้วยความเลื่อมใสในพระธรรม จวบจนรุ่งเช้าเมื่อพระเถระแสดงธรรมจบลง พิษงูใน
ร่างกายของพระปิณฑปาทิกเถระก็พลันสงบลง และไหลออกจากบาดแผลลงสู่พื้นดิน เพราะจิต

ที่เลื่อมใสในพระธรรมคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านจึงได้บอกเรื่องนี้แก่เพื่อนภิกษุแล้ว
ปล่อยลงไป

จะเห็นได้ว่า บัณฑิตในกาลก่อน ท่านตระหนักและซาบซึ้งในพระธรรมคุณ มีจิตใจ
ฝึกฝนในการฟังธรรม และปฏิบัติธรรม รักธรรมะยิ่งกว่าชีวิต และในที่สุดชีวิตก็ได้รับความ
ปลอดภัยพ้นจากอันตราย ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“เย จ โข สมุททุกขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเชยฺยํ สฺสทุตรํ

ชนเหล่าใดประพฤติธรรม ในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสดีแล้ว
ชนเหล่านั้น จักข้ามแดนมฤตยู ที่ข้ามได้แสนยาก”

การแสดงความเคารพในพระธรรม ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
เป็นทางมาแห่งดวงปัญญาอันบริสุทธิ์ เมื่อมีการแสดงธรรม ณ ที่ใด ให้มีความกระตือรือร้น
อยากจะไปฟัง ฟังธรรมด้วยความสงบสำรวม และตั้งใจ ไม่นั่งหลับ ไม่คุย และไม่คิดฟุ้งซ่าน
ขณะฟังธรรม จะวางหนังสือธรรมะก็วางไว้ในที่สูง ที่เหมาะสม ปฏิบัติธรรมก็ปฏิบัติให้สม่ำเสมอ
มีความเคารพในพระธรรม และเมื่อรู้ธรรมะแล้ว ก็ควรบอกกล่าวหรือสอนธรรมะนั้นด้วยความ
ระมัดระวังไม่ให้ผิดพลาด จะได้นำแสงประทีปแห่งธรรมไปจุดให้สว่างไสวในกลางใจของบุคคล
รอบข้างต่อไป

3.3 พระสังฆคุณ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นมี 2 จำพวก คือ ปุณฺณสาวก และอริยสาวก
ปุณฺณสาวก ได้แก่ ผู้ที่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย แต่ยังไม่ได้บรรลุธรรมวิเศษอันใด ยังเป็นปุณฺณ
จึงได้ชื่อว่าปุณฺณสาวก สำหรับสาวกตามความหมายในบทสวดสรรเสริญพระสังฆคุณที่เราสวด
กันว่า **สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆ** นั้นหมายถึงเฉพาะพระอริยสาวกเท่านั้น

อริยสาวก แปลว่า สาวกผู้ประเสริฐ คือ สาวกที่ได้บรรลุคุณวิเศษแล้ว พ้นจากฐานะ
ปุณฺณแล้วมี 4 คู่ นับเรียงตัวกันได้ 8 บุรุษ คือ โสตาปัตติมรรค โสตาปัตติผล สกิทาคามีมรรค
สกิทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตมรรค อรหัตผล แบ่งเป็นชั้น ๆ ตามลำดับคุณ
วิเศษที่ได้เข้าถึง ซึ่งพระอริยบุคคลเหล่านี้ มีคุณโดยย่อ 9 ประการ คือ

สุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติดี คือ ปฏิบัติไปตามแนวมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นทางสายกลาง ที่พระบรมศาสดาดำเนินมาแล้ว อุสุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติตรง คือ ปฏิบัติมุ่งตรงต่อพระนิพพาน ไม่วกแวกไปทางอื่น ถ้ายกปฏิปันโน ปฏิบัติเพื่อมุ่งรู้ธรรมที่จะออกจากภพ 3 คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ **สามจีปฏิปันโน** ปฏิบัติสมควร เพราะท่านปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงพระนิพพาน จริง ๆ ไม่ใช่เพื่อเหตุอื่น

อาหุเนยโย เป็นผู้ควรได้รับความเคารพสักการะ **ปาหุเนยโย** ผู้ควรได้รับการต้อนรับ **ทกฺขิเนยโย** เป็นผู้ควรได้รับของที่เขากำบุญ **อญฺชลีกรณียโย** เป็นผู้ควรได้รับการกราบไหว้ **อนุตฺตรํ ปุณฺณกุเขตฺตํ โลกสุส** เป็นเหมือนบุญอันยอดเยี่ยมของโลก เป็นแหล่งแห่งความดี และเผยแผ่ความดีอันสูงสุด เพราะพระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นผู้ฝึกอบรมตน และเป็นผู้เผยแผ่ธรรม ดังนั้นไทยธรรมที่ถวายแด่ท่าน แม้เป็นของน้อยก็อำนวยผลมาก ที่เป็นของมากก็อำนวยผลยิ่งใหญ่มาก

ดังเช่นในสมัยพุทธกาล ณ กรุงราชคฤห์ มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อ มหาเสนพราหมณ์ เป็นเพื่อนกับโยมบิดาของพระสารีบุตร เขาเคยเป็นคนร่ำรวย แต่ต่อมากลับยากจนลง พระสารีบุตรได้มาบิณฑบาตที่บ้านของเขา เพราะตั้งใจจะอนุเคราะห์ แต่พราหมณ์หลบหน้าทุกวัน เพราะไม่มีไทยธรรมที่จะถวาย เขาได้แต่คิดว่าเมื่อใดมีไทยธรรมก็จะถวายทันที

วันหนึ่ง พราหมณ์ได้ข้าวปายาสมาถาดหนึ่ง และผ้าสาฎกเนื้อหยาบ 1 ผืน เขานึกถึงพระสารีบุตร และอยากถวายท่าน วันนั้นพระสารีบุตรเพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ รู้ถึงความตั้งใจของพราหมณ์ จึงมาที่บ้านของเขา ด้วยใจที่เลื่อมใส พราหมณ์ได้ถวายผ้าสาฎกและข้าวปายาสจนหมดถาด ไม่เหลือไว้สำหรับตนเลย พลังขอพรว่า “ขอให้ข้าพเจ้าได้บรรลุธรรมที่ท่านได้บรรลุแล้วด้วยเถิด” พระสารีบุตรอนุโมทนาว่า “จงสำเร็จอย่างนั้นเถิด พราหมณ์” เมื่อถวายทานแล้ว เขาปีติเบิกบานใจเป็นอย่างยิ่ง ครั้นสิ้นชีวิตได้ไปเกิดในตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตรในกรุงสาวัตถีทันที

ในวันที่เขาเกิด พวกญาติได้นิมนต์พระภิกษุ 500 รูป มีพระสารีบุตรเป็นประธานมาฉันภัตตาหารที่บ้าน ทารกน้อยนอนอยู่บนผ้ากัมพลอย่างดีราคาแสนหนึ่ง มองดูพระเถระและระลึกได้ว่า ที่เราได้มาเกิดในตระกูลที่มีสมบัติมากมายอย่างนี้เพราะบุญที่ได้ถวายไทยธรรมแด่ท่าน จึงเอานิ้วก้อยเกี่ยวผ้ากัมพลไว้ เมื่อญาติจะดึงผ้าออกก็ร้องให้ ญาติ ๆ จึงได้อุ้มทารกไปพร้อมทั้งผ้าเพื่อให้ไหว้พระเถระ ทันทีที่เข้าไปใกล้พระสารีบุตร ทารกน้อยก็ปล่อยผ้ากัมพลให้ตกลงตรงหน้าพระเถระนั่นเอง พวกญาติเข้าใจความหมายจึงน้อมผ้ากัมพลถวายแด่พระเถระ

พระสารีบุตรได้ตั้งชื่อให้ทารกน้อยว่า ดิสสะ

ครั้นดิสสะอายุ 7 ขวบ ได้ออกบวชเป็นสามเณรในสำนักของพระสารีบุตร ด้วยผลแห่งทานที่สามเณรทำไว้ดีแล้ว จึงทำให้เป็นผู้มีลาภสักการะมาก ไม่ว่าจะออกบิณฑบาตครั้งใด จะมีผู้เตรียมอาหาร และผ้าเป็นจำนวนมากคอยถวาย วันหนึ่งเป็นฤดูหนาว สามเณรเห็นพระภิกษุหลายรูปนั่งผิงไฟอยู่ เมื่อรู้ว่าท่านไม่มีผ้ากัมพลสำหรับห่มกันหนาว สามเณรจึงกล่าวว่า “ถ้าท่านต้องการผ้ากัมพล ขอได้โปรดตามผมมา”

ปรากฏว่ามีพระภิกษุตามสามเณรไปถึง 1,000 รูป สามเณรจึงนำพระภิกษุไปยังเมืองสาวัตถี ชาวเมืองต่างปีติยินดี พากันถวายผ้ากัมพลแต่สามเณรได้ครบ 1,000 ผืน ในวันเดียวนั้นเอง แม้คนที่ตระหนี่ที่สุด ทั่นที่เห็นสามเณรก็เกิดศรัทธา ให้นำผ้ากัมพลราคาเป็นแสนที่เก็บซ่อนออกมาถวายสามเณรดิสสะนี้ ภายหลังท่านได้ตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรม และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่อายุ 7 ขวบนั่นเอง

ด้วยอานิสงส์ที่สามเณรดิสสะตั้งใจถวายทานด้วยความศรัทธาเลื่อมใสในพระสารีบุตร ในภพชาติที่ตนยังเป็นมหาเสนพราหมณ์ แม้ท่านนั้นจะมีจำนวนน้อยแต่ก็ให้ผลมาก เพราะได้ถวายแต่ทักษิณบุคคลผู้เป็นเพื่อนาบุญอันเยี่ยมของโลก คือ พระอริยสงฆ์นั่นเอง เพราะฉะนั้นเมื่อเรารู้ถึงคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ดังกล่าวแล้ว จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่เราจะเคารพบูชาท่านไว้อย่างสูงสุด

พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า การบูชานั้นมี 2 อย่าง ได้แก่ อามิสบูชา คือ บูชาด้วยเครื่องสักการะอย่างหนึ่ง ปฏิบัติบูชา คือ บูชาด้วยการปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งทรงสรรเสริญว่า ปฏิบัติบูชาประเสริฐกว่าอามิสบูชา เพราะทรงประสงค์จะให้พวกเรามีความเพียรในการปฏิบัติธรรม จะได้พ้นทุกข์ พบสุขอันแท้จริงตามพระองค์ไปด้วย

พระอริยสาวกทั้งหลายนั้น แต่เดิมท่านก็เป็นคนธรรมดาเหมือนพวกเรา มิใช่เทวดา อินทร์ พรหม แต่อย่างใด แต่ที่ท่านเลื่อนฐานะขึ้นเป็นพระอริยะได้ก็เพราะการปฏิบัติธรรมเท่านั้น วิธีการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงธรรมนั้นพระองค์ทรงสอนไว้ละเอียดแล้ว เหลือเพียงพวกเราจะปฏิบัติกันจริงหรือไม่เท่านั้นเอง

อย่าลืมว่า ที่พึงที่ระลึกที่แท้จริงของนักศึกษา คือ พระรัตนตรัย ซึ่งมีอยู่ในกลางกายของมนุษย์ทุกคน และเป็นที่พึงที่ระลึกของชาวโลกทุกคน ไม่ใช่เฉพาะของชาวพุทธเท่านั้น ถ้านักศึกษาเข้าถึงได้ จะซาบซึ้งในคำว่า ที่พึงที่ระลึกที่แท้จริง นักศึกษาจะรู้สึกอบอุ่นใจ ปลอดภัย

มีความสุขอย่างไม่มีอะไรมาเปรียบปาน จะรู้สึกถึงความเต็มเปี่ยมของชีวิต ความทุกข์ทั้งหลายจะดับหมดไป และจะมีชีวิตอยู่เหนือปัญหาทั้งหลาย

3.4 คุณของพระรัตนตรัย

บุคคลใดมีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ย่อมมีแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรือง เพราะพระรัตนตรัย เป็นรัตนที่เยี่ยมกว่ารัตนใด ๆ ในภพทั้งสาม พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเอาไว้ในรัตนสูตรว่า ทรัพย์ เครื่องปลื้มใจอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกนี้ หรือโลกอื่น หรือรัตนใด ประณีตในสวรรค์ ทรัพย์และรัตนนั้นเสมอด้วยพระตถาคต ไม่มี พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ เป็นรัตนอันประณีต พระอริยเจ้าทั้งหลายท่านมีอริยทรัพย์ภายใน คือพระรัตนตรัย เป็นเครื่องปลื้มใจ เพราะพระรัตนตรัยนั้นจะเป็นเลิศกว่ารัตนทั้งหลาย และนำมาซึ่งความปลื้มใจแก่ผู้ที่ได้เข้าถึง

พระเจ้าพิมพิสารกับพระสหายผู้ไม่เคยเห็นหน้ากัน

เหมือนอย่างเรื่องของพระเจ้าพิมพิสารกับพระเจ้าปุกกุสาติ ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระราชาอยู่ในกรุงราชคฤห์ ส่วนพระเจ้าปุกกุสาติเป็นพระราชาแห่งเมืองตักสิลา ทั้งสองพระองค์เป็นพระสหายกัน ต่างก็ได้ส่งเครื่องบรรณาการ และความรู้สึกถึงกันอยู่เสมอ ครึ่งหนึ่งพระเจ้าพิมพิสารได้ส่งเครื่องบรรณาการอันประกอบไปด้วยรัตนะต่าง ๆ มากมายไปถวายพระเจ้าปุกกุสาติ พร้อมด้วยพระราชสาส์น รัตนะทั้งหลายมีแก้วมณี และแก้วมุกดา เป็นต้น ถ้าหากว่ารัตนะเหล่านั้นเกิดขึ้นในแผ่นดินของท่าน ขอสหายรักอย่าได้ตระหนี่ในรัตนะนั้นเลย จงหมั่นให้ท่านเถิด นี่ท่านทรงแนะนำพระสหายของท่านอย่างนี้นะว่า รัตนะทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นรัตนะอันใดก็ตาม เกิดขึ้นในแผ่นดินแล้วละก็อย่าได้ตระหนี่ให้หมั่นทำทาน พระเจ้าปุกกุสาติก็หมั่นให้ท่านเรื่อยมา

ต่อมาพระเจ้าปุกกุสาติได้ผ้ากัมพลมา 8 ผืน ซึ่งเป็นผ้าที่ประมาณค่ามิได้ พระองค์ก็ทรงห่ออย่างดี แล้วก็ส่งไปถวายพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าพิมพิสารพิจารณาเห็นว่าของนี้ประเสริฐค่ามิได้ จึงได้นำไปถวายบูชาแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เนื่องจากพระองค์มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จึงได้ถวายแด่พระบรมศาสดา แล้วก็ทรงดำริอยู่เรื่อย ๆ ว่าเราได้ส่งเครื่องบรรณาการมากมายไปให้สหาย แต่ก็ยังไม่ปลื้มใจเท่ากับการถึงพระรัตนตรัย เพราะรัตนใด ๆ ในโลกนี้นะที่จะเสมอเหมือนพระรัตนตรัยไม่มี ท่านก็อยากให้พระสหายท่านได้เข้าถึงพระรัตนตรัย จึงได้รับสั่งให้คนไปเอาแผ่นทองคำบริสุทธิ์มา ขนาดกว้างหนึ่งคืบ ยาวสี่ศอก

เพื่อที่จะจารึกคุณของพระรัตนตรัย

เนื่องจากว่าท่านได้เข้าถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระรัตนตรัยแล้ว ท่านจึงรู้ว่าพระรัตนตรัยมีคุณอย่างไม่มีประมาณ และด้วยความเคารพในพระรัตนตรัย ก่อนที่พระองค์จะทรงจารึกอักษร ทรงชำระพระองค์ให้บริสุทธิ์เสียก่อน ด้วยการทรงสวดมนต์พระวรกายตั้งแต่เข้าตูลู่ ทรงอธิษฐานอุโบสถศีล แล้วเสด็จขึ้นสู่ปราสาท ทรงระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยด้วยพระทัยตั้งมั่น แล้วจึงทรงลิขิตอักษรลงบนแผ่นทองคำพรรณนาถึงคุณของพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะว่ามีอานุภาพหาประมาณมิได้

ทรงพรรณนาด้วยความซาบซึ้งและกลีลิตตอนท้ายว่า ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสนา นำสรรพสัตว์ออกจากทุกข์ ถ้าสหายของเราสามารถ ก็เชิญเสด็จออกผนวชเถิด เขียนเอาไว้อย่างนั้นด้วยความรักความปรารถนาดีต่อพระสหาย หลังจากนั้นด้วยความเคารพอย่างยิ่งในพระรัตนตรัย พระองค์จึงได้ทรงฉีกแผ่นทองคำพันด้วยผ้ากัมพลเนื้อละเอียดใส่ลงในหีบที่แข็งแรง และก็วางหีบนั้นลงในหีบทองคำ วางเป็นชั้น ๆ ซ้อน ๆ กัน วางหีบทองคำลงในหีบเงิน วางหีบเงินลงในหีบแก้วมณี วางหีบแก้วมณีลงในหีบแก้วประพาฬ วางหีบแก้วประพาฬลงในหีบทับทิม วางหีบทับทิมลงในหีบแก้วมรกต วางหีบแก้วมรกตลงในหีบแก้วผลึก วางหีบแก้วผลึกลงในหีบงา และก็วางหีบงาลงในหีบรัตนเจนาชนิด วางหีบรัตนเจนาเหล่านั้นลงในหีบเสื่อลำแพนวางหีบเสื่อลำแพนลงในหีบที่ทำด้วยไม้แก่น แล้วตรัสสั่งอำมาตย์ให้นำไปพร้อมกับพระราชสาส์นว่า

เมื่อพระเจ้าปุกกุสาตีพระสหายของเรา จะทรงรับเครื่องบรรณาการนี้ อย่าทรงเปิดออกท่ามกลางนางสนมกำนัล จงเสด็จขึ้นปราสาทแล้วทรงเปิดเอาเถิด เมื่อเครื่องบรรณาการมาสู่พระนคร พระเจ้าปุกกุสาตีก็ทรงอัญเชิญขึ้นสู่ปราสาท แล้วสั่งไม่ให้ผู้ใดเข้าไปในที่นั้น แล้วทรงวางเครื่องบรรณาการบนแท่นบรรทมสูง ส่วนพระองค์ประทับนั่งบนอาสนะที่ต่ำกว่า ทรงเปิดเครื่องบรรณาการออกด้วยความโสมนัส แล้วค่อย ๆ คลี่ผ้าที่ปิดแผ่นทองออกก็ทอดพระเนตรเห็นอักษรที่ทรงจารึกอยู่ ทรงรู้ว่าจะต้องเป็นสิ่งที่ดียิ่งที่สุด

เพราะแผ่นทองนี้ได้บรรจุหีบห่อเป็นอย่างดี ทรงดำริว่าอักษรที่ลิขิตนี้หาพอใจ อักษรทุกตัวมีหัวเท่ากัน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย แสดงว่าสหายเราทรงบรรจุลิขิตด้วยความตั้งใจ แล้วท่านก็เริ่มอ่านพระพุทธานุคุณ ความปิติโสมนัสใหญ่หลวงได้แผ่ซ่านไปทั่วพระวรกายอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในชีวิต พระองค์ทรงยับยั้งพระทัยแล้วก็อ่านบทพระธรรมคุณ และพระสังฆคุณตามลำดับก็ทรงปิติโสมนัสอย่างยิ่งทรงทราบว่พระรัตนตรัยได้บังเกิดขึ้นแล้วในโลก

จึงเป็นอยู่ด้วยปีติถึง 15 วันบนปราสาทนั้น ด้วยความปีติซาบซึ่งในพระรัตนตรัยจึงเกิดความเลื่อมใสแล้วตัดสินใจพระทัยสละราชสมบัติเพื่อออกผนวชอุทิศแด่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้พระขรรค์ตัดพระเกศาแล้วก็ครองผ้ากาสาวพัสตร์ ลงจากปราสาท หลบผู้คนออกจากพระนคร มุ่งหน้าไปยังสำนักของพระบรมศาสดา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเห็นการกระทำของพระเจ้าปุกกุสาตีด้วยพุทธญาณ ทรงดำริว่า กุลบุตรนี้ได้อ่านเพียงพระราชนิพนธ์ ก็ถึงกับสละราชสมบัติออกบวชอุทิศเรา บัดนี้ได้เดินทางมาถึงกรุงราชคฤห์แล้วพักอยู่ในเรือนของช่างปั้นหม้อ เราจะต้องไปโปรดเขา แล้วพระองค์จึงเสด็จไปหา โดยปกปิดพระรัศมี เพื่อไม่ให้ใครรู้

ได้เห็นท่านปุกกุสาตีกำลังนั่งเจริญสมาธิภาวนาอยู่ พระองค์ทรงดำริว่า กุลบุตรนี้ประพฤติหน้าเลื่อมใสจริง ๆ จึงตรัสถามว่า “ดูก่อนภิกษุ ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร” ทันทีที่ท่านปุกกุสาตีเห็นพระบรมศาสดา ก็บังเกิดความเลื่อมใส มีความปีติเป็นล้นพ้น ทรงตอบว่า “ข้าพเจ้าบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เป็นศาสดาของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น” พระพุทธองค์ตรัสถามว่า “ดูก่อนภิกษุ ท่านเคยเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นหรือ” “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็น แล้วก็ไม่เคยรู้จัก” แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงแสดงธรรม เมื่อจบพระธรรมเทศนา ท่านปุกกุสาตีก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล เมื่อท่านเห็นพระธรรมกายที่ได้เข้าถึง และเห็นพระวรกายที่สมบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษของพระพุทธองค์ จึงทราบแน่ชัดว่า ผู้ที่อยู่เบื้องหน้าคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงขอบพระเศียรลงกราบแทบพระบาทของพระองค์

3.4.1 คุณของรัตนะ มี 3 อย่าง

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้ดีรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เองก่อนแล้ว สอนให้ผู้อื่นรู้ตามด้วย
2. พระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติตามไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว
3. พระสงฆ์ปฏิบัติชอบตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วสอนให้ผู้อื่นกระทำตามด้วย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ชนเหล่าใดถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ ชนเหล่านั้นจักไม่ไปสู่อบายภูมิ เมื่อพวกเขาละกายมนุษย์นี้ไปแล้ว จะทำหมู่ทวยเทพให้บริบูรณ์ที่พระองค์กล่าวอย่างนี้ก็เพราะว่า ผู้ที่ทำความจิตให้เลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ชื่อว่ามีความ

เลื่อมใสในบุคคลผู้เลิศที่ควรแก่การเคารพบูชาอย่างยิ่ง ผลบุญอันเลิศก็จะบังเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ถ้าเรานึกถึงคุณความดีของพระองค์บ่อย ๆ ใจของเราก็จะผ่องใส จะทำให้เกิดกำลังใจที่จะทำความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป และมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินรอยตามแบบอย่างการสร้างบารมีของพระองค์ ทำให้ชีวิตไม่ผิดพลาด เป็นชีวิตที่ประเสริฐ มุ่งตรงต่อหนทางพระนิพพาน

เหมือนดังเรื่องของทเวะ เทวละยาณี ผู้มีตบะกล้า ท่านเกิดมาในยุคสุญญกัป คือเป็นยุคที่ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้ใครที่ได้เกิดมาในยุคนี้จึงเป็นเหมือนผู้ที่มีดวงตามืดบอด ไม่ได้รับแสงสว่างแห่งพระธรรม แม้แต่คำว่า นโม ตัสสะ หรือคำว่า พุทโธ ก็ไม่มีใครเคยได้ยินเลย ยุคนี้เป็นยุคที่น่ากลัวทีเดียว ยาณีท่านนี้ได้ตั้งใจฝึกฝนอบรมตนเอง จนเป็นผู้ที่น่าเลื่อมใส และมีลูกศิษย์มากมายถึง 84,000 คน

ท่านเป็นผู้ทรงอภิญญาจึงระลึกชาติหนหลังได้ และได้เห็นการสร้างบารมีของตัวเองว่า ได้ผ่านพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้วหลายพระองค์ ก็รู้เห็นชัดว่าบุคคลผู้ที่เป็นที่พึ่งที่แท้จริงของมวลมนุษยชาติก็คือพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านเห็นด้วยญาณทัสสนะของท่าน

ท่านจึงหาบุคคลโอบายที่จะให้ลูกศิษย์เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธรูปองค์ จึงให้ไปชนเอาทรายมาก่อนเป็นพระเจดีย์แล้วก็ใช้อธิษฐานที่ที่เกิดจากอภิญญาทั้ง 5 เนรมิตให้เจดีย์ทรายมีสีทองเหลืองอร่ามสว่างไสวเรืองรอง ใครเห็นก็มีใจเลื่อมใส แล้วท่านก็ให้เอาดอกไม้มาบูชาพระเจดีย์นี้ทุก ๆ วัน

บรรดาลูกศิษย์ก็สงสัยกันว่า ทำไมอาจารย์น่าจะมีความผูกพัน มีความเคารพในพระเจดีย์นี้มาก จึงถามถึงความสำคัญของพระเจดีย์ มหายาณีก็กล่าวว่า พระเจดีย์คือสัญลักษณ์ของพระรัตนตรัยที่จะทำให้เราระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐที่สุดในโลก และเจดีย์นี้เป็นหลักชัยในการสร้างบารมีของพวกเราทุกคน ดังนั้นให้ทุกคนทำจิตให้เลื่อมใสและทำการสักการบูชาพระเจดีย์

ลูกศิษย์ก็ใคร่อยากจะรู้อีกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นใคร ในโลกนี้ยังมีผู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าท่านอาจารย์อีกหรือ มหายาณีจึงได้พรรณนาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ลูกศิษย์ของตัวฟังว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีบารมีเต็มเปี่ยม ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะสมบูรณ์ด้วยลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ อนุพยัญชนะอีก 80 นาดูน่าชมน่าเลื่อมใส ใครเห็นแล้วที่จะไม่เลื่อมใสนั่นเป็นไม่มี พระองค์เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวง และปราศจากกิเลสอาสวะ เป็นผู้ที่มีพระคุณหาประมาณมิได้ ไม่มีใครในภพทั้งสามที่จะมาเทียบ

เท่ากับพระองค์ได้ และท่านก็ให้ศิษย์ยึดเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

เมื่อลูกศิษย์ได้ฟังดังนั้นก็เกิดมหาปีติ มีความเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกคนจึงพร้อมใจกันก้มลงกราบพระเจดีย์ และกล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัยทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครเคยเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก่อนเลย เพียงแค่ได้ยินก็มีจิตเลื่อมใสแล้ว เพราะได้สั่งสมบุญเก่ามาดี จึงมีดวงปัญญารู้ว่าพระรัตนตรัยเป็นสิ่งที่ควรบูชา และทุกคนก็หมั่นเจริญพุทธานุสสติ มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์

เมื่อถึงคราวละโลกก็ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ และด้วยอานิสงส์ที่ท่านภาวนาได้ก่อนพระเจดีย์ ทราญถวายเป็นพุทธบูชา และหมั่นกล่าวสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย ทำให้ท่านบังเกิดในเทวโลก มีวิมานใหญ่โตสว่างไสว กลบรัศมีของเทวดาอื่น ๆ ท่านได้เสวยทิพย์สมบัติอันเลิศยาวนานถึง 18 กัป และบุญก็ยังส่งผลให้ได้มาเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง 500 ชาติ พรั่งพร้อมไปด้วยมนุษย์สมบัติ ที่เลิศสมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 มีจักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว ชุนคลังแก้ว ชุนพลแก้ว นางแก้ว และแก้วมณี ปกครองทวีปทั้ง 4 และบุญก็ยังทยอยส่งผลให้ได้เกิดเป็นพระราชาและมหาเศรษฐีอีกนับชาติไม่ถ้วน ด้วยใจที่มั่นในพระรัตนตรัยท่านไม่เคยตกไปสู่อบายภูมิเลย จะมีแต่สุคติภูมิเป็นที่ไปทุกภพทุกชาติ

พอมานิภพชาติสุดท้ายคือชาตินี้ บุญบารมีของท่านก็เต็มเปี่ยม ออกบวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ประเภทสุขาปฏิบัติปาปิกัญญา คือ ปฏิบัติได้สะดวก ตรัสรู้ได้อย่างรวดเร็ว ได้บรรลุจุดหมายปลายทางของชีวิต

จะเห็นได้ว่า แม้จะไม่มีโอกาสได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเกิดในยุคสูญญากับ แต่เมื่อมีจิตเลื่อมใสตั้งมั่นบูชาในพระบรมศาสดา และหมั่นกล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัย ก็ยังได้รับอานิสงส์มากมายอย่างไม่มีประมาณ

คุณของพระรัตนตรัย

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสรู้ร้อยสี่ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ด้วยพระองค์เองก่อนแล้วจึงสอนให้ผู้อื่นรู้ตามด้วย ในเบื้องต้นทรงสอนพระปัญจวัคคีย์และพระยสะกับสหายให้รู้ตาม และทรงสอนต่อมาอีก 45 ปี จนถึงวันปรินิพพาน

2. พระธรรม ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนนั้น คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่วทั้งปวง ให้ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส เป็นต้น เป็นการสอนให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เมื่อประพฤติ

ตามแล้ว พระธรรมก็ย่อมรักษาผู้ประพฤติตามไม่ให้ตกไปในที่ชั่วทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

3. พระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้สอนภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาให้ทำตามด้วย ในเบื้องต้น ภิกษุ 60 รูปแยกย้ายกันออกไปสอน ประชาชนและต่อมาพระสงฆ์อื่นก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงทุกวันนี้ด้วยเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ จึงนับว่าเป็นผู้ที่มีคุณแก่โลกจนหาที่เปรียบมิได้

ผู้ใดที่มีใจเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า หมั่นเจริญพุทธธานุสตรระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ ย่อมจะได้บุญอย่างที่จะนับจะประมาณมิได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสว่า “ชนเหล่าใด มีใจแล่นไปในพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ทั้งกลางวันและกลางคืนอยู่เนื่องนิตย์ ชนเหล่านั้นเป็นสาวกของพระพุทธรูป ตี้อยู่ด้วยดีในกาลทุกเมื่อ

ผู้ใดระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ แล่นไปสู่สรวงทั้งสาม ที่เรียกว่า ไตรสรณคมน์ ไตรก็แปลว่า สาม สรวงก็แปลว่า ที่พึ่ง ที่ระลึก คมน แปลว่า แล่นไป หรือเคลื่อนเข้าไปหาสรวงทั้งสาม ซึ่งมีอยู่ในตัวของพวกเราทุกคน เป็นที่พึ่งที่ระลึกอย่างแท้จริง มีคุณสมบัติคงที่เป็นอมตะ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง มีแต่สุขล้วน ๆ ไม่มีทุกข์เจ็บและก็เป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระ กิเลสอาสวะเข้ามาบังคับบัญชาครอบงำไม่ได้ การที่จะเข้าถึงสรวงทั้งสามนี้ ต้องอาศัยใจหยุดนิ่งอย่างเดียว เว้นจากหยุดจากหนึ่งแล้ว เข้าถึงไม่ได้

เพราะฉะนั้น หยุดอย่างเดียวเท่านั้นแหละจึงจะเข้าถึง หยุดอยู่ในกลางกายภายใน ปริณทลของใจ อยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 พอถูกส่วนก็จะแล่นเข้าไปถึงพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ดังนั้นการระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

มีพระอรหันตรูปหนึ่งชื่อ พระสุภูติเถระ ท่านได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้ในพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลายพระองค์ เมื่อครั้งพระปทุมุตตรพุทธเจ้ายังไม่เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านถือกำเนิดในตระกูลของพราหมณ์ พอเจริญวัยแล้ว ก็ได้ศึกษาเล่าเรียนจนเป็นผู้แตกฉานในไตรเพท ได้ออกบวชเป็นดาบส ทำความเพียรจนได้บรรลุภิกขุ 5 และสมาบัติ 8 มีบริวารถึง 44,000 คน และบริวารเหล่านั้น ต่างก็ได้บรรลุฉานสมาบัติกันทุกคน

ต่อมาเมื่อพระปทุมุตตรพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ในเวลาใกล้รุ่ง ท่านทรงตรวจดูสัตว์โลก ได้เห็นอุปนิสัยแห่งอภัตผลของดาบสเหล่านั้น จึงทรงทำการอนุเคราะห์ ในเวลาเช้าทรงถือบาตร จีวร เสด็จเพียงลำพัง ในขณะที่บริวารของดาบสกำลังออกไปหาผลไม้กัน

ดาบสได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จจงกรมอยู่บนอากาศ ทรงมีพุทธรัศมีสว่างไสวยิ่งกว่า พระอาทิตย์ยามเที่ยงวัน เมื่อท่านเห็นพุทธานุภาพเช่นนั้น ก็บังเกิดความเลื่อมใส เมื่อพิจารณา ดูพระลักษณะ ก็ได้เห็นความบริบูรณ์แห่งลักษณะมหาบุรุษทุกประการ จึงรู้ว่าเป็นพระสัมมา- สัมพุทธเจ้า เอกบุรุษผู้เลิศกว่าใคร ๆ ในโลก ท่านได้กระทำการปฏิสังขาร กราบนมัสการ พระพุทธองค์ด้วยเบญจางคประดิษฐ์

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับนั่งบนอาสนะที่ดาบสปูลาดไว้แล้ว ส่วนดาบสก็นั่งบน อาสนะที่สมควรแก่ตน เมื่อบริวารซึ่งออกไปหาผลไม้กลับมาแล้ว เห็นอาจารย์นั่งอยู่กับพระผู้มี พระภาคเจ้าจึงเกิดความสงสัยว่า สองท่านนี้ใครเป็นใหญ่กว่ากัน ในที่สุดก็ได้ทราบว่าเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงพากันหมอบลงกับพื้น แล้วก็กราบนมัสการด้วยเศียรเกล้า ดาบสจึง ได้บอกให้บริวารนำเอาผลไม้รสโอชามาถวายแด่พระพุทธองค์ พระบรมศาสดาทรงดำริให้ พระอรหันตสาวกอีก 1 แสนรูปให้มาปรากฏในที่นั้น พระสาวกทุก ๆ พระองค์ ท่านเป็น พระอรหันต์ทรงอภิญญา ทราบพระดำริของพระบรมศาสดา จึงพากันมาถวายบังคม และยืน อยู่ในที่อันควร ดาบสจึงให้บริวารช่วยกันหาดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม มาปูลาดเป็นอาสนะ ถวายแด่ พระอรหันต์ ส่วนตัวท่านก็ได้ปูลาดอาสนะดอกไม้วางแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ทรงหวังจะอนุเคราะห์ให้ดาบสและบริวารได้บุญใหญ่ จึงประทับนั่งเข้า นิโรธสมาบัติ พระอรหันต์ทั้งแสนรูปเมื่อรู้ว่าพระบรมศาสดาเข้านิโรธสมาบัติ ก็พากันเข้านิโรธ สมาบัติตาม ดาบสได้ยืนกั้นฉัตรดอกไม้ถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ตลอด 7 วัน โดยมีปิติ เป็นภักขาหาร เมื่อครบวันที่ 7 พระบรมศาสดารับสั่งให้พระสาวก ผู้เป็นเลิศแห่งภิกษุผู้เป็น ทักขิไณยบุคคลกระทำอนุโมทนา ดาบสและบริวารต่างก็มีใจยินดี อาจหาญร่าเริงในธรรม และ พระพุทธองค์ให้ทรงแสดงธรรม ยกใจขึ้นสู่อมตมหานิพพาน เมื่อจบพระธรรมเทศนา บริวาร ของดาบสทั้งหมด ก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่วนท่านดาบสก็มีจิตปรารถนาจะเป็นผู้เลิศเช่น เดียวกับพระสาวกผู้กระทำอนุโมทนา จึงไม่ได้บรรลุธรรมขั้นสูง ท่านได้ถวายบังคมพระบรม- ศาสดา แล้วกราบทูลถึงความปรารถนาของตน

มาในชาติสุดท้ายสมัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ท่านก็ได้กำเนิดในตระกูลเศรษฐี เป็นน้องชายของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี มีชื่อว่า สุภูติ เมื่อครั้งที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี สร้างพระวิหารถวายแด่พระบรมศาสดาและหมู่สงฆ์ ท่านได้ฟังพระธรรมเทศนา เกิดความ ศรัทธาเลื่อมใส จึงออกบวชและบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในป่า ไม่นานก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ เมื่อท่านบิณฑบาตโปรดญาติโยม ท่านมักจะเข้าฌานสมาบัติแผ่เมตตาไปทุก ๆ บ้านด้วยหวัง

จะให้ญาติโยมได้บุญมาก ดังนั้นท่านจึงได้รับการยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า เป็นผู้เลิศแห่ง
ทักษิณียบุคคลผู้อยู่โดยไม่มีกิเลส

เพราะฉะนั้น การเจริญพุทธานุสสติ ระลึกรู้ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ จึง
มีอานิสงส์ยิ่งใหญ่ไพศาล เพราะอาณูภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีประมาณ บุญกุศล
จึงบังเกิดขึ้นอย่างมหาศาล จะเป็นเหตุให้เราได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด และในขณะที่
เวียน วาย ตาย เกิด อยู่ในวัฏสงสาร ก็จะไม่พลัดไปตกในอบาย เพราะกระแสแห่งอบายภูมินั้น
ไม่อาจจะดึงดูดผู้มีใจเลื่อมใสในพระรัตนตรัยได้ แต่กระแสบุญจะดึงดูดไปสู่ภพภูมิที่มีความสุข
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกระทั่งหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ เข้าสู่อายตน์นิพพาน ดังนั้นพระรัตนตรัยจึง
เป็นที่พึ่งอันประเสริฐ ที่ควรแก่การระลึกถึง

บทที่ 4

ติ๊กะ - หมวด 3 (ตอน 2)

เนื้อหาบทที่ 3

ติ๊กะ – หมวด 3 (ตอน 2)

4.1 โฉวทปาฏิโมกข์

4.1.1 วันมาฆบูชา วันสถาปนาสันติภาพ

4.2 ทุจจริต – สัจจริต

4.2.1 ทุจจริต

4.2.2 สัจจริต

4.3 ปาฏิหาริย์

4.3.1 ใจหยุดสุดยอดปาฏิหาริย์

4.3.2 ยมกปาฏิหาริย์

4.3.3 ปาฏิหาริย์วันออกพรรษา

4.3.4 พุทธปาฏิหาริย์ 3,500 อย่าง

4.4 ลึกขา

แนวคิด

1. โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นมรดกธรรมล้ำค่าที่พระบรมศาสดาทรงประทานแก่เหล่าพระอรหันต์ 1,250 องค์ ที่มาประชุมกันในเวลาบ่าย โดยไม่ได้นัดหมาย ที่มหาวิหารเวฬุวัน ในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ทุกวันล้วนเป็นพระอรหันต์ที่พระองค์ทรงประทานการอุปสมบทให้การปรารภเหตุวันมาฆบูชามีผลดีต่อการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ คือการประกอบพิธีเนื่องในวันมาฆบูชา ทั้งที่เป็นอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา โดยมีการตักบาตร ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งชาวพุทธจะได้โอกาสฟังโอวาทปาฏิโมกข์ในวันสำคัญนี้ด้วย ถ้าปีใดมีอธิกมาสหรือแปดสองหน วันมาฆบูชาจะเลื่อนไปเป็นขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4

2. ในบทนี้ ได้เน้นเรื่องของความมหัศจรรย์ที่เกิดจากพุทธานุภาพอันไม่มีประมาณ จนคนธรรมดาทั่วไปใช้คำว่า “ปาฏิหาริย์” คือ สิ่งที่เหนือธรรมชาติ เหนือความรู้ความสามารถที่คนธรรมดาจะทำได้ แต่เป็นเรื่องธรรมดาของผู้มีอานุภาพ และเป็นปกติธรรมดาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงสร้างบารมีมายาวนานถึง 4 อสงไขยแสนมหากัป ปาฏิหาริย์ที่ทรงแสดงในวาระต่าง ๆ นั้น ทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่เหล่าพุทธบริษัทสี่เรื่อยมากระทั่งถึงทุกวันนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงคำสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงเน้นการใช้ปัญญาในการเผยแผ่พระศาสนา
2. เพื่อให้ศึกษารู้จักหลักปฏิบัติในวันมาฆบูชา อันจะเป็นต้นบุญต้นแบบที่ดีของอนุชนรุ่นหลัง
3. เพื่อให้ศึกษาสามารถแยกแยะทugend-สุจริตว่ามีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร ได้รู้จักความสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งเป็นโอวาทธรรมล้ำค่าเนื่องในวันมาฆบูชา
4. เพื่อให้ศึกษามีความเข้าใจในเรื่องปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นอานุภาพอันไม่มีประมาณเฉพาะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 4

ติกะ – หมวด 3 (ตอน 2)

4.1 โอวาทปาฏิโมกข์

โอวาทปาฏิโมกข์ คำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่

สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง ไม่ทำความชั่วทั้งปวง 1

กุสะลัสสูปะสัมปะทา ประกอบความดี 1

สะจิตตะปะริโยทะปะนัง ทำจิตของตนให้ผ่องใส 1

มีเนื้อความอย่างเดียวกับโอวาททั้ง 3 ข้อดังต่อไปนี้ เพราะคำว่า บาป อกุศล ทุจจริต มีความหมายเหมือนกัน และคำว่า บุญ กุศล สุจริต ก็มีความหมายเหมือนกันใช้แทนกันได้ เพราะฉะนั้นโอวาททั้งปวงจึงสรุปลงเป็น 3 ข้อ

1. ไม่ทำความชั่วทั้งปวง คือ เว้นจากความประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ

2. ประกอบความดี คือ ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ

3. ทำจิตใจของตนให้ผ่องใส คือ ทำตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มี โสภ โกรธ หลง เป็นต้น

โอวาททั้ง 3 นี้ เป็นหนึ่งในหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระสาวก 1,250 องค์ ที่วัดเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ เมื่อวันเพ็ญมาฆมาส (เดือน 3) ภายหลังตรัสรู้แล้ว 9 เดือน เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์

4.1.1 วันมาฆบูชา วันสถาปนาสันติภาพ

ย้อนไปในสมัยพุทธกาล พระจันทร์วันเพ็ญเสวยมาฆฤกษ์ ค่ำคืนที่อบอวลด้วยกลิ่นศีล กลิ่นธรรมของพระอรหันต์สี่เณสพ 1,250 รูป ผู้ทรงอภิญญา ที่มานั่งอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ของพระบรมศาสดา ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร ซึ่งต่างเดินทางมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมายทางวาจา

แต่รู้กันด้วยญาณทัสสนะอันบริสุทธิ์ เพื่อมาน้อมรับคำสอนอันประเสริฐ ให้เป็นแม่บทในการเผยแผ่พระศาสนาและเป็นหลักในการสร้างสันติภาพโลกที่ยั่งยืน... แม้กาลเวลาจะเคลื่อนคล้อยไปแล้วนานกว่า 2,556 ปี แสงสว่างจากประทีปธรรมของพระบรมไตรโลกนาถ ก็ยังคงส่องสว่างในดวงใจของเหล่ามนุษยชาติเรื่อยมา

วันมาฆบูชา เป็นวันแห่งความมหัศจรรย์ทางพุทธศาสนา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือนมาฆะ คือเดือน 3 หรือเดือน 4 ในปีที่มีอธิกมาส คือมีเดือนแปดสองหนนับตั้งแต่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้และเริ่มออกสั่งสอนโปรดชาวโลก จนมีพระพุทธสาวกผู้บรรลุนิพพานและทำหน้าที่ช่วยกันสร้างสันติภาพโลก ย่ำธรรมเกรีไปยังดินแดนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง แต่ครั้นถึงวันเพ็ญเดือน 3 ปรากฏว่าพระพุทธสาวกดังกล่าว พากันเดินทางมาเฝ้าพระพุทธองค์ โดยมีได้นัดหมายกันถึง 1,250 องค์ ซึ่งถือว่าเป็นเหตุอัศจรรย์ยิ่ง วันนี้จึงได้รับการเรียกว่า “วันจาตุรงคสันนิบาต” คือ วันประชุมใหญ่อันประกอบด้วยองค์ 4 ได้แก่

1. พระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นพุทธสาวก จำนวน 1,250 องค์ มาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย
2. พระพุทธสาวกเหล่านี้ล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือเป็นผู้ที่พระพุทธองค์ทรงประทานการอุปสมบทด้วยพระองค์เอง
3. พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดเป็นพระอรหันต์
4. วันนั้นเป็นวันเพ็ญ เดือนมาฆะ คือพระจันทร์เสวยมาฆฤกษ์

พร้อมกันนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ เพื่อประกาศอุดมการณ์หลักการ และวิธีการ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ชาวพุทธจะได้ยึดถือเป็นแม่บทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสร้างสันติภาพโลก อันจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏ คือการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน เข้าถึงเอกนิพพานสุข

โอวาทปาฏิโมกข์ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 อุดมการณ์ของชาวพุทธ

อุดมการณ์ข้อที่ 1 ความอดทน คือความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง คนเราเมื่อเกิดมาแล้วต้องอดทน ตั้งแต่อดทนต่อความลำบากตรากตรำ อดทนต่อทุกขเวทนา อดทนต่อความ

กระตบกระทั้ง และอดทนต่ออำนาจกิเลส

อุดมการณ์ข้อที่ 2 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่าเป็นเยี่ยม ทรงสอนให้อดทนในการปฏิบัติธรรมเพื่อปราบกิเลสให้หมดสิ้นไป แล้วจะได้ไปเสวยสุขในพระนิพพานอันเป็นสุขล้วน ๆ

อุดมการณ์ข้อที่ 3 บรรพชิตผู้ฆ่าสัตว์อื่น เบียดเบียนสัตว์อื่นไม่ชื่อว่าสมณะ หมายความว่าผู้สงบหรือผู้ปรารถนาจะไปนิพพานต้องไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียน ต้องเป็นผู้มีจิตประกอบด้วยเมตตา

ตอนที่ 2 หลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

หลักการข้อที่ 1 การไม่ทำบาปทั้งปวง ด้วยการควบคุมกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ ตั้งแต่ไม่คิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว กล่าวโดยย่อคือรักษาศีลให้บริสุทธิ์

หลักการข้อที่ 2 การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม คือทรงสอนให้ทำความดีให้ถึงพร้อมทั้ง 3 ทาง คือ กาย วาจา ใจ ความดีทั้ง 10 ประการ (บุญกิริยาวัตถุ 10) หุ่่มเททำให้เต็มที่

หลักการข้อที่ 3 การกลั่นจิตทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

ตอนที่ 3 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วิธีการที่ 1 ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ให้ใช้ปัญญาบอกเขาว่าพระพุทธศาสนาดีอย่างไร

วิธีการที่ 2 ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรม คือไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผลจนกระทั่งเขาอยากลงมือปฏิบัติด้วยตัวเขาเอง

วิธีการที่ 3 มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี

วิธีการที่ 4 รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอยปัจจัยสี่ จะได้เป็นทางมาแห่งความน่าเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น

วิธีการที่ 5 นั่งนอนในที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความสงบและรักในการอยู่ในที่สงบ

วิธีการที่ 6 ประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึกสมาธิเพราะคือแก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

โอวาทปาฏิโมกข์ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ ถือว่าเป็นเนติแบบแผนในการกำหนดเส้นทางสู่สันติภาพให้บังเกิดขึ้นแก่โลกอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้มากมายเพียงไร การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนก็ยังคงยึดหลักการเหล่านี้ ซึ่งจะเป็นหลักวิชาที่จะทำให้มนุษย์ได้บรรลุธรรมได้เข้าถึงความเต็มเปี่ยมของชีวิต

ดังนั้น ในวันมาฆบูชาของทุกปี เหล่าพุทธศาสนิกชนทั่วทั้งโลก ควรจะให้ความสำคัญกับเหตุการณ์อันน่าอัศจรรย์และมาทำบุญกุศลที่วัดข้างบ้าน เพื่อจะได้มีโอกาสรับฟัง “โอวาทปาฏิโมกข์” จากพระสงฆ์ เป็นการทบทวนอมตธรรมล้ำค่าที่พระบรมศาสดาทรงประทานไว้ และมาพร้อมใจกันประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งทำทาน รักษาศีล เจริญสมาธิภาวนาเพื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน รวมทั้งจุดมาฆประทีปเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เราจะได้ชื่อว่า เป็นชาวพุทธที่แท้จริง เป็นผู้ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เป็นหลักชัยของชาวโลกต่อไป

4.2 ทุจจริต – สุจจริต

4.2.1 ทุจจริต

ทุจจริต คือ ความประพฤติชั่ว มี 3 อย่าง

1. **กายทุจจริต** คือ ความประพฤติชั่วด้วยกาย 3 อย่าง มีฆ่าสัตว์ 1 ลักทรัพย์ 1 ประพฤติผิดในกาม 1

2. **วจีทุจจริต** คือ ความประพฤติชั่วด้วยวาจา 4 อย่าง มีพูดเท็จ 1 พูดส่อเสียด 1 พูดคำหยาบ 1 พูดเพ้อเจ้อ 1

3. **มโนทุจจริต** คือ ความประพฤติชั่วด้วยใจ 3 อย่าง มีโลภอยากได้ของเขา 1 พยาบาทปองร้ายเขา 1 เห็นผิดจากคลองธรรม 1

ทุจจริต 3 อย่างนี้ เป็นกิจไม่ควรทำ ไม่ควรประพฤติ

4.2.2 สุจริต

สุจริต คือ ความประพฤติชอบ มี 3 อย่าง

1. กายสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยกาย 3 อย่าง มีเว้นจากการฆ่าสัตว์ 1 เว้นจากการลักทรัพย์ 1 เว้นจากการประพฤติผิดในกาม 1

2. วาสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยวาจา 4 อย่าง มีเว้นจากการพูดเท็จ 1 เว้นจากการพูดส่อเสียด 1 เว้นจากการพูดคำหยาบ 1 เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ 1

3. มโนสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยใจ 3 อย่าง มีไม่โลภอยากได้ของเขา 1 ไม่พยาบาทปองร้ายเขา 1 เห็นชอบตามคลองธรรม 1

สุจริต 3 อย่างนี้ เป็นกิจควรทำ ควรประพฤติ

4.3 ปาฏิหาริย์

ปาฏิหาริย์ หมายถึง การกระทำที่เกินวิสัยมนุษย์ธรรมดาจะกระทำได้ เพราะปาฏิหาริย์เป็นผลอันเกิดจากจิตที่ได้รับการพัฒนาจนถึงจุดที่เป็นอภิญญาวิชชาญาณ เป็นต้น ดังนั้นหากผู้ใดสามารถปฏิบัติได้จนถึงจุดนั้น ปาฏิหาริย์ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นได้ ปาฏิหาริย์แบ่งออกได้เป็น 3 อย่าง คือ

1. อิทธิปาฏิหาริย์ ทรงแสดงฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ คือ แสดงฤทธิ์อันเกินวิสัยสามัญชน เช่น เหาะไปในอากาศ ดำลงไปใต้น้ำ หรือเดินบนผิวน้ำ

2. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ทรงดักใจหรือทลายใจคนได้เป็นอัศจรรย์ คือ ทราบความนึกคิดของคนอื่น รวมถึงอุปนิสัยและบารมีธรรม เป็นต้น

3. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คำสอนเป็นอัศจรรย์ คือ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความอัศจรรย์ในตัวคำสอน ผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัตินั้นเป็นอัศจรรย์

ปาฏิหาริย์ทั้ง 3 พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าเป็นยอด เพราะ

สามารถช่วยให้บุคคลได้รับประโยชน์จากพระศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งพระบรมศาสดาตรัสไว้ใน เกวัฏฏสูตร¹ ว่า

“ดูก่อนเกวัฏฏะ ปาฏิหาริย์ 3 อย่างนี้ เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองแล้ว จึงได้ประกาศให้รู้ ปาฏิหาริย์ 3 อย่างนี้เป็นไฉน คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และ อนุสาสนีปาฏิหาริย์”

คราวหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของปาวาริกเศรษฐี เมือง นาลันทา บุตรของคหบดีคนหนึ่งชื่อเกวัฏฏะ มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี จึงปรารถนาอยากให้ชาวเมืองนาลันทา ได้พร้อมใจกันมานับถือพระพุทธศาสนาเหมือนกับตน จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมืองนาลันทานี้ เป็นเมืองที่มั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีผู้คนมากมายแล้วแต่เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเป็นอย่างยิ่ง ขอประทาน โอกาสพระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคทรงชี้ภิกษุสักรูปหนึ่ง ที่จักกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ชาวเมืองนาลันทาจักเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคมากยิ่งขึ้น พระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์ตรัสว่า “ตถาคตมิได้เคยแสดงธรรมเป็นทำนองชักชวนภิกษุทั้งหลายให้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์แก่คฤหัสถ์” แต่เกวัฏฏะอาศัยความคุ่นเคืองกับพระพุทธองค์ จึงยังคง กราบทูลเช่นนั้นอีก 2 ครั้ง โดยอ้างว่าเพื่อประชาชนชาวเมืองนาลันทา ซึ่งเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่แล้ว จะได้เลื่อมใสมากยิ่งขึ้น มิได้จำกัดว่าพระพุทธองค์จะต้องทรงแสดงเอง เพียงแต่ขอให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแสดงก็ได้

พระบรมศาสดาตรัสบอกว่าปาฏิหาริย์ที่กล่าวถึงนั้น ไม่ใช่มีเพียงอิทธิปาฏิหาริย์อย่างเดียว แต่มีอยู่ด้วยกัน 3 อย่าง ซึ่งพระองค์ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยพระองค์เองแล้ว จึงได้ประกาศให้รู้ปาฏิหาริย์ 3 อย่าง คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์

ปาฏิหาริย์ประการที่ 1 อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นอุตตริมนุสสธรรม คือ ธรรมอันยิ่งยวดของมนุษย์ คือมนุษย์ทั่วไปทำไม่ได้ เพราะเกิดจากอำนาจของใจที่หยุดนิ่งได้อย่างสมบูรณ์แล้ว เป็นใจที่นุ่มนวลควรแก่การงาน คือจะโน้มใจไปทางไหนก็ได้ เช่น แสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือคนเดียวทำให้เป็นหลายคนก็ได้ หลายคนทำให้เป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หาย

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “เกวัฏฏสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ทีมนิกาย สิลขันธวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2541), เล่ม 12 หน้า 228.

ไปก็ได้ ทะลุฟากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดั่งลงแม่น้ำแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำเหมือนเดินไปบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบลำพระจันทร์พระอาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจด้วยกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

คนไหนที่ได้เห็นหรือได้ยินได้ฟังแล้ว เขาก็จะเล่าต่อ ๆ กันไป หากเกิดความเลื่อมใส ก็ถือว่าเป็นผู้มีโชคดี จะได้เกิดแรงบันดาลใจในการฝึกสมาธิให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะได้เห็นอิทธิปาฏิหาริย์จากผู้มีอานุภาพด้วยตาเนื้อของตนเอง ส่วนคนที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใส ก็จะแย้งว่า มีวิชาอยู่อย่างหนึ่งชื่อว่า คันธาริ ภิกษุรูปนั้นแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่างเพราะอาศัยวิชา คันธารินั้นต่างหาก ด้วยทรงเล็งเห็นโทษในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้ พระพุทธองค์จึงไม่ทรงยินดีในการให้ภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

ปาฏิหาริย์ประการที่ 2 อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือ การดักใจหรือรอบรู้ความคิดความอ่านของคนอื่นได้ คนไหนมีศรัทธา เมื่อได้ฟังถ้อยคำของผู้ที่รู้ใจตัวเองแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใสว่า สมณะในพุทธศาสนา มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ก็เกิดกำลังใจที่จะทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ส่วนผู้ที่ไม่มีศรัทธา เมื่อได้ยินได้ฟังแล้ว ก็จะแย้งว่า ภิกษุรูปนี้ทนายใจคนได้ ก็คงจะไปเรียนวิชาเชื่อมณิกามาซึ่งเป็นของพวกฤาษีชีไพรหรือนักบวชนอกศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ พระพุทธองค์จึงไม่ทรงยินดีในการให้แสดงอาเทศนาปาฏิหาริย์

ปาฏิหาริย์ประการที่ 3 อนุสาสนีปาฏิหาริย์ เป็นการพรัสอนให้ผู้ฟังตรึกตรองด้วยโยนิโสมนสิการ แนะนำให้ละอกุศลและเจริญกุศลธรรม อบรมพรัสอนโดยใช้ปัญญา ให้ผู้ฟังพิจารณาเห็นไปตามความเป็นจริงด้วยตนเอง ไม่ใช่เกิดจากการใช้ฤทธิ์หรือการดักใจ แต่เกิดจากความซาบซึ้งในธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติและนำมาพรัสอนผู้อื่น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภถึงพระองค์เองว่า ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในเบื้องปลาย ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง เมื่อมีผู้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็เกิดศรัทธาในพระตถาคต ได้ออกบวชตาม ทรงสอนให้ภิกษุปฏิบัติตนเคร่งครัดในศีล บำเพ็ญสมาธิ เป็นผู้สันโดษ ยินดีในที่อันสงัดวิเวก มีสติสัมปชัญญะ ประกอบความเพียรอย่างไม่ลดละ จนได้บรรลุฌานสมาบัติและอภิญญา

เมื่อภิกษุมีจิตหนุ่มนวลควรแก่การงาน จิตสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสดีแล้ว ก็ย่อมโน้มไปเพื่อญาณทัสสนะ จนได้วิปัสสนาญาณ ได้วิชชา เป็นผู้หลุดพ้นจากอาสวกิเลส ไม่มีกิจที่จะต้องทำอีกต่อไป เพราะในทางพุทธศาสนาถือว่าการทำพระนิพพานให้แจ้ง หรือการได้หลุดพ้นจากอาสวกิเลสจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์นั้น ได้ชื่อว่าหมดกิจที่ควรทำแล้ว นี่คือนุสาสนีปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธร่องค์ทรงสรรเสริญ

ทั้งหมดนี้ก็คือปาฏิหาริย์ที่ควรแก่การศึกษาไว้ คนส่วนมากชอบฤทธิ์เดช ปาฏิหาริย์ อยากให้พระแสดงฤทธิ์ เพราะเห็นเป็นของแปลกอัศจรรย์และนิยมนับถือพระเช่นนั้นว่าเก่งกล้าสามารถ แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ เพราะไม่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ แต่ทรงนิยมและสรรเสริญอนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ คำสั่งสอน ชี้บาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ว่า ดีกว่า ประเสริฐกว่า บุคคลนำไปปฏิบัติแล้วได้ประโยชน์จริง ทำให้ชีวิตราบรื่นสงบสุขได้จริง พระพุทธศาสนาที่ยั่งยืนมาได้จนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะความอัศจรรย์แห่งคำสั่งสอนนี่เอง

ดังนั้น นักศึกษาต้องตระหนักให้ดีกว่า ที่นักศึกษาชาวดัตช์หรือไปหาพระสงฆ์นั้น ก็เพื่อจะไปแสวงหาความจริงของชีวิต ไปรับฟังคำสั่งสอนของพระ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน จะได้มีที่พึ่งที่ระลึกที่แท้จริง เพื่อชีวิตการสร้างบารมีในสังสารวัฏจะได้ปลอดภัยและมีชัยชนะไปตลอด

นอกจากเรื่องปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในพระสูตรข้างต้นแล้ว ก็ยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ในครั้งสมัยพุทธกาลขณะพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่อีกหลายเหตุการณ์ด้วยกัน ดังเช่นเหตุการณ์ที่พระพุทธร่องค์ทรงปรารภถึงคำถามของพระภิกษุผู้มีฤทธิ์รูปหนึ่งดังนี้

“ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน อุปาทานรูปที่ยาวและสั้น ละเอียดและหยาบ งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน นามและรูปย่อมดับสนิทในที่ไหน”

พุทธปัญหานี้ ปรารภเหตุจากการที่มีภิกษุรูปหนึ่ง อยากทราบว่า มหาภูตรูป 4 ดับ ไม่มีเหลือในที่ไหน ท่านได้พยายามเสาะแสวงหาคำตอบ จากเหล่าเทวดาทุกชั้นฟ้า จนกระทั่งถึงพรหมโลก แต่ก็ไม่มีใครที่สามารถให้คำตอบกับท่านได้ ในที่สุดก็ต้องกลับมาหาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหานี้กับพระพุทธร่องค์

มีภิกษุผู้มีฤทธิ์รูปหนึ่ง เกิดความคิดว่า มหาภูตรูปทั้ง 4 คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เหล่านี้ จะดับไม่มีเหลือ ในที่ไหนหนอ เมื่อคิดแล้ว ท่านก็เข้าสมาธิ ชนิดที่เมื่อจิตตั้งมั่นแล้ว สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ท่านได้เหาะไปสู่เทวโลก เข้าไปถามเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาว่า “ท่านทั้งหลาย มหาภูตรูปทั้ง 4 คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เหล่านี้ย่อมดับไม่มีเหลือในที่ไหน”

พวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาฟังแล้ว ก็ตอบว่า “พวกข้าพเจ้าไม่รู้ แต่ท้าวมหาราชทั้ง 4 รู้ดีกว่าพวกข้าพเจ้า ขอท่านจงไปถามท้าวมหาราชทั้ง 4เถิด” เมื่อได้รับคำตอบเช่นนั้น ท่านก็เหาะไปหาท้าวมหาราชทั้ง 4 ท้าวมหาราชทั้งสี่ก็ตอบไม่ได้ ได้แต่แนะนำให้ไปถามพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ครั้นท่านเหาะเข้าไปถามเทพชั้นดาวดึงส์ ทวยเทพชั้นดาวดึงส์ก็ตอบไม่ได้อีก ได้แต่ส่งต่อไปถึงท้าวสักกะจอมเทพ ผู้สามารถขบคิดปัญหาข้อเดียวได้เป็นพัน ๆ นัย

เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ก็ได้แต่เหาะเข้าไปถามท้าวสักกะเทวราช แต่ท้าวสักกะก็ตอบไม่ได้อีก แต่ก็ได้รับคำแนะนำให้ไปถามเทวดาชั้นยามา ท้าวสุยามา ไส้ขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงเทวดาชั้นดุสิต ท้าวสันตดุสิต เลยไปถึงเทวดาชั้นนิมมานรดี ท้าวสุนิมมิตเทวราช และเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ท้าวปรนิมมิตวสวัตติ สรุปลงแล้วทวยเทพทั้งหมดก็ไม่รู้คำตอบ แต่ก็ได้รับคำแนะนำว่า “มีพรหมผู้มีอำนาจมากในพรหมโลก ขอให้ท่านลองไปถามพรหมผู้มีอำนาจมากเหล่านั้นดูเถิด”

ท่านก็ไม่ละความพยายาม เข้าสมาธิเพียงชั่วระยะเวลาเหยียดแขนคู่แขน ก็ไปปรากฏในพรหมโลก ท่านเข้าไปหาหมู่รูปพรหมในพรหมโลก แล้วถามปัญหาเดิมนั้นอีก แต่พรหมก็ตอบว่า “พวกข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่ยังมีพรหมผู้เป็นมหาพรหมที่เป็นใหญ่ ไม่มีใครยิ่งกว่า รู้เห็นเหตุการณ์ทุกอย่าง ท้าวมหาพรหมองค์นั้นคงจะทราบ”

ภิกษุรูปนั้นก็ถามว่า “แล้วท้าวมหาพรหมนั้นอยู่ที่ไหนล่ะ” พวกพรหมก็ตอบว่า “แม้พวกเราไม่รู้ที่อยู่ของท้าวมหาพรหมท่านนั้นเลย แต่ก็พอจะสังเกตได้ว่า หากมีแสงสว่างปรากฏเกิดขึ้นเมื่อใดท้าวมหาพรหมนั้นจักปรากฏองค์ขึ้นเมื่อนั้น” ด้วยอำนาจของภิกษุผู้มีฤทธิ์ ที่ได้เข้าสมาธิกำหนดจิตเพื่อต้องการพบท้าวมหาพรหม แสงสว่างที่สว่างไสวเจิดจ้ากว่าปกติ ก็ปรากฏเกิดขึ้นในท่ามกลางแสงสว่างนั้น ท้าวมหาพรหมผู้มีรัศมีสว่างกว่าพรหมองค์อื่น ๆ ก็ได้ปรากฏกายให้เห็น ซึ่งท่านมีรัศมีสว่างกว่าพรหมองค์อื่น ๆ มาก เมื่อภิกษุผู้มีอำนาจเห็นท้าวมหาพรหมแล้ว ก็เข้าไปถามปัญหาเดิมนั้นอีก

ท้าวมหาพรหมแทนที่จะตอบคำถาม กลับพูดถึงความยิ่งใหญ่ของตนเองว่า “ข้าพเจ้าเป็นมหาพรหม ไม่มีใครยิ่งกว่า รู้เห็นเหตุการณ์โดยอ่องแท้ เป็นผู้สร้าง เป็นผู้เนรมิต เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของหมู่สัตว์ผู้เกิดแล้ว และที่จะเกิดต่อไปอีก” ขณะที่ท้าวมหาพรหมกำลังสรรเสริญตัวเองด้วยความภูมิใจนั้น ภิกษุผู้ต้องการจะรู้ถึงคำถามที่ตัวเองต้องการจะรู้ ก็กล่าวแย้งขึ้นว่า “ข้าพเจ้าไม่ต้องการรู้เรื่องนี้ แต่อยากรู้ว่า มหาภูตรูปทั้ง 4 จะดับไม่มีเหลือในที่ไหนเท่านั้น”

ทันทีที่ภิกษุผู้มีฤทธิ์กล่าวจบ ท้าวมหาพรหมก็จับแขนท่าน แล้วพาหายวับไปนั่งในสถานที่ลับสองต่อสอง แล้วกล่าวว่า “พระคุณเจ้า พวกพรหมทั้งหลายเข้าใจข้าพเจ้าว่า อะไร ๆ ที่มหาพรหมไม่รู้ไม่เห็น ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ประจักษ์ ไม่มี เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงตอบท่านต่อหน้าทวยเทพเหล่านั้นไม่ได้ เพราะแม้ตัวข้าพเจ้าเองก็ไม่ทราบถึงคำตอบปัญหาเหล่านี้เหมือนกัน แต่การที่ท่านละพระผู้มีพระภาคเสีย แล้วมาเสาะหาคำตอบจากผู้ไม่รู้แจ้งเห็นแจ้งในสรพระธรรมนั้น นับว่าท่านได้กระทำความผิดมหันต์ ขอท่านจงกลับไปเถิด จงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูลถามปัญหานี้กับพระองค์เถิด”

เมื่อได้รับคำแนะนำจากมหาพรหมแล้ว อีกทั้งมองไปทั่วภพสาม ก็ไม่เห็นว่าจะมีใครสามารถตอบปัญหานี้ได้ จึงหายจากพรหมโลกมาปรากฏอยู่เฉพาะเบื้องพระพักตร์พระบรมศาสดา ได้ก้มลงกราบอย่างนอบน้อม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง จากนั้นก็ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาภูตรูปทั้ง 4 คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เหล่านี้ย่อมดับไม่มีเหลือในที่ไหน ข้าพระองค์เที่ยวหาคำตอบทั่วภพสามแล้ว ก็ยังไม่ได้รับคำตอบเลยพระเจ้าข้า”

ก่อนที่พระบรมศาสดาจะตรัสตอบปัญหานี้ ทรงกล่าวเป็นเชิงอุปมาว่า “ดูก่อนภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกพ่อค้าเดินสมุทร จับนกตีสหัสสีซึ่งเป็นนกดุฝ้ง ลงเรือไปด้วย เมื่อไม่เห็นฝ้งจึงปล่อยนกไป นกตีสหัสสีมันได้บินไปตามทิศต่าง ๆ ถ้าแลเห็นฝ้งก็จะไม่หวนกลับมา แต่ถ้าไม่เห็นฝ้ง ก็จะบินกลับมายังเรืออีก ดูก่อนภิกษุ เธอก็ฉันทันนี้ เที่ยวแสวงหาคำตอบจนถึงพรหมโลก ก็ไม่ได้รับคำตอบ ในที่สุดก็ต้องมาหาเรา ปัญหานี้เธอไม่ควรถามอย่างนั้น แต่ควรถามว่า ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน อุปาทายรูปที่ยาวและสั้น ละเอียดและหยาบ ที่งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน นามและรูปย่อมดับไม่มีเหลือในที่ไหน”

ในปัญหานี้ มีพุทธพยานว่า “ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในวิญญาน ซึ่งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นไม่มีที่สิ้นสุดแต่มีท่าข้ามโดยรอบด้านอุปาทายรูปที่ยาวและสั้นละเอียดและหยาบ ที่งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในวิญญานนี้ นามและรูปย่อมดับไม่มีเหลือในวิญญานนี้ เพราะวิญญานดับ นามและรูปนั้นย่อมดับไม่มีเหลือในธรรมชาตินี้”

ใจความสำคัญของเรื่องนี้ อยู่ที่ว่า ธรรมชาติที่รู้แจ้ง หรือวิญญานที่กล่าวถึงในพุทธพยานนั้น ก็คือพระนิพพานนั่นเอง เพราะนิพพานเป็นอายตนะ ซึ่งดิน น้ำ ไฟ ลม ตั้งอยู่ไม่ได้ เป็นที่ดับไม่เหลือของนามรูป เป็นจุดสิ้นสุดแห่งการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลายในสังสารวัฏ

สำหรับเรื่องของความจริงนั้น บางคนเที่ยวแสวงหาคำตอบในข้อที่ตนสงสัยไปตามสำนักต่าง ๆ แต่ก็ไม่ได้รับคำตอบที่ถูกต้องและถูกใจ อีกทั้งจับหลักอะไรก็ไม่ได้ แต่ความรู้แจ้งที่เกิดจากการเห็นแจ้งมีในพระพุทธศาสนาเท่านั้น โดยเฉพาะความรู้เรื่องปรโลก นิพพาน ภพสาม โลกัณฑ์ รวมไปถึงหมวดธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งทั้งหลาย เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนเอาไว้หมดแล้ว รอคอยแต่ให้เราได้ไปศึกษาเรียนรู้กัน และลงมือปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ได้ตามนั้น

4.3.1 ¹ใจหยุดสุดยอดปาฏิหาริย์

ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ มีสิ่งที่จะต้องศึกษาควบคู่กันไปอยู่ 2 ประการ คือ การศึกษาวิชาความรู้ทางโลก และศึกษาวิชาในทางธรรม การศึกษาวิชาทางโลก มีเป้าหมายให้เรารู้วิธีแสวงหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนได้อย่างถูกต้อง อันจะทำให้เราได้รับความสุข และความสำเร็จในชีวิต ส่วนการศึกษาความรู้ทางธรรม มีเป้าหมายเพื่อฝึกฝนอบรมจิตใจของเราให้สะอาดบริสุทธิ์ เพื่อจะได้เข้าถึงแหล่งแห่งสติ แหล่งแห่งปัญญาได้อย่างสมบูรณ์ อันจะส่งผลให้ชีวิตจิตใจของเราสูงส่งยิ่งขึ้น จนกระทั่งหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานในโลกนี้ เข้าถึงความสุขอันแท้จริงที่มีอยู่ภายในตน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุติยโมรนิวาปสูตร ว่า

“ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ภิกษุนั้นแล เป็นผู้สำเร็จถึงที่สุด เป็นผู้ประเสริฐกว่าเทวดา และมนุษย์ทั้งปวง”

¹มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, “เรื่องยมกปาฏิหาริย์” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 42 หน้า 291.

เรื่องปาฏิหาริย์เป็นเรื่องปกติธรรมดาในพระพุทธศาสนา การทำปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ ผู้ทำจะต้องมีความบริสุทธิ์ มีอำนาจ มีใจหยุดนิ่ง **จนถึงจุดที่จะนึกคิดสิ่งใด ก็สำเร็จได้เป็นอัศจรรย์** เป็นสิ่งที่ปุถุชนคนธรรมดาทำกันไม่ได้ เป็นสิ่งที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จึงเรียกว่าปาฏิหาริย์ เพราะเป็นเรื่องเหลือวิสัยของผู้ที่ใจไม่หยุด แต่สำหรับผู้ที่มีใจหยุดนิ่งอย่างสมบูรณ์แล้ว ท่านถือว่าเรื่องปาฏิหาริย์ เป็นเรื่องปกติธรรมดา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำสิ่งเหล่านั้นได้ทั้งหมด เพราะพุทธานุภาพเป็นอำนาจที่ไม่มีประมาณ อยู่เหนือจินตนาการของมนุษย์ แต่ก็ไม่ใช่ว่าพระพุทธองค์จะทรงแสดงปาฏิหาริย์พร่ำเพรื่อ ที่ทรงแสดงปาฏิหาริย์นั้น มีวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อให้เหล่าเวไนยสัตว์ได้เห็นแจ้งความจริงของชีวิต จะได้หลุดพ้นจากทุกข์อย่างเด็ดขาดนั้น ไม่ใช่ขอวิเศษเพราะอยากเด่นอยากดัง อยากให้คนมานับถือ เพราะพระองค์ทรงหมดกิเลสแล้ว จึงหวังอยากจะให้สรรพสัตว์หลุดพ้นจากทุกข์ ไปสู่บรมสุขเหมือนกับพระองค์บ้าง

ในสมัยพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรารภว่า จะแสดงยมกปาฏิหาริย์เพื่อทำลายความเห็นผิดของเจ้าลัทธิต่าง ๆ ซึ่งพระสาวกผู้มีฤทธิ์มีเดช ต่างมาขออาสาแสดงฤทธิ์แทนพระองค์ เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ว่า ลำพังพระสาวกยังมีอำนาจถึงเพียงนี้ แล้วพระศาสดาจะทรงมีอำนาจถึงเพียงไหน

แม้จะมีพระสาวกขออาสา แต่พระบรมศาสดาก็ทรงห้าม ทำให้พวกเดียรฉัตรยั้งได้ใจ หวังจะข่มพระพุทธองค์ เพราะคิดว่าพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว แม้จะมีพุทธานุภาพมากมาย ก็คงจะไม่แสดงฤทธิ์อย่างแน่นอน เพราะจะเป็นการละเมิดสิกขาบทที่บัญญัติไว้ แต่พระบรมศาสดากลับรับคำท้าทายนั้น โดยให้เหตุผลว่า พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ เพื่อพระสาวกมิใช่เพื่อพระองค์เอง เหมือนพระราชามีคนเก็บมะม่วงในพระราชอุทยาน แต่พระราชาก็ยังคงเก็บมะม่วงมาเสวยได้

เมื่อพระบรมศาสดาได้ประกาศว่า จะแสดงยมกปาฏิหาริย์ที่เมืองสาวัตถี พวกเดียรฉัตรเกิดความความหวาดหวั่นกันมาก เพราะรู้ว่าพระพุทธองค์ทรงทำปาฏิหาริย์ได้จริง แต่ก็ไม่ละความพยายามจึงชักชวนอุปัฏฐากให้ช่วยกันสร้างมณฑปเสาไม้ตะเคียนและมุงด้วยดอกอุบลสีขาว พร้อมทั้งประกาศว่า พวกตนจะทำปาฏิหาริย์ใหญ่ในที่ตรงนี้

พระบรมศาสดาทรงประกาศว่า จะแสดงปาฏิหาริย์ที่ได้ต้นมะม่วง พวกเดียรฉัตรจึงสั่งให้อุปัฏฐากของตนไปโค่นต้นมะม่วงทิ้งให้หมด ทั้งต้นเล็กต้นใหญ่ในอาณาบริเวณ 1 โยชน์ ครั้น

ครบกำหนดนัดหมาย มีคนเฝ้าสวนของพระราชินี ชื่อคณเฑาะ ได้นำมะม่วงสุกมาถวาย พระบรม-ศาสดา หลังจากพระองค์เสวยและวางเมล็ดมะม่วงนั้นไว้บนพื้นดิน พลังชำระ พระหัตถ์ลงบนเมล็ดมะม่วง ทันใดนั้นเอง สิ่งมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น ต้นมะม่วงได้งอกขึ้นมา และ เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เพียงชั่วพริบตาที่สูงถึง 50 ศอก แผ่กิ่งก้านสาขาปกคลุมไปทั่วบริเวณ

ท้าวสักกะเห็นการกระทำที่ชั่วร้ายของพวกเดียรฉัตรโดยตลอด จึงมีเทวบัญชาสั่งให้ วาตวลาหกเทพบุตร บันดาลให้มีลมพายุพัดถอนมณฑปของพวกเดียรฉัตรให้พังพินาศ ส่วน สุริยเทพบุตรก็ให้แผ่รัศมีมณฑลของพระอาทิตย์ ทำให้พวกเดียรฉัตรถูกความร้อนแผดเผา จนไม่ อาจทนอยู่ได้ ต่างพากันหลบหนีกันไปคนละทิศละทาง

เมื่อพระบรมศาสดาจะเริ่มแสดงปาฏิหาริย์ ได้มีมหาอุบาสิกาคนหนึ่งชื่อ ชรณี ไปเข้า เฝ้าพระพุทธองค์พลางกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อธิดาเช่นหม่อมฉันมีอยู่ หม่อมฉันจะขออาสาทำปาฏิหาริย์แทน พระเจ้าข้า” พระบรมศาสดาตรัสถามว่า “ชรณี เธอจะ ทำอย่างไร” นางกราบทูลว่า “หม่อมฉันจะทำแผ่นดินนี้ ให้เป็นเหมือนผืนน้ำ แล้วดำดิ่งลงไป แสดงตนที่ขอบปากจักรวาลด้านทิศตะวันตก ดำลงจากทิศตะวันตก ไปโผล่ที่ขอบจักรวาลด้าน ทิศตะวันออก และจากทิศเหนือไปทิศใต้ พระเจ้าข้า”

พระบรมศาสดาได้ตรัสห้ามไว้ แต่ก็มีสาวกอีกมากมายมาขออาสาแสดงปาฏิหาริย์ พระองค์มีพระประสงค์จะให้มหาชนรู้ถึงอำนาจของพระสาวก จึงตรัสถามว่า “ผู้ใดมีความ ประสงค์ที่จะแสดงปาฏิหาริย์อีก” ท่านจุลลนาถบิณฑิกะกราบทูลว่า “ข้าพระองค์จะเนรมิต อัฐภาพให้เป็นเหมือนพรหม สูง 12 โยชน์ ประบมือให้ดังกึกก้องกัมปนาท เหมือนมหาเมฆ กระหึ่มในท่ามกลางบริษัทนี้ พระเจ้าข้า”

ต่อมา สามเณรชื่อ วีรา ซึ่งมีอายุเพียง 7 ขวบ กราบทูลว่า “หม่อมฉันจะนำภูเขาสีเนรุ ภูเขจักรวาล และภูเขหิมพานต์มาตั้งเรียงกันไว้ แล้วย่างก้าวจากยอดเขาแต่ละลูกไปมา พระเจ้าข้า” จากนั้นสามเณรจุนทะได้กราบทูลว่า “ข้าพระองค์จะเขย่าต้นหว้าใหญ่ ที่เป็นธง ของชมพูทวีป แล้วนำผลหว้าใหญ่มาถวายพระพุทธองค์ พระเจ้าข้า”

ต่อจากนั้น พระอุบลวรรณาเถรีได้กราบทูลว่า “หม่อมฉันจะบันดาลให้ตนเองเป็น พระเจ้าจักรพรรดิ ผู้พร้อมไปด้วยรัตนะ 7 มีบริวาร 36 โยชน์แวดล้อม แล้วพามากราบ ถวายบังคมพระพุทธองค์” ส่วนพระมหาโมคคัลลานะอัครสาวกเบื้องซ้าย กราบทูลว่า “ข้าพระองค์จะวางภูเขาสีเนรุไว้ในระหว่างพื้น แล้วเคี้ยวกินภูเขานั้น ประดุจเคี้ยวกินเมล็ดพันธุ์

ผักกาด จะวางแผ่นดินไว้ในมือข้างซ้าย แล้วเอาสรพัสต์วไปไว้ในทวีปอื่นด้วยมือข้างขวา จะทำ
เขาสีเนอร์ให้เป็นด้ามร่ม ยกผืนแผ่นดินใหญ่ขึ้นวางไว้เบื้องบนเอามือข้างหนึ่งถือไว้คล้ายการถือร่ม
แล้วเดินจงกรมไปในอากาศ พระเจ้าข้า”

แม้กระนั้น พระบรมศาสดาก็ยังคงตรัสปฏิเสธพระสาวกว่า “เรารู้อำนาจของพวกเธอดี
แต่พวกดอกไม้นี้เขามิได้ผูกไว้เพื่อประโยชน์แก่พวกเธอ เพราะตถาคตเป็นผู้มีฤทธิ์ที่หาผู้เสมอมิได้
ผู้อื่นที่ชื่อว่าสามารถนำฤทธิ์ของเราไปได้นั้น ไม่มี ตถาคตเท่านั้นที่จะแสดงยมกปาฏิหาริย์ อัน
เป็นพุทธประเพณี ให้เป็นที่ประจักษ์แก่เหล่าพุทธบริษัท”

จากนั้นพระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทั้งมหัศจรรย์และเหลือเชื่อ แต่
ก็เป็นความจริง เรื่องปาฏิหาริย์นั้น เป็นสิ่งที่มีคู่มากับพระพุทธศาสนา และมีบันทึกอยู่ในพระ
ไตรปิฎก ตั้งแต่เล่มแรกจนถึงเล่มสุดท้ายทีเดียว เรื่องปาฏิหาริย์นั้นเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับผู้
ที่มีใจหยุดดีแล้ว และวิชาในพระพุทธศาสนาก็สอนให้เราทำในสิ่งเหล่านี้ได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็น
วิชา 3 วิชา 8 อภิญญา 6 ก็มีเรื่องราวของปาฏิหาริย์โดยตลอด เป็นเรื่องถูกปกติ ไม่ใช่เรื่อง
ผิดปกติอะไร เป็นสิ่งที่ยังความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การลงมือ
ปฏิบัติธรรมให้รู้แจ้งหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์สิ่งนี้เป็นสุดยอดปาฏิหาริย์ในทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้นใจหยุดจึงเป็นสุดยอดของปาฏิหาริย์เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนสามารถทำกันได้ศึกษา
เรียนรู้กันได้ เป็นวิชาที่เป็นของกลางของโลก ไม่ว่าชาติไหนภาษาใดก็เรียนรู้กันได้ ถ้าทำใจ
ให้หยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นใจหยุดเป็นสิ่งที่สำคัญ ที่จะทำให้เราเป็นผู้มีอำนาจ มีความบริสุทธิ์
เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังแห่งความดี มีกำลังใจไม่สิ้นสุด ผู้รู้จึงกล่าวว่า “อยากได้กำลังกายต้อง
เคลื่อนไหว แต่อยากได้พลังใจต้องทำใจหยุดนิ่ง” ใจที่หยุดนิ่งจึงมีพลัง จะนึกคิดสิ่งใดก็สำเร็จ
สมปรารถนา ดังนั้นนักศึกษาจึงควรหมั่นฝึกใจให้หยุดนิ่งทุก ๆ วัน

4.3.2 'ยมกปาฏิหาริย์

มีธรรมภาษิตใน นานาติตถียสูตร ว่า

“ภูเขาวิบูละ เขากล่าวกันว่าเป็นภูเขาสูงเยี่ยงมกว่าภูเขที่ตั้งอยู่ใน

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “เรื่องยมกปาฏิหาริย์” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย สคาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอน
ที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 42 หน้า 287.

พระนครราชคฤห์ เสด็จบรรพต เป็นเลิศกว่าภูเขาในป่าหิมพานต์ ดวงอาทิตย์เป็นเลิศกว่าสิ่งใด ๆ ในนภากาศ มหาสมุทรเป็นเลิศกว่าห้วงมหานที ดวงจันทร์เป็นเลิศกว่า หมู่ดาวทั้งปวง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเลิศกว่าสรรพสัตว์ในโลก และเทวโลก”

พระบรมโพธิสัตว์แต่ละพระองค์ กว่าจะได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ท่านต้องสร้างบารมีชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพันทีเดียว สละได้ทุกอย่างแม้กระทั่งชีวิต เพื่อให้ได้มาซึ่ง สัพพัญญุตญาณอันประเสริฐ คือ ญาณหยั่งรู้ในสรรพศาสตร์ที่เป็นเหตุให้รู้แจ้งโลกทั้งปวง การสร้างบารมีของท่านถึงกับมีอุปมาไว้ว่า ในเส้นทางการสร้างบารมี แม้จะมีถ่านเพลิงร้อนระอุ ตลอดเส้นทางมาขวางกั้น หรือจะมีทะเลเพลิงลูกโพล่งโชติช่วงจ่มมองไม่เห็นฝั่ง แต่หากรู้ว่า จุดหมายปลายทางข้างหน้า คือ ฝั่งแห่งพระนิพพานอันเป็นบรมสุข ท่านก็จะอดทนฝ่าฟันข้ามไป เพื่อแลกกับการได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะยอมสละทุกอย่าง เพื่อพระสัทธรรมอันประเสริฐ

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว จึงเป็นเอกอัครบุรุษในโลก ที่ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า หรือจะมาเทียบเท่าได้ พระองค์เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงสมบูรณ์พร้อมทั้ง พระบริสุทธิคุณ พระปัญญาธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ทั้งทศพลญาณ เวสาร์ชชญาณ วิชา 3 วิชา 8 อภิญญา 6 ปฏิสัมภิทาญาณ 4 จรณะ 15 คุณวิเศษทุกอย่างนี้ ไม่มีใครจะมาเทียมพระองค์ได้

เพราะฉะนั้น เมื่อถึงคราวที่พระพุทธองค์ทรงปรารภว่าจะแสดงปาฏิหาริย์ เป็นการประกาศอานุภาพของพระรัตนตรัย และยกใจมหาชนผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา หรือที่เลื่อมใสแล้วให้เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไป บรรดาพระอริยสาวกผู้มีอานุภาพ ต่างมาขออาสาจะแสดงปาฏิหาริย์แทนพระองค์ เพราะแค่ลำพังพระสาวกทำปาฏิหาริย์ มหาชนก็บังเกิดความศรัทธาเลื่อมใสแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องให้พระพุทธองค์มาแสดงเอง แต่พระองค์ก็ไม่ทรงอนุญาต

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเริ่มแสดงปาฏิหาริย์ด้วยการเนรมิตรัตนจงกรมในอากาศ แล้วขึ้นไปปรากฏพระวรกายบนรัตนจงกรมนั้น ให้มหาชนได้เห็นกันหมด พระองค์ทรงอธิษฐานให้เกิดทอไฟพุ่งออกจากพระวรกายเบื้องบน ท่อธารน้ำไหลออกจากพระวรกายเบื้องล่าง และให้ทอไฟพุ่งออกจากเบื้องล่าง สายน้ำไหลออกจากเบื้องบนสลับกันไป มีความสวยงามมาก และเปล่งรัศมีสว่างไสวด้วยฉัพพรรณรังสี มีสีเขียว สีเหลือง สีแดง สีขาว สีหงสบาท (แดงปนเหลือง

หรือแดงเรือ) และประภัสสรเลื่อมพรายใสสว่างตลอดเวลา มหาชนแลดูแล้วต่างเอ็นตาเอ็นใจ มองดูไม่กะพริบตา กันเลยทีเดียว

จากนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเนรมิตพระธรรมกายขึ้นเป็นพุทธเนรมิต ถ้าพระพุทธรูปหนึ่ง พระองค์ก็ทรงประทับยืน ถ้าพระพุทธรูปหนึ่ง พระองค์ก็จะประทับนั่ง ถ้าพระพุทธรูปหนึ่งสำเร็จสี่หัลยาสน์ พระองค์ก็จะทรงจงกรม สลับกันไปมาอยู่อย่างนี้ ทรงเนรมิตกายเป็นพัน ๆ กายทีเดียว ดูเหมือนเป็นเรื่องเหลือเชื่อแต่ก็เป็นความจริง และมีปรากฏในพระไตรปิฎกด้วย

เมื่อพระองค์เข้าเตโชกลินสมบัติ ท่อไฟก็พุ่งออกจากพระวรกาย เมื่อเข้าอาโปกลินสมบัติ สายน้ำไหลออกมา แล้วท่อไฟกับสายน้ำก็ไหลออกมาพร้อม ๆ กัน พุ่งขึ้นไปถึงพรหมโลก และครอบคลุมไปถึงสุดขอบจักรวาล พระฉัพพรรณรังสีของพระบรมศาสดาก็แผ่ขยายจากจักรวาลหนึ่งไปสู่อีกจักรวาลหนึ่ง เป็นเหมือนทองคำที่ละลายสูกปลั่งโชติช่วง ซึ่งกำลังไหลออกจากแก้ว และแผ่ขยายไปจรดพรหมโลก แล้วสะท้อนกลับมาสุดขอบจักรวาล ทั้งท่อไฟ สายน้ำ และฉัพพรรณรังสี พวยพุ่งทับทวีเป็นชั้น ๆ สว่างไสวสวยงามอลังการ เป็นที่น่าอัศจรรย์มากทีเดียว

ที่มหัศจรรย์ยิ่งไปกว่านั้น คือ การแสดงปาฏิหาริย์ในครั้งนั้น ทำให้มหาชนมีใจหยุดนิ่งประสานกันเป็นดวงเดียว แม้จะมีคนนับล้านก็เหมือนเป็นหนึ่ง ใจทุกดวงดื่มด่ำในรสพระธรรม ดวงตาทุกคู่ต่างเห็นสิ่งที่ประเสริฐมิ่งมงคล เป็นทัศนทานุตตริยะ ส่วนดวงใจก็สว่างไสว ได้บรรลุธรรมากิสมัย เข้าถึงพระธรรมกายกันมากมาย เมื่อมหาชนทำสาธุการ เสียงก็ดังกึกก้องไปถึงพระนิพพาน

พระบรมศาสดาทรงตรวจดูวาระจิตของมหาชน ทรงรู้วาระจิตของทุกคนด้วยอาการถึง 16 อย่าง คือ รู้ว่าแต่ละคนคิดอะไรบ้าง ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รู้ว่าเขามีความปรารถนาอยากจะทำอะไร อยากจะเห็นอะไร พระองค์ก็ทรงให้สมความปรารถนาทุกอย่าง ใครเลื่อมใสในพระธรรมอย่างไร หรือในปาฏิหาริย์ชนิดไหน พระศาสดาก็ทรงแสดงธรรมนั้น ๆ และทำปาฏิหาริย์ให้เหมาะกับจริตอัธยาศัยของแต่ละบุคคล

ขณะที่พระพุทธรูปองค์ทำปาฏิหาริย์อยู่นั้นไม่ทรงเห็นผู้ที่จะสามารถถามปัญหาพระองค์ได้ จึงทรงเนรมิตพระพุทธรูปขึ้นเพื่อเป็นผู้ถาม และพระองค์ก็ทรงเฉลยปัญหาที่ถามนั้น ทรงผลัดกันถามผลัดกันตอบในเรื่องที่ละเอียดลึกซึ้ง นำมาซึ่งความรู้แจ้ง และความสุขใจอย่างไม่มีประมาณ มหาชนได้ยินได้ฟังเรื่องราวที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ได้ฟังสิ่งที่ประเสริฐนันทนุตตริยะ

คือ ฟังธรรมที่พระภิกษุผู้รู้ถามตอบกัน ต่างมีความรู้สึกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมให้ตนเองฟังผู้เดียวเท่านั้น แม้จะฟังอยู่ไกลถึงหมื่นโยชน์แสนโยชน์ ก็เหมือนกับพระองค์อยู่ต่อหน้าอย่างนั้น

การแสดงปาฏิหาริย์ครั้งนั้น พระองค์ทรงแสดงเป็นคู่ ๆ เช่น แสดงท่อนไฟและสายน้ำ แสดงปาฏิหาริย์ต่าง ๆ คู่กับพระพุทธรูปเนรมิต ถามตอบธรรมะกัน และที่พิเศษยิ่งไปกว่านั้นคือ นอกจากจะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์แล้วยังทรงแสดงธรรมควบคู่กันไปด้วย จึงเรียกว่า ยมกปาฏิหาริย์ คือ ปาฏิหาริย์ที่ทำเป็นคู่ ๆ ทำให้สรรพสัตว์ได้บรรลุธรรมกันมากมาย ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า ได้บรรลุธรรมกันถึง 20 โกฏิกันทีเดียว

เมื่อพระบรมศาสดากำลังทำปาฏิหาริย์อยู่นั้น ทรงดำริว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลาย เมื่อทำปาฏิหาริย์นี้แล้ว พระองค์เสด็จจำพรรษาในที่แห่งใด ทรงเห็นว่า พระองค์อยู่จำพรรษาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงแสดงอภิธรรมปิฎกโปรดพระพุทธรูปมารดา จากนั้น ทรงแสดงพุทธานุภาพ ด้วยการยกพระบาทเบื้องขวาเหยียบบนเหนือยอดภูเขายุคันธร ยกพระบาทเบื้องซ้ายเหยียบบนเหนือยอดภูเขาสินธุ เพียงย่างพระบาท 3 ก้าว ก็ไปได้ไกลถึง 6 ล้าน 8 แสนโยชน์ ทั้ง ๆ ที่การก้าวของพระองค์ก็เหมือนกับคนธรรมดาก้าว แต่ในเวลาที่พระองค์ทรงยกพระบาทขึ้น ยอดเขาก็จะโน้มมารองรับพระบาทไว้ เมื่อเหยียบแล้ว ภูเขาก็จะกลับมามาตั้งอยู่เช่นเดิม

นี่คือเรื่องราวมหัศจรรย์ที่เป็นอจินไตย เป็นพุทธานุภาพซึ่งพร้อมทั้งบุญฤทธิ์ และอิทธิฤทธิ์ ที่เกิดจากการสั่งสมบุญบารมีมายาวนานถึง 20 อสงไขยแสนมหากัป ท่านจึงมีอานุภาพไม่มีประมาณ ไม่มีสาวกอุปใดที่จะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เทียบเท่าพระองค์ได้ ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงต้องแสดงปาฏิหาริย์เอง ซึ่งก็เป็นที่น่าอัศจรรย์ใจจริง ๆ

จะเห็นได้ว่า ประวัติการสร้างบารมีของพระพุทธองค์นั้น พระองค์เป็นผู้ให้มาโดยตลอด สละได้แม้กระทั่งสิ่งอันเป็นที่รัก เพื่อสิ่งที่รักยิ่งกว่า คือ พระโพธิญาณ เมื่อตั้งความปรารถนาในสิ่งที่ดีที่หุ่่มสุดตัว พระองค์จึงเป็นผู้มีฤทธิ์ มีเดช มีอานุภาพมาก หากนักศึกษาปรารถนาจะพร้อมทั้งบุญฤทธิ์และอิทธิฤทธิ์เหมือนอย่างพระพุทธองค์ก็ให้ตั้งใจหุ่่มเทสร่างบารมีกันให้เต็มที่ โดยเฉพาะการทำสมาธิภาวนา ฝึกใจให้หยุดนิ่ง ให้มันทำทุก ๆ วัน วันละหลาย ๆ ครั้ง ทำให้สมาธิใสใจของเราจะมีพลัง ซึ่งอานุภาพที่เกิดจากใจหยุดนิ่ง เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ และน่าอัศจรรย์มาก เพราะฉะนั้นให้ขยันหยุดใจ ให้เข้าถึงพระธรรมกายให้ได้

4.3.3 ปาฏิหาริย์วันออกพรรษา

มีวาระพระบาลีในขุททกนิกาย อปาทาน ว่า

“เอว อจินฺตียา พุทฺธา พุทฺธธมฺมา อจินฺตียา
อจินฺตียะสุ ปสนฺนํ วิปาโก โทตฺยจินฺตียะ”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอจินไตย ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นอจินไตย วิบากของผู้เลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เป็นอจินไตย”

พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทรงสั่งสมบุญบารมีมานับภพนับชาติไม่ถ้วน อย่างน้อย 4 อสงไขยแสนมหากัป ทำให้เป็นผู้สมบูรณ์พร้อมในทุก ๆ ด้าน ไม่มีใครที่จะมาเทียบกับพระองค์ได้ ถึงคราวที่จะทรงแสดงปาฏิหาริย์ นอกจากปุณฺณคนธรรมาทั่วไปได้บังเกิดความศรัทธาเลื่อมใสอย่างเปี่ยมล้นแล้ว แม้พระอริยสาวกผู้ทรงอภิญญา เมื่อได้เห็นพุทธานุภาพ ทุกท่านต่างอัศจรรย์ใจในความเป็นอจินไตยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กระทั่งเหล่านักบวชนอกศาสนาหรือมหาชนที่ยังเป็นมิจฉาทิฎฐิพากันเลื่อมใสศรัทธา ถึงขนาดหันมานับถือพระพุทธศาสนา กันมากมายนับไม่ถ้วน

¹ในขณะที่พระบรมศาสดาทรงแสดงปาฏิหาริย์อยู่นั้น ทรงรำพึงว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต หลังจากที่ท่านแสดงปาฏิหาริย์แล้ว จะเสด็จไปจำพรรษา ณ สถานที่ใด ทรงรู้ว่า “ควรจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อแสดงอภิธรรมโปรดพุทธมารดา” พระองค์จึงยกพระบาทขวาขึ้นเหยียบยอดภูเขายุกันธร แล้วยกพระบาทซ้ายเหยียบยอดเขาพระสิเนรุ ก้าวย่างพระบาทขึ้นไปเช่นเดียวกับคนทั่วไป

ขณะที่พระองค์ทรงยกพระบาทขึ้นนั้น ภูเขาก็ก้มมารองรับพระบาททันที เมื่อทรงดำเนินผ่านไป ภูเขาก็กลับมาตั้งอยู่ที่เดิมเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น นี่ก็เป็นเรื่องอจินไตยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอินทร์ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธองค์เสด็จมา ก็ปีติโสมนัสที่พระบรมศาสดาจะทรงจำพรรษาในดาวดึงส์ ซึ่งนับเป็นบุญลาภอันประเสริฐของเหล่าทวยเทพยิ่งนัก ชาวสวรรค์ทั้งหมดจึงได้ถวายการต้อนรับด้วยความปลื้มปิติอย่างยิ่ง

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, “เรื่องขมกปาฏิหาริย์” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 42 หน้า 287.

พระบรมศาสดาเสด็จจำพรรษาบนบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ซึ่งยาวถึง 60 โยชน์ กว้าง 50 โยชน์ หนา 15 โยชน์ และประทับอยู่ใต้ต้นปาริฉัตร มีเหล่าทวยเทพจากสวรรค์ ทุกชั้นฟ้ามารวมประชุมกันเนืองแน่นเต็มไปหมด เพื่อที่จะรับฟังพระธรรม เทวดาที่มีรัศมี สว่างไสวมากมีบุญบารมีมากจะนั่งอยู่ด้านหน้า ที่มีรัศมีน้อยก็นั่งลดหลั่นไปตามลำดับ แต่รัศมี ของเหล่าเทวดา ไม่อาจที่จะเทียบกับฉัพพรรณรังสีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เลย

มหาชนรู้ว่าพระบรมศาสดาเสด็จจำพรรษาในเทวโลก และจะเสด็จกลับในวัน มหาปาวณา ทุกคนจึงเฝ้ารอคอยการเสด็จกลับมาของพระพุทธองค์อยู่บริเวณนั้น ซึ่งเป็นเรื่อง ที่น่าอัศจรรย์อย่างมาก เพราะสถานที่แห่งนั้น แม้จะเป็นที่โล่ง ๆ ว้าง ๆ ไม่มีเครื่องมุง บังกันแดดกันฝน แต่กลับมีบรรยากาศที่เย็นสบายเหมาะแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม ไม่ว่า คนจะมากันมากมายเพียงใดก็มีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ เพราะได้ทำนุจุลนาถบิณฑกะเป็นต้น บุญคอยจัดอาหารมาเลี้ยงทุกคนไม่ให้ขาดตกบกพร่องตลอดทั้ง 3 เดือน ส่วนพระโมคคัลลานะ ได้ขึ้นไปบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อนำมาพระธรรมเทศนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง บนสวรรค์มาแสดงให้มหาชนฟังอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อพระบรมศาสดาประทับนั่งในท่ามกลางหมู่ทวยเทพ ทรงเริ่มแสดงอภิธรรมปิฎกว่า **“กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา อพฺยากตา ธมฺมา”** แสดงเรื่อยไปตลอด 3 เดือน ให้กับ สิริมหาเมฆาเทพบุตรที่เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดุสิตพร้อมด้วยเหล่าเทพบริวารอีกมากมาย เมื่อ ถึงคราวที่จะเสด็จไปบิณฑบาต พระองค์ก็จะเนรมิตพระพุทธนิมิตแสดงธรรมแทน จนกว่า พระองค์จะเสด็จกลับ

ทุก ๆ วัน พระองค์จะเสด็จไปบิณฑบาตที่อุตตรกุรุทวีป และทรงฉันภัตตาหารที่ สระอโนดาตในป่าหิมพานต์ พระสารีบุตรจะมาอุปัฏฐากพระองค์ พร้อมกับฟังธรรมที่ พระองค์ทรงแสดงบนสวรรค์ จากนั้นท่านจะนำไปแสดงแก่สัททวิหาริกของท่าน 500 รูป และ เทศน์สอนมหาชนที่มารอคอยการเสด็จกลับมาของพระองค์ร่วมกับพระโมคคัลลานะด้วย

ในพรรษานั้นมีภิกษุ 500 รูป ซึ่งในอดีตชาติเคยเกิดเป็นค่างคาวหนูเกาะอยู่ในถ้ำ แห่งหนึ่ง ในสมัยของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ฟังพระสวดอภิธรรมต่างเกิดความเลื่อมใส ในเสียงนั้น ด้วยจิตที่เลื่อมใสเมื่อละโลกไปแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลกเสวยทิพยสมบัติสิ้น พุทธันตรหนึ่ง จุตจากเทวโลกก็มาเกิดในกรุงสาวัตถี มีบุญได้มาเห็นยมกปาฏิหาริย์ เกิดความ ปิติเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากจึงขอบวช ทันทีที่ได้ฟังพระอภิธรรม ธรรมสัญญาที่ เคยฟังสมัยเป็นค่างคาวหนูก็เกิดขึ้น ทำให้เป็นผู้ชำนาญในพระอภิธรรมเป็นพิเศษ

เมื่อถึงวันออกพรรษา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงพระธรรมเทศนาจบลง เหล่าเทวดาได้บรรลุธรรมมาภิสมัยเข้าถึงธรรมกันถึง 80,000 โกฏิ สิริมหาเมฆาเทพบุตรได้บรรลุโสดาบันในวันนั้นเป็นวันที่แสงแห่งธรรมสว่างไสวรุ่งโรจน์ไปทั่วทุกชั้นฟ้า พระบรมศาสดาตรัสบอกพระอินทร์ว่า ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะเสด็จกลับสู่มนุษยโลก

มหาชนต่างมารอคอยพระองค์อยู่ที่เมืองสังกัสสนคร ทุกคนล้วนมีใจที่ผ่องใส เจริญพุทธาสนุสดีมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอารมณ์ตลอดทั้ง 3 เดือน ใจจึงเกลี้ยงเกลาสะอาด บริสุทธิ์มาก ขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงยมกปาฏิหาริย์ พร้อมกับเสด็จลงมายังโลกมนุษย์ ด้วยใจที่ใสบริสุทธิ์ของมหาชนในครั้งนั้น จึงทำให้สามารถมองเห็นเทวดาบนสวรรค์ทุกชั้นฟ้าที่มาส่งพระองค์ เป็นเหมือนกองทัพของชาวสวรรค์ที่เลื่อนลอยมาจากนภากาศ มีความยิ่งใหญ่ ประดุจพระเจ้าจักรพรรดิเสด็จออกयाตราทัพ เหล่าเทวดาได้ลงมาทางบันไดทอง มหาพรหมลงทางบันไดเงิน

ส่วนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงทางบันไดแก้วมณี ทรงเปล่งพระฉัพพรรณรังสีสว่างไสวเรืองรองไปทั่วทั้งโลกธาตุ แล้วเกิดสิ่งอัศจรรย์ขึ้น คือ ท่านเปิดโลกทั้งสาม ให้เห็นถึงกันในเวลาเดียวกัน คือ สวรรค์ มนุษย์ นรก เห็นกันหมดทั้งเทวดา มนุษย์ สัตว์นรก สัตว์เดียรัจฉาน เปรต อสุรกาย ต่างเห็นกันและกันด้วยตาเนื้อ เป็นอัศจรรย์ด้วยพุทธานุภาพ เมื่อเห็นความอัศจรรย์นั้นต่างเกิดมหาปีติ พากันตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้า เพราะเห็นพุทธานุภาพนั้น บางคัมภีร์ถึงกับกล่าวว่า แม้แต่มดซึ่งเป็นสัตว์เดียรัจฉานยังมีความรู้สึกนึกคิดที่จะปรารถนาเป็นพระพุทธรูปเจ้าด้วย วันนั้นจึงเรียกว่า “วันพระพุทธรูปเจ้าเปิดโลก”

ในขณะที่มหาชนกำลังเกิดมหาปีติอยู่นั้น พระพุทธรูปองค์ทรงแสดงธรรมโปรดสรรพสัตว์ที่มาถวายการต้อนรับพระองค์ในครั้งนั้น ทั้งมนุษย์และเทวดาได้เข้าถึงพระธรรมกายถึง 30 โกฏิ นี่เป็นเรื่องจริงที่เล่าขานยาวนานมาถึง 2,550 กว่าปีแล้ว

4.3.4 ¹พุทธปาฏิหาริย์ 3,500 อย่าง

พุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ เป็นอานุภาพที่ไม่มีประมาณ เพราะเป็นอนิจจัง

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, “เรื่องขุทฺติล 3 พินัย” พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และ อรรถกถา, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, 2543), เล่ม 6 หน้า 87.

อยู่เหนือวิสัยของผู้ที่ใจยังไม่หยุด จะเข้าใจได้ด้วยการนึกคิดค้นเดาเอาตามหลักตรรกวิทยา หรือ ศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ก็ไม่ได้ เพราะเป็นศาสตร์เฉพาะของผู้รู้แจ้งเท่านั้น ผู้ที่ทำได้ ให้ เลื่อมใสในพระรัตนตรัย มักจะประสบกับอานุภาพของพระรัตนตรัยอยู่เสมอ เจอแต่เรื่อง อัศจรรย์จนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะสิ่งอัศจรรย์จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากใจ เราหยุดนิ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระรัตนตรัย เราก็จะมีความบริสุทธิ์ มีอานุภาพตามไปด้วย เพราะไม่มีสิ่งใดจะยิ่งใหญ่หรือเทียบเท่าพระรัตนตรัยได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน รัตนสูตร ว่า

“ยาวตา ภิกขเว สดตา อปทา วา ทวิปทา วา จตุปปทา วา พหุปปทา วา
รูปโน วา อรูปโน วา สญญโน วา อสญญโน วา เนวสญญินาสญญโน วา
ตถาคโต เตสํ อคคมกขายติ อรหํ สมมาสมพุทโธ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีประมาณเท่าใด ไม่มีเท่าก็ดี 2 เท่า
ก็ดี 4 เท่าก็ดี มีเท่ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัจญญาก็ดี ไม่มีสัจญญาก็ดี
มีสัจญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัจญญาก็ไม่ใช่ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
บัณฑิตกล่าวว่าเป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น”

พระมหากรุณาธิคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แผ่ขยายไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดย
ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง พระองค์ทรงสร้างบารมีมา 20 อสงไขยแสนมหากัป เพื่อช่วยเหลือสรรพ-
สัตว์ให้หลุดพ้นจากวัฏวนแห่งทุกข์ เข้าถึงความสุขในอายตนะนิพพาน เมื่อตรัสรู้แล้วทรงโปรด
สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่า ทั้งมนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม พระองค์สามารถสั่งสอนให้บรรลु
ธรรมได้หมด เพราะทรงเป็นสัพพัญญู ผู้หยั่งรู้ในทุกสิ่ง

สมัยแรก ๆ ในการนำประทับแห่งธรรมไปจุดความสว่างในใจของเหล่าเวไนยสัตว์
พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนอยู่ 3 อย่าง ที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์ 3 เพื่อลดทิฏฐิมานะผู้เห็นผิด ให้
กลับมาสู่เส้นทางที่ถูกต้อง และยึดสังฆธรรมที่เป็นสาระแก่นสาร ปาฏิหาริย์ทั้ง 3 อย่างได้แก่
อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ ดังนั้นพระองค์จึงเป็นบรมครูของ
มนุษย์และเทวา ที่ไม่มีใครจะยิ่งกว่า หรือเสมอเหมือนได้เลย

สมัยแรก ๆ ที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ธรรมใหม่ ๆ ทรงตั้งพระทัยว่าจะเสด็จไปโปรด
พระเจ้าพิมพิสารที่แคว้นมคธ ระหว่างทางพระพุทธองค์เสด็จถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม
ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์มากถึง 3,500 อย่าง เพื่อให้ชฎิลละความเห็นผิด ในวันแรกที่เสด็จไป

ถึง อรุณเวลกัสสปะให้พระองค์ไปพักในโรงไฟซึ่งมีพญานาคอยู่ พญานาคไม่พอใจจึงบังหวนคว้นใส่พระองค์ พระองค์บังหวนคว้นตอบ เมื่อพญานาคสู้ไม่ได้ ก็พ่นไฟที่มีความร้อนแรงใส่ทันที แต่น่าอัศจรรย์ว่า ไฟไม่อาจรเผาพระวรกายของพระองค์แม้เพียงน้อยนิด พระพุทธองค์บันดาลไฟดับทันทันไว ไฟได้พวยพุ่งลุกโผลงท่วมโรงบูชาไฟ

รุ่งเช้า พวกชฎิลเห็นพระพุทธองค์จับพญานาคใส่ในบาตร ชฎิลเหล่านั้นเกิดความอัศจรรย์ใจ แต่ยังมีทิฐิว่า ถึงจะเก่งอย่างไรก็ไม่ได้เป็นพระอรหันต์เช่นตน คืบต่อมา ท้าวมหาราชทั้งสี่เสด็จจากสวรรค์ชั้นจกามหาราชิกามาเฝ้าพระองค์ จากนั้นพระอินทร์ก็เสด็จลงมาทำให้บริเวณที่พักของพวกชฎิลสว่างไสวเหมือนเวลากลางวัน พวกชฎิลเกิดความอัศจรรย์ใจพากันมาไต่ถามพระพุทธองค์ว่า ผู้ที่มาเยี่ยมพระองค์เป็นใคร ทำไมจึงมีรัศมีกายสว่างไสวเหลือเกิน ครั้นรู้ความจริงแล้ว ก็ยังไม่ยอมละทิฐิอยู่ดี

บางวัน ชฎิลมานิมนต์ให้พระพุทธองค์ไปฉันอาหาร พระองค์ทรงให้เหล่าชฎิลล่วงหน้าไปก่อน ส่วนพระองค์จะตามไปที่หลัง เมื่อชฎิลไปแล้ว พระองค์ได้เหาะไปเก็บผลหว่าซึ่งเป็นผลไม้ประจำชมพูทวีป จากนั้นเสด็จไปประทับนั่งรอก่อน บางครั้งพระองค์เสด็จเหาะไปเก็บดอกปาริฉัตรบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาให้เหล่าชฎิลดู ทำให้ชฎิลเกิดความอัศจรรย์ใจ แต่ก็ยังมีทิฐิมานะว่า ถึงอย่างไรสมณะนี้ก็ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์เช่นตน

บางครั้งเมื่อชฎิลจะบูชาไฟ ต้องช่วยกันหาฟืนมาผ่าให้เป็นกอง ๆ ถ้าฟืนท่อนใหญ่ผ่าไม่ได้ เมื่อไปขอความช่วยเหลือจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ผ่าเพียงครั้งเดียวเท่านั้นได้ฟืนถึง 500 ท่อน ครั้นถึงคราวจะก่อไฟ ไฟก็ไม่ติด แต่เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกว่า ให้จุดได้แล้ว ทันทีที่สิ้นพระสุรเสียงแห่งพระพุทธองค์ไฟก็ติดทั้ง 500 กอง พร้อม ๆ กัน และเมื่อจะเลิกบูชาไฟ อยากจะดับก็ดับไม่ได้ ต้องมาขอร้องให้พระพุทธองค์ช่วย ท่านก็ดับไฟทั้ง 500 กองนั้นพร้อมกันเป็นอัศจรรย์ แต่พวกชฎิลก็ยังคงมีทิฐิมานะเช่นเดิม

วันหนึ่ง เกิดพายุใหญ่ฝนตกหนัก ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน เหลือเพียงบริเวณรอบ ๆ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับเท่านั้น พระองค์เสด็จจงกรมไปมาเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ฝ่ายชฎิลต่างคิดว่าสงฆ์พระมหาสมณะคงถูกน้ำพัดไปแล้วจึงพากันเอาเรือพายเที่ยวตามหาพระองค์ เมื่อไปถึงบริเวณที่พักของพระองค์ ต่างเกิดความอัศจรรย์ที่น้ำไม่ท่วมบริเวณนั้น พวกชฎิลได้ทูลเชิญให้พระองค์เสด็จขึ้นทรงเรือ พระพุทธองค์เสด็จเหาะขึ้นไปประทับนั่งบนเรือ ชฎิลต่างสรรเสริญว่า พระมหาสมณะนี้เป็นผู้มีฤทธาานุภาพมากจริงหนอ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงแสดงปาฏิหาริย์อย่างอื่นอีกมาก เพื่อให้เหล่าชฎิลเริ่มคลายทิฐิมานะ กลับมาเลื่อมใส

พระองค์เพิ่มขึ้น

เมื่อแสดงปาฏิหาริย์หลาย ๆ อย่างไปแล้ว พระองค์ทรงดำริว่า โมฆบุรุษเหล่านี้ มัวคิดแต่ว่าตนเองเป็นพระอรหันต์ ไม่ได้ยอมรับความจริงเลย จึงตรัสว่า “ดูก่อนกัสสปะ ท่านไม่ใช่พระอรหันต์ ทั้งยังไม่พบทางที่จะเป็นพระอรหันต์ แม้ปฏิบัติของท่านที่จะไปสู่ความเป็นพระอรหันต์ก็ไม่มี ท่านอย่ามัวถือทิฐิมานะอยู่เลย ทิฐิของพวกท่านจะทำให้ท่านและมหาชนไปสู่มหานรก ทนทุกข์ทรมานในอบายอีกนับภพนับชาติไม่ถ้วน”

อรุเวลกัสสปะได้ฟังดังนั้นเกิดความสังเวชสลดใจ เพราะรู้ว่าตนเองยังเป็นผู้มากไปด้วยราคะ โทสะ โมหะอยู่ จึงชบสรีระลงที่พระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วทูลขอบวชเป็นสาวกของพระพุทธองค์เมื่อน้องชายทั้งสองที่มีบริวารอยู่ทางตอนใต้ของแม่น้ำรู้ว่าพี่ชายบวชแล้วจึงพากันออกบวชตามด้วย

จากนั้นพระบรมศาสดาได้ตรัสอาทิตตปริยายสูตรให้ภิกษุทั้ง 1,000 รูป ว่าเบญจกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ทั้งหลาย เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ และไฟคือโมหะ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความเศร้าโศก การพลัดพรากจากผู้เป็นที่รัก หรืออยู่ร่วมกับผู้ไม่เป็นที่รักก็เป็นของร้อน จึงควรละความยึดมั่นถือมั่นในสังขารร่างกายนี้ และยกใจขึ้นสู่นิพพาน

ภิกษุทั้ง 1,000 รูป ได้ปล่อยใจไปตามกระแสพระธรรมเทศนา ดำเนินจิตเข้าไปในหนทางสายกลาง ได้รู้เห็นความเป็นจริงของสังขารร่างกายว่าเป็นของร้อน ร้อนเพราะกิเลสราคะ โทสะ โมหะแผดเผาอยู่ ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายความกำหนัด ความยึดมั่นถือมั่น เมื่อคลายความยึดมั่น จิตก็หลุดพ้น ทันทีกิเลสที่พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบ ทุกท่านต่างได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์กันทั้งหมด

จะเห็นได้ว่า กว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงสั่งสอนใครคนใดคนหนึ่ง ให้เกิดความเลื่อมใส และตั้งใจลงมือปฏิบัติธรรมได้นั้น ต้องใช้กุศโลบายต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ ให้เห็นถึงฤทธานุภาพอันไม่มีประมาณ หรืออาเทศนาปาฏิหาริย์ ดักใจผู้ฟังแสดงธรรมอย่างพอเหมาะพอดีแก่จริตอัธยาศัยของผู้ฟัง ทำให้มีผู้บรรลุธรรมตามพระองค์นับไม่ถ้วน นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นยอดนักเสียสละ หากรู้ว่าใครมีบาปมีที่พร้อมจะเข้าถึงธรรม พระองค์จะเสด็จไปโปรดโดยไม่เห็นแก่ความยากลำบากแต่อย่างใด

ฉะนั้น การที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา มีจิตเลื่อมใสศรัทธาในพระ

รัตนตรัย เห็นคุณค่าและความสำคัญของการยึดพระรัตนตรัยเป็นสรณะ นับว่าเป็นผู้มีบุญลาภอันประเสริฐแล้ว แต่ชาวโลกอีกหลายพันล้านคน ยังไม่รู้ว่าอะไรคือที่พึ่งที่แท้จริงของชีวิต ไม่รู้แม้กระทั่งว่าเกิดมาทำไม ตายแล้วจะไปไหน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของนักศึกษา ที่จะต้องไปทำหน้าที่ยอดกัลยาณมิตรผู้นำบุญ แนะนำให้เขาได้รู้เส้นทางธรรม ให้มาสร้างบารมีเช่นเดียวกับพวกเรา เขาจะได้มีชีวิตที่ปลอดภัยไปทุกภพทุกชาติ

4.4 ศึกษา

ศึกษา หมายถึง ปฏิบัติที่ตั้งไว้เพื่อศึกษา เป็นเครื่องมือในการฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยดีงาม มี 3 อย่าง คือ

1. **อธิศีลสิกขา** สิกขาคือศีลยิ่ง หมายถึง การรักษามารยาททางกาย วาจา ให้เรียบร้อยปราศจากโทษ
2. **อธิจิตตสิกขา** สิกขาคือจิตยิ่ง หมายถึง การรักษากจิตให้อยู่ในอำนาจ
3. **อธิปัญญาสิกขา** สิกขาคือปัญญายิ่ง หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบรู้ในสภาวะธรรม

ไตรสิกขา หรือสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือกระบวนการพัฒนา 3 ด้าน คือ

ศีล เป็นหลักการพัฒนาในระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ศีล หรือศีลสิกขา หมายถึงการประพฤติที่ดีงามตามระเบียบ วินัย ข้อบังคับ กฎ กติกาของสังคม ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อนทั้งกายและใจ ในทางศาสนาเรียกว่า ศีล 5 ศีล 8 เป็นต้น ส่วนในทางบ้านเมืองเรียกว่ากฎหมาย บุคคลผู้มีศีลเป็นเบื้องต้น ย่อมมีอาการเป็นปกติทางกายพร้อมที่จะพัฒนาจิตไปสู่ขั้นต่อไปคือสมาธิ

สมาธิ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณา ตัดสินใจ กระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ จิตตสิกขา เป็นอาการขั้นต่อไปของจิตที่ต่อเนื่องจากศีลสิกขา เพราะเมื่อกายอยู่ในอาการสงบ จิตก็สงบ พร้อมทั้งจะพิจารณาสืบค้นหาเหตุผลของสรรพสิ่งว่า สิ่งที่กำลังอุบัติขึ้น เป็นเหตุให้มีอุปาทานเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ให้เกิดทุกข์หรือไม่

ปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และ
สามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ไตรสิกขาจึงเป็นกระบวนการ
พัฒนาแบบบูรณาการ ปัญญาสิกขา เป็นอาการที่ต่อเนื่องจากศีลสิกขา และจิตตสิกขา โดยเมื่อ
กายใจอยู่ในอาการสงบ ก็จะสามารถใช้ปัญญาพิจารณาด้วยเหตุและผล เข้าใจสรรพสิ่ง
ทั้งหลายที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ว่าเป็นไปด้วยอำนาจของอุปาทาน และไม่หลงเข้าไป
ยึดติดจนเกิดความทุกข์

บทที่ 5

จตุกกะ - หมวด 4

เนื้อหาบทที่ 5

จตุกกะ - หมวด 4

5.1 รุกขมิตธรรม

5.2 พรวาสธรรม

5.3 จักรแห่งธรรม

5.4 อคติ

5.5 ปธาน

5.5.1 ประสบความสำเร็จเพราะความเพียร

5.6 อธิษฐานธรรม

5.7 อิทธิบาท

5.7.1 มีความเพียรย่อมนมีชัย

5.8 ไม่ประมาทใน 4 สถาน

5.9 การระวังใจ

5.10 พรหมวิหาร

5.11 อริยสัจ

5.11.1 ผู้บรรลุอริยสัจ

5.11.2 ความหมายของอริยสัจจะ

5.12 พระอริยบุคคล 4

5.12.1 ภูมิของพระโสดาบัน

5.12.2 ภูมิของพระสกิทาคามี

5.12.3 ภูมิของพระอนาคามี

5.12.4 ภูมิของพระอรหันต์

5.13 โอฆะ 4

แนวคิด

1. คนเราจะประสบความสำเร็จและมีความสุขและความสำเร็จได้นั้นต้องรู้จักประกอบเหตุแห่งความเจริญที่เรียกว่า วุฒิธรรม นอกจากศึกษาแล้ว ต้องนำไปปฏิบัติให้ครบทุกข้อ จึงจะประสบความสำเร็จหรือเห็นผลตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ เช่น หากครูดีให้พบ ฟังคำครูให้ชัด ครอบครองคำครูให้ลึก ทำตามครูให้ครบ แล้วจะประสบความสำเร็จความสุขความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม นอกจากนี้ยังมีหมวดธรรมอื่น ๆ ที่นักศึกษาจะต้องปฏิบัติให้ครบทั้ง 4 ข้อ จึงจะได้ชื่อว่าทำตามคำสอนของพระพุทธองค์ ตั้งแต่ฆราวาสธรรม ธรรมของฆราวาส ถ้าใครก็ตามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด จะทำให้อยู่ครองรักครองเรือนให้เป็นรักสุดซึ้งถึงปรโลก เป็นครอบครัวแก้ว ครอบครัวสวรรค์ ไม่แยกทางกัน ไม่เกิดปัญหาการหย่าร้าง หรือปัญหาครอบครัว

2. วิธีการจะทำให้ประสบความสำเร็จอีกแบบหนึ่งคือ เต็มใจทำ ทุ่มสุดฤทธิ์ทั้งกำลังกาย กำลังใจ เอาใจจดจ่อ ไม่เสี้งไม่เลิก และหมั่นสังเกตจะพบเหตุแห่งความบกพร่องและช่องทางสู่ความสำเร็จ ซึ่งทั้งหมดนี้ประมวลรวมลงในอิทธิบาทสี่

3. การได้ศึกษาชีวิตของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี จนถึงพระอรหันต์ จะทำให้เราได้ทราบแนวทางฝึกตนบนเส้นทางสายกลาง เมื่อยังมีกิเลสอยู่ ทำอย่างไรจะทำให้ข้ามพ้นโอชะ ห่วงน้ำคือกามภพ ทิณฺณิ อวิชชา ระหว่งเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏจะได้วนอยู่แต่ในสุคติภูมิเท่านั้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ครบถ้วนบริบูรณ์
2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถจดจำหมวดหมู่แห่งธรรมที่มี 4 ข้อได้ แล้วเกิดพลังศรัทธาที่จะนำไปฝึกฝนตนเองและแนะนำคนอื่นได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้นักศึกษาสามารถอธิบายคำจำกัดความของหัวข้อธรรมทั้งในเชิงอรรถและพยัญชนะได้
4. เพื่อให้นักศึกษาสามารถเข้าใจและแยกแยะระดับภูมิจิตและภูมิธรรมของพระอริยเจ้าได้อย่างถูกต้อง รู้จักพระนิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด
5. เพื่อให้นักศึกษาเกิดพลังศรัทธาที่จะลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุการบรรลุผลนิพพานอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน

บทที่ 5

จตุกกะ – หมวด 4

5.1 วุฒิธรรม

วุฒิ คือ เหตุแห่งความเจริญ มี 4 อย่าง ได้แก่

1. สัปปริสสังเสวะ คบสัตบุรุษ
2. สัทธัมมัสสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน
3. โยนิโสมนสิการ ไตร่ตรองโดยอุบายที่ชอบ
4. อัมมานุอัมมปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม

วุฒิธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องเจริญ หรือธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม เป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลต่อการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาให้เจริญขึ้น วุฒิธรรมประกอบด้วยธรรม 4 ประการ คือ

1. สัปปริสสังเสวะ (คบสัตบุรุษ) หมายถึง “หาครูดีให้พบ” การคบหากับสัตบุรุษ (คนดีมีคุณธรรม) คือ การแสวงหาครูดี เมื่อพบแล้วก็เข้าไปฝากตัวเป็นศิษย์ หมั่นไปมาหาสู่สนทนาไตร่ตรองด้วยความมีใจใฝ่รู้จริง ๆ การเลือกครูดีนั้น ต้องพิจารณา 2 เรื่องใหญ่เป็นสำคัญ คือ ต้องพิจารณาจากการมีความรู้จริง และการมีนิสัยดีจริง เราจึงจะแน่ใจได้ว่าท่านจะสามารถสอนได้จริงทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพราะครูคือต้นแบบ และต้นแบบเป็นสิ่งสำคัญ

2. สัทธัมมัสสวนะ (ฟังธรรม) หมายถึง “ฟังคำครูให้ชัด” เมื่อเราได้พบครูดีแล้ว สิ่งสำคัญอันดับที่สองก็คือ ต้องฟังคำครูให้เข้าใจ อย่าให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนเพี้ยนความหมาย ฟังแล้วต้องได้ “คำจำกัดความ” ของเรื่องนั้น ๆ ออกมาอย่างชัดเจน การให้คำจำกัดความ คือ การกำหนดความหมายที่ถูกต้องและชัดเจน ทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ เพื่อให้ครูและนักเรียน เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน วิธีการหาคำจำกัดความแบบง่าย ๆ ก็คือ การตั้งคำถามในเรื่องที่เรียนด้วยคำว่า “อะไร”

3. โยนิโสมนสิการ (ไตร่ตรองธรรม) หมายถึง “ตรองคำครูให้ลึก” เมื่อเราได้พบ

ครูดีแล้ว ได้ฟังคำครูชัดเจนแล้ว แต่จะเข้าใจความรู้ของครูได้ลึกซึ่งมากน้อยแค่ไหน ก็อยู่ที่ การนำความรู้กลับมาไตร่ตรองให้ลึกซึ้ง การตรองคำครูให้ลึก คือ การไตร่ตรองให้เกิดความ เข้าใจที่ถูกต้องถึงวัตถุประสงค์ของธรรมะในเรื่องนั้นๆ วิธีการหาวัตถุประสงค์ก็ทำได้ง่าย ๆ ด้วยการ ตั้งคำถามว่า “ทำไม”

4. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ (ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม) หมายถึง “ทำตามครูให้ครบ” เป็นการปฏิบัติตามธรรมที่สมควรแก่ธรรมที่เราสามารถนำมาปฏิบัติได้เพราะเมื่อเราได้พบครูดี ได้ฟังคำสอน นำมาไตร่ตรองจนสุดท้ายสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง และเห็นผลได้จริง คนที่ได้ ครูดีแล้วเอาดีไม่ได้ก็เป็นเพราะ “ทำตามคำครูไม่ครบ” เพราะถ้าทำครบ ผลงานก็ต้องออกมา ดีเหมือนที่ครูทำ วิธีการที่จะทำตามคำครูได้ครบนั้น มีทางเดียวก็คือ ต้องรับเอานิสัยที่ดีของครู มาเป็นนิสัยของตนให้ได้ ยิ่งถ้าเป็นเรื่องการเรียนรู้ธรรมะด้วยแล้ว ต้องเอานิสัยห่มชีวิตเป็นเดิม พันในการทำมาตามอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จะเห็นได้ว่า “**วุฒิธรรม 4 ประการ**” คือ **ขุมทรัพย์ทางปัญญาที่พระสัมมาสัมพุทธ-เจ้าทรงมอบไว้** ให้แก่พวกเรา เพื่อเป็นหลักในการเรียนรู้วิชาทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นทั้งทางโลก และทางธรรม ขอเพียงแต่พวกเราตั้งใจศึกษาให้ครบทั้งอะไร ทำไม อย่างไร และผลเป็นอย่างไร แล้วลงมือปฏิบัติอย่างเอาชีวิตเป็นเดิมพัน แล้วความสุขและความเจริญในชีวิตย่อมบังเกิดขึ้น ตามมาทันที

สรุป วุฒิธรรม 4 ข้อนี้ เป็นหลักการส่งเสริมให้ถึงความเจริญก้าวหน้า เริ่มต้นด้วย การแสวงหาครูดี ได้ฟังคำครู ไตร่ตรองคำที่ครูสอน จนนำมาปฏิบัติได้จริง

5.2 ขาวาสธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในอาฬวกสูตร ว่า

“บุคคลใดผู้อยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม 4 ประการนี้ คือ
สัจจะ ธรรมะ อิติ จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก”

การอยู่ครองเรือนมีภารกิจที่ต้องทำมาก ชีวิตครอบครัวจะต้องรับผิดชอบหลายสิ่ง หลายอย่าง การที่จะประพฤติดุพริบธรรมให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้วนั้น ไม่ใช่สิ่ง ที่ทำได้ง่าย จำเป็นจะต้องรู้จักวิธีการอยู่ครองเรือนให้สมบูรณ์แบบ ให้ชีวิตดำเนินไปพร้อมกับ

การสร้างบารมี งานบุญไม่ให้ขาด งานบ้านไม่ให้เสีย ทำหน้าที่ทั้งสองอย่างนี้ให้สมบูรณ์ ถ้าทำไม่พอดี ชีวิตครอบครัวจะระเหวระแหง การสร้างบารมีก็จะทำได้ไม่เต็มที่ จะเกิดความไม่เข้าใจกัน เกิดการกระทบกระทั่งกัน และปัญหาอื่น ๆ ก็จะตามมาอีกมากมาย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักในการดำเนินชีวิตสำหรับผู้ครองเรือนไว้ ซึ่งสิ่งสำคัญอันดับแรก คือ ต้องศึกษาเล่าเรียนในศาสตร์ต่าง ๆ ให้เกิดเป็นความรู้ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ จะได้เอื้ออำนวยต่อการแสวงหาทรัพย์ เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วก็ให้รู้จักเก็บรักษาไว้ ไม่ฟุ่มเฟือยให้อยู่ใกล้คนดี ที่เป็นบัณฑิตเป็นกัลยาณมิตร หาทรัพย์มาได้ก็ให้ใช้ทรัพย์ให้เป็น รู้จักใช้จ่ายแต่พอดี และนำทรัพย์นั้นมาสร้างบุญบารมี

ส่วนใหญ่ชีวิตของการครองเรือนจะมากไปด้วยปัญหาต่าง ๆ นานา เมื่อหาเลี้ยงครอบครัวได้แล้ว ยังต้องแสวงหาชื่อเสียงเกียรติยศให้กับตนเองและวงศ์ตระกูล การจะได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ จำเป็นจะต้องมีคุณธรรม เบื้องต้นต้องรู้จักเป็นผู้ให้ก่อน เมื่อเราให้ เราจะได้รับคำยกย่องสรรเสริญ เกียรติยศชื่อเสียงก็จะมาหาเอง

¹เรื่องเหล่านี้เคยมียักษ์ทูลถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่จุดประสงค์ของยักษ์นั้น ถามเพื่อจะลองภูมิพระพุทธรองค์ เพราะปัญหานี้ตอบยาก ไม่มีผู้ใดตอบได้ถูกต้องสมบูรณ์ เนื่องจากยักษ์ได้ฟังมาจากบิดามารดาของตน ซึ่งฟังมาจากพระกัศสปสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำมาเล่าต่อภายหลังจำได้แค่ปัญหา ส่วนคำตอบได้หลงลืมไป จึงเขียนปัญหาลงบนแผ่นทองเก็บไว้ เพื่อคอยถามผู้มีฤทธิ์ที่เหาะเข้ามาในเขตของตน หากตอบไม่ได้ยักษ์จะทำร้าย แล้วเหวี่ยงท่านเหล่านั้นลงทะเล เพื่อเป็นอาหารของสัตว์ในทะเลต่อไป

พระผู้มีพระภาคเจ้าสามารถตอบคำถามของยักษ์ได้หมดทุกข้อ ยักษ์ได้ถามปัญหาข้อแรกว่า “อะไรเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐที่สุดของบุรุษในโลกนี้” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “ศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐที่สุดของบุรุษในโลกนี้” ยักษ์ถามปัญหาที่ 2 ว่า “อะไรที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้” พระพุทธรองค์ตอบว่า “ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้” ยักษ์ทูลถามต่อไปว่า “อะไรเป็นรสยังประโยชน์

¹มหาหมฏฐราชวิทยาลัย, “อาฬวกสูตรที่ 10”, พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก เล่มที่ 1 ภาคที่ 5 และ อรรถกถา, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาหมฏฐราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 46 หน้า 438.

ให้สำเร็จกว่าสทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของบุคคลเป็นอยู่อย่างไรว่าประเสริฐที่สุด” ทรงตอบว่า “สัจจะแลเป็นรสยังประโยชน์ให้สำเร็จกว่าสทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวชีวิตของบุคคลผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่า ประเสริฐที่สุด”

ยักษ์ได้ฟังคำตอบที่ไม่เคยมีใครตอบได้ชัดเจนเช่นนี้มาก่อน ก็เกิดมหาปีติ ถ้ามปัญหาต่อไปอีกว่า “บุคคลจะข้ามโอชะได้อย่างไร บุคคลจะข้ามอรรณพได้อย่างไร” ทรงตอบว่า “บุคคลย่อมข้ามโอชะได้ด้วยศรัทธา ย่อมข้ามอรรณพ คือ ห้วงน้ำแห่งสังสารวัฏได้ด้วยความไม่ประมาท” ยักษ์ถามต่อไปว่า “แล้วทำอะไรจึงจะพ้นจากทุกข์ไปได้ อีกทั้งจะบริสุทธิ์ได้อย่างไร” ทรงตอบว่า “บุคคลจะล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร และจะเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา” ยักษ์ก็ถามปัญหาต่อไปอีกว่า “บุคคลย่อมได้ปัญญาอย่างไร” ทรงตอบว่า “บุคคลเชื่อธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์ ทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อบรรลुพระนิพพาน เป็นผู้ไม่ประมาท มีปัญญาใคร่ครวญพิจารณา อยู่เสมอ ตั้งใจฟังด้วยความเคารพอย่างดี ย่อมได้ปัญญา ใครก็ตามเมื่อไม่ประมาทในการฟังแล้ว และขณะฟังก็ไตร่ตรองพิจารณา ทั้งฟังด้วยความเคารพ ย่อมจะได้ปัญญาอย่างแน่นอน”

ยักษ์ถามว่า “บุคคลย่อมมหาทรัพย์ได้อย่างไร” ทรงตอบว่า “บุคคลผู้มีฐานะทำสมควร มีความหมั่นยอมมหาทรัพย์ได้” หมายถึงว่า เราต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่กำลังทำอยู่ ต้องทำงานนั้นให้สำเร็จ และต้องทำให้เหมาะสมด้วย ต้องขยันทำไม่หยุดยั้ง ไม่ใช่ว่าเสร็จงานเดียวแล้วเลิกเลย ไม่ยอมทำอย่างอื่นอีก

ยักษ์ได้ถามปัญหาต่อไปว่า “บุคคลย่อมได้ชื่อเสียงอย่างไร” ทรงตอบว่า “บุคคลย่อมได้ชื่อเสียงด้วยสัจจะ เพราะเมื่อเรามีความสัจจริงแล้ว ทั้งจริงต่อหน้าที่การงาน จริงต่อคำพูดของตน จริงต่อบุคคลอื่น และต่อธรรมะแล้ว ย่อมเป็นที่สรรเสริญของมหาชน”

ยักษ์ถามอีกว่า “บุคคลย่อมผูกมิตรทั้งหลายไว้ได้อย่างไร” ทรงแก้ว่า “ผู้ให้ยอมผูกมิตรไว้ได้” หมายถึง มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ ล้วนปรารถนาที่จะเป็นที่รักของคนรอบข้าง เป็นที่ยอมรับนับถือของทุก ๆ คน และปรารถนาที่จะได้ยินได้ฟังคำยกย่องสรรเสริญ มากกว่าเสียงนินทาว่าร้าย พระพุทธองค์ทรงสอนวิธีที่จะทำตนให้เป็นที่รักของผู้อื่น แล้วผู้นั้นจะเป็นมิตรที่ดีของเราไว้ 4 ประการ

ประการที่หนึ่ง คือ **ทาน จะต้องรู้จักการให้** เพราะทุกชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยการให้ หากมนุษย์ทุกคนในโลกรู้จักให้ทาน เสียสละแบ่งปัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่พยายามปกป้องร้ายกัน โลกนี้จะเกิดความสงบสุขอย่างแน่นอน

นอกจากการให้แล้ว ประการที่สอง ต้องรู้จักพูดจาปราศรัย หัดพูดจาให้ไพเราะนุ่มนวลน่าฟังที่เรียกว่า **ปิยวาจา คือ คำพูดที่พูดแล้วเป็นที่รัก ฟังแล้วเกิดกำลังใจ** ที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนอยากทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่พูดจาส่อเสียด ก่อให้เกิดความแตกแยก พูดแต่คำที่ทำให้เกิดความสามัคคี เปรียบเสมือนน้ำทิพย์ชโลมใจ ประสานใจทุก ๆ ดวงให้เป็นหนึ่งเดียว เหมือนน้ำฝนประสานดินเหนียวที่แตกกระแหง ให้เป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน

คุณธรรมประการที่สาม คือ **อัตถจริยา ต้องรู้จักทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อคนอื่น** ให้มีน้ำใจประดุจพระโพธิสัตว์ ที่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมโลกให้พ้นจากทุกข์ หากรู้ว่าผู้ใดกำลังประสบปัญหา แม้เขาไม่ขอความช่วยเหลือ ก็ให้มีมหากรุณาอาสาเข้าไปช่วย นี่เป็นสิ่งที่แสดงถึงจิตใจที่ดีงาม เป็นจิตใจของนักสร้างบารมีผู้รักในการฝึกฝนอบรมตนเอง ซึ่งนอกจากทำตนให้บริสุทธิ์แล้ว ยังปรารถนาให้โลกบริสุทธิ์ด้วย

ส่วนประการสุดท้าย คือ **สมานัตตตา ต้องรู้จักวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย** ไม่ว่าจะเข้าไปสู่สมาคมไหน ก็ให้รักษาภาวะปกติที่ดีของตนไว้ รักษาใจให้บริสุทธิ์ เป็นกลาง ๆ ไม่หวั่นไหวไปตามกระแส ปรับตัวให้เข้าได้กับทุก ๆ คน ควบคุมตนเองด้วยสติและปัญญา แล้วเราจะเป็นที่รักที่พอใจของทุกคน

ยักษ์ได้ถามปัญหาข้อสุดท้ายว่า “บุคคลละจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่นแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศกอย่างไร” ทรงตอบว่า “ผู้ใดมีศรัทธาอยู่ครองเรือน มีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมะ อิติจาตะ ผู้นั้นละจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก” คือเมื่อทำครบทั้ง 4 ประการแล้ว ย่อมจะมีความสุขในการอยู่ครองเรือนนั่นเอง เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตอบคำถามได้อย่างแจ่มแจ้งแล้ว ยักษ์ก็ชื่นชมยินดี มีใจเลื่อมใสในพระพุทธองค์เป็นอย่างยิ่ง

จะเห็นได้ว่า สิ่งต่าง ๆ จะดีขึ้นหรือไม่ขึ้น ขอให้นักศึกษาเริ่มต้นมองที่ตัวเองก่อน แล้วค่อย ๆ มองไปยังบุคคลรอบข้าง ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่ไกลตัวออกไป ถ้านักศึกษาคิดพูดทำแต่สิ่งที่ดี กระแสแห่งความดีจะแผ่ขยายออกไป บรรยากาศที่ดีจะเกิดขึ้นกับคนรอบข้าง กับครอบครัว กับบ้านเมือง จนกระทั่งแผ่ขยายไปทั่วประเทศและทั่วโลก ไม่นานทุกสิ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ถ้าในชีวิตประจำวันนักศึกษาเรียนไปด้วย หรือทำงานไปด้วย ทำสิ่งที่ดีงาม สร้างบุญสร้างบารมีไปด้วย ปัญหาที่มีอยู่ก็แก้ไขไป โดยคิดว่า นี่ไม่ใช่อุปสรรค แต่เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของชีวิตการศึกษา การทำงานที่จะต้องเจอ ก่อนที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จ ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ให้ใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหา วางใจนิ่ง ๆ เมื่อใจสงบจะพบทางออก

5.3 จักรแห่งธรรม

จักร คือ ธรรมเป็นดุจล้อรถนำไปสู่ความเจริญ มี 4 อย่าง คือ

1. ปฏีรูปเทสวาสะ หมายถึง การอยู่ในประเทศที่สมควร อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เหมาะกับการประกอบอาชีพ มีสถานศึกษา โรงพยาบาล วัดวาอารามที่ดี มีเพื่อนบ้านที่ดี มีคุณธรรม ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

2. สัมปยุตตสัมปยุตต หมายถึง การเข้าไปคบค้าสมาคมกับสัตบุรุษ (คนดี) เมื่อเข้าไปหาแล้วก็ฟังคำแนะนำสั่งสอนของท่านโดยเคารพ และนำมาปฏิบัติให้เกิดผลจริง

3. อัตตสัมมาปณิธิ หมายถึง การตั้งตนไว้ในความดี เริ่มต้นที่ใจ คือ ต้องมีศรัทธา มีศีล มีสุตะ มีจาคะ และมีปัญญา มีเป้าหมายชีวิต ส่วนทางกาย คือ ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับฐานะของตนเอง

4. ปุพเพกตปุญญตา หมายถึง ความเป็นผู้มีบุญความดีที่ได้ทำไว้แล้วในชาติก่อน ๆ ทำให้ชาติปัจจุบันได้รับความสุข ความเจริญไม่มีอุปสรรคอะไรมาขัดขวาง

สรุป จักร 4 นี้ เป็นธรรมที่นำผู้ปฏิบัติไปสู่ความเจริญ สุขสมหวัง และถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างมีความสุขและปลอดภัย

5.4 อคติ

อคติ คือ ความไม่เที่ยงธรรม มี 4 อย่าง ได้แก่

1. จันทาคติ หมายถึง ความลำเอียงโดยถือเอาความรักใคร่พอใจของตนเป็นที่ตั้ง จนทำให้เสียความยุติธรรม เช่น การตัดสินคดีความทำให้คนผิดเป็นถูก คนถูกเป็นผิด เป็นต้น

2. โทสาคติ หมายถึง ความลำเอียงโดยถือเอาความเกลียดชังไม่ชอบกันเป็นที่ตั้ง จนทำให้เสียความยุติธรรม เพราะลุ่มอำนาจความเกลียดชัง เช่น คอยขัดขวางความเจริญของผู้อื่น เป็นต้น

3. โมหาคติ หมายถึง ความลำเอียงด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา รู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นคนเชื่อคนง่าย จนทำให้คิดไม่รอบคอบจนทำให้เสียความยุติธรรม เช่น ด่วนตัดสินใจลงโทษผู้ไม่ได้ทำความผิดเพราะได้ฟังข่าวมา เป็นต้น

4. ภัยาคติ หมายถึง ความลำเอียงด้วยความกลัว หรือเกรงใจ จึงทำให้เกิดความลังเล โสเล สงสัย ไม่มีความมั่นคงในตัวเอง ไม่กล้าตัดสินใจ เพราะตกอยู่ในอำนาจของผู้อื่น จนทำให้เสียความยุติธรรม เช่น ไม่กล้าลงโทษผู้ทำความผิดเพราะเป็นลูกหลานของผู้มีอิทธิพล เป็นต้น

สรุป จะเป็นคนที่เที่ยงธรรมได้พึงเว้นเสียให้ไกลจากอคติ 4 ข้อนี้เสีย เพราะเมื่อทำข้อใดข้อหนึ่งแล้วก็จะเป็นเหตุให้เสียความยุติธรรม

5.5 ปธาน

ปธาน คือ ความเพียรพยายามในทางที่ชอบ มี 4 อย่าง ได้แก่

1. สังวรปธาน หมายถึง ความสำรวมระวังไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นนั้น คือการสำรวมระวังให้อันตรียทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดี ยินร้าย หลงมัวเมา จนไม่กล้าทำความชั่วได้

2. ปหานปธาน หมายถึง ความตั้งใจละบาปที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดสิ้นไป สิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ที่ติดอยู่ในใจ พยายาม ลด ละ เลิก ให้หมดไปจากสันดาน

3. ภาวนापธาน หมายถึง ความตั้งใจทำสิ่งที่เป็นความดี ที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็ทำให้เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ทำให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

4. อนุรักษนาปธาน หมายถึง ความเพียรตั้งใจรักษาบุญกุศลความดีงามที่มีอยู่แล้วในตนไม่ให้เสื่อมไป หมั่นรักษาความดีงามนั้นให้ตั้งมั่นอยู่ในจิตใจตลอดไป

สรุป ปธาน 4 ข้อนี้ เป็นความเพียรชอบเพื่อประคับประครองตนไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาท ให้ดำรงตนอยู่ในเส้นทางแห่งความดี

5.5.1 ประสบความสำเร็จเพราะความเพียร

วันเวลาที่ผ่านไป ไม่ผ่านไปเปล่า นำเอาความชรามาสู่เรา ชีวิตมนุษย์มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็เสื่อมสลายไป สิ่งต่าง ๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ เช่น บุตร ธิดา ทรัพย์สิน เงินทอง ญาติพี่น้อง ก็ไม่อาจที่จะติดตามตัวเราไปสู่ปรโลกได้ มีแต่กุศลผลบุญที่เราสั่งสมไว้

ดีแล้วเท่านั้นที่จะเป็นดังเงาติดตามตัวเราไป การที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ มีโอกาสพบพระพุทธศาสนา ได้เรียนรู้หลักคำสอน รู้จักหนทางของความหลุดพ้น และวิธีปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้น จึงควรต้องตระหนัก และนำเอาหลักของชีวิตนั้นมาหมั่นประพฤติปฏิบัติด้วยความเพียรพยายามสม่ำเสมอ เพื่อให้เข้าถึงที่ระลึกภายใน คือ พระรัตนตรัยให้ได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อสมัยยังเป็นพระบรมโพธิสัตว์ได้เคยกล่าวคาถาไว้ใน¹คชกุมภชาดก ว่า

“ในเวลาที่จะต้องทำซ้ำๆ ผู้ใดรีบด่วนทำเสียเร็ว แต่ในเวลาที่จะต้องรีบด่วนทำกลับทำช้า ๆ ผู้นั้นย่อมตัดรอนประโยชน์ของตนเอง เหมือนคนเหยียบบิณฑบาตแห่งแหลกละเอียดไปจะนั้น ส่วนบุคคลใด ในเวลาที่จะต้องทำซ้ำๆ ก็ทำอย่างช้าๆ และในเวลาที่จะต้องรีบทำ ก็รีบด่วนทำทันที ประโยชน์ของผู้นั้นย่อมบริบูรณ์เหมือนดวงจันทร์ส่องสว่างอยู่ในเวลากลางคืน ฉะนั้น”

กาลัญญ คือ ความเป็นผู้รู้จักกาล เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของนักเรียน นักศึกษา นักทำงาน นักบริหาร หรือผู้หวังความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต เร่งรีบในกาลที่ควรรีบ ถึงคราวที่ต้องทำซ้ำ ๆ ก็ต้องใจเย็น ๆ สิ่งที่เราควรทำก็คือ ความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การศึกษาเล่าเรียน หรือหน้าที่การงาน ที่อยู่บนพื้นฐานของกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต ซึ่งเป็นภารกิจที่ควรทำ แม้เป็นนักศึกษาก็ต้องบริหารเวลาให้เป็น ภารกิจไหนต้องทำก่อน รายงานชิ้นไหนต้องรีบทำให้สำเร็จ ถ้าหากเรารู้จักแยกแยะสิ่งที่เราควรทำและไม่ควรทำ จะนำความสุขและความสำเร็จมาสู่ตัวเราได้

ส่วนผู้ที่เกียจคร้านตามใจกิเลสในตัว เห็นแก่ความสุขชั่วครวญ โดยไม่คำนึงถึงอนาคตที่สดใส ชีวิตก็มีแต่จะพบกับความเสื่อมลงไปทุกวัน เหมือนซากต้นไม้ที่ไม่สามารถให้ร่มเงาแก่ผู้ที่มาพักอาศัยได้ เป็นไม้ไร้ชีวิต รังแต่จะถูกโค่นหักลง หรือมีชีวิตไปวันหนึ่งๆ เหมือนสวะลอยน้ำ หาสาระแก่นสารของชีวิตไม่ได้

เหมือนในสมัยพุทธกาล มีภิกษุรูปหนึ่ง เป็นกุลบุตรชาวเมืองสาวัตถี อุปนิสัยดั้งเดิมเป็นผู้เกียจคร้าน พอบวชเข้ามาแล้ว ก็เหินห่างจากการศึกษาพระธรรมวินัย ไม่ใส่ใจในการทำสมาธิภาวนา และข้อวัตรปฏิบัติอันเป็นกรณีกิจของสงฆ์ พอละเลยการประพฤติปฏิบัติธรรม

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “คชกุมภชาดก”, พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 4, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 58 หน้า 674.

ไม่สำรวมอินทรีย์ ปล่อยใจให้เลื่อนลอยฟุ้งซ่านไปวันหนึ่งๆ ทำให้ถูกนิรณทั้ง 5 ครอบงำ จิตฟุ้งซ่าน ชัดสายคิดไปในเรื่องไร้สาระ ไม่มีสมณสัญญา แม้มีผ้าเหลืองครองกาย แต่ใจกลับนึกถึงชีวิตที่เคยเที่ยวเตร่สนุกสนานเฮฮาในทางโลก และเกิดวิจิจจณา ลังเลสงสัยในชีวิตของการมาเป็นนักบวชว่า จะอยู่หรือลาสิกขาไปเป็นฆราวาสดี แทนที่จะคิดเรื่องทำอย่างไรถึงจะหลุดพ้นจากทุกข์ ทำพระนิพพานให้แจ้ง กลับคิดหาทางที่จะลาสิกขาไปครองเรือนตามเดิม สมณธรรมจึงไม่เจริญ ทั้งนี้เพราะความเกียจคร้าน เลยทำให้หมดโอกาสที่จะบรรลุมรรคผลนิพพาน

เพื่อนสหธรรมิกเห็นอย่างนั้น ก็นั่งสนทนากันว่า “อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ เกียจคร้านเหลือเกิน ขนาดตั้งใจบวชอุทิศชีวิตในพระศาสนา ซึ่งเป็นหนทางของความหลุดพ้น ยังเป็นผู้เกียจคร้าน ไม่ยอมประพฤติปฏิบัติธรรมให้สมกับเป็นพระภิกษุสาวกของพระบรมศาสดาเลย” ในขณะเดียวกัน พระบรมศาสดาเสด็จมาและตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเขอนั่งสนทนากันเรื่องอะไร” พระภิกษุทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระบรมศาสดาตรัสว่า “มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน ภิกษุนี้ก็เป็นผู้เกียจคร้านเหมือนกัน” จากนั้นพระองค์จึงทรงเล่าเรื่องในอดีตให้ฟังว่า

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตครองราชย์อยู่ในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้บังเกิดเป็นอำมาตย์แก้วของพระราชา อำมาตย์แก้วหมายถึงผู้เป็นบัณฑิตนักปราชญ์มีปัญญามาก เป็นประดุจแก้วสารพัดนึก จึงได้นามว่า มหาอำมาตย์แก้ว พระเจ้าพาราณสีเป็นผู้ที่มีพระอัธยาศัยเกียจคร้าน พระโพธิสัตว์ก็คิดว่า “พระราชาของเราทรงเกียจคร้านเหลือเกิน เราจะทำให้พระองค์รู้สึกพระองค์ให้ได้ เพื่อประโยชน์สุขของอาณาประชาราษฎร์” จึงเสาะหาข้อเปรียบเทียบเพื่อที่จะทำให้พระราชาได้คิด

อยู่มาวันหนึ่ง พระราชาเสด็จพระราชอุทยานพร้อมด้วยอำมาตย์ข้าราชการบริพาร ในขณะที่กำลังเสด็จประพาสอุทยาน ก็ทอดพระเนตรเห็นตัวกระพองข้างตัวหนึ่ง ซึ่งเป็นสัตว์เกียจคร้านเชื่องช้า แม้จะเดินไปตลอดทั้งวันก็ไปได้ประมาณนิ้วหนึ่งหรือสองนิ้ว พอพระราชาทอดพระเนตรเห็นจึงตรัสถามว่า “สัตว์นั้นชื่ออะไร” มหาอำมาตย์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระมหाराชเจ้า สัตว์นั้นชื่อ คชกุ่มมะ ตัวกระพองข้าง สัตว์ประเภทนี้เฉื่อยช้ายิ่งนัก แม้จะเดินตลอดทั้งวัน ก็ไปได้เพียงไม่กี่นิ้ว” พระองค์จึงตรัสถามเจ้าสัตว์ตัวนั้นว่า “ดูก่อนคชกุ่มมะพวกเจ้าเดินช้าเหลือเกิน เมื่อไฟป่าเกิดขึ้นในป่านี้ พวกเจ้าจะอย่างไรกัน”

คชกุ่มมะก็ตอบไปว่า “โพรงไม้และช่องแผ่นดินมีอยู่เยอะแยะ ถ้าพวกข้าพเจ้าไปไม่ถึงโพรงไม้ หรือช่องแผ่นดินเหล่านั้น พวกข้าพเจ้าก็ต้องตาย” มหาอำมาตย์แก้วกราบทูลเสริมว่า

“ในเวลาที่จะต้องทำซ้ำๆ ผู้ใดรีบด่วนทำเสียเร็ว แต่ในเวลาที่จะต้องรีบด่วนทำ กลับทำซ้ำ ๆ ผู้นั้นย่อมผิดตรวนประโยชน์ของตนเอง ส่วนบุคคลใด ในเวลาที่จะต้องทำซ้ำ ๆ ก็ทำอย่างช้า ๆ ในเวลาที่จะต้องรีบทำ ก็รีบด่วนทำทันที ประโยชน์ของผู้นั้นย่อมมบริบูรณ์ เหมือนดวงจันทร์ กำจัดความมืดเต็มดวงอยู่ ฉะนั้น”

อำมาตย์แก้วก็สอนพระราชาท่อไปว่า “พึงรีบทำกิจให้เสร็จล่วงหน้า อย่าให้กิจ มาบีบรัดตัวในเวลาที่ทำภารกิจ ผู้ที่รีบทำกิจให้เสร็จเรียบร้อยก่อนแล้ว ย่อมเป็นผู้เบาใจ ในภายหลัง ไม่ควรเห็นแก่นอนมากเกินไป ควรดเว้นการดื่มสุราเมรัยจนละเลยภารกิจบ้านเมือง บ้านเมืองย่อมเจริญเพราะมีผู้นำปกครองแผ่นดินโดยธรรม”

พอพระราชชาติได้สดับถ้อยคำของพระโพธิสัตว์ก็เข้าใจว่าอำมาตย์แก้วต้องการสอนพระองค์ ประราณาที่จะให้พระองค์เป็นคนขยันและเอาใจใส่ในการบริหารบ้านเมือง และทรงคิดได้อีกว่า โทษของความเกียจคร้านมีแต่ นำความทุกข์มาให้ ถ้าหากผู้นำไม่ประพฤติธรรม ปวงประชา ก็จะไม่ประพฤติธรรม พลอยเป็นคนเกียจคร้านตามไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้น ปัญหาต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นมากมายจนแก้ไขไม่ทัน ตั้งแต่บัดนั้นมา พระราชาก็มิได้ทรงเกียจคร้าน กลับขยันหมั่นเพียร ในการประกอบพระราชกรณียกิจ ปกครองประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง ทำให้อาณาประชาราษฎร์อยู่กันอย่างมีความสุข

จะเห็นได้ว่า ถ้าหากรู้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดควรทำ ก็ต้องรีบฉวยโอกาสนั้น ทำให้สำเร็จ อย่าได้รอช้า ต้อง “ตริตตริต สีสสีง คือ ด่วน ๆ เร็ว ๆ” ให้ระแวงภัยที่ควรระแวง และระวังภัยที่จะเกิดขึ้น ถ้ามิวเกียจคร้านปล่อยเวลาให้ผ่านไปอย่างไร้ประโยชน์ บุญบารมีก็ไม่เกิดขึ้น โดยเฉพาะสิ่งที่นักศึกษาต้องเร่งรีบทำให้เร็ว และทำให้ได้ดีที่สุด นอกจากตั้งใจเล่าเรียนให้สำเร็จแล้ว ก็ไม่มีอะไรเกินกว่าการสั่งสมบุญบารมี เพราะบุญบารมีจะเป็นเครื่องคอยอุปถัมภ์ ส่งเสริมชีวิตให้สมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยรูปสมบัติทรัพย์สมบัติทั้งโลกียทรัพย์และอริยทรัพย์

เราเกิดมาชาตินี้ นับว่าได้อีกาสที่ดีที่สุด คือการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ มาพบพระพุทธศาสนา มีเนื้อนาบุญ และมีผู้คอยชี้แนะหนทางไปสู่สวรรค์และนิพพาน เพราะฉะนั้นให้ขยันสร้างบารมี อย่าเกียจคร้าน อย่ามองข้ามหรือทำเป็นมองไม่เห็นความสำคัญของการสร้างบุญบารมี ไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา อย่าเอาวัย หรือความเหนื่อยอ่อนล้ามาเป็นข้ออ้าง เอาภารกิจการเรียนหรือการทำงานมาเป็นข้อแม้ ทำให้ไม่ชวนชวายในการทำมาดี อย่าขี้เกียจ ให้ขยันกันเถอะ บุญบารมีจะได้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ จะเกิดไปก็ภพชาติ สมบัติจักรพรรดิตกไม่พร่องจะได้บังเกิดขึ้น เอาไว้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการสร้างบารมี

เมื่อสมบัติภายนอกมีเพียงพอ จะได้มีเวลานั่งหลับตาทำภาวนาได้เต็มที่ เพื่อแสวงหาสมบัติอันล้ำค่าภายใน คือพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นรัตนอันประเสริฐ ล้ำเลิศกว่ารัตนใด ๆ ในโลก เมื่อนั้นจะได้ทำงานที่แท้จริง คืองานขจัดกิเลสอาสวะ ไปสู่อายตตนิพพาน ก่อนที่สังขาร ร่างกายจะร่วงโรย ก็ให้รีบสร้างความดี ทำทาน รักษาศีล ประพฤติธรรมให้เต็มที่ ต้องเร่งรีบ แข่งกับเวลา ที่มาแย่งเอาความแข็งแรงของเราไปทุกวัน ทำให้เราแก่ลงไปเรื่อย ๆ ชีวิตก็ใกล้เข้าไปสู่ความตายทุกขณะเหมือนไม้ใกล้ฝั่งที่ถูกคลื่นซัดเข้าไปเป็นประจำทุกวัน โคนลัมอย่างเดียว ให้หมั่นทำใจหยุดนิ่งทุก ๆ วัน ทำให้ได้ตลอดเวลาในทุกอิริยาบถ แล้วนักศึกษาจะสมปรารถนา ได้เข้าถึงธรรมอย่างสะดวกสบายอย่างง่ายดาย

5.6 อธิษฐานธรรม

อธิษฐานธรรม คือ ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ 4 อย่าง

1. ปัญญา หมายถึง รอบรู้สิ่งที่ควรรู้ รู้ถึงเหตุและผลว่า เมื่อทำเหตุอย่างนี้ย่อมได้ผล เช่นนี้ สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ สิ่งนี้เป็นบุญ สิ่งนี้เป็นบาป ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัย การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทั้งภายในตัว ภายนอกตัว ปัญญาเกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ (1) สุตมย-ปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง (2) จินตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากความคิด (3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการเจริญภาวนา

2. สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ หรือความสัตย์จริง ไม่ว่าจะคิด พูด ทำอะไรก็คิด พูด ทำสิ่งนั้นจริง ๆ และย่อมได้รับผลจริง ๆ

3. จาคะ หมายถึง การสละสิ่งของ สละอารมณ์ ที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ นั่นคือสละ อคติ 4 อย่างที่จะทำให้ตัวเรานั้นเสียสัจจะไป ฉะนั้นจึงต้องสละเสีย

4. อุปสมะ หมายถึง ความสงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึก อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น มักจะมาขัดขวางต่อการทำจิตให้สงบ

สรุป อธิษฐานธรรม 4 ข้อนี้ เป็นธรรมะที่ทำให้เราไม่ประมาท ในการศึกษา ในการ รักษาสัจจะ ในการสละ และในการทำจิตให้สงบ

5.7 อิทธิบาท

อิทธิบาท คือ คุณเครื่องที่ทำให้สำเร็จความประสงค์ 4 อย่าง

1. จันทะ หมายถึง ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๆ หรือปลูกความรักให้เกิดขึ้นในด้าน การศึกษาก็ดี ในการทำหน้าที่การงานก็ดี ที่เมื่อทำแล้วย่อมอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ตนเอง และผู้อื่น เป็นไปเพื่อคุณงามความดี

2. วิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายามที่จะทำสิ่งนั้นให้เสร็จด้วยความกล้าหาญ แม้จะ ยากลำบากก็ตามต้องมุ่งมานะบากบั่นไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่มาขัดขวาง ตั้งหน้าตั้งตาทำไป จนกว่าจะประสบความสำเร็จ

3. จิตตะ หมายถึง การเอาใจฝักใฝ่ จดจ่อ มีสมาธิในสิ่งนั้นไม่วางธุระ หากมีอุปสรรค เข้ามา ก็มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับอยู่เสมอไม่ปล่อยวาง

4. วิมังสา หมายถึง การหมั่นตรึกตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งที่ทำด้วยปัญญา ใช้ ปัญญาพิจารณาถึงสิ่งที่ทำว่าถูกต้องหรือไม่ มีผลดีอย่างไรจากการทำสิ่งนั้น ปรับปรุงการ ทำงานให้ดีขึ้น

สรุป อิทธิบาท 4 ข้อนี้ เป็นธรรมที่เกื้อหนุนกัน ต้องทำให้ครบทุกข้อจึงจะสมความ ประสงค์อย่างแน่นอน

5.7.1 มีความเพียรยอมมีชัย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในวัณณุปชาดก ว่า

“ชนทั้งหลายผู้ไม่เกียจคร้าน ขุดภาคพื้นที่ยาวหลาย ได้พบน้ำในทาง ทรายนั้น ณ ที่ลานกลางแจ้งฉันใด มุนีผู้ประกอบความเพียรและกำลัง และ เป็นผู้ไม่เกียจคร้าน พึงได้ความสงบใจฉันนั้น”

บุคคลจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ รักในสิ่งที่ทำ เห็นถึงความสำคัญ และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ทำอย่างทุ่มเทไม่ทิ้งกลางคัน ไม่ว่าจะต้องเผชิญอุปสรรคใด ก็ไม่ล้มเลิก ไม่ท้อแท้ท้อถอย ย่อมสามารถบรรลุผลได้ในที่สุด

¹เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวันมหาวิหารในเมืองสาวัตถี มีกุลบุตรคนหนึ่งได้ไปฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ แล้วมีจิตเลื่อมใส เห็นโทษในกามคุณและอาณิสสของการออกจากกาม จึงสละเพศภราวาสออกบวช เมื่ออุปสมบทได้ 5 พรรษา เรียนมาติกาได้ 2 บท และเรียนกัมมัฏฐานตามที่จิตของตนชอบในสำนักของพระศาสดา ต่อมาได้เข้าไปจำพรรษาบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่าแห่งหนึ่งจนตลอดพรรษา ก็ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอะไรได้เลย เมื่อไม่เห็นเมตตา หรือแสงสว่าง ท่านก็เลยคิดว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงบุคคล 4 จำพวกเอาไว้ ในบุคคล 4 จำพวกนั้น สงสัยเราจะเป็นพวกปทปรมะ คือบัวใต้น้ำเป็นแน่ เห็นที่เราจะไม่สามารถที่จะบรรลุผลในปัจจุบันชาตินี้ อย่างกระนั้นเลย จะมีประโยชน์อะไรกับการอยู่ในป่า เราจะไปสำนักของพระศาสดา แลดูพระวรกายอันงดงามยิ่งของพระองค์ และฟังพระธรรมเทศนาอันไพเราะจะดีกว่า เมื่อคิดดังนี้แล้ว ก็กลับมายังวัดพระเชตวันมหาวิหารอีก

เมื่อภิกษุผู้เป็นสหธรรมิก เป็นกัลยาณมิตรต่อกันเห็นท่านกลับมาก็ถามท่านว่า

“อาวุโส ท่านเรียนกัมมัฏฐานในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเข้าไปป่า ด้วยความหวังว่าจะทำสมณธรรมมิใช่หรือ แต่บัดนี้กลับมาเที่ยวร่ำร้อมกับการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ กิจแห่งบรรพชิตของท่านถึงที่สุดแล้วหรือ ท่านจะเป็นผู้ไม่มีการเกิดอีกแล้วหรือ”

ฝ่ายภิกษุนั้นก็ตอบว่า

“ดูก่อนอาวุโสทั้งหลาย เราไม่ได้บรรลุผลอันใดเลย ตัวเรานั้นน่าจะเป็นอภัพบุคคล จึงได้ละความเพียรแล้วมายังสถานที่แห่งนี้”

ภิกษุทั้งหลายจึงพูดขึ้นว่า

“อาวุโส ท่านบวชเรียนในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้มีความเพียรมั่นคง แล้วกลับมามีความเพียรเสีย ท่านกระทำสิ่งอันไม่ใช่เหตุแล้ว มาเถิดท่าน พวกเราจะไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดากัน”

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้น จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพาภิกษุผู้ไม่ปรารถนารูปนี้ มาทำไม”

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “วิณญญูปถชาดก” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ ฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 55 หน้า 17.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ภิกษุรูปนี้บวชในบวรพระพุทธศาสนาอันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ เมื่อไม่สามารถกระทำสมณธรรมให้เกิดขึ้น ก็ละความเพียรเสียแล้ว”

ลำดับนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุนั้นว่า

“ดูก่อนภิกษุ ได้ยินว่า เธอละความเพียรจริงหรือ”

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า “จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุ เธอบวชเรียนในพระศาสนาอันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์อย่างนี้ ทำไมจึงไม่ให้เขารู้จักเธออย่างนี้ว่า เป็นผู้มีความมักน้อย หรือว่าเป็นผู้มีความสันโดษ เป็นผู้สัจด์ เป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องด้วยหมู่ หรือว่าเป็นผู้หมั่นปรารภความเพียรอยู่เสมอ แต่เธอกลับให้เขารู้จักว่าเป็นผู้ละความเพียร เมื่อก่อนเธอเป็นผู้มีความเพียรพยายามอยู่ไม่ใช่หรือ เมื่อเกวียน 500 เล่ม แล่นไปในเส้นทางทูลกันดาร พวกมนุษย์และโคทั้งหลายได้ดื่มน้ำอย่างมีความสุข ก็เพราะอาศัยความเพียรซึ่งเธอผู้เดียวกระทำแล้ว แต่เพราะเหตุไรในบัดนี้ เธอจึงละความเพียรเสียเล่า”

ฝ่ายภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระดำรัสอย่างนั้น จึงอ้อนวอนพระพุทธองค์ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความเพียรที่ภิกษุรูปนี้ละแล้วย่อมปรากฏแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายในบัดนี้ แต่ในกาลก่อน การที่โคและมนุษย์ทั้งหลายได้ดื่มน้ำอย่างมีความสุขในทางกันดาร ในทะเลทราย เพราะอาศัยความเพียรของภิกษุรูปนี้พวกข้าพระองค์ยังไม่รู้ ขอพระองค์จงตรัสเหตุของเรื่องนี้แก่พวกข้าพระองค์ด้วยเถิด” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า

ในอดีตกาล เมื่อคราวที่พระเจ้าพรหมทัตครองเมืองอยู่ที่นครพาราณสี พระโพธิสัตว์เป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน ได้เดินทางในทะเลทรายตลอด 60 โยชน์ ในทางกันดารนั้นเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นก็มีแต่ความร้อนระอุกองถ่านเพลิง ไม่อาจข้ามไปได้ เพราะเหตุนั้นพระโพธิสัตว์เมื่อดำเนินไปในทางกันดาร จึงเอาเกวียนบรรทุกฟืน น้ำมัน และน้ำเป็นต้นไป พักผ่อนเวลากลางวัน ออกเดินทางเฉพาะในยามที่พระอาทิตย์อัสดงคต ด้วยสัญญาณของดวงดาว พ่อค้าเกวียนทั้งหลายเดินทางอย่างนั้นจนสิ้นระยะทาง 59 โยชน์ จึงคิดว่า เหลืออีกคืนเดียวเท่านั้นที่พวกเรา ก็จะออกจากทะเลทรายแล้ว จึงบริโภคอาหารเย็น ใช้ฟืนและน้ำจนหมด แล้วจึงออกเดินทางต่อ

ในขณะนั้น คนนำทางเกิดความเหน็ดเหนื่อย เพราะไม่ได้นอนมาเป็นเวลานาน จึงเผลอหลับไป โคทั้งหลายก็หวนกลับเข้ามาตามเส้นทางเดิมเดินทางไปอย่างนี้ตลอดคืนยันรุ่ง เมื่อคนนำทางตื่นขึ้นมาแล้วมองดูดาวนักษัตรก็รู้ว่า นี่เป็นที่ตั้งค่ายพักแรมของเราเมื่อวานนี้ เมื่อพวกพ่อค้าทราบเหตุการณ์นั้น ต่างก็บริเวณหาคร่ำครวญ เพราะเสียดายในการเดินทางพวกตนได้ใช้ไปหมดแล้ว จึงพากันตั้งปะรำ นอนเสรำโศกอยู่ภายใต้เงียนของตน

ในขณะนั้นเองพระโพธิสัตว์คิดว่า “เมื่อเราละความเพียรเสียแล้ว คนทั้งหลายจักพากันฉิบหาย” พอรุ่งเช้าจึงสำรวจพื้นทราย ก็ได้เห็นกองหญ้าแพรกกองหนึ่งจึงคิดว่า หญ้าเหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะอาศัยความชื้นของน้ำข้างล่าง จึงสั่งให้คนขุดลึกลงไปได้ 60 ศอก จอบก็ได้กระทบกับหินดานข้างล่าง พอจอบกระทบกับหินเท่านั้น คนทั้งหลายต่างก็พากันถอดถอนใจ ละความเพียรเสีย

ฝ่ายพระโพธิสัตว์คิดว่าภายใต้หินนี้ต้องมีน้ำแน่ จึงลงไปยืนที่พื้นหิน ก้มลงแล้วเงยหูฟัง ได้ยินเสียงน้ำเบื้องล่าง จึงขึ้นมาบอกกับคนรับใช้ว่า “พวกเรายังพอมีหวัง เมื่อเธอละความเพียรเสียแล้ว พวกเราจะฉิบหายกันหมด ขอเธออย่าละความเพียรเลย จงเอาค้อนเหล็กนี้ลงไปทุบแผ่นหินเถอะ”

คนรับใช้ก็รับคำของพระโพธิสัตว์ แล้วยืนทุบแผ่นหินนั้น จนกระทั่งแผ่นหินแตกออกเป็น 2 ซีก แล้วกระแสน้ำประมาณเท่าลำตาลก็พวยพุ่งขึ้นมา คนทั้งหลายต่างพากันดื่มน้ำอาบน้ำปรุงอาหาร และเมื่ออาทิตย์อัสดงแล้วก็พากันออกเดินทางไปจนถึงจุดหมายปลายทางได้ ภิกษุ นั้นได้ฟังพระธรรมเทศนาก็เกิดกำลังใจ ตั้งใจประกอบความเพียรใหม่ ในที่สุดก็ได้บรรลุธรรม เป็นพระอริยบุคคลสมความปรารถนา

จะเห็นได้ว่า บุคคลผู้มีความเพียร ไม่เกียจคร้าน แม้จะอยู่ในที่ที่ทุรกันดาร มีแต่ความลำบาก ก็สามารถผ่านวิกฤติจนกระทั่งประสบความสำเร็จได้ เพราะอาศัยความเพียร บุคคลจึงเปลี่ยนจากปุถุชนเป็นพระอริยเจ้าได้ เหมือนอย่างพระบรมศาสดาของพวกเรา ก่อนที่ท่านจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้นั้น พระองค์ทรงมีความเพียรอย่างยิ่งยวด ทรงตั้งสัตยาธิษฐานอยู่ในใจว่า “แม้เลือดเนื้อของเราจะเหือดแห้งหายไป เหลือแต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตาม หากยังไม่ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วละก็ จะไม่ยอมลุกจากที่” นักศึกษาทุกท่านในฐานะที่เป็นชาวพุทธ ผู้เดินตามรอยบาทพระศาสดา ก็ต้องมีความเพียร ไม่เกียจคร้านในการสร้างความดี สร้างบุญสร้างบารมี เหมือนอย่างพระองค์ท่าน ให้ใช้วันเวลาของชีวิตที่มีอยู่ให้คุ้มค่า เร่งสร้างบุญบารมี และปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงพระธรรมกายให้ได้

5.8 ไม่ประมาทใน 4 สถาน

ควรทำความไม่ประมาทในที่ 4 สถาน

1. ในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต
2. ในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต
3. ในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต
4. ในการละความเห็นผิด ทำความเห็นให้ถูก

ข้อ 1-3 มีอธิบายว่า การงดทำความชั่วทางกาย วาจา ใจ ให้ทำความดีทาง กาย วาจา ใจ ด้วยความไม่ประมาท มีสติทุกเมื่อในขณะที่เรากำลังทำ กำลังพูด กำลังคิดอยู่ หากสิ่งนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ดี ฟังดเว้นเสีย ฟังทำแต่ความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ข้อ 4 การละความเห็นผิดคือ ทำความเห็นให้ถูก หมายถึง การละความเห็นผิดที่ยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ เป็นต้น ที่คิดว่าเที่ยงแท้แน่นอนความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ดังนั้นจึงมีความเห็นให้ถูกว่า ทุกชีวิตที่อยู่บนโลกนี้ล้วนเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นต้น

5.9 การระวังใจ

1. ระวังใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด
2. ระวังใจไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง
3. ระวังใจไม่ให้หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง
4. ระวังใจไม่ให้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา

การระวังใจ หมายถึง มีสติรู้เท่าทันต่อความเป็นไปของใจ เช่น เกิดความกำหนด ขัดเคือง หลง มัวเมา ก็รู้เท่าทัน ควบคุมใจให้ได้ อย่าปล่อยไปตามอารมณ์ต่าง ๆ

1. คำว่า กำหนด หมายถึง ความรักใคร่ ยินดีชอบใจอันมีราคะเป็นเหตุ
2. คำว่า ขัดเคือง หมายถึง ความเกลียดชัง ไม่ยินดี ไม่ชอบใจ อันมีโทสะเป็นเหตุ

3. คำว่า หลง หมายถึง ความโง่เขลา ขาดสติไม่มีความรอบคอบอันมีโมหะเป็นเหตุ
4. คำว่า มัวเมา หมายถึง ความหมกมุ่นเพติดเพลินติดอยู่ในอารมณ์นั้นอย่างไม่สร้างซา อันมีโมหะเป็นเหตุ

5.10 พรหมวิหาร

พรหมวิหาร คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม 4 อย่าง

1. **เมตตา** หมายถึง ความรักที่ไม่เจือปนด้วยกาม เป็นความรู้สึกที่ปรารถนาดีต่อผู้อื่น ซึ่งมีลักษณะนำความสุขไปให้เขาโดยส่วนเดียวเป็นการไม่เจาะจง มีคุณสมบัติกำจัดความปองร้ายผู้อื่น
2. **กรุณา** หมายถึง ความรู้สึกสงสาร จนทนไม่ได้เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความลำบาก มีลักษณะคิดขจัดทุกข์บำรุงสุขให้เขาส่วนเดียว เป็นการไม่เจาะจง มีคุณสมบัติกำจัดความเบียดเบียนผู้อื่น
3. **มุทิตา** หมายถึง ความรู้สึกชื่นชมยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดีสุขสมหวัง ไม่อิจฉา มีลักษณะคอยอนุโมทนาเขาส่วนเดียว เป็นการไม่เจาะจง มีคุณสมบัติกำจัดความอิจฉาริษยา
4. **อุเบกขา** หมายถึง ความรู้สึกวางเฉย เป็นกลางไม่เอนเอียง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเฉยเมย มีลักษณะทำให้เป็นกลางต่อทุกสิ่ง เป็นการไม่เจาะจง มีคุณสมบัติกำจัดความกระทบกระทั่งผู้อื่น

สรุป พรหมวิหารธรรมนี้ ผู้ใหญ่พึงเจริญอยู่เป็นนิตย์

5.11 อริยสัจ

อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐ มี 4 อย่าง

1. **ทุกข์** หมายถึง สภาวะที่ทนได้ยาก ความทุกข์มีหลายประการ มีทั้งทุกข์จรและทุกข์ประจำ นำมาซึ่งความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ถึงความพลัดพลาดไม่รู้จักจบสิ้น

2. สมุทัย หมายถึง ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ซึ่งเป็นเหตุให้ทุกข์ทั้งปวงเกิด ทั้งที่เป็นกามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

3. นิโรธ หมายถึง ความดับตัณหาได้โดยสิ้นเชิง เพราะเป็นเหตุดับทุกข์ทั้งปวง เมื่อทุกข์ดับเพราะนิโรธ ความสุขคือนิพพานก็ปรากฏ แต่นิโรธเป็นผลของการดับตัณหา ไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่ใช้ในการดับทุกข์

4. มรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยปฏิบัติตามมรรคมรรค 8 ได้แก่ เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) การงานชอบ (สัมมากัมมันตะ) เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) เพียรชอบ (สัมมาวายามะ) ตั้งสติชอบ (สัมมาสติ) ตั้งใจชอบ (สัมมาสมาธิ)

สรุป อริยสัจ 4 สมุทัยกับมรรคเป็นเหตุ ทุกข์กับนิโรธเป็นผล

1. ทุกข์ ควรกำหนดรู้ ทุกข์ในที่นี้คืออะไร ทำไมต้องกำหนดรู้ อย่างไรจึงจะเรียกว่าการกำหนดรู้ เมื่อกำหนดรู้แล้วได้อะไร

2. สมุทัย ควรละ สมุทัยในที่นี้คืออะไร ทำไมต้องละ ทำอย่างไรจึงเรียกว่าละ เมื่อละได้แล้วเป็นอย่างไร

3. นิโรธ ควรทำให้แจ้ง นิโรธในที่นี้เป็นอย่างไร ทำให้แจ้งคือทำอย่างไร เมื่อทำให้แจ้งได้แล้วจะเป็นอย่างไร

4. มรรค ควรทำให้มีขึ้น มรรคในที่นี้คืออะไร ทำให้มีขึ้นได้อย่างไร เมื่อทำให้มีขึ้นได้แล้วจะเป็นอย่างไร

5.11.1 ผู้บรรลุอริยสัจ

มีวาระพระบาลีที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ความว่า

“ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพหนฺตํ นิโรธธมฺมํ

สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา”

ธรรมะบทนี้มีความหมายลึกซึ้งทีเดียว ผู้ที่สามารถพิจารณาธรรมะบทนี้ได้

แสดงว่าตระหนักในกฎของไตรลักษณ์ที่มีลักษณะไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา สรรพสิ่งทั้งหลายเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่ได้ไม่นาน สุดท้ายก็ต้องเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา อีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา หมายถึงขตธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นได้ก็มีวันดับไปได้ สมุทยธรรม คือ ธรรมที่เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา และ วิภวตัณหา เมื่อตัณหาเกิดขึ้นในจิตของเราได้ ก็สามารถที่จะใช้วิริยธรรม เพื่อดับตัณหาเหล่านั้น ไม่ให้เกิดขึ้นในใจได้อีกต่อไป ผู้ที่พิจารณาเห็นอริยสัจ 4 ได้เช่นนี้ก็คือ ผู้ที่ได้ธรรมจักขุ มีดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน

¹มีตัวอย่างของผู้ที่ได้ดวงตาเห็นธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของอุบาสีคฤหบดีผู้เป็นศิษย์ของ นิครนถ์นาฏบุตร เมื่อได้มีโอกาสถามปัญหาธรรมะกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ทรงพยากรณ์ปัญหาได้อย่างแจ่มแจ้ง ทำให้อุบาสีคฤหบดีเกิดความซาบซึ้งเลื่อมใสศรัทธา จึงกล่าวขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งถึง 2 ครั้ง แต่พระพุทธองค์ทรงถามย้ำว่า “จงใคร่ครวญให้ดี ก่อนแล้วจึงตัดสินใจ การที่บุคคลผู้มีชื่อเสียงเช่นท่านใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำย่อมเป็นการดี” การที่ตรัสเช่นนั้น เพราะอุบาสีคฤหบดีเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง และเลื่อมใสพวกนิครนถ์มาช้านาน ถ้ารีบแสดงตนเป็นอุบาสก คนจะครหาได้ว่า พบนิครนถ์ก็ถึงนิครนถ์เป็นสรณะ พบพระก็ขอถึงพระเป็นสรณะ เนื่องจากเคยมีบุคคลผู้มีนิสัยย่งอนแง่น มีใจโลเล เคยปฏิบัติเช่นนี้มาก่อน

เนื่องจากอุบาสีคฤหบดีเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก อีกทั้งตนก็มีความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้าตั้งแต่แรกพบอยู่แล้ว จึงกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้อยคำที่พระองค์ตรัสเตือนสติมานั้น ยิ่งทำให้ข้าพระองค์มีความชื่นชมยินดีต่อพระองค์ยิ่งนัก เพราะในสมัยก่อนเพียงข้าพระองค์ตัดสินใจประกาศตนเป็นสาวกของอัญญเดียรธีย์ พวกอัญญเดียรธีย์ก็รีบบ้างเป็นสาวกทันที แล้วพาเที่ยวประกาศทั่วหมู่บ้านนาฬันทาว่า “อุบาสีคฤหบดีเป็นสาวกของพวกเราแล้ว” แต่พระผู้มีพระภาคเจ้ากลับตรัสบอกข้าพระองค์ให้ไตร่ตรองให้ดีก่อน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะเป็นครั้งที่ 3 ขอพระผู้มีพระภาคทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป”

พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ อุบาสีคฤหบดีเป็นผู้มีจิตนุ่มนวล สมควรได้สัสมมตธรรมที่จะเป็นเหตุให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพาน จึงเริ่มตรัสอนุพุทพิกถา ซึ่งเป็นพระธรรม-

¹มหาวิทยาลัย, “อุปาลิชาสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่มที่ 2 ภาคที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย, 2543), เล่มที่ 20 หน้า 1225.

เทศนาที่เหมาะสมกับผู้ที่ยังครองเรือน มีความลุ่มลึกไปตามลำดับ เป็นการพอกจิตใจให้หมดจดเป็นขั้น ๆ จากง่ายไปหายาก เพื่อยกจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังอริยสัจต่อไป ดุจดุจที่ชักพอกสะอาดแล้ว ย่อมย่อมสืชนิดต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

พระพุทธองค์ทรงเริ่มแสดง ทานกถา พรรณนาคุณของการให้ทาน เช่น ทานเป็นเหตุแห่งความสุข เป็นทางมาแห่งสมบัติทั้งหลาย เป็นบุญที่ก่อให้เกิดโมกษสมบัติทุกอย่าง

ศีลกถา เป็นการพรรณนาคุณของศีลว่า เป็นที่พึ่ง ที่อาศัย เป็นที่ตั้งแห่งกุศลความดีทั้งปวง เป็นเครื่องเหนี่ยวใจให้ได้ไปสู่สวรรค์ เป็นเครื่องป้องกันภัยในสังสารวัฏ ทำให้ไม่พลัดไปเกิดในอบายภูมิ และทรงสอนว่า สมบัติทั้งหลายในโลกนี้และโลกอื่น ล้วนอาศัยศีลเป็นที่พึ่งที่อาศัยทั้งสิ้น

ลักคกถา ทรงพรรณนาคุณของสวรรค์ว่า เป็นภพที่พรั่งพร้อมด้วยเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ มีความละเอียดประณีตและสุขมากกว่ากามคุณอันเป็นของมนุษย์ มีความน่ารัก น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ กว่ารูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ทุกชนิดในเมืองมนุษย์ ที่ตรัสเช่นนั้น ทรงมีพุทธประสงค์ เพื่อให้ผู้ฟังเบือนหน้าในกามคุณอันเป็นของมนุษย์ เพราะผู้ครองเรือนส่วนใหญ่ใจยังข้องเกี่ยวอยู่กับกามคุณ

กามาทีนวกถา ทรงพรรณนาโทษและความเศร้าหมองของกามว่า กามนั้นมีคุณเล็กน้อย แต่มีโทษมาก มีความเศร้าหมองมาก มีสุขน้อยแต่มีทุกข์มาก เป็นต้น กามทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นของมนุษย์หรือของทิพย์ ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะนำความสุขมาให้อย่างแท้จริง ล้วนทำให้ใจตกต่ำ และเป็นเหตุให้ข้องเกี่ยวอยู่ในกามภพ กามคุณ คือ เครื่องเหนี่ยวรั้งใจไม่ให้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ จึงทำให้ไม่รู้จักความสุขอันเป็นอมตะหรือเป็นบรมสุข

เนกขัมมานิสังกถา ทรงแสดงอานิสงส์ในการออกบวช เป็นการพรรณนาคุณของการที่ใจเหินห่างจากเบญจกามคุณว่า มีความปลอดโปร่งโล่งเบาสบาย มีอิสระเสรี เป็นต้นทางที่จะนำไปสู่ การเสวยบรมสุขในพระนิพพาน ซึ่งเป็นเอกัณตบรมสุข นั่นคือ ต้องบำเพ็ญเนกขัมมะ เพื่อแสวงหาสุขที่เกิดจากความสงบวิเวก สัจจจากามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบว่า อุบาสีคฤหบดีมีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตผ่องใสเต็มที่แล้ว จึงทรงแสดงสามกัถาลีกเทศนา หมายถึง การประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง โดยไม่ต้องมีใครเชื้อเชิญให้แสดง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ด้วยพุทธลีลาอันหาผู้เปรียบมิได้

ครั้นพระธรรมเทศนาจบลง ธรรมจักขุที่ปราศจากอภิสัมผัสก็บังเกิดขึ้นแก่อุบาลีศฤงคารว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา ท่านได้เป็นพระอริยเจ้าผู้มีพระรัตนตรัยภายในเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริง ครั้นอุบาลีศฤงคารได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว ก็หมดความสงสัยในพระรัตนตรัย จึงทูลลากลับด้วยจิตที่ผ่องใสมาก และมีความสุขมาก

5.11.2 ความหมายของอริยสัจจะ

1. ความจริงที่ประเสริฐ ชื่อว่า อริยสัจจะ หรืออริยสัจ
2. พระอริยะทั้งหลาย ย่อมแทงตลอดอริยสัจจะเหล่านี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า อริยสัจจะ
3. ธรรมที่ทำให้ถึงความเป็นพระอริยะ ชื่อ อริยสัจ
4. ที่ชื่อว่า อริยสัจ เพราะอรรถว่า เป็นสัจจะของพระอริยะดังนี้บ้าง
5. ที่ชื่อว่า อริยสัจ เพราะความที่อริยสัจเหล่านั้น อันพระอริยะตรัสรู้แล้วบ้าง

1. ทุกข์ ควรกำหนดรู้ ทุกข์ในที่นี้คืออะไร ทำไมต้องกำหนดรู้ อย่างไรจึงจะเรียกว่าการกำหนดรู้ เมื่อกำหนดรู้แล้วได้อะไร

ทุกข์ในที่นี้คืออะไร

ทุกข์ คือ ความจริงอย่างประเสริฐ คือสภาพที่ทนได้ยาก หมายถึง สภาพธรรมที่เกิดขึ้นและทำให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ คือ จิต 81 เจตสิก 51 รูป 28 ซึ่งเป็นโลกียธรรมทั้งหมด

ทำไมต้องกำหนดรู้

ทุกขอริยสัจจะ กิจ คือ ควรกำหนดรู้ ที่เรียกว่า ปริยญาณกิจ ที่ควรกำหนดรู้ เพราะเราไม่รู้จักความจริงว่า ทุกข์อย่างที่เกิดขึ้นเป็นแต่เพียงธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป ที่เป็นทุกข์ เมื่อไม่รู้จักเป็นแต่เพียงธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปที่เป็นทุกข์ ไม่ใช่เรา จึง เป็นทุกข์ประการต่าง ๆ เพราะไม่รู้จักความจริง และเพราะไม่รู้จักความจริงว่าไม่เที่ยง ด้วยปัญญา ก็ย่อมไม่เห็นโลกตามความเป็นจริง หลงยึดติดในสิ่งที่เป็นสมมติ ไม่รู้จักความจริงว่ามีแต่ธรรมที่เป็นทุกข์เท่านั้นเมื่อไม่รู้จึงทำบาป เมื่อทำบาปก็ทำให้เกิดในอบายและวนเวียนในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นจึงควรรู้ทุกข์ตามความ

เป็นจริงด้วยปัญญา คือ กำหนดรู้ด้วยปัญญา เพื่อจะได้เห็นทุกข์ตามความเป็นจริง เกิดปัญญาดับกิเลส อันนำมาซึ่งทุกข์

อย่างไรจึงจะเรียกว่าการกำหนดรู้

เมื่อปัญญาเกิดรู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่เป็นทุกข์ รู้ความจริงว่าไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา นั่นคือ สติปัญญารู้ความจริงนั่นเอง ชื่อว่า กำหนดรู้แล้ว รู้ด้วยปัญญา โดยไม่มีเราที่จะไปกำหนดรู้

กำหนดรู้แล้วได้อะไร

เมื่อปัญญารู้ความจริงของสภาพธรรม สิ่งที่ได้ คือ การรู้จักโลกตามความเป็นจริง สิ่งที่ได้ คือ วิชา ปัญญาเกิด ย่อมละ ความไม่รู้ อวิชชาและกิเลสประการต่าง ๆ ได้ จนดับกิเลสหมด และไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด อันนำมาซึ่งทุกข์

2. สมุทัย ควรละ สมุทัยในที่นี้คืออย่างไร ทำไมต้องละ ทำอย่างไรจึงเรียกว่าละ เมื่อละได้แล้วเป็นอย่างไร

สมุทัยในที่นี้คืออย่างไร

สมุทัยอริยสัจ องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก 1 เป็นความจริงอย่างประเสริฐคือเหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์ ได้แก่ ตัณหา หรือโลกเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะติดข้อง ทำให้เพิลิตเพลินในภพใหม่ เป็นเหตุของการเวียนว่ายตายเกิดต่อไป เป็นโลภียธรรม

ทำไมต้องละ

ตัณหา คือ สภาพธรรมที่ติดข้อง ต้องการ ที่เป็นโลภะ เพราะมีตัณหา จึงมีความทุกข์ประการต่าง ๆ เพราะนำมาซึ่งโทษ ดังนั้นจึงต้องละ ด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

1. ทำให้เกิดทุกข์ เพราะอาศัยตัณหา จึงทำให้เกิดทุกข์ใจ ปราศจากแล้วไม่ได้
2. เป็นเหตุแห่งทุกข์ เพราะมีตัณหา จึงทำให้เกิดทุกข์ทางกายและใจ เพราะเมื่อมีตัณหาก็ต้องมีการเกิด เมื่อมีการเกิดก็มีร่างกาย มีขันธ 5 ก็เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ทางกายและใจ นานัปประการ

3. ประกอบสัตว์ไว้ในสังสารทุกข์ เพราะมีตัณหา มีกิเลส ก็ไม่สามารถพ้นจากการ

เกิดได้เลย ก็ต้องเกิดวนเวียนไปในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุด จึงเป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ไม่ให้พ้นจากการเกิด จากสังสารวัฏ

4. ชังอยู่ในเรือนจำคือสังสารทุกข์ เพราะมีกิเลส คือ ตัณหา จึงต้องเกิดตาย ไม่สามารถออกจากสังสารวัฏที่เรียกว่า คุก เพราะชังสัตว์ไว้ไม่ให้ออกจากกาเกิดและตายได้ คุกอันละมุนละไม ที่ดูน่าเพลิดเพลิน แต่ถูกขังไว้โดยไม่รู้ตัว อันมีเหตุมาจากตัณหาและกิเลส ประการต่าง ๆ

ทำอย่างไรจึงเรียกว่าละ

ไม่มีตัวเราที่ละ แต่สภาพธรรมฝ่ายดี คือ ปัญญาเกิดขึ้น ที่เป็นปัญญาระดับสูง ระดับมรรคจิต ย่อมละกิเลส คือ ตัณหา และผู้ที่ละกิเลสคือตัณหาได้หมด คือ พระอรหันต์ก็ด้วยปัญญา

เมื่อละได้แล้วเป็นอย่างไร

เมื่อละเหตุแห่งทุกข์ คือ ตัณหา และอวิชชา ย่อมละบุญและบาปได้ และเป็นปัจจัยไม่ให้ทุกข์ใจอีกเลย ไม่เกิดกิเลสขึ้นในจิตใจ และย่อมทำให้ถึงการไม่เกิดอีก เมื่อปรินิพพาน จุตติจิตของพระอรหันต์เกิด ก็ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด อันนำมาซึ่งทุกข์

3. นิโรธ ควรทำให้แจ้ง นิโรธในที่นี้เป็นอย่างไร ทำให้แจ้งคือทำอย่างไร เมื่อทำให้แจ้งได้แล้วจะเป็นอย่างไร

นิโรธในที่นี้เป็นอย่างไร

นิโรธอริยสัจ องค์ธรรมได้แก่ พระนิพพาน ความจริงอย่างประเสริฐ คือความดับทุกข์ หมายถึง พระนิพพานเป็นสภาพธรรมที่ดับกิเลส ดับทุกข์ทั้งปวง เมื่อถึงการดับขันธปรินิพพานแล้วจะไม่มี การเวียนว่ายตายเกิดอีก พระนิพพานเป็นโลกุตตรธรรม พระนิพพานที่เป็นนิโรธสัจจะ เป็นสภาพธรรมที่ออกจากอุปธิ คือ สภาพธรรมที่ทรงไว้ซึ่งทุกข์ประการต่าง ๆ เพราะพระนิพพานไม่เกิด ไม่ดับ จึงไม่ทุกข์

นิโรธสัจจะ หมายถึง สงัดจากหมู่กิเลส เพราะพระนิพพานเป็นสภาพธรรมที่ปราศจากเครื่องเศร้าหมองที่เป็นกิเลสประการต่าง ๆ และกิเลสก็ยินดี ติดข้องไม่ได้ด้วย จึงเป็นสภาพธรรมที่ปราศจากกิเลสปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ พระนิพพานเป็นสภาพธรรมที่มีจริง แต่ไม่มีสภาพ

ธรรมที่เป็น จิต เจตสิกและรูปเกิดเลย จึงไม่มีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิด เพราะพระนิพพานไม่เกิด และดับ เป็นอมตรส พระนิพพานที่เป็นนิโรธสัจจะ ไม่เกิดและไม่ดับ จึงเที่ยง จึงเป็นอมตรส

ทำให้แจ้งคืออย่างไร

ทำให้แจ้ง คือ ประจักษ์ด้วยจิตใจของตนเอง คือ ด้วยใจที่ประกอบด้วยปัญญาในระดับสูง ที่เป็นโลกุตตระ ย่อมประจักษ์พระนิพพาน ตามความเป็นจริง

เมื่อทำให้แจ้งได้แล้วจะเป็นอย่างไร

เมื่อทำให้แจ้ง คือ ประจักษ์พระนิพพานแล้ว ย่อมถึงความสงบจากกิเลส

4. มรรค ควรทำให้มีขึ้น มรรคในที่นี้คืออย่างไร ทำให้มีขึ้นได้อย่างไร เมื่อทำให้มีขึ้นได้แล้วจะเป็นอย่างไร

มรรคในที่นี้คืออย่างไร

มรรคอริยสัจ องค์ธรรมได้แก่ มรรคมืองค์ 8 ในมรรคจิตตูปบาททั้ง 4 เป็นความจริงอย่างประเสริฐ คือหนทางดับทุกข์ ได้แก่ มรรคมืองค์ 8 ที่เกิดขึ้นเป็นมรรคสมังคี ทำกิจประหารกิเลสเป็นสมุจเฉท ทำให้บุคคลที่อบรมมรรคมืองค์ 8 นั้นเปลี่ยนจากปุถุชนเป็นพระอริยบุคคลตามลำดับขั้น

ทำให้มีขึ้นได้อย่างไร

กิจของมรรคอริยสัจ คือ ควรเจริญ นั่นคือ ควรทำให้เจริญให้มีขึ้น จากที่ไม่มีก็ให้เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ทำให้เจริญมากขึ้น ซึ่งการทำให้เจริญให้มีขึ้น ก็ต้องเริ่มจากการฟังพระธรรม ศึกษาพระธรรม ในเรื่องของสภาพธรรม และอบรมเจริญสติปัญญาจนระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนี้ว่าเป็นธรรมไม่ใช่เรา

เมื่อทำให้มีขึ้นได้แล้วจะเป็นอย่างไร

1. ทำให้ออกจากสังสารวัฏ อริยมรรค เป็นหนทางที่สามารถดับกิเลส ทำให้ไม่มีการเกิดขึ้นของจิตเจตสิกและรูปอีก เพราะคำว่าสังสาร หมายถึง การเกิดขึ้นสืบต่อของสภาพธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกต่อไปไม่ขาดสาย ไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นอริยมรรคเมื่อเจริญแล้วก็ทำหน้าที่ละกิเลส ทำให้ไม่มีการเกิดขึ้นของจิต เจตสิกอีก จึงออกจากสังสารวัฏได้

2. เป็นเหตุแห่งพระนิพพานและเห็นพระนิพพาน ผู้ที่เจริญอริยมรรค มรรคสัจจะ มรรคจิตเมื่อเกิดขึ้น ย่อมมีพระนิพพานเป็นอารมณ์ จึงชื่อว่าย่อมเห็นพระนิพพาน และเป็นเหตุแห่งพระนิพพาน

3. ทำให้พ้นทุกข์ทั้งปวง เพราะเมื่อเจริญอริยมรรค ก็ถึงการดับกิเลส ก็ไม่ต้องมีกิเลสที่ทำให้ทุกข์ใจ และเมื่อไม่มีกิเลสก็ไม่มี การเกิดขึ้นของขันธ 5 อีก ก็ไม่ต้องทุกข์กายและทุกข์ประการอื่น ๆ จากการเกิดอีกเลย

5.12 พระอริยบุคคล

พระอริยบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐสูงสุด เพราะได้บรรลุอริยผล จำแนกตามระดับของการละกิเลส ดังนี้

1. พระโสดาบัน แปลว่า ผู้ถึงกระแสแห่งพระนิพพาน มี 3 จำพวก คือ เอกพีธี โกลังโกละ และสัตตักขัตตุปรมะ พระโสดาบันละสังโยชน์ได้ 3 คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส ยังเป็นพระเสขะอยู่

2. พระสกทาคามี แปลว่า ผู้จะเกิดอีกครั้งหนึ่ง คือ พระสกทาคามีนั้น เมื่อตายจะไปเกิดในเทวโลก และกลับมาเกิดในมนุษยโลกอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงบรรลุเป็นพระอรหันต์ ท่านละสังโยชน์ 3 ได้เหมือนพระโสดาบัน และสามารถลดความรุนแรงของโลภะ โทสะ โมหะ ให้ทุเลาเบาบางลงได้

3. พระอนาคามี แปลว่า ผู้ไม่มาสู่โลกนี้อีก หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส และจะบรรลุเป็นพระอรหันต์ในพรหมโลกนั่นเอง ท่านละสังโยชน์ได้ 5 คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ และภวัฏฐะ

4. พระอรหันต์ แปลว่า ผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้หักก้ำแห่งสังสารวัฏ เป็นผู้ควรแก่การไหว้ควรแก่การบูชาและควรแก่การเคารพสักการะของชนทั้งหลาย ท่านละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 อย่าง

5.12.1 ภูมิของพระโสดาบัน

ภูมิของพระโสดาบัน เป็นระดับการบรรลุธรรมขั้นต้นของพระอริยเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในโอคคสูตร¹ ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม 4 ประการเป็นไหน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรูปเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ เหล่านี้แล เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า”

เพราะฉะนั้น เส้นทางชีวิตสู่เป้าหมายหลัก คือ อายนนิพพานของพระโสดาบันจึง ชัดเจนมาก ท่านจะเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอย่างมากมายไม่เกิน 7 ชาติ ก็จะได้บรรลุ ธรรมเป็นพระอรหันต์อย่างแน่นอน

ผู้ที่สามารถขจัดกิเลสออกจากใจได้ จนถึงขั้นเป็นพระโสดาบัน นับว่าเป็นผู้มีดวงใจ ผ่องแผ้วได้รับความเบาใจทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มี ศักดานุภาพที่สมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 ประการ เนื่องจากท่านสมบูรณ์ด้วยรัตนตรัยภายใน สามารถ ปิดประตูอบายได้สนิท ถ้าเป็นปุถุชนที่แม้ดำรงตำแหน่งเป็นถึงพระเจ้าจักรพรรดิ ถึงกระนั้น เมื่อละโลกไปแล้ว ท่านเหล่านี้ก็ยังคงเป็นผู้ที่มีอนาคตไม่แน่นอน ยังเป็นอนิยตภูมิ ยังมีโอกาส เวียนเวียนเกิดในอบายภูมิได้อีก คือ อาจเกิดเป็นสัตว์นรก เปต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉานใน ชาตใดชาติหนึ่งก็ได้ อย่างนี้จึงชื่อว่ายังไม่ปลอดภัย ยังไม่พ้นทุกข์ในอบาย ยังปิดประตูอบายให้ กับตัวเองไม่ได้ แต่พระโสดาบันบุคคลท่านมีชีวิตในอนาคตที่ปลอดภัย จะมีแต่สุคติภูมิเพียง อย่างเดียวเท่านั้นเป็นที่ไป

เหมือนดังที่พระพุทธองค์ตรัสเอาไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิเสวย ราชสมบัติเป็นอิสราธิบดีในทวีปทั้ง 4 เมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คือ ได้ไปเป็นสหายของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ เสวยทิพยสมบัติ แวดล้อมไปด้วยหมู่ นางเทพอัปสร เอิบอิ่มพร้อมบำเรออยู่ด้วยกามคุณทั้ง 5 อันเป็นทิพย์ ณ สวรรค์นั้นในวันในดาวดึงส์พิภพ แม้ ท้าวเธอจะประกอบด้วยธรรม 4 ประการก็จริง ถึงอย่างนั้น ท้าวเธอก็ยังไม่พ้นจากนรก ยังไม่

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “โอคคสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย มหาวรรค เล่มที่ 5 ภาคที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพ ฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2544), เล่ม 31 หน้า 272.

พ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน ยังไม่พ้นจากเปตวิสัย คือ ยังไม่พ้นจากอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเยียวยาอัตภาพอยู่ ด้วยคำข้าวที่แสวงหามาได้ด้วยปลีแข้ง
 หน่งหม่ผ้าที่เคร้าหมองและประกอบด้วยธรรม 4 ประการแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพ้นจากนรก
 ย่อมพ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน ย่อมพ้นจากเปตวิสัย คือ ย่อมพ้นจากอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ธรรม
 4 ประการ คือ อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบไปด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน
 พระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ
 ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทที่วิญญูชนสรรเสริญ อันตณหาและทิฏฐิไม่ลุ่มคล่ำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ระหว่างการได้ทวีปทั้ง 4 กับการได้ธรรม 4 ประการนี้ การได้ทวีปทั้ง 4
 ย่อมไม่มีคุณค่าถึงเสียที่ 16 ของการได้ธรรม 4 ประการนี้เลย ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก
 ผู้ประกอบไปด้วยธรรม 4 ประการย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้
 เทียงแท้ที่จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า”

ฉะนั้น อย่าประมาทในการปฏิบัติธรรม เพราะถ้าเข้าถึงพระธรรมกายได้เมื่อไร ก็
 สามารถปิดประตูอบายภูมิได้เมื่อนั้น ดังนั้นควรหมั่นฝึกใจให้หยุดนิ่ง จนกระทั่งเข้าถึงที่พึ่ง
 ภายในคือ พระธรรมกาย

ความประเสริฐของพระโสดาบัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในชุตตกนิคาย ธรรมบท ว่า

“โสดาปัตติผล ประเสริฐกว่าความเป็นเอกราชในแผ่นดิน ประเสริฐกว่าการ
 ไปสู่สวรรค์ และความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง”

ความประเสริฐของชีวิตวัดกันที่ความสูงส่งของจิตใจ จิตใจที่สูงส่ง หมายถึงใจที่สะอาด
 บริสุทธิ์ ถูกยกระดับให้สูงขึ้นเหนือโลก เหนือสังสารวัฏอันยาวไกล ได้บรรลุธรรมมาภิสมัย เข้า
 ถึงพระรัตนตรัยภายในซึ่งเป็นแก่นแท้ของชีวิตนั่นคือได้บรรลุธรรมกายกระทั่งได้เป็นพระอริยเจ้า
 ดังพุทธวจนะกล่าวอ้าง เพราะเมื่อใครก็ตามสามารถทำให้หยุดนิ่ง จนเข้าถึงและเป็นอันหนึ่ง
 อันเดียวกับธรรมกายโสดาบัน ตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ 3 อย่างได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว จะเป็นผู้
 ไม่ตกต่ำตลอดไป

พระโสดาบันนอกจากจะไม่ตกต่ำ คือ ไม่ต้องไปเกิดในอบาย เพราะเป็นผู้ปิดประตู
 อบายได้อย่างเด็ดขาด ที่น่าปลื้มใจยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ถ้าไม่ได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ก็จะมี

คติเที่ยงแท้ที่จะไปอุบัติเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ รุ่งเรืองไปด้วยรัศมี มากไปด้วยบุญญาธิการ ประเสริฐกว่าเทวดาสามัญธรรมดา ได้อธิปไตยสวดยทิพยสมบัติเป็นเวลายาวนานมาก

ในสมัยพุทธกาล มีพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งตั้งหน้าบ่าเพิ่นสมณธรรมจนได้บรรลุมาน-
สมบัติ ภิกษุรูปนี้มีนามปรากฏว่า ติสสะ ต่อมาไม่นานท่านได้มรณภาพลงด้วยโรคประจำตัว
แล้วไปอุบัติเป็นพรหมผู้วิเศษ มีรัศมีรุ่งเรือง สถิตอยู่ที่พรหมวิมานชั้นมหาพรหมในพรหมโลก
ท่านตีสสมหาพรหมผู้นี้ เป็นผู้มีฤทธิ์มีอำนาจมาก เป็นที่เคารพนับถือของเหล่าพรหมด้วยกัน
และยังเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของเหล่าทวยเทพในสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่า
ท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยดีงาม และได้เที่ยวทำความรู้จักกับบรรดาพรหมและเทวดาทั้งหลายอยู่
เป็นประจำ

วันหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานะผู้เป็นเลิศในด้านมีฤทธิ์ เหาะขึ้นไปสำรวจดูสวรรค์ชั้น
ต่าง ๆ แล้วก็ใช้ฤทธิ์อำนาจที่เกิดจากการเจริญอิทธิบาท 4 จนชำนาญเป็นวสี เหาะมุ่งตรงไป
ยังพรหมวิมานของท่านตีสสมหาพรหมด้วยกายเนื้อ โดยใช้เวลาเพียงชั่วเหยียดแขนออกและ
คืนแขนเข้าเท่านั้นเอง ครั้นตีสสมหาพรหม อดีตตีสภิกษุในบวรพระพุทธศาสนา เห็นท่าน
พระเถระซึ่งอุตสาหะมาเยือนถึงพรหมโลกด้วยอริยฤทธิ์เช่นนั้น ก็มีจิตยินดียิ่งนัก จึงทักทายด้วย
สุรเสียงอันไพเราะก้องกังวานว่า

“ขอพระเดชพระคุณผู้เป็นที่เคารพบูชาของข้าพเจ้า จงกรุณาเข้ามาเกิด นิมนต์เข้ามา
ภายในเกิด นิมนต์พระเดชพระคุณจงนั่งลงก่อนเกิด ข้าพเจ้ามีปิตินดีที่พระเดชพระคุณผู้
นิรทุกข์ได้กรุณามาเยี่ยม”

ครั้นสดับคำอาราธนาของท่านตีสสมหาพรหมแล้ว พระเถระจึงนั่งลง หลังจากที่ได้
สนทนาปราศรัยกันในเรื่องต่าง ๆ พอสมควร พระมหาโมคคัลลานะถามขึ้นว่า “ดูก่อนท่าน
ตีสสมหาพรหม ในบรรดาเทวดาที่ท่านรู้จักมากมายนั้น เทวดาชั้นไหนหนอ ที่ เป็นพระอริย-
บุคคลชั้นโสดาบัน ซึ่งเป็นผู้ไม่ตกต่ำ เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า”

ท่านตีสสมหาพรหมตอบว่า “ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ปวงเทพเจ้าที่ได้สำเร็จเป็นพระอริย-
บุคคลโสดาบันนั้น สถิตอยู่ที่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาก็มี ชั้นดาวดึงส์ก็มี ชั้นยามาก็มี ชั้นดุสิต
ก็มี ชั้นนิมมานรดีก็มี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดีก็มี เทวดาพระโสดาบันอริยบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ไม่ตกต่ำ
เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า”

พระเถระได้ถามต่อไปว่า “ท่านตีสสมหาพรหม จะมีที่สังเกตรู้ได้อย่างไรว่า เทวดา

เหล่าใดเป็นพระโสดาบันอริยบุคคล และเทวดาเหล่าใดไม่ใช่พระโสดาบันอริยบุคคล”

ท่านติสสมหาพรหม ซึ่งเป็นผู้กว้างขวางในหมู่เทวดาและหมู่พรหมทั้งหลาย ตอบว่า “ข้าแต่พระเดชพระคุณผู้วิสุทธิ มีที่สังเกตกำหนดหมายได้อย่างเดียว คือ หากทวยเทพเหล่าใด มีใจไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระอริยสงฆ์ และไม่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ เทวดาเหล่านั้นก็ไม่ใช่เป็นเทวดาโสดาบันอริยบุคคล

ส่วนเทพเหล่าใด เป็นผู้ที่มีใจประกอบไปด้วยความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระผู้มีพระภาคเจ้า ในพระธรรม ในพระอริยสงฆ์ และเป็นผู้ประกอบไปด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ เทพเหล่านั้นพึงทราบได้ว่า เป็นเทพโสดาบันอริยบุคคล เป็นผู้ไม่ตกต่ำ เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า ข้าพเจ้าสังเกตได้เช่นนี้พระเดชพระคุณ” พระเถระฟังดังนั้นก็กล่าวอนุโมทนา และชมเชยว่าตอบได้ถูกต้องแล้ว จากนั้นก็อำลามหาพรหม กลับมามนุษยโลกเพื่อบำเพ็ญสมณกิจตามปกติ

นี่เป็นคุณลักษณะพิเศษของเทวดาผู้ได้ชื่อว่าเป็นพระโสดาบันแม้ว่าท่านจะละโลกไปแล้ว ด้วยความสว่างไสวของพระธรรมกายภายใน ถึงจะไปเสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ ท่านเหล่านี้ก็ยังคงมีความเคารพศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัยอยู่เสมอ ยังคงรักษาศีลได้อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์เหมือนเดิม และตลอดการเวียนว่ายตายเกิดของท่าน จะมีเพียงสุคติภูมิเป็นที่ไปอย่างเดียว ซึ่งชีวิตในสังสารวัฏของพระโสดาบันแต่ละท่านอาจสั้นยาวไม่เท่ากันแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 เอกพีชีโสดาบัน จะเกิดอีกเพียงชาติเดียว เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อการไปเสวยวิมุตติสุขในอายตนิพพานมากที่สุด เพราะเมื่อมาเกิดแล้ว ลงมือปฏิบัติธรรมก็จะได้บรรลอรหัตผล สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในบรรดาพุทธศาสนา

ประเภทที่ 2 โกลังโกละ เป็นพระอริยบุคคลที่มีความวิเศษรองลงมา คือ จะมาเกิดอีกเพียง 2-3 ชาติเท่านั้น แล้วจะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ประเภทที่ 3 สัตตักขัตตุปรมะ หมายถึง พระโสดาบันผู้จะเวียนว่ายในสังสารวัฏเฉพาะในสุคติภูมิอีกไม่เกิน 7 ชาติ ก็จะได้บรรลอรหัตผล ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

การที่พระโสดาบันแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังกล่าวมานี้ เพราะการเจริญวิปัสสนา การสั่งสมบุญบารมี อีกทั้งอินทรีย์ที่ท่านอบรมมาแตกต่างกัน คือ ท่านที่สร้างบารมีมาอย่างแก่กล้าพอมานในภพชาตินี้ เมื่ออินทรีย์ทั้ง 5 อย่าง คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ถึงความแก่รอบสม่ำเสมอ ก็สามารถบรรลุมรรคผลได้อย่างรวดเร็ว พระโสดาบันประเภทนี้เป็นเอกพีชี

คือเกิดอีกชาติเดียวเท่านั้นก็จะถึงฝั่งนิพพาน ถ้าสร้างบารมีแบบไปเรื่อย ๆ ก็ช้าลงไปตามลำดับ แต่ก็ถือว่าแต่ละประเภทได้กำชัยชนะไว้ในมือแล้ว

มนุษย์ผู้ตั้งใจสั่งสมบุญบารมียังคงต้องเวียนตายเวียนเกิด เพื่อสร้างบารมีอีก นับภพนับชาติไม่ถ้วน เบื้องปลายอยู่ตรงไหนยากจะรู้ได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรประมาทในชีวิต แม้จะเวียนวนก็ให้วนอยู่ในสุคติภูมิอย่างเดียวเท่านั้น คือมนุษย์และเทวโลก สิ่งที่จะรับประกันความปลอดภัยของเราได้ในปัจจุบันก็คือ ต้องทุ่มเทสร้างบุญบารมีให้เต็มที่ เต็มกำลัง และต้องหมั่นฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง ให้เข้าถึงพระรัตนตรัยซึ่งเป็นที่พึ่งที่ระลึกภายในของเราให้ได้

5.12.2 ภูมิของพระสัททาคามี

การได้พบพระแท่นภายใน คือ พระรัตนตรัย นับว่าได้พบกับสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ถือเป็น ทัสสนานุตตริยะ คือ การได้เห็นอันประเสริฐ พระแท่นภายในที่เราได้เข้าถึงนี้ สามารถปิดประตู อบายภูมิให้กับตัวเราได้ ใจของเราจะสูงส่งอยู่เสมอ และจะเป็นพลวปัจจัยให้เราไปสู่สุคติภูมิเป็นไปอย่างเดียว หากว่าปรารถนาอยากพบพระแท่นภายในซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นอุดมมงคล ต้องทำใจให้หยุดนิ่งหมั่นฝึกฝนอบรมใจให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เสมอหยุดใจเป็นก็จะเป็นพระแท่นภายในที่เรียกว่า สมณานนฺจ ทสฺสนํ เอตมฺมํจลฺมุตตมํ การได้เห็นสมณะผู้สงบเป็นมงคลอันสูงสุด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในจุลลสีหนาทสูตร ว่า

“ กตโม จ ภิกขเว ทุติโย สมณโณ อธิ ภิกขเว ภิกขุ ตินฺนํ สญฺญชานํ ปริกฺขยา ราคโทส โมหานํ ตณฺหุตฺตา สกิทาคามี โหติ สกิทเว อิมํ โลกํ อาคณฺดวา ทุกฺขสฺสหนฺตํ กโรติ อयํ ภิกขเว ทุติโย สมณโณ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณะที่ 2 เป็นโณ ภิกษุในศาสนานี้เป็นสัททาคามีเพราะสังโยชน์ 3 ลั่นไป เพราะความที่ราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง จะกลับมาสู่โลกนี้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็จะทำได้ทุกขได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่คือนิมิตที่ 2 ในพระศาสนา”

ความเป็นสมณะ หรือเป็นพระแท่นในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงสอนให้วัดกันที่ความสูงส่งของภูมิธรรม คือ วัดกันที่ว่าใครจะสามารถขจัดกิเลสอาสวะให้หลุดล่อนออกจากใจได้มากที่สุด ถ้าหากทำสังโยชน์ 3 คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาสให้หมดสิ้นออกจากใจได้ และเข้าถึงธรรมกายพระโสดาบัน หน้าตัก 5 วา สูง 5 วา ปราภุชตฺไส แจ่มอยู่ภายในตลอดเวลา ท่านเรียกว่า เป็นพระโสดาบันบุคคล

ถ้าหากพอกจิตให้ละเอียดหนักเข้า นอกจากสังโยชน์ 3 จะหมดสิ้นไปแล้ว ยังเข้าถึง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมกายพระสกิทาคามี หน้าตัก 10 วา สูง 10 วา สว่างไสวอยู่ ภายในตลอดเวลา ส่งผลให้เป็นผู้มีราคะ โทสะ และโมหะเบาบางลงไป และจะกลับมาเกิดอีก เพียงชาติเดียวเท่านั้น ก็จะได้บรรลุกายธรรมอรหัต บุคคลผู้มีใจสูงส่งอย่างนี้ เรียกว่า สมณะที่ 2 คือ พระสกิทาคามีบุคคล

สมณะที่ 2 ในพระพุทธศาสนา คือ เรื่องราวเกี่ยวกับพระสกิทาคามีบุคคล ว่ามีคุณวิเศษอย่างไรบ้าง และต้องฝึกฝนอบรมตนเองอย่างไร จึงจะได้บรรลุธรรมเป็นพระสกิทาคามีโลกุตตรภูมิ ขั้นที่ 2 นี้ มีนามว่า สกิทาคามีโลกุตตรภูมิ

ปฏิบัติของท่านผู้ได้บรรลุถึงโลกุตตรภูมิขั้นนี้ ต้องเป็นผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน โดยผ่านโคตรภูและโสดาบันโลกุตตรภูมิมาแล้ว มีความปรารถนาที่จะบรรลุผลในขั้นนี้ จึงมีความเพียรอุตสาหะเจริญวิปัสสนากรรมฐานต่อให้ยิ่งขึ้นไป เมื่อบุญบารมีที่เคยอบรมสั่งสมไว้ มีมากพอ และเมื่ออินทรีย์ทั้ง 5 ถึงภาวะแก่กล้าเป็นอย่างดีแล้ว วิปัสสนาญาณขั้นต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นเรื่อยมาตามลำดับ ตั้งแต่อุทยัพพญาณเป็นต้นไป จนถึงสังขารูปেকชาญาณ แต่ว่าสภาวะวิปัสสนาญาณเหล่านี้ จะปรากฏชัดเจนละเอียดแจ่มแจ้งกว่าสภาวะญาณในขั้นโสดาบันโลกุตตรภูมิ

ศัพท์และภาษาธรรมะที่ใช้เป็นหัวข้อวิปัสสนาในระดับขั้นต่าง ๆ นั้น อาจเข้าใจยากเพราะอยู่ในระดับวิปัสสนาภูมิ ภูมิซึ่งต้องเห็นแจ้งด้วยธรรมจักขุ ผู้ที่จะรู้เห็นแจ่มแจ้งจริง ๆ ต้องเข้าถึงพระธรรมกายให้ได้ก่อน เพราะวิปัสสนาภูมิเริ่มต้นที่เข้าถึงธรรมกายเท่านั้น ถ้าหากปฏิบัติธรรมจนเข้าถึงพระธรรมกายโคตรภูเป็นต้นไป ท่านจะใช้คำว่า วิปัสสนา คือ การเห็นแจ้งด้วยธรรมจักขุ รู้แจ้งด้วยญาณทัสสนะของธรรมกาย สามารถพิจารณาเห็นไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนของสังขารร่างกาย คือ ขั้นที่ 5 แล้วรู้แจ้ง แท่งตลอดไปถึงอายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 และปฏิจาสัมุปบาท นักศึกษาจะแตกฉานในธรรมะขั้นวิปัสสนาภูมิทั้ง 6 อย่างนี้ ก็ต่อเมื่อได้เข้าถึงพระธรรมกายแล้วเท่านั้น

ขณะนี้ นักศึกษาได้เริ่มศึกษาทั้งภาคปริยัติ และปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ศึกษาเพื่อนำไปสู่ปฏิเวธ คือ การรู้แจ้งเห็นแจ้งแท่งตลอดในธรรมทั้งหลาย ซึ่งเป็นโลกุตตรภูมิ พระสกิทาคามีนี้จะเกิดอีกเพียงชาติเดียว ก็จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ซึ่งหลักในการปฏิบัติในภพใหม่ของท่านมีอยู่ 5 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 คือ ท่านที่เมื่อตอนเป็นมนุษย์ก็สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีบุคคล ครั้นจุติไปเกิดเป็นเทวดาในเทวโลก หากกลับมาเกิดในมนุษย์โลกอีกครั้งหนึ่ง ก็จะบรรลอรหัตผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพานในมนุษย์โลกนี้เอง

ประเภทที่ 2 คือ ท่านที่สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีในมนุษย์โลกนี้แล้ว ทำความเพียรต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งได้บรรลอรหัตผล และดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน ในขณะที่อยู่ในมนุษย์โลกนี้เอง

ประเภทที่ 3 คือ ท่านที่เป็นพระสกิทาคามีตั้งแต่ตอนยังเป็นมนุษย์ เมื่อจุติเป็นเทวดาก็เจริญวิปัสสนากรรมฐานต่อจนได้บรรลอรหัตผลในเทวโลก ไม่ต้องกลับลงมาเป็นมนุษย์อีก

ประเภทที่ 4 คือ เทวดาที่ได้สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีบุคคลในสวรรค์ แล้วเจริญวิปัสสนากรรมฐานต่อ จนกระทั่งได้บรรลอรหัตผล และดับขันธเข้าสู่พระนิพพานในเทวโลกนั้น

ประเภทที่ 5 คือ ท่านที่สำเร็จเป็นพระสกิทาคามีตอนเป็นเทวดา แต่ครั้นหมดอายุขัยก็จุติมาเกิดในมนุษย์โลก แล้วบุญในตัวที่ทำเอาไว้ จะเป็นดวงบุญดวงบารมีที่เต็มเปี่ยม เมื่อตั้งใจปฏิบัติธรรมก็สามารถหยุดใจได้ บรรลุกายธรรมอหัตเป็นพระอรหันต์ และเข้าสู่พระนิพพานในมนุษย์โลกนี้

ตามปกติแล้ว กิเลสอาสวะจะไม่เกิดขึ้นแก่พระสกิทาคามีบ่อย ๆ เหมือนบังเกิดแก่ปุถุชนผู้ท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏะทั่วไป แต่จะเกิดขึ้นเป็นช่วงห่าง ๆ เกิดเป็นครั้งเป็นคราว และเมื่อเกิดขึ้นก็ไม่มีโทษร้ายแรง ไม่ถึงกับกระทำความผิดมโนการให้กับท่าน ถึงแม้กิเลสต่าง ๆ ซึ่งท่านเรียกว่า สังโยชน์เบื้องสูงจะยังคงอยู่ แต่ก็เบาบางมากเหมือนหมอกจาง ๆ หรือเหมือนแมลงภู่ที่เคล้าคลึงเกสร แต่ไม่เคยย่ำยิดอกไม้ให้บอบช้ำ ฉะนั้น

ในสมัยพุทธกาล ผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระสกิทาคามีกันมาก ที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกก็มีหลายแห่ง และที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันก็มาก หรือไม่ก็ผ่านไปถึงขั้นบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็มีไม่น้อย สำหรับตัวอย่างของผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระสกิทาคามีแล้วไปเสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ก็คือ ลูกสาวคนเล็กของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เรื่องของนางมีอยู่ว่า ลูกสาวคนโตของท่านเศรษฐี ตั้งแต่มหาสุภททา จุฬสุภททา ต่างบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันเมื่อถึงเวลานางทั้งสองได้แต่งงาน และแยกย้ายครอบครัวไปอยู่กับสามี

ส่วนลูกสาวคนเล็กชื่อ สุมณา เมื่อมาทำหน้าที่ช่วยพ่อจัดภัตตาหารถวายพระ นางมีโอกาสดฟังธรรมและได้บรรลุธรรมที่สูงกว่าพ่อ ก่อนที่นางจะเสียชีวิต เศรษฐีผู้เป็นพ่อได้มาเยี่ยม

นางเรียกท่านเศรษฐีว่า “น้องชาย” เศรษฐีถามว่า “ลูกพี่หรือ” นางตอบว่า “ไม่ได้เพื่อ น้องชาย” จากนั้นนางก็ละสังขาร ไปบังเกิดเป็นเทพนารีอริยบุคคล เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต ทั้งเพียงคำว่า “น้องชาย” เป็นปริศนาให้กับท่านเศรษฐี เศรษฐีจึงต้องไปกราบทูลถามพระบรม- ศาสดา พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ว่า ลูกสาวของท่านเศรษฐีนั้นไม่ได้เพื่อ ถึงแม้จะถูกความ เจ็บป่วยรุมเร้า แต่มีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ ที่นางเรียกท่านเศรษฐีว่าน้องชาย เพราะท่าน เศรษฐีได้บรรลุธรรมเพียงชั้นพระโสดาบัน แต่นางได้เป็นสภิกาคามีอริยบุคคล ในทางธรรม นางจึงมีศักดิ์เป็นพี่

นี่เป็นตัวอย่างของพระสภิกาคามีบุคคล และสภิกาคามีภูมิ การจะได้เป็นพระสภิกา- คามีบุคคลต้องตั้งใจปฏิบัติให้เข้าถึงพระธรรมกายสภิกาคามีโดยผ่านการเข้าถึงดวงธรรมภายใน กายภายในต่าง ๆ ตั้งแต่กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปพรหม จนถึงกาย ธรรมโคตรภู กายธรรมพระโสดาบัน และถึงกายธรรมพระสภิกาคามี ละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ 2 อย่าง มีราคะ ปฏิฆะเบาบาง ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการหยุดใจ เพราะฉะนั้นหยุดจึงเป็นตัวสำเร็จ ให้มันหยุดใจเอาไว้ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ให้ได้ตลอดเวลา

5.12.3 ภูมิของพระอนาคามี

การที่จะดำรงชีวิตให้เป็นอยู่ด้วยความบริสุทธิ์ มีจิตใจสูงส่ง มั่นคงในคุณธรรม ดำเนิน อยู่บนเส้นทางของพระอริยเจ้า สร้างบารมีให้เต็มเปี่ยมบริสุทธิ์บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้มี บุญมีดวงปัญญาบริสุทธิ์ มีดวงใจที่ผ่องใสเท่านั้น จึงจะใช้ชีวิตได้อย่างคุ้มค่า เดินหน้าไปสู่จุด หมายปลายทางได้อย่างถูกต้องปลอดภัย ทั้งภายในปัจจุบันนี้ ภายในอบายภูมิ ตลอดจนภายใน สังสารวัฏ การที่จะให้พ้นจากภัยเหล่านี้ จะต้องสั่งสมบุญให้มาก ๆ มีความหนักแน่นตั้งมั่นอยู่ ในเส้นทางแห่งความดี รักในการประพฤติปฏิบัติธรรม หมั่นนั่งธรรมะทุก ๆ วันอย่าให้ขาด แม้แต่วันเดียว ต้องตั้งใจมั่นอย่างนี้จึงจะพบกับความสุขสวัสดิ์ตลอดไป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน จุลลสีหนาทสูตร ว่า

“กตโม จ ภิกขเว ตติโย สมโณ อธิ ภิกขเว ภิกขุ ปญจนัน โอรมภาคิยานัน
สญญชานัน ปริกขยา โอปปาติโก โหติ ตตถ ปรีนิพพายี อนาวตติธมโม
ตสฺมา โลกา อัย ภิกขเว ตติโย สมโณ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ 3 เป็นไหน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนานี้ มีความสิ้นไปแห่งสังโยชนเบื้องต่ำ 5 อย่าง เป็นโอปปาติกะ ปรินิพพานในภพนั้น ไม่เวียนกลับมาจากโลกนั้น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยบุคคลนี้คือ สมณะที่ 3 ในพุทธศาสนา”

เรื่องโลกุตระภูมิขั้นที่ 3 ซึ่งเรียกชื่อว่า อนาคามีโลกุตระภูมิ คือ ภูมิที่พ้นจากโลกของท่าน ผู้จะไม่กลับมาอีก หมายความว่า ท่านผู้ใดบรรลุถึงภูมินี้แล้ว ท่านผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นพระอนาคามีอริยบุคคล ถือว่าเป็นสมณะที่ 3 ในพระพุทธศาสนา ท่านจะไม่กลับมาเกิดในกามาวจรภูมิ คือมนุษย์โลกและเทวโลกอีก คำว่า “สมณะที่แท้จริง” ในพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง ผู้ที่มีใจสงบหยุดนิ่งได้อย่างสมบูรณ์ ตั้งแต่เข้าถึงธรรมกายโคตรภู หลุดพ้นจากความเป็นปุถุชนแต่ยังไม่ถึงความเป็นพระอริยเจ้า ถ้าหากทำใจให้สงบหยุดนิ่งเข้าไปเรื่อย ๆ จนเข้าถึงธรรมกาย พระโสดาบันเป็นต้นไป กระทั่งไปถึงธรรมกายอรหัต เป็นพระอรหันต์ผู้หลุดพ้นจากอัสวกิเลสทั้งปวง นั้นแหละจึงจะเรียกว่าสมณะผู้สงบอย่างแท้จริง เป็นผู้ที่ดำรงตนอยู่ในฐานะปุชณียบุคคลที่ควรแก่การเคารพสักการบูชาของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย

สำหรับนักปฏิบัติธรรมผู้มุ่งปฏิบัติเพื่อให้ได้บรรลุเป็นพระอนาคามีนี้ ต้องเป็นผู้มีสมาธิดีเยี่ยม พระอนาคามีมรรคญาณจึงจะปรากฏขึ้นได้ ตามหลักทั่วไป พระอนาคามีบุคคลนี้เมื่ออนาคามีมรรคญาณบังเกิดขึ้นแล้ว อริยมรรคนั้นก็จะประหารอนุสัยกิเลส 2 ตัว คือ กามราคะและปฏิฆานุสัยให้สิ้นไป กามราคะได้แก่ความยินดีพอใจในกามคุณต่าง ๆ กามราคะนี้เป็นประดุจภาพมายาในดวงจิต ทำให้สัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในภพ อันเป็นวัฏฏะทุกข์รำไป เพราะฉะนั้นพระอนาคามีบุคคลจึงสามารถขจัดอนุสัย คือ กามราคะได้โดยเด็ดขาด เพราะท่านละกามราคะชนิดละเอียดประณีตที่สุดได้

พระอนาคามีอริยบุคคลนี้ นอกจากจะประหารอนุสัยได้อีก 2 ประการดังกล่าวมาแล้ว ยังสามารถที่จะเข้าถึงอนาคามีผลสมบัติ เสวยอารมณ์พระนิพพานได้ตามจิตปรารถนาอีกด้วย แต่ก็ยังเป็นสมบัติอ่อน ๆ ไม่เข้มข้นเหมือนนิโรธสมบัติของพระอรหันต์ พระอนาคามีท่านมีความพิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือ เมื่อจุติแล้ว จะไม่กลับมาเกิดในกามาวจรภูมิอีก ท่านจะไปอุบัติเป็นพรหมผู้ทรงคุณวิเศษที่ปัญจสุทธาวาสพรหมโลกชั้นใดชั้นหนึ่ง แล้วสำเร็จเป็นพระอรหันต์ดับขันธเข้าสู่พระนิพพานในพรหมโลกนั้น

มีความรู้ที่น่ายกย่องว่า การที่จะมีโอกาสไปเกิดในพรหมโลกได้นั้น จะต้องปฏิสนธิด้วยอำนาจฌานสมาบัติซึ่งเป็นผลของฌานกุศลสำหรับพระอนาคามีอริยบุคคลที่ได้ฌานลาภีบำเพ็ญสมถกรรมฐาน ได้สำเร็จฌานมาก่อนก็ไม่มีปัญหา คือ ต้องไปเกิดในพรหมโลกได้แน่ ๆ แต่

สำหรับพระอนาคามีที่ได้บรรลุนาคามีบุคคลในฉัพพลันถันใด เมื่อท่านถึงกำหนดอายุขัยใกล้จะจุติ จะมีฉานพิเศษชนิดหนึ่งชื่อว่ามรรคสิทธิฉานบังเกิดขึ้น แล้วจะเป็นปัจจัยน้อมนำให้ท่านไปอุปบัติในพรหมโลก เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าท่านจะถึงแก่มรณภาพลงโดยไม่ทันรู้ตัว เช่น สมมติว่าในขณะที่กำลังหลับอยู่ หรือมีผู้มาทำร้ายให้ถึงแก่กรรมในทันทีโดยมิได้รู้ตัว มรรคสิทธิฉานก็จะพลันบังเกิดขึ้นแก่ท่านก่อน แล้วธรรมกายพระอนาคามีจะนำไปอุปบัติในปัญจสุทธาวาสภูมิ

เมื่อท่านไปอุปบัติเป็นพรหมในชั้นสุทธาวาสพรหมโลก ก็จะมีโอกาสได้ปฏิบัติธรรมต่อจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพานตามประเภทของพระอนาคามีอริยบุคคล 5 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 อันตรปรีนิพพายี คือ พระอนาคามีที่ไปอุปบัติในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่งแล้ว ตั้งใจปฏิบัติธรรมจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพานภายในช่วงอายุครึ่งหนึ่งของสุทธาวาสภูมิพรหมโลกที่ท่านสถิตอยู่

ประเภทที่ 2 อุปหัจจปรีนิพพายี คือ พระอนาคามีบุคคลที่ไปอุปบัติในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่งแล้ว สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน ภายในอายุครึ่งหลังของสุทธาวาสพรหมโลกที่ท่านสถิตอยู่

ประเภทที่ 3 อสังขารปรีนิพพายี คือ พระอนาคามีที่ไปอุปบัติในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่งแล้ว สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในภูมินั้นอย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความเพียรมาก แล้วดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน

ประเภทที่ 4 สสังขารปรีนิพพายี คือ พระอนาคามีอริยบุคคลที่ไปอุปบัติในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่งแล้ว สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในภูมินั้น โดยต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า แล้วดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน

ประเภทที่ 5 อุทังโสโตกนิฏฐคามิ คือ พระอนาคามีที่ไปอุปบัติในสุทธาวาสพรหมโลกชั้นต่ำที่สุด คือ ชั้นอวิหาสุทธาวาสพรหมโลก แล้วจึงจุติไปอุปบัติในสุทธาวาสพรหมโลกชั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ คือ อตปปา สุทสสา สุทสสี และอกนิฏฐะ แล้วจึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ทั้ง 5 ประเภทดังกล่าว เป็นประเภทของพระอนาคามี ซึ่งเมื่อท่านละโลกไปแล้ว จะมุ่งสู่ปัญจสุทธาวาสพรหมโลกอย่างเดียว ไม่กลับมาสู่เทวโลกหรือมนุษยโลกอีก แต่หากสมัยใดมี

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาอุบัติตรัสรู้ในโลก พระอนาคามีอริยบุคคลก็จะหาโอกาสลงมาสู่มนุษยโลก เพื่อที่จะได้เห็น และฟังพระธรรมเทศนาจากพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นครั้งเป็นคราวไป เหตุการณ์เช่นนี้ก็มิได้อยู่บ้างเหมือนกัน เพราะพระอนาคามีเหล่านี้ตระหนักดีว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศที่สุดในภพ 3 เป็นครูของมนุษย์และเทวดา รวมไปถึงพรหมและอรูปพรหมทั้งหลาย การที่ท่านได้บรรลุธรรมเป็นพระอนาคามี ก็เพราะอาศัยการฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ จึงมีความเคารพเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก

นี่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับโลกุตระภูมิขั้นที่ 3 คือ อนาคามีบุคคล ผู้ได้ชื่อว่าเป็นสมณะที่ 3 ในพระพุทธศาสนา เป็นสมณะแท้หรือพระแท้ คือ ได้เข้าถึงพระธรรมกายนั่นเอง ซึ่งการที่จะเข้าถึงได้นั้นต้องอาศัยการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำทุกวันและตลอดเวลา แม้ว่าจะอยู่ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน หรือทำภารกิจอันใดก็ตาม ให้หมั่นนำใจมาวางไว้ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ฝึกหยุด ฝึกนิ่ง ตรึงถึงดวงแก้ว หรือองค์พระบ่อย ๆ ใจเราจะได้ผูกพันกับพระรัตนตรัย

แม้บางครั้งประสบการณ์ภายในอาจมีขึ้นลง สว่างบ้าง มืดบ้าง เห็นบ้าง ไม่เห็นบ้าง ก็ขอให้มีความเพียรที่จะทำ เพราะความสม่ำเสมอเป็นหัวใจของการเข้าถึงธรรม บางที่นักศึกษาอาจจะรู้สึกว่ามันไม่ก้าวหน้า นั่นคือคิดไปเอง แต่ที่จริง มันก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เหมือนการปลูกต้นไม้ เราอาจจะสังเกตไม่ออกว่ามันโตขึ้นวันละกี่เซน แต่ความจริงมันเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ เติบโตขึ้นทุกวัน เผลอประเดี๋ยวเดียว ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ผลิดอกออกผลแล้ว เพราะฉะนั้นอย่าท้อ ให้หมั่นทำความเพียรต่อไป ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จย่อมอยู่ที่นั่น ให้ขยันนั่งสมาธิ เพราะภารกิจกับจิตใจต้องไปด้วยกัน และความขยันหมั่นเพียรเท่านั้น จะทำให้เราได้เข้าถึงพระธรรมกายภายใน

5.12.4 ¹ภูมิของพระอรหันต์

ชาวโลกทั้งหลายถูกอวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้งเห็นจริงในชีวิตปิดบังเอาไว้ ทำให้เกิดการเช่นฆ่า รบราฆ่าฟันกัน โดยอาจจะอ้างว่า ทำไปเพื่อสันติภาพของโลก แต่สงครามทางโลกไม่เคยนำสันติสุขมาให้ เพราะผลร้ายหลังสงครามสงบ คือ ความเจ็บปวดทั้งกายและใจ การทำร้ายกันนำไปสู่ความผูกพยาบาท และจองเวรกันไปข้ามภพข้ามชาติ ชีวิตก็เหินห่างจากทาง

¹จากบทเทศน์ออกอากาศทางสถานีวิทยุ ในรายการ “ธรรมะเพื่อประชาชน” โดย พระเทพญาณมหามุนี, เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี.

พระนิพพานออกไปเรื่อย ๆ หากเรามีความรักและความปรารถนาดีต่อกัน ด้วยการเริ่มต้นให้ความรักที่ตัวเราเองก่อน นั่นคือ ทุก ๆ คนต้องทำความดีรักษาศีลให้บริสุทธิ์ หมั่นชำระกาย วาจา ใจของตัวเองให้บริสุทธิ์ผ่องใส อย่างนี้สันติภาพภายในก็จะบังเกิดขึ้นและก่อให้เกิดสันติภาพของโลกอย่างแท้จริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในจุลลสีหนาทสูตร ว่า

“กตโม จ ภิกขเว จตุตถโส สมโณ อธิ ภิกขเว ภิกขุ อาสวานํ ขยา
อนาสวํ เจโตวิมุตติ ปญญาวิมุตติ ทิฏฐเจว ธมฺเม สยํ อภิญญา
สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริติ อयํ ภิกขเว จตุตถโส สมโณ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมณะที่ 4 เป็นโณ ภิกษุในศาสนานี้
กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะ
ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยอภิญญาของตนเอง เข้าถึง
ทิฏฐธรรมอยู่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลเช่นนี้คือสมณะที่ 4
ในพระพุทธศาสนา”

โลกุตระภูมิขั้นสูงสุด เรียกว่า อรหัตตโลกุตระภูมิ ผู้ที่ได้บรรลุถึงภูมิธรรมขั้นนี้แล้ว ได้ชื่อว่าพระอรหันต์ เป็นพระอริยบุคคลขั้นที่ 4 ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นผู้สมควรแก่การบูชาของเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลายท่านมีคุณธรรมและคุณวิเศษสามารถจัดอนุสัยกิเลสที่ยังเหลือติดอยู่ในชั้นธรรมาสน์อีก 5 อย่างได้ คือ รูปราคะนุสัย อรูปราคะนุสัย มานานุสัย อุทธัจจกามานุสัย อวิชชานุสัย ให้หลุดล่อนออกจากใจได้อย่างเด็ดขาด และนอกจากจะสิ้นกิเลสเป็นสมุจเฉตปหาน ท่านยังสามารถเข้านิโรธสมาบัติเสวยอารมณ์พระนิพพานได้ตามจิตปรารถนาอีกด้วย แต่ที่วิเศษสุดยอด คือ ท่านหมดกิจ เพราะอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว เลิกการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีกต่อไป เมื่อหมดอายุขัยแล้วท่านก็ดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน

การที่อวิชชาของพระอริยบุคคล 3 ประเภทแรก คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี และพระอนาคามียังเหลืออยู่นั้น เพราะสภาวะของมรรคเบื้องต่ำทั้ง 3 คือ โสดาปัตติมรรค สกิทาคามีมรรค และอนาคามีมรรค เมื่อเกิดขึ้นแก่ผู้ที่ได้เข้าถึง ทำให้ท่านได้เห็นอริยสัจ 4 กำจัดอวิชชาได้ทุกมรรคก็จริง แต่ว่าการที่มรรคเบื้องต่ำทั้ง 3 เห็นอริยสัจ 4 กำจัดอวิชชาได้นี้ ก็เป็นประดุจเหมือนฟ้าแลบในยามกลางคืน ซึ่งสว่างวาบชั่วครั้งชั่วคราว แต่ยังไม่สามารถจัดอนุสัยได้หมดสิ้น ส่วนอรหัตมรรคเป็นเหมือนกับฟ้าผ่า ตามธรรมดาสายฟ้าที่ผ่าฟาดลงมาอย่าง

รุนแรงนั้น สิ่งที่เกิดขวางอยู่จะถูกทำลายหมด เช่นเดียวกัน เมื่อสายฟ้าผ่าคืออหัตมรรคผ่าฟาดลงมา อนุสัยกิเลสทั้งหลาย รวมถึงอวิชชาอนุสัย ก็จะถูกทำลาย ถูกขจัดหายไปหมดสิ้น ไม่มีหลงเหลือติดอยู่ในใจอีกต่อไป

พระอรหันต์ซึ่งเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา มีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทที่มีฤทธิ์พอประมาณกับมีฤทธิ์มาก

ประเภทแรกที่ว่า มีฤทธิ์พอประมาณนั้น หมายถึงว่าเป็นพระอรหันต์จำพวกสุขวิปัสสกะ คือผู้เจริญวิปัสสนาล้วน ๆ เป็นผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ มีฤทธิ์เดชพอประมาณ อหัตมรรคญาณก็สามารถขจัดกิเลสอาสวะได้หมดสิ้น ทั้งสังโยชน์เบื้องต่ำที่ภาษาธรรมะเรียกว่า โอรัมภาคียสังโยชน์ และสังโยชน์เบื้องสูงคือ อุทัมภาคียสังโยชน์ ก็ถูกขจัดให้หมดสิ้นไป อนุสัยกิเลสทั้งหลาย โดยเฉพาะอวิชชาอนุสัยซึ่งเป็นกิเลสที่สำคัญ ก็หลุดหมดสิ้นเชื่อไม่เหลือเศษ เป็นพระอรหันต์ผู้เป็นทักษิณบุคคลที่สมบูรณ์

ประเภทที่ 2 คือประเภทที่มีฤทธิ์มีอานุภาพมาก ตั้งแต่ประเภทเทววิโซ ผู้ได้บรรลुวิชา 3 คือ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติหนหลังของตัวเองได้ จุตูปปาตญาณ รู้การจุติและอุบัติของสรรพสัตว์เหล่าอื่นได้ เรียกว่า เป็นผู้มีดาทิพย์ และสามารถระลึกชาติของคนอื่นได้อีกด้วย มีอาสวกขยญาณ เป็นญาณที่ทำอาสวะของตัวให้หมดสิ้นไปได้ และพระอรหันต์ประเภทนี้ ยังมีฤทธิ์อานุภาพมากเนื่องจากแรงอธิษฐานและการสั่งสมบุญเก่าในอดีตตามมาสนับสนุน

พระอรหันต์ที่มีฤทธิ์มากอีกประเภทหนึ่งท่านเรียกว่า จพภิกขุญาณ คือฝึกสมาธิและหมั่นเข้าฌานสมาบัติทำชานาญจนเป็นวสีเมื่อฝึกฝนบ่อยเข้าก็เกิดเป็นอภิปัญญาจิต มีจิตตานุภาพเหนือมนุษย์ทั่วไป ตั้งแต่ได้อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ได้ ทิพยโสตะ หูทิพย์ เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดใจผู้อื่นได้ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติได้ ทิพยจักขุ ดาทิพย์ และอาสวกขยญาณ ญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป

กลุ่มของพระอรหันต์อีกประเภทหนึ่งท่านจัดไว้ตามความแตกฉานในสภาวะธรรมที่เข้าถึง คือ ปฏิสัมภีทปัตโต ผู้ได้บรรลุปฏิสัมภีทา มีความแตกฉานในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อรรถปฏิสัมภีทาแตกฉานในอรรถ ธรรมปฏิสัมภีทา แตกฉานในธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ นිරุตติปฏิสัมภีทา แตกฉานในภาษาต่าง ๆ จะไปเทศน์หรือพูดจากับชนชาติใดก็ได้ สามารถใช้ภาษาของคนในถิ่นนั้น ๆ ได้ทันที ไม่ต้องเสียเวลาไปร่ำเรียนเขียนอ่านภาษาศาสตร์ และประการสุดท้ายคือ ปฏิภาณปฏิสัมภีทา แตกฉานในด้านความเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบในการ

แสดงธรรม หรือตอบปัญหาธรรมะต่าง ๆ ทำให้ผู้ฟังกระจ่างแจ้งทุกคำถาม ปฏิสัมภิทาญาณทั้ง 4 นี้ เกิดขึ้นพร้อมกันกับขณะที่ท่านได้บรรลุอรหัตตมรรคญาณนั่นเอง ซึ่งก็แล้วแต่บุญบารมีของพระอรหันต์แต่ละรูปที่สั่งสมมาไม่เหมือนกัน

นี่เป็นความแตกต่างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่เป็นความแตกต่างเล็กน้อยที่สำคัญ เพราะปฏิสัมภิทาญาณ หรืออภิญญาต่าง ๆ เหล่านั้น มีความสำคัญในการแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ได้บรรลุธรรมตามได้มาก แต่ความเหมือนกันของท่านคือ เป็นผู้หมดกิเลส เป็นทักขิไณยบุคคล ทำบุญกับองค์ไหนก็ได้บุญมากเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น การที่ท่านจะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงคุณวิเศษที่มีอานุภาพมาก มีฌานแก่กล้าสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ก็ดี ทรงคุณวิเศษประเภทแตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณต่าง ๆ ก็ดี ทั้งนี้ก็ด้วยอำนาจแห่งบุญญาธิการที่ท่านสั่งสมอบรมมาแต่อดีตชาติ คือเมื่อชาติปางก่อนนั้น ท่านประกอบกุศลกรรมอันใดเอาไว้ ก็จะอธิษฐานให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นพระอรหันต์ถึงพร้อมทั้งคุณวิเศษต่าง ๆ และเมื่อสร้างบารมีอยู่นั้น ท่านก็เป็นผู้ไม่ทอดธุระ รักในการปฏิบัติธรรม และชักชวนผู้อื่นให้ทำทั้งทานศีลภาวนาด้วย

ถ้าหากจะทำทานท่านก็ทุ่มเททำอย่างเต็มที่เหมือนชนหน้าที่คว่ำให้แล้วก็ไม่ให้เหลือเยื่อใย ไม่คิดอยากได้กลับคืน และตามระลึกนึกถึงผลบุญด้วยความปลื้มปิติในทานที่ได้ถวายขาดออกจากใจให้แล้วก็อยากให้อีกไม่อึดไม่เบื่อในการทำทานบางท่านอาจจะยังมีความเข้าใจไม่สมบูรณ์คิดว่าไม่ต้องทำทานก็ได้ รักษาศีลก็พอ ก็สามารถพ้นทุกข์ได้ หรือนั่งสมาธิเจริญภาวนาอย่างเดียวก็น่าจะพอแล้ว แต่อานิสงส์ที่ปรากฏออกมาในภพชาติสุดท้าย นอกจากจะเป็นผู้ไม่มีลาภสักการะแล้ว ผลพวงจากการบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็จะได้รับรูลูแบบอด ๆ อด ๆ เมื่อบรรลุแล้วก็หมดลมเข้านิพพานไป คือ พอถึงจุดหมายก็สิ้นใจพอดี

จากความรู้ดังกล่าว นักศึกษาคงพอเข้าใจถึงเส้นทางอันประเสริฐของทุกชีวิต คือ มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นเพื่อเป็นผู้ห่างไกลจากกิเลสอาสวะ นับว่าเป็นความโชคดีอย่างมหาศาลของนักศึกษา ที่ได้อยู่ในดินแดนชาวพุทธ และรู้จักวิชาธรรมกาย ซึ่งพระเดชพระคุณหลวงปู่ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ผู้ค้นพบวิชาธรรมกาย ท่านเมตตา นำมาถ่ายทอดให้ชาวโลก ได้รับรู้รับทราบถึงแผนผังชีวิต 18 กาย ตั้งแต่กายมนุษย์จนถึงกายธรรมอรหัต ทำให้เราได้แนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ดังนั้นเมื่อได้โอกาสดีนี้แล้ว ก็อย่าให้วันเวลาผ่านไปเปล่า ให้ตั้งใจสร้างความดี หมั่นสร้างบารมีทุกอย่างไปพร้อม ๆ กับการฝึกฝนใจให้หยุดนิ่งในทุกอิริยาบถ จนกว่าจะได้เข้าถึงกายธรรมอรหัต

นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกนี้แท้จริงแล้วก็เพื่อแสวงหาสิ่งที่ทำให้ใจของมนุษย์เองบริสุทธิ์ที่สุด บริสุทธิ์จนกระทั่งพบกับตัวตนที่แท้จริง ที่มั่นคงที่สุดไม่มีการเปลี่ยนแปลง และมีความสุขอย่างแท้จริง พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระอรหันตเจ้าทั้งหลายได้พบว่า พระรัตนตรัยเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด และมีอยู่แล้วในตัวของมนุษย์ทุกคน เป็นธรรมที่สงบ ละเอียดย ละเอียด ประณีต จะนึกคิดหรือคาดคะเนเอาไม่ได้เลย เพราะเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติให้เข้าถึงเอง ต้องปรับใจให้ละเอียดให้หยุดนิ่งไปตามลำดับ จนกระทั่งเข้าไปถึงแหล่งแห่งความสุข ความบริสุทธิ์ แหล่งของสติ แหล่งของปัญญา แล้วเมื่อนั้นมนุษย์ก็จะรู้เห็นทุกสิ่งไปตามความเป็นจริง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

“ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง บัณฑิต
ทราบเนื้อความนั้นตามความจริงแล้ว พึงกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน
เพราะพระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”

สังขารเป็นรังแห่งโรคนี้ เป็นทางมาแห่งความทุกข์ทั้งสิ้น เพราะสังขารเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากอวิชชา ซึ่งเป็นต้นตอของกิเลสอาสวะทั้งหลาย ส่วนวิสังขารคือพระนิพพาน เป็นสภาวะที่ปราศจากกิเลส คือ อวิชชาเข้ามาครอบงำไม่ได้ จึงเป็นสุขอย่างยิ่ง คำว่าสุขอย่างยิ่งนั้นเป็นอย่างไร เป็นสิ่งที่อธิบายให้เข้าใจได้ยาก ผู้รู้ท่านใช้คำว่า ปจฺจตฺต เวทิตพฺโพ วิญญูหิ เป็นสิ่งที่วิญญูชนทั้งหลายจะพึงรู้ได้เฉพาะตน เป็นสภาวะที่ธาตุธรรม เห็น จำ คิด รู้ ของผู้นั้นใสบริสุทธิ์ หลุดล่อนจากกิเลสทั้งปวง สรุปล่าย ๆ คือ หากกิเลสยังห่อหุ้มจิตใจอยู่มาก ความทุกข์ก็มีมากกว่าความสุข ถ้ากิเลสเบาบางลง ความทุกข์ก็ลดลง ถ้าไม่มีกิเลสเลย ก็มีแต่สุขล้วน ๆ ที่เรียกว่า เอกันตบรมสุข

ผู้รู้ท่านได้พรรณนาคุณของพระนิพพานเอาไว้ว่า พระนิพพานเป็นเยี่ยมและมีสภาวะที่เย็น สามารถที่จะดับเสียซึ่งกิเลสร้อนแรงที่ทำให้เกิดความเร่าร้อนกระวนกระวายให้ปรากฏขึ้นในดวงใจของสรรพสัตว์ทั้งหลาย เหมือนนุททกวารีทรงไว้ซึ่งลักษณะพิเศษ คือ ความเย็นที่สามารถดับเสียซึ่งความร้อนความกระวนกระวายในโลกได้

ธรรมดาว่าน้ำเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์สะอาด สามารถล้างมลทินสิ่งสกปรกได้ เมื่อบุคคลใดได้ดื่ม น้ำบริสุทธิ์เข้าไปแล้ว ย่อมระงับเสียซึ่งความกระหายน้ำ ได้รับความชุ่มฉ่ำใจ

พระนิพพานก็ฉันนั้น สามารถล้างมลทิน คือ กิเลสร้ายที่ทำให้ดวงจิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย มัวหมองให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ เมื่อสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เต็มอารมณ์รสซึ่งบริสุทธิ์ คือ พระนิพพานแล้ว ย่อมห้ามเสียซึ่งความกระหาย กล่าวคือความปรารถนาที่ติดอยู่ในภพทั้ง 3 ได้แก่ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ความทะยานอยากในภพทั้ง 3 จะหมดไป ไม่อาลัยอาวรณ์ในวิภวสงสาร อีกต่อไป

ไม้จันทน์แดงมีคุณลักษณะพิเศษต่างจากพฤษชาติชนิดอื่น คือ เป็นของหาได้ยาก มิใช่ เป็นของหาได้ง่าย ๆ เหมือนไม้ธรรมดา พระนิพพานก็เช่นเดียวกัน กว่าบุคคลจะเข้าถึงนั้น ยาก ยิ่งนัก ต้องมีใจรักมีความมุ่งมาดปรารถนาอย่างยิ่งยวด เหมือนพระบรมโพธิสัตว์ต้องอดทน สร้างบารมีมานานถึง 4 อสงไขยกับแสนมหากัป พระสาวกเองก็ต้องเพียรพยายามปฏิบัติตาม พระบรมพุทโธวาท ทุ่มเทเอาชีวิตเป็นเดิมพัน และต้องปฏิบัติไม่ผิดจากเส้นทางสายกลาง จึง จะได้บรรลุพระนิพพานสมความปรารถนา

อีกประการหนึ่ง จันทน์แดงมีกลิ่นหอมวิเศษหาที่เปรียบมิได้ฉันใด พระนิพพานก็มี กลิ่นหอมหาที่เปรียบมิได้ฉันนั้น จันทน์แดงเป็นไม้ที่ปวงชนต่างพากันยกย่องสรรเสริญว่าเป็น รุกขชาติชั้นสูงชั้นดีเป็นที่พอใจนิยมยินดีของเหล่าชนผู้รู้สรรพคุณของไม้ที่เป็นโอสถทั้งหลาย พระนิพพานก็เช่นเดียวกันเพราะเป็นคุณชาติที่เหล่าพระอริยเจ้าทั้งหลายยกย่องสรรเสริญว่าเป็น ธรรมชั้นดี ชั้นสูงประเสริฐสุด เป็นที่พอใจของอริยชนทั้งหลายมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น เพราะฉะนั้นผู้มีความดำริถูกต้อง จึงปรารถนาพระนิพพาน

นอกจากนี้ ท่านผู้รู้ยังได้เปรียบคุณของพระนิพพานกับมหาสมุทรเอาไว้ว่า ธรรมดาว่า มหาสมุทรจัดว่าบริสุทธิ์ใสสะอาด เห็นได้จากสัญลักษณ์ที่สำคัญคือ จะไม่มีซากศพสิ่งสกปรก ลอยอยู่เป็นมหาสมุทรที่สะอาดบริสุทธิ์ พระนิพพานก็เปรียบได้กับมหาสมุทรอันใสสะอาด เพราะว่าพระนิพพานเป็นคุณชาติผ่องใสบริสุทธิ์ ไม่มีซากศพคือกิเลสร้ายต่าง ๆ ล่องลอยปะปนอยู่เลย

ธรรมดาว่า มหาสมุทรสุดแสนจะกว้างใหญ่ไพศาล ถึงแม้ว่าคงคามหาหนที่ 4 หรือ 5 หวัง จะไหลมารวมลงสักเท่าใด ก็ไม่มีวันที่จะเต็มพากฝั่ง แต่ละด้านอยู่ห่างไกลเกินที่จะเห็นด้วยตาได้ พระนิพพานก็มีสภาพคล้ายกัน คือเป็นคุณชาติที่ สุดแสนจะกว้างใหญ่ไพศาล ถึงแม้สรรพสัตว์ จะเต็มใจพากันปฏิบัติธรรมได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ แล้วไปอยู่ในอายตนะนิพพานมีประมาณ สักเท่าใดก็ตาม การที่จะทำให้อายตนะนิพพานเต็มนั้นเป็นไม่มี เกรงอยู่แต่ว่า หมู่สัตว์จะพากันไปไม่ถึงมหาสมุทร คือ พระนิพพานอันกว้างใหญ่ไพศาลเท่านั้น

ในพระวินัยปิฎก มีพุทธวจนะปรากฏเอาไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือน

แม่น้ำทุกสายในโลกที่ไหลไปสู่ที่ต่ำ ย่อมไปรวมลงที่มหาสมุทร และสายฝนตกลงมาจากอากาศ ไปรวมลงที่มหาสมุทร ความพร่องหรือความเต็มของมหาสมุทรย่อมไม่ปรากฏ ภิกษุจำนวน มากก็เหมือนกัน ถ้าแม้ปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ความพร่องหรือความเต็มของ นิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ อีกประการหนึ่ง มหาสมุทรซึ่งกว้างใหญ่นั้น ใช่ว่าจะเป็นสถานที่ อันว่างเปล่า โล่ง ๆ ว่าง ๆ อย่างเดียว โดยที่แท้เป็นที่อยู่อาศัยแห่งหมู่สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมี มากมายสุดจักประมาณได้ आयตฺตนิพพานํก็คล้าย ๆ กัน คือเป็นที่อยู่ของพระนิพพาน มากมายนับไม่ถ้วน ทั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระชีนาสพอรหันต์ ทั้งหลายก็สถิตอยู่ที่นี่ จะว่างเปล่าก็เฉพาะกิเลสอาสวะเท่านั้น

นอกจากนี้ มหาสมุทรซึ่งกว้างใหญ่ย่อมหลากหลายไปด้วยรัตนชาตินานาชนิดชวนให้ รื่นรมย์แก่พบเห็น พระนิพพานนี้ก็เช่นเดียวกัน เป็นรัตนอันประเสริฐ น่าชมกว่ารัตนชาติใด ๆ ทั้งในมนุษย์และเทวโลก กล่าวคือพระวิมุตติธรรม ธรรมอันหลุดพ้นวิเศษดีแล้ว ทรงไว้ซึ่ง พระคุณมากมายสุดที่จะประมาณ ซึ่งปุถุชนทั่วไปไม่สามารถได้เชยชมพระวิมุตติธรรมอันยอด เยี่ยมนี้ได้ แต่ผู้มีใจบริสุทธิ์หลุดพ้นได้อย่างสมบูรณ์แล้วเท่านั้น จึงจะมีโอกาสได้ดูตมวิมุตติรส จากพระนิพพาน

อุปมาประการสุดท้าย ท่านกล่าวว่า ธรรมตายถอนพิษงูเป็นโอสถนานวิเศษ ซึ่ง หมอผู้ปรุงเอาไว้ จะทรงไว้ซึ่งคุณลักษณะพิเศษสามารถใช้ได้ทันทั่วทั้ง คือ เมื่ออสรพิษร้าย ขบกัดผู้ใดแล้ว ผู้นั้นย่อมได้รับทุกข์ปางตาย แต่เมื่อเอายาดับพิษงูชานวิเศษนั้นให้กินหรือ ใส่แผลแล้ว พิษงูจะเสื่อมคลายหายไป ทำให้ผู้นั้นได้รับความสุขสบายไม่ต้องตายฉันท

พระนิพพานก็ฉันท มีคุณประเสริฐเปรียบเสมือนโอสถวิเศษ สำหรับดับพิษงูคือกิเลส ร้าย ที่เล่นกำซาบอยู่ในดวงใจของสัตว์ทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา เป็นพิษร้ายทรมาณให้ปวดร้าว แสบสาหัส ให้จมอยู่ในวัฏสงสารไม่มีวันสิ้นสุด ต่อเมื่อพระอริยสาวกใด ได้รับโอสถวิเศษ คือ พระนิพพานเป็นที่พึ่งอาศัยแล้ว ย่อมมรรغبดับพิษร้าย คือ กิเลสภัยที่มีทุกขมหันต์ให้สูญหายไป ได้ และได้รับความสุขสบายอย่างเดียว ไม่ต้องตายอีกต่อไป เป็นอมตะ เพราะว่าพระนิพพาน สามารถรักษาบุคคลผู้ได้เข้าถึงพระนิพพานตลอดกาล ดุจยาถอนพิษงู สามารถรักษาชีวิตของผู้ ถูกงูกัด ฉะนั้น

สภาวะของพระนิพพาน เป็นปรมาัตถธรรม เกินกว่าที่จินตนาการจะไปถึง จะรู้เห็น อย่างแจ่มแจ้งได้ ยกเว้นเสียแต่ผู้ได้บรรลุมรรคผลนิพพาน หรืออย่างน้อยก็สำหรับผู้ที่ได้เข้าถึง พระธรรมกายที่ชัดใสสว่าง จึงจะรู้จักคุณลักษณะของพระนิพพานอย่างถูกต้อง แต่ถึงอย่างไร

ขอให้เชื่อมั่นเถิดว่า พระนิพพานเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของชาวพุทธทุก ๆ คน ฉะนั้นให้พยายามหมั่นฝึกฝนใจให้หยุดนิ่งให้บริสุทธิ์ผ่องใส จนกว่าจะเข้าถึงพระธรรมกาย จะได้ทำพระนิพพานให้แจ้งกัน

นิพพานคือเป้าหมายของชีวิต

การดำเนินชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยในสังสารวัฏ จะต้องรู้เท่าทันอัสวกิเลส รู้ว่าสิ่งไหนเป็นบุญสิ่งไหนเป็นบาปอกุศล แล้วดำรงตนให้อยู่บนเส้นทางแห่งบุญ เส้นทางแห่งความดี ความไม่รู้อันตรายอย่างยิ่งของชีวิตทีเดียว เพราะถ้าไม่รู้สิ่งเหล่านี้แล้ว อาจทำให้พลาดพลั้งไปทำบาปอกุศล ทำให้ชีวิตมัวหมองได้ เมื่อไม่รู้ก็ต้องแสวงหาผู้รู้ เข้าไปสอบถามในสิ่งที่สงสัย ที่สำคัญคือต้องหมั่นเข้าไปหาผู้รู้ภายในคือพระรัตนตรัย ด้วยวิธีการหยุดใจไว้ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 แสวงหาความรู้แจ้งที่เกิดจากปัญญาบริสุทธิ จะได้เข้าถึงผู้รู้แจ้งภายใน และจะได้รับคำตอบที่ถูกต้องสมบูรณ์ ปัญหาต่าง ๆ ที่สงสัยก็จะหมดสิ้นไป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยานิพพานสูตร ว่า

“ทุกทสั อนต์ นาม น หิ สจจํ สุตสสนํ

ปฏิวิทูธา ตณฺหา ชานโต ปสฺสโต นตฺถิ กิณฺจนํ

ฐานะที่บุคคลเห็นได้ยาก ชื่อว่านิพพาน ไม่มีตัณหา นิพพานนั้นเป็นธรรมจริงแท้ ไม่เห็นได้โดยง่ายเลย ตัณหาอันบุคคลแทงตลอดแล้ว กิเลสเครื่องกังวลย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้รู้ ผู้เห็นอยู่”

โลกนี้ถูกอวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้งเห็นจริงในชีวิตห่อหุ้มไว้ เหมือนเวลาที่เดินเข้าไปในห้องมืด ๆ ไม่มีแสงสว่างจากภายนอก หรือมีเพียงแสงสลัว ๆ ทำให้มองไม่เห็นวัตถุต่าง ๆ ที่อยู่ในห้อง ความมืดคืออวิชชาได้ห่อหุ้มจิตใจของมนุษย์ไว้ ปิดบังเห็น จำ คิด รู้ และเอาความโลภ ความโกรธ ความหลงเข้ามาใส่ ให้หลงไหลเพติดเพลิด เดินตามทางของพญามาร ที่คอยส่งกิเลสเข้ามาบังคับ เอิบอาบ ซึมซาบ ปนเป็น สวมซ้อน ร้อยไล่ ทำให้ต้องเวียนวนอยู่ในสังสารวัฏอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นการจะรู้จักพระนิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของชีวิตนั้น จึงเป็นไปได้ยากมาก

อีกประการหนึ่ง การตายแล้วเกิด เกิดแล้วตาย มีภพชาติมาขวางกันความทรงจำของเรา

ทำให้เราไม่รู้ว่าเกิดมาจากไหน มาทำไม ตายแล้วจะไปไหน ไม่รู้จุดหมายปลายทางของชีวิต เหมือนเวลาที่เรารับรู้เวลาในป่าใหญ่ ไม่เห็นเดือนเห็นตะวัน หาทิศออกไม่พบ ความหลงในชีวิตรับรู้เป็นอันตรายกว่าหลงทางในป่า เพราะเป็นเหตุให้ต้องทนทุกข์ทรมานในสังสารวัฏอีกยาวนาน โมหะ คือความหลงได้ห่อหุ้มสัตว์โลกเอาไว้ จึงเป็นสิ่งที่ต้องสลัดให้หลุด เหมือนออกจากที่มืดไปสู่ที่แจ้ง ไปสู่แสงสว่างแห่งชีวิต

ส่วนพระอริยสาวก ท่านละโลภะ โทสะ โมหะ และทำลายขันธ์แห่งความมืดได้แล้ว จึงมองเห็นพระนิพพาน อวิชชาอันเป็นต้นเหตุแห่งวัฏสงสารได้ถูกตัดขาด ตัดภพตัดชาติ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดกันอีกต่อไป

พระอริยเจ้า คือ ผู้ที่เข้าถึงพระธรรมกาย ตั้งแต่กายธรรมพระโสดาบันเป็นต้นไป ได้เป็นโสดาบันบุคคล เป็นผู้ถึงกระแสพระนิพพาน ตัดขาดจากสังโยชน์เบื้องต่ำ 3 ประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ คือ ความเห็นเป็นเหตุให้ถือตัวตน วิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัยในพระรัตนตรัย และสีลัพพตปรามาส คือ การถือมั่นในศีลพรตที่เป็นความเชื่อผิด ๆ พระโสดาบันจะกลับมาเกิดอีกอย่างมากที่สุดไม่เกิน 7 ชาติ ก็จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

พระสกิทาคามี หมายถึง พระอริยเจ้าผู้จะกลับมาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้นก็จะเข้าสู่พระนิพพาน ท่านขจัดสังโยชน์เบื้องต่ำ 3 ประการได้หมด มีศีลบริสุทธิ์บริบูรณ์ ราคะ โทสะ โมหะ ก็เบาบางลงมาก

พระอนาคามี คือ ผู้ที่ไม่ต้องกลับมาสู่โลกนี้อีก สามารถกำจัดกามราคะนุสัย ปฏิฆานุสัยได้หมดสิ้น เมื่อละโลกก็จะได้เสวยสุขในพรหมโลกชั้นสุทธาวาสทั้ง 5 ตามกำลังความแก่อ่อนของอินทรีย์ จากนั้นบำเพ็ญเพียรต่อก็สามารถเข้าถึงอายตนะนิพพานได้

สำหรับพระอรหันต์นั้น คือ ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา กำจัดสังโยชน์เบื้องสูงได้ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา คือความไม่รู้ในอริยสัจ 4 ท่านแจ้งแทงตลอดหมด สังโยชน์เบื้องต่ำเบื้องสูงหลุดหมดชนิดสิ้นเชื้อไม่เหลือเศษ ห่างไกลจากอัสวกิเลสทั้งมวล เป็นอุปาภิเสกนิพพาน คือ ดับกิเลสแต่เบญจขันธ์ของท่านยังอยู่ ต่อเมื่อละสังขารไปแล้วก็เข้าสู่อุปาภิเสกนิพพาน ดับขันธ์ห้าเหลือแต่ธรรมขันธ์เข้าสู่อายตนะนิพพาน

ผู้ตั้งใจฝึกฝนตนเองอย่างแท้จริงนั้นต่างมีเป้าหมายที่จะไปรู้ไปเห็นอายตนะนิพพาน เหมือนอย่างพระอริยเจ้าทั้งหลาย การจะไปเห็นอายตนะนิพพานได้นั้น ใจต้องหยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 อย่างสมบูรณ์ เพราะตรงนี้เป็นที่เดียวที่จะเป็นต้นทางไปสู่อายตนะนิพพาน

การหยุดใจที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 จะเปลี่ยนแปลงชีวิตสัตว์โลกทั้งหลายให้เจริญขึ้น จนกระทั่งสามารถเข้าถึงอายตนะนิพพาน หลุดพ้นจากการถูกรอบงำจากกิเลสอาสวะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโลภะ โทสะ โมหะ หรืออวิชชาที่นอนเนื่องอยู่ในจิตใจมาเป็นเวลายาวนาน อาสวะดังกล่าวก็就会被กำจัดให้หลุดล่อนออกไปหมด ด้วยใจที่หยุดนิ่งอย่างสมบูรณ์

ถ้าหยุดใจได้สนิท จะยกฐานะจากความเป็นคนมาเป็นมนุษย์ผู้มีใจสูง คำว่าคน แปลว่าผู้ที่ยังวนอยู่ในบ่วงแห่งมาร ทำให้ไม่รู้ไปตามความเป็นจริง มารเอากิเลสเอาอาสวะมา ใส่ในใจ แล้วคนให้วนติดอยู่ในบ่วงของมาร คือติดอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ ซึ่งแต่เดิมผู้รู้ท่านก็เป็นผู้ไม่รู้เหมือนอย่างพวกเรา ต่อเมื่อใจหยุดได้ก็เรียกว่าบุคคล หมายถึง ผู้พ้นจากอาภรณ์ของไม่สะอาด พ้นจากเหยื่อล่อของมารได้ในระดับหนึ่งแล้ว ครั้นใจหยุดได้ ถูกส่วนก็จะเปลี่ยนแปลงเป็นโคตรภูบุคคล เป็นผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง จนกระทั่งครอบงำทำลาย บ่วงของมารได้มากยิ่งขึ้น ถึงธรรมกายโคตรภูก็เป็นโคตรภูบุคคล

เมื่อถึงธรรมกายโคตรภูเป็นโคตรภูบุคคล ก็พ้นจากความเป็นมนุษย์ พ้นจากความ เป็นทิพย์ รูปพรหม อรูปพรหม ผู้รู้ท่านหยุดใจอย่างนี้เรื่อย ๆ ไปตามลำดับ กระทั่งชำระจิตให้ บริสุทธิ์ไปเรื่อย ๆ ไม่ช้าก็เข้าถึงความเป็นพระอรหันต์คือผู้เจริญแล้ว หลุดจากกิเลสอาสวะ ต่าง ๆ มีความเจริญเต็มที่ เป็นพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และหากท่านหยุด ในหยุดต่อไปจนกระทั่งจิตสะอาดบริสุทธิ์ ตัดสังโยชน์เบื้องต่ำเบื้องสูงได้ อนุสัยกิเลสหลุดหมด ก็เข้าถึงความเป็นพระอรหันต์ เข้าถึงความบริสุทธิ์บริบูรณ์ เสวยวิมุตติสุขล้วน ๆ ที่ไม่มีทุกข์ เจือปนเลย

หนทางแห่งความบริสุทธิ์ที่จะไปสู่ความเป็นพระอรหันต์ ไปในทางสายกลางซึ่งเป็น หนทางแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ ถ้าหากว่าเอาใจมาหยุดนิ่งอยู่ที่ฐานที่ 7 ตรงนี้แล้ว ไม่ ว่าจะนั่ง นอน ยืน จะเดิน ก็จะมีความสุข มีใจเบิกบาน และก็จะเปลี่ยนจากความเป็นคนเป็น มนุษย์ธรรมดา มาเป็นโคตรภูบุคคล เข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมกาย กระทั่งตัวเรา เป็นธรรมกาย ธรรมกายเป็นตัวเรา ถ้าเป็นอย่างนี้ได้แล้ว จะเห็นพระนิพพานได้

เพราะฉะนั้น พระนิพพานไม่ใช่เห็นกันง่าย ๆ ต้องเข้าถึงธรรมกาย และการที่จะเข้าถึง พระธรรมกายได้ ใจต้องสะอาดบริสุทธิ์ เห็นกายในกายเข้าไปเรื่อย ๆ ตามลำดับจนกระทั่งเข้า ถึงกายธรรม กายสุดท้ายคือกายธรรมอรหัต ถึงกายธรรมอรหัตได้เมื่อไรก็จะเห็นและรู้จัก พระนิพพานว่าเป็นอย่างไร ไม่ต้องเสียเวลามาอธิบายกัน เห็นแล้วก็จะเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

ใจมีธรรมปิติเกิดขึ้น จะรู้แจ้งเห็นจริงในชีวิตและในสรรพสิ่งทั้งหลาย แล้วเป้าหมายชีวิตก็จะชัดเจนขึ้นว่าต้องมุ่งไปสู่อายตนะนิพพาน ต้องทำพระนิพพานให้แจ้ง

เมื่อได้รู้ว่า พระนิพพานคือเป้าหมายของชีวิตแล้ว นักศึกษาควรต้องรีบแสวงหาพระนิพพานในขณะที่ยังอยู่ในวัยหนุ่มวัยสาว ในขณะที่หนุ่มยังดี อวัยวะต่าง ๆ ยังแข็งแรง เพราะถ้ารอทำความเพียรตอนแก่ หนทางไปสู่อายตนะนิพพานก็ห่างไกลออกไปอีก ถ้ายังหนุ่มยังสาว กำลังวังชายังแข็งแรงอยู่ จะได้ใช้สิ่งนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างบารมี อย่างนี้ถึงจะถูกหลักธรรมของบัณฑิตนักปราชญ์ผู้ไม่ประมาทในชีวิต

ฉะนั้น ให้รีบประพฤติปฏิบัติธรรมตักดวงบุญบารมีให้ได้เต็มที่ แล้วเราจะจากโลกนี้ไปอย่างผู้มีชัยชนะ แม้ยังไปสู่อายตนะนิพพานไม่ได้ ก็จะมีที่พักกลางทางที่แสนสุข คือ มีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการสร้างบารมี ครั้นถึงเวลาก็กองมาเกิดสร้างบารมีกันต่อในมนุษย์โลก ดังนั้นนักศึกษาจึงควรที่จะใช้วันเวลาที่ผ่านไปให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ด้วยการฝึกฝนใจให้หยุดนิ่งให้ได้ทุก ๆ วัน จนกว่าจะได้เข้าถึงพระธรรมกาย มีพระรัตนตรัยภายในเป็นที่พึ่งที่ระลึก

5.13 โอิชะ 4

โอชะ หมายถึง กิเลสอันเป็นดุจกระแสแห่งน้ำที่ท่วมทับพัดพาสัตว์ให้พลัดตกลงไปในความพินาศ หรือสภาวะอันเป็นดุจกระแสแห่งน้ำท่วมใจสัตว์ มีรายละเอียดดังนี้

1. กาโมชะ โอิชะคือกาม ได้แก่ ความใคร่ที่เกิดขึ้นเพราะดําริถึงวัตถุกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ
2. ภโวชะ โอิชะคือภพ ได้แก่ ความใคร่ในภพ คือยังมีความพอใจและติดใจลุ่มหลงอยู่ในภพทั้ง 3 คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ
3. ทิฏฐิโชะ โอิชะคือทิฏฐิ ได้แก่ มิจฉาทิฏฐิต่าง ๆ ที่เป็นตัวการสำคัญในการหน่วงเหนี่ยวสัตว์ไว้ในภพ เป็นสาเหตุให้ห้ามทั้งสวรรค์และนิพพาน
4. อวิชโชะ โอิชะคืออวิชชา ได้แก่ ความไม่รู้ในอริยสัจ 4 ไม่รู้อดีตไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตและอนาคต พร้อมทั้งไม่รู้หลักแห่งปัจจัยการ

บทที่ 6

ปัญญาจกะ - หมวด 5

เนื้อหาบทที่ 6

ปัญญาะ - หมวด 5

- 6.1 อนุปปพิกถา
- 6.2 มัจฉริยะะ
- 6.3 มาร
- 6.4 อนันตริยกรรม
- 6.5 สิ่งที่ต้องพิจารณาบ่อย ๆ
- 6.6 อานิสงส์การฟังธรรม
- 6.7 พละ
- 6.8 ชันธ
- 6.9 มิจฉาวณิชา อาชีปต้องห้าม
- 6.10 อุบาสกธรรม

แนวคิด

1. การแสดงธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กับคฤหัสถ์ผู้ใหม่ต่อพระพุทธศาสนา หรือเพิ่งจะรับฟังธรรมเป็นครั้งแรกนั้น ทรงเน้นจากง่ายไปหายาก ทรงให้สั่งสมบุญจากหยาบไปหาละเอียด ที่เรียกว่า อนุปุปพิกถา คือ ตรัสไปตามลำดับจากง่ายไปยาก step-by-step to the success เมื่อแจ่มแจ้งหรือได้ดวงตาเห็นธรรมในเบื้องต้นแล้ว จึงจะตรัสสอนธรรมในระดับปรมาตถ์อันมุ่งไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพานขั้นสูงต่อไป

2. คำว่า “มาร” เป็นถ้อยคำที่ชาวโลกทั่วไปคุ้นเคย ถ้าเป็นต่างประเทศมักจะเรียกกันว่า ซาตาน แต่จะมีสักกี่คนรู้จักตัวตนของมารที่แท้จริง และการแผ่ขยายขุมกำลังในการทำหน้าที่เล่นงานมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ มารขัดขวางมนุษย์ไม่ให้ทำความดี เพราะไม่อยากให้มนุษย์หมดกิเลส ไม่อยากให้เป็นนิพพาน แต่มารหาทางทำให้มนุษย์คิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่ว ละโลกแล้วจะได้ไปบังเกิดในอบายภูมิ มารจึงเป็นถ้อยคำที่กล่าวถึงอย่างแพร่หลาย แต่การรู้จักตัวตนที่แท้จริงต้องอาศัยปฏิบัติธรรมจนเข้าถึงธรรมเท่านั้น มิเช่นนั้นก็ต้องตกเป็นบ่าวเป็นทาสของพญามารเรื่อยไป

3. อนันตริยกรรม เป็นกรรมที่ส่งผลไม่มีระหว่าง คือไม่วางเว้นในการส่งผล ซึ่งมีความทุกข์แสนสาหัส แม้ใช้กรรมใหม่หามาแล้ว ยังส่งผลเป็นวิบากอันเป็นทุกข์หลายภพหลายชาติ ที่สำคัญส่งผลจนกระทั่งภพชาติสุดท้ายเลยทีเดียว เหมือนพระโมคคัลลานะเคยทำมาตุฆาต

4. สิ่งที่มนุษย์ต้องพิจารณาบ่อยๆ คือเรื่องเราจะต้องแก่ เจ็บ ตาย มีการพลัดพรากเป็นธรรมดา โดยเฉพาะการเจริญมรณานุสตินึกถึงความตายเป็นประจำเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญ เพราะจะทำให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต จะได้หาโอกาสฟังธรรม เมื่อฟังแล้วก็จะได้อานิสงส์การฟังธรรม ครั้นได้ฟังหรือศึกษาธรรมแล้ว เมื่อนำไปปฏิบัติ ก็สามารถนำพาเราให้หลุดพ้นจากทุกข์ในวัฏฏะไปได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาและเข้าใจหลักการเทศน์สอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นเหตุให้เหล่าเวไนยสัตว์หรือพุทธบริษัทได้บรรลุธรรมตามพระองค์
2. เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาและตระหนักถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรคของชีวิตซึ่งมักเรียกกันว่า “มาร” รู้วิธีการหลุดพ้นจากบ่วงมาร
3. เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจกรรมหน้าที่เรียกว่า “อนันตริยกรรม” และมีโยนิโสมนสิการจะทำอะไรต้องมีสติไตร่ตรองให้รอบคอบ เพราะทุกการกระทำล้วนมีผลเป็นสุขและทุกข์ทั้งสิ้น
4. เพื่อให้นักศึกษาพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดาในเรื่องของการแก่ เจ็บ ตาย พลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก หรืออยู่กับบุคคลผู้ไม่เป็นที่รัก
5. เพื่อให้นักศึกษาสามารถบอกวิธีที่จะทำให้ไม่ประมาทในชีวิต ด้วยการเจริญมรณานุสตินึกถึงความตายเป็นประจำได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 6

ปัญญาะ - หมวด 5

6.1 อนุพุพิกถา

อนุพุพิกถา หมายถึง เทศนาที่แสดงไปโดยลำดับ เพื่อพอกออัธยาศัยของเวไนยสัตว์ ให้หมดจดเป็นขั้น ๆ เมื่อผู้ฟังมีอัธยาศัยหมดจดดีแล้ว พร้อมทั้งจะบรรลุคุณธรรมพิเศษ พระพุทธองค์จะทรงแสดงอริยสัจ 4 ด้วยเสมอ

1. **ทานกถา** กล่าวถึงทาน แสดงให้เห็นประโยชน์ของการให้เพื่อละความเห็นแก่ตัว และความตระหนี่ รู้จักมีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น
2. **ศีลกถา** กล่าวถึงศีล ทรงแสดงประโยชน์แห่งศีล คือ ความประพฤติเรียบร้อยทางกาย ทางวาจา และงดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น
3. **สัคคกถา** กล่าวถึงสวรรค์ ทรงแสดงความดีงามอันผู้ให้ทานและผู้มีศีลจะพึงได้รับ ในมนุษยโลก รวมถึงการเสวยความสุขในเทวโลก
4. **กามาทินวกถา** กล่าวถึงโทษแห่งกาม ทรงแสดงโทษของกามว่าแม้จะมีความสุขก็เป็นความสุขเพียงเล็กน้อย แต่มีความทุกข์มาก ทุกข์สิ้นกาลนาน ไม่ควรเพลิดเพลินหลงใหล
5. **เนกขัมมานิสังสกถา** กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการออกจากกาม คือ ไม่หมกมุ่นในกามคุณ

ฟังอนุพุพิกถาหมดปัญหาในชีวิต

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

“ท่านทั้งหลาย จงมาดูโลกนี้อันตระการดูจราทรธ ที่พวกคนเขลาหมกอยู่ แต่ผู้รู้หา
ข้องอยู่ไม่”

โลกใบนี้เหมือนละครโรงใหญ่ที่มีนักแสดงมากมาย ทั้งเด็ก หนุ่มสาว และคนชรา
บางครั้งในคน ๆ เดียวกันก็แสดงได้หลายบท เป็นทั้งคนดี และคนไม่ดี ขึ้นอยู่กับความพอใจที่

อยากจะเป็น แม้ตัวเราบางครั้งก็อยากทำความดี บางทีไม่อยากทำบาปอกุศล หรือบางทีก็อยากอยู่เฉย ๆ เราจะสังเกตได้ว่า ถ้ายามใดที่ใจเราใสสะอาดบริสุทธิ์ มีความคิด คำพูดและการกระทำที่ดี ๆ ยามนั้นเราจะสวมบทบาทของฝ่ายกุศลธรรม เมื่อเราระลึกลย้อนกลับมาดูภาพแห่งการสร้างความดี เราจะมีแต่ความปลื้มใจ แต่บางทีเมื่อมีบาปอกุศลเข้ามาแทรก ทำให้ใจเราขุ่นมัว แล้วผลไปแสดงบทบาทของฝ่ายอกุศล ทำในสิ่งที่ไม่ดี ซึ่งกว่าจะรู้ตัวว่าผิดพลาด ก็อาจสายไปแล้ว ต้องไปเสวยทุกข์เวทนาแสนสาหัสในอบายภูมิ

นักปราชญ์บัณฑิตมองเห็นความเป็นจริงของโลกและชีวิตเช่นนี้ จึงไม่ติดข้องอยู่ในโลก โดยเฉพาะเมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ สามารถอาศัยโลกอันตระการนี้เป็นฐานที่ตั้ง สำหรับสั่งสมบุญสร้างบารมี เพื่อพัฒนาคุณภาพของชีวิตให้สูงขึ้น แม้จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับชาวโลกทั่วไป แต่ก็ไม่หลงใหลเพลิดเพลิน ไม่ติดข้องอยู่กับโลกกับวัตถุ ไม่ประมาทมัวเมาในชีวิต พยายามยกจิตใจให้สูงขึ้น จนกว่าจะบรรลุโลกุตระธรรม มีชีวิตที่อยู่เหนือโลกเช่นเดียวกับพระอรหันต์ และพระอรหันต์ผู้พ้นแล้วทั้งหลาย

ดังเช่นเรื่องของยสกุลบุตร ผู้เบื่อหน่ายในชีวิตฆราวาส แม้จะมีชีวิตที่ร่ำรวยพร้อมไปด้วยเบญจกามคุณ 5 มีปราสาทสวยงามใหญ่โตโอฬาร แต่กลับไม่ยินดีในสมบัติเหล่านั้น ท่านพิจารณาเห็นว่า นี่คือโลกามิส เหยื่อล่อที่ทำให้หลงติดอยู่ในโลก เหมือนปลาที่ถูกล่อด้วยเหยื่อให้เข้าไปติดอยู่ในเบ็ด โดยไม่รู้ตัวว่า กำลังจะเข้าไปสู่ความตาย ยสกุลบุตรพิจารณาเห็นความเป็นจริงของชีวิต ถึงกับเปล่งอุทานรำพึงรำพันขึ้นมาว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ”

คืนหนึ่ง ท่านตื่นขึ้นมากลางดึก เห็นเหล่าข้าทาสบริวารกำลังนอนหลับ เสื้อผ้าหลุดลุ่ยดูไม่งามตา บางคนนอนกรน บ้างก็ละเมอ ภาพต่าง ๆ เหล่านี้ปรากฏต่อสายตาของยสกุลบุตร ประดุจปาเข้าฝักตีนที่น่าเกลียดน่าชยะแขยง เพราะสัญญาเก่าที่ท่านเคยสั่งสมอสุภกัมมฐานมาหลายภพหลายชาติ ทำให้ได้อสุภสัญญา ภาพที่ข้าทาสบริวารนอนระเกะระกะ หัวไปทางเท้าไปทาง เป็นภาพนำมาซึ่งความสลดสังเวช ทำให้ท่านเกิดเบื่อหน่ายขึ้นมา เมื่อเบื่อหน่ายจิตจึงคลายจากความกำหนัดยินดี ท่านจึงตัดสินใจออกจากคฤหาสน์ที่ใหญ่โตมโหฬารนั้นทันที

ก่อนรุ่งอรุณ ยสกุลบุตรเดินไปพลางก็รำพึงรำพันไปพลางว่า “ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอ” อยากจะไปแสวงหาสถานที่ที่ไม่วุ่นวาย แต่ก็ไม่รู้จะไปทางไหน จึงเดินไปเรื่อย ๆ เข้าไปในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พวกเทวดารู้ว่าท่านเป็นผู้มีบุญ อยากได้บุญใหญ่กับท่านผู้กำลังแสวงหาทางหลุดพ้น จึงช่วยกันป้องกันอันตรายต่าง ๆ ให้ท่านเดินทางโดยปลอดภัย จนกว่าจะไปถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า

เข้าวันนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทอดพระเนตรเห็นยสกุสุมบุตรเข้ามาในค่ายพระญาณ ทรงรู้ว่า วันนี้มีบุญจะมาหาพระองค์ จึงเสด็จจงกรมอยู่ในป่าเพื่อรอคอยการมาของท่าน ขณะนั้นเอง ยสกุสุมบุตรเดินตรงเข้าไปในบริเวณนั้น พร้อมกับเปล่งอุทานให้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ยินว่า “ท่านผู้เจริญ ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “ดูก่อนยสะ ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง มาเถิดยสะ เราจักแสดงธรรมแก่เธอ” ทันทียสกุสุมบุตรได้ยินว่า ที่นี้ไม่วุ่นวาย ไม่ขัดข้อง ท่านรำเริงบันเทิงใจ เหมือนปลาในหนองน้ำที่แห้งขอด ตีตัวขึ้นรับสายฝนที่ตกลงมาให้ความชุ่มฉ่ำฉะนั้น ท่านถอดรองเท้าทองพลางเข้าไปถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วนั่งฟังธรรมจากพระองค์ ด้วยความเคารพนอบน้อมอย่างยิ่ง

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอนุปฺพุทฺธิกา คือ ตรัสถึงการให้ท่านว่า เป็นสิ่งที่ควรทำ เพราะเป็นการขจัดความตระหนี่ออกจากใจ จะได้เป็นบุญกุศลติดตัวข้ามภพข้ามชาติ เกิดมากี่ภพกี่ชาติจะได้ไม่ต้องลำบากในการทำมาหากิน จะได้สร้างบารมีได้อย่างสะดวกสบาย แล้วจึงตรัสเรื่องการรักษาศีล ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งมวลที่จะทำให้มีความสุข ความบริสุทธิ์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จากนั้นทรงตรัสว่า เมื่อเราให้ท่าน รักษาศีลเป็นประจำแล้ว จะเป็นเหตุให้ไปสวรรค์ ซึ่งถ้ามีบุญมากก็เลือกเกิดได้ว่า จะไปอยู่สวรรค์ชั้นไหน ตั้งแต่ชั้นจาตุ-มหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิตา นิมมานรดี พรหมมิตตสวรรค์ เป็นสุขที่ยิ่งกว่าความสุขในโลก มนุษย์นี้มากมายหลายท่านนัก หากมีบุญมากยิ่งขึ้นอีกจะเลือกอยู่ชั้นไหนก็ได้ทั้งนั้น

ถึงกระนั้น พระองค์ยังชี้ให้เห็นว่า เหล่าเทวดาที่เสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ ก็ยังตกอยู่ในอำนาจของกิเลส คือเบญจกามคุณเช่นกัน คือ ยังพัวพันด้วยรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสต่าง ๆ มีโลภะ โทสะ โมหะ บิบบังคับอยู่ เมื่อถึงคราวหมดบุญก็ต้องจุติไปเกิดเป็นอย่างอื่นตามกำลังบุญ เพราะฉะนั้นที่สรรพสัตว์ทั้งหลายพันทุกข์ไปไม่ได้ ก็เพราะมัวยึดติดอยู่กับเบญจกามคุณ เบญจกามคุณเป็นธรรมเครื่องเนิ่นช้า ที่ทำให้สรรพสัตว์หลงไหลเพลิดเพลิน และก็ประมาทในการแสวงหาหนทางพระนิพพาน

เมื่อยสกุสุมบุตรสนใจไปตามกระแสพระธรรมเทศนา ท่านเกิดปัญญาเห็นแจ้งไปตามความเป็นจริง เกิดความเบื่อหน่ายในกามทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงรู้ว่า ยสจะมีใจผ่องแผ้วดีแล้ว จึงทรงชี้หนทางที่จะออกจากเบญจกามคุณว่า บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง เป็นวิธีการที่จะทำให้ใจสงบจากกามคุณทั้งหลาย เมื่อใจหยุดนิ่งย่อมไม่มีสิ่งใดที่จะมาทำให้ใจหวั่นไหว ใจจะมุ่งตรงต่อหนทางพระนิพพานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

จากนั้นพระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า พื้นฐานของมนุษย์ทุกคนมีทุกข์ทั้งนั้น สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ คือ ความอยาก ไม่ว่าจะเป็นกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา การจะดับตัณหา ความทะยานอยากเหล่านั้นได้ใจต้องหยุด ที่เรียกว่า นิโรธ แปลว่าดับก็ได้ แปลว่าหยุดก็ได้ เมื่อหยุดใจได้ถูกส่วน มรรคมรรค 8 ประกอบกันเข้า รวมกันเป็นดวงใส บังเกิดเป็นดวง สว่างใส เรียกว่า ปฐมมรรค เกิดขึ้นที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 เป็นต้นทางที่จะไปสู่อายตนะนิพพาน

ท่านยสะดำเนินจิตเข้าสู่ภายในเรื่อยไป ท่านรู้เองเห็นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลย่อมมีความดับเป็นธรรมดา ท่านได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ต่อมาเมื่อได้ฟังธรรมซ้ำอีกครั้ง ในที่สุดก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

6.2 มัจฉริยะ

มัจฉริยะ หมายถึง ความหวง ความตระหนี่ ความคิดกีดกันไม่ให้ผู้อื่นได้ดี มี 5 อย่าง คือ

1. อาวาสมัจฉริยะ ตระหนี่ที่อยู่ หมายถึง ความหวงถิ่นที่อยู่ ไม่พอใจให้คนต่างชาติต่างนิกายเข้ามาอยู่อาศัยด้วย

2. กุลมัจฉริยะ ตระหนี่สกุล หมายถึง ความหวงสกุลโดยไม่ยอมให้สกุลอื่นเข้ามาเกี่ยวดองด้วย หรือความหวงสกุลอุปฐากของภิกษุ ไม่พอใจให้บารุงภิกษุอื่น คอยเกียดกันเสีย

3. ลาภมัจฉริยะ ตระหนี่ลาภ หมายถึง หวงผลประโยชน์ หาทางกีดกันไม่ให้ลาภหรือผลประโยชน์เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น

4. วัณณมัจฉริยะ ตระหนี่วรรณะ หมายถึง ความหวงคุณงามความดีไม่ต้องการให้ผู้อื่นมีความดีกว่าตน หรือหวงความงามของร่างกายไม่ยอมให้ผู้อื่นมีความงามทางร่างกาย เป็นต้น

5. ธัมมมัจฉริยะ ตระหนี่ธรรม หมายถึง หวงวิชาความรู้ และคุณพิเศษที่ได้บรรลุ ไม่ยอมสอน ไม่ยอมบอกผู้อื่น เพราะกลัวเขาจะรู้เท่าเทียมตน หรือรู้กว่าตน

หวงคือไล่ ให้คือเรียก

การที่ได้อัตภาพเป็นมนุษย์ได้มาพบพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นผู้มีบุญลาภอันประเสริฐ

เพราะการได้อัตภาพเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยยากอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพวกเราได้มีโอกาสในการสั่งสมบุญและฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง เพื่อทำมรรคผลนิพพานให้เกิดขึ้น นับว่าเป็นโอกาสที่ดีที่สุด เพราะการสร้างบารมีในเพศภาวะของมนุษย์นี้แหละทำได้ดีที่สุด แม้บางครั้งดูว่าเป็นเรื่องยาก มีอุปสรรคมากมายเกิดขึ้น แต่ก็ง่ายกว่าอัตภาพอื่นมากมายนัก เพราะฉะนั้นเมื่อโอกาสดีมาถึงแล้ว ควรเร่งรีบสั่งสมบุญกันให้เต็มที่

มีวาระพระบาลีที่ท่านกล่าวไว้ในมัจฉริสูตร ว่า

“คนตระหนี่กลัวภัยใด ย่อมให้ทานไม่ได้ ภัยย่อมมีแก่คนตระหนี่ผู้ไม่ให้ทาน คนตระหนี่ย่อมกลัวความหิวและความกระหายใด ความหิวและความกระหายนั้น ย่อมถูกต้องคนตระหนี่ ผู้เป็นพาลทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า เพราะฉะนั้นบุคคลควรกำจัดความตระหนี่อันเป็นสนิมในใจ แล้วให้ทานเถิด เพราะบุญทั้งหลาย ย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้และโลกหน้า”

มัจฉริยะ คือ ความตระหนี่ถี่เหนียว เกิดจากใจที่ไม่คิดจะให้ คิดแต่จะเอาอย่างเดียว มีหลายคนในโลกที่มีสมบัติมากมายกายกอง แต่ไม่กล้านำออกไปเพื่อบำเพ็ญสาธารณกุศล ช่วยเหลือคนยากไร้ หรือทำทานกับผู้ทรงศีล บุคคลเหล่านี้มักมีคำพูดติดปากว่า ยังยากจนอยู่ หรือยังไม่พร้อม ถ้าไม่ยากจนจนต้องให้ทาน วิธง่าย ๆ ก็ต้องเริ่มจากฝึกการเป็นผู้ให้เสียก่อน เพราะหวงคือโลภ ให้คือเรียก ยิ่งเราหวงแหนสมบัติมาก ทรัพย์ก็ไม่นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้เกิดความเป็นห่วงเป็นกังวลเปล่า ๆ บางคนแอบเอาสมบัติไปฝังเอาไว้ เนื่องจากหวงแหนมาก ตายไปแล้วยังต้องไปเป็นงูบ้าง เป็นหนูบ้าง เพื่อเฝ้าสมบัติที่เคยฝังเอาไว้

ความหวงแหนทรัพย์สมบัติไม่คิดอยากให้นี่ เป็นอาการของความตระหนี่ นับวันจะเพิ่มพูนกิเลสตัวอื่นเข้ามาในใจโดยที่เราไม่รู้ตัว แต่ถ้าหากเราฝึกเป็นผู้ให้ ให้อภัยที่บริสุทธิ์ เพราะคิดว่าอยากสละความตระหนี่ออกจากใจ ใจของเราจะขยายกว้างเหมือนทะเล เหมือนท้องฟ้า ตัวของเราก็จะเป็นศูนย์รวมของสมบัติทั้งหลายที่จะบังเกิดขึ้น

ความตระหนี่มีอยู่ 5 ประการ คือ ตระหนี่ที่อยู่อาศัย หวงแหนไม่ยอมให้ใครมาใช้ มาอยู่อาศัย ตระหนี่ตระกูล ถือว่าครอบครัวของตนเองสูงศักดิ์ จึงไม่ยอมคบกับคนที่ไม่มียศตำแหน่ง หรือคนรวยไม่ยอมคบกับคนจน ตระหนี่ลาภ ได้อะไรมาไม่เคยแบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า เงินทองที่มีใช้อย่างเหลือเฟือ สามารถนำไปบริจาคทำบุญกุศลได้ ไม่คิดให้ใคร ตระหนี่วรรณะ คือถือตัว ดูถูกดูหมิ่นคนอื่น และไม่ต้องการให้ใครได้ดีกว่าตน และประการสุดท้าย ตระหนี่

ในธรรมะ คือหวงวิชาความรู้ กลัวคนอื่นมีความรู้มากกว่าไม่อยากถ่ายทอดวิชาให้กับใคร หรือบอกไปเพียงบางส่วนเท่านั้น

คนที่มีความตระหนี่หวงแหนทรัพย์ ไม่สามารถให้อะไรกับใครได้เลย ถ้าหากดำเนินชีวิตอย่างประมาท ประกอบแต่อกุศลกรรมด้วยกาย วาจา ใจ จิตก็จะเศร้าหมองไม่ผ่องใส ถ้าหากละจากโลกนี้ไปแล้วต้องไปเกิดอยู่ในอบายภูมิ ได้รับทุกข์ทรมานสาหัส ไม่มีว่างเว้นจากการถูกทรมาน ส่วนผู้ที่มีปัญญาดำเนินชีวิตไม่ประมาท ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา อยู่ตลอดเวลาจิตใจย่อมผ่องใสไม่เศร้าหมองเมื่อละจากโลกนี้แล้วไปสวຍสุขอยู่ในสุคติโลกสวรรค์ มีความสุขอันเป็นทิพย์ ละเอียดประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป สมบัติใหญ่ก็จะบังเกิดขึ้น สามารถสร้างบารมี ประพฤติปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวกและง่ายดาย ได้เข้าถึงพระรัตนตรัยภายใน ได้ศึกษาวิชาธรรมกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สมัยหนึ่ง เทวดาได้เข้าไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า เกี่ยวกับวิบากกรรมของคนตระหนี่ว่าเป็นอย่างไร โดยถามว่า “บุคคลเหล่าใดในโลกนี้ เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น ดีแต่ว่าผู้อื่น ทำการกีดขวางผู้กำลังให้ทาน วิบากของคนผู้นั้นจะเป็นเช่นไร และสัมปรายภพของบุคคลเหล่านั้น จะเป็นเช่นไร ข้าพระองค์จึงมาเพื่อกราบทูลถามพระองค์ และเหตุใดข้าพระองค์จึงจะรู้ถึงความข้อนั้น พระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสตอบว่า “บุคคลเหล่าใดในโลกนี้ เป็นผู้ตระหนี่เหนียวแน่น ดีแต่ว่าผู้อื่น ทำการกีดขวางบุคคลผู้กำลังให้ทาน บุคคลนั้นย่อมเข้าถึงนรก ในกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานหรือยมโลก ถ้าหากถึงความเป็นมนุษย์ก็เกิดในสกุลที่ยากจนหาผ้าผ่อนท่อนสไบ อาหาร ความร่าเริงและความสนุกสนานได้โดยยาก คนพาลเหล่านั้นประสงค์สิ่งใดจากผู้อื่นเขาย่อมไม่ได้สิ่งนั้นสมความปรารถนา นั้นเป็นผลในภพนี้ และภพหน้าก็ยังไปบังเกิดในทุกข์อีกด้วย”

เทวดาทูลถามต่อไปว่า “ข้าพระองค์เข้าใจชัดเจนแล้ว แต่จะทูลถามข้ออื่นว่า ชนเหล่าใดในโลกนี้ ได้ความเป็นมนุษย์แล้ว รู้ถ้อยคำอันปราศจากความตระหนี่ เลื่อมใสในพระพุทธรูป พระธรรมและพระสงฆ์ เป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้า วิบากของบุคคลเหล่านั้นจะเป็นเช่นไร และสัมปรายภพของบุคคลนั้นจะเป็นเช่นไร ข้าพระองค์มาเพื่อทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอพระองค์ทรงโปรดเมตตาให้รู้ข้อความนั้นด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “ผู้ปราศจากความตระหนี่ เลื่อมใสในพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้า บุคคลนั้นย่อมปรากฏในสวรรค์อันเป็น

แดนเกิด หากถึงความเป็นมนุษย์ ย่อมเกิดในสกุลที่มั่งคั่ง ได้เสื้อผ้า อาหาร ความร่ำรวยและความสนุกสนานบันเทิงใจอยู่โดยไม่ยาก พึงมีอำนาจแผ่ไปในโคกทรัพย์ที่ผู้อื่นสะสมไว้ นั่นเป็นวิบาก ในภพนี้และในภพหน้าก็บันเทิงในสุดติภูมิ”

มีเรื่องเล่าในอดีตกาลว่า เศรษฐีผู้หนึ่งชื่อโตเทยยะ มีทรัพย์สมบัติ 45 โกฏิ แต่เป็นคนตระหนี่มาก ทุก ๆ วันเขาจะสอนลูก ๆ ว่าไม่ควรให้ทานกับใคร เพราะให้ไปแล้วทรัพย์สมบัติก็จะหมดไป และไม่ได้อะไรกลับคืนมา ควรจะสะสมทรัพย์เอาไว้ให้มากที่สุด เมื่อเขาละจากโลกนี้ไปแล้ว เนื่องจากมีความเป็นห่วงทรัพย์สมบัติมาก และบุญไม่พอที่จะไปเกิดในสวรรค์ จึงมาเกิดเป็นสุนัขอยู่ที่บ้านหลังนั้น สุกมาณพผู้เป็นลูกชายรักสุนัขตัวนั้นมาก ให้กินอาหารอร่อย ๆ เหมือนกับที่ตนเองรับประทาน ให้นอนบนที่นอนอย่างดี

อยู่มาวันหนึ่ง สุกมาณพออกจากบ้านไปทำธุระ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านหลังนั้น สุนัขเห็นพระบรมศาสดาจึงลุกขึ้นเห่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับสุนัขตัวนั้นว่า “ดูก่อนโตเทยยะ แม้เมื่อก่อนเจ้ากล่าวหมิ่นประมาทเรา จึงไม่ให้นานทำให้มาเกิดเป็นสุนัข แม้บัดนี้เจ้าก็ยังเห่าเราเพราะความขลาดและความตระหนี่ กรรมนี้จะทำให้เจ้าต้องไปตกนรกอเวจีอีก”

สุนัขฟังดังนั้น มีความเดือดร้อนใจ จึงนอนกลิ้งเกลือกบนซี่เถา สุกมาณพกลับมาถึงบ้าน เห็นสุนัขแสนรู้ของตนเองนอนคุ้ยคุ้ยเศษอาหารอยู่ จึงถามเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับคนใช้ในบ้าน เมื่อได้ฟังแล้วก็ไม่พอใจพระบรมศาสดา เพราะเชื่อว่าบิดาของตนเองไปบังเกิดในพรหมโลก แต่พระบรมศาสดามาทว่ามาเกิดเป็นสุนัขจึงเดินทางไปวัดเพื่อทูลถามข้อเท็จจริงกับพระพุทธองค์ พระบรมศาสดาตรัสถามว่า “ดูก่อนสุกมาณพ ทรัพย์ที่บิดาของเธอยังไม่ได้บอกมีอีกไหม”

สุกมาณพทูลว่า “หมวกทองคำมีค่าหนึ่งแสน รองเท้าทองคำมีค่าหนึ่งแสน ถาดทองคำมีค่าหนึ่งแสน กหาปณะหนึ่งแสนมีอยู่ ก่อนตายพ่อไม่ได้บอกที่ฝังขุมทรัพย์เอาไว้พระเจ้าข้า” พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำว่า “ขอให้เธอจงกลับไปให้อาหารสุนัขด้วยข้าวมธุปายาสอย่างดี แล้วอุ้มไปนอนบนที่นอน เมื่อได้เวลาสุนัขหลับไปหน่อยหนึ่ง จงถามดูเถิด” สุกมาณพกระทำตามที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำสุนัขก็บอกหมดทุกสิ่งทุกอย่างที่มานพต้องการรู้ ทำให้มันแน่ใจว่า สุนัขตัวนั้นคือบิดาของตน จึงเกิดความสังเวชสลดใจ คิดว่าพ่อไปเกิดในพรหมโลก แต่กลับมาเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เพราะความตระหนี่แท้ ๆ ทำให้ชีวิตในสัมปรายภพมีแต่ความทุกข์ยากลำบาก จากนั้นเขาจึงเลิกเป็นคนตระหนี่ และกลับมาเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

จะเห็นได้ว่า มนุษย์ไม่ควรประมาทในการสั่งสมบุญ เมื่อเรามาเกิด เราก็มาตัวเปล่า เมื่อจะไปก็ไม่สามารถเอาอะไรติดตัวไปได้ ยกเว้นบุญและบาป ที่จะเป็นเครื่องนำทางชีวิตของเราว่าจะไปสู่สุคติภูมิหรือพลัดตกไปในอบายภูมิ ความตระหนี่สามารถจุดคร่าชีวิตของเราให้ตกต่ำได้อย่างนี้ทีเดียว

เพราะฉะนั้น เราไม่ควรตระหนี่ ให้หมั่นทำทานเพื่อขจัดความตระหนี่ออกจากใจ จะได้เลิกอึดอัดขัดสน แล้วก็สั่งสมบุญกันให้เต็มที่ เมื่อมีสมบัติมากแล้ว การจะรักษาศีลหรือเจริญภาวนาจะทำได้โดยสะดวก ไม่ต้องลำบากหรือเป็นกังวลในการแสวงหาปัจจัยสี่ และยังสามารถใช้เวลาในการทำหน้าที่ผู้นำบุญยอดกัลยาณมิตร แนะนำธรรมะให้แก่ชาวโลก เป็นการเพิ่มบุญบารมีให้กับตนเองอีกด้วย

ผลกระทบของความเป็นผู้ตระหนี่ลาภ

มีวาระแห่งพระภิกษุที่ปรากฏอยู่ใน อรรถกถาโลสกชาดก ความว่า

“ผู้ใดเมื่อถูกกล่าวสอนอยู่ ไม่ทำตามคำสอนของผู้ปรารณาประโยชน์ ผู้นั้นเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ผู้นั้นย่อมเศร้าโศก เหมือนมิตตพินทุกะจับเท้าแพะเศร้าโศกอยู่ฉะนั้น”

¹เหมือนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ ในครั้งนั้นมีพระภิกษุรูปหนึ่ง อยู่ในอาวาสประจำหมู่บ้าน เป็นผู้เรียบง่าย มีศีล หมั่นบำเพ็ญภาวนาโดยมีกุฎมพิท้านหนึ่งเป็นอุปัฏฐาก สมัยนั้นมีพระชีนาสพองค์หนึ่งอาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ต้องการที่จะเปลี่ยนบรรยากาศการบำเพ็ญเพียร จึงออกจากป่า ได้จาริกมาถึงบ้านที่อยู่ของกุฎมพิท้านผู้เป็นอุปัฏฐากภิกษุรูปนั้น ฝ่ายกุฎมพิท้านเห็นพระเถระที่มีผิวพรรณวรรณะผ่องใส ก็เกิดความเลื่อมใส จึงรับบาตร นิมนต์เข้าไปในบ้าน ประเคนภัตตาหารโดยเคารพ หลังจากทีพระเถระฉันเสร็จแล้ว ท่านก็แสดงสัมโมทนียคาถาที่ไพเราะ แล้วกุฎมพิท้านไหว้พระเถระกล่าวนิมนต์ว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ นิมนต์พระคุณเจ้าไปสู่วิหารใกล้บ้านของกระผมก่อนเถิด เวลาเย็น พวกกระผมจะไปเยี่ยม น้ำน้ำปานะไปถวาย”

¹มหาวิทยาลัย, “โลสกชาดก” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่มที่ 56 หน้า 1.

พระเถระจึงไปสู่วิหารตามคำนิมนต์ของอุปัฏฐาก เมื่อไปถึง ท่านกัมมัสการเจ้าอาวาส ทักทายปราศรัยกันแล้ว จึงนั่งสนทนากัน ท่านเจ้าอาวาสทำปฏิสนธารกับพระเถระถามว่า “ผู้มีอายุ ท่านได้รับภัตตาหารแล้วหรือ” พระเถระตอบว่า “ได้แล้วครับ” “ท่านได้ที่ไหนเล่า” พระเถระก็ตอบว่า “ได้ที่เรือนกุฎุมพีใกล้ ๆ วิหารนี้แหละ” ครั้นบอกอย่างนั้นแล้ว ก็ถามถึง เสนาสนะอันควรของตน แล้วจัดแจงปิดกวาดเสนาสนะ เก็บบาตรจีวรไว้เรียบร้อย นั่งทำ ภาวนาด้วยความสุขในโลกุตรมานสมบัติ

ครั้นเวลาเย็น กุฎุมพีให้คนถือพวงดอกไม้ และน้ำมันเติมประทีปไปสู่วิหาร นมัสการ พระเถระเจ้าอาวาสแล้วถามหาพระอาคันตุกะ เมื่อทราบแล้ว ก็เข้าไปนมัสการและฟังธรรมิก- ถาจนถึงค่ำ จึงบูชาพระเจดีย์และต้นโพธิ์ จุดประทีปสว่างไสว นิมนต์ภิกษุทั้งสองรูปให้รับบาตร ในวันรุ่งขึ้น แล้วตนก็กราบลากลับไป

ฝ่ายพระเถระผู้เป็นเจ้าอาวาสท่านยังเป็นปุณฺณชนอยู่ จิตใจก็เกิดความคิดที่ไม่น่าจะเกิด คิดว่า กุฎุมพีนี้ถูกพระอาคันตุกะยู่ให้แตกกับเราเสียแล้ว ถ้าหากเธออยู่ในวิหารนี้ กุฎุมพีคงจะ เลิกเสื่อมใสเรา จึงเกิดความไม่พอใจในพระเถระอรหันต์คิดว่า เราไม่ควรให้เธออยู่ในวิหารนี้ เมื่อถึงเวลาพระเถระมาปรนนิบัติก็ไม่พูดด้วย พระเถระผู้ชีณาสพทราบวาระจิตของภิกษุผู้เป็น เจ้าอาวาส แล้วคำนึงว่า พระเถระนี้ไม่ได้ทราบถึงการที่เราจัดอาสวะสิ้นแล้ว ไม่มีความห่วงใย ในตระกูล ในลาภ แล้วท่านก็กลับไปที่อยู่ของตน นั่งเข้านิโรธสมาบัติอย่างมีความสุข

วันรุ่งขึ้น ท่านเจ้าอาวาสก็ตีระฆังด้วยหลังเล็บ เคาะประตูด้วยเล็บ แล้วไปสู่เรือนของ กุฎุมพี กุฎุมพีรับบาตร นิมนต์ให้นั่งเหนืออาสนะที่ปูลาดไว้ ถามว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระอาคันตุกะเถระไปไหนเสียเล่า” ท่านเจ้าอาวาสตอบว่า “อาตมาไม่ทราบความประพฤติ ของพระอาคันตุกะ อาตมาได้ตีระฆัง เคาะประตู ก็ไม่สามารถปลุกให้ตื่นได้ สงสัยเมื่อวานฉัน โภชนะอันประณีตในเรือนของคุณแล้ว คงอิมอยู่จนวันนี้ บัดนี้ยังนอนหลับอยู่มั่ง”

ฝ่ายพระเถระผู้ชีณาสพ เมื่อถึงเวลาก็ชำระสรีระแล้วทรงบาตรจีวร หะเหไปภิกขาจาร ในที่อื่น ส่วนกุฎุมพีนิมนต์พระเถระเจ้าอาวาสให้ฉันข้าวปายาสที่ปรุงด้วยเนยใส น้ำผึ้ง น้ำตาล กรวดแล้ว ก็รมบาตรด้วยของหอม ใส่ข้าวปายาสจนเต็ม แล้วกล่าวว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเถระนั้นเห็นจะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ขอพระคุณเจ้าจงนำข้าวปายาสนี้ถวายท่านด้วยเถิด” พระเถระเจ้าอาวาสรับบาตรด้วยความจำใจ เดินไปก็คิดไปด้วยความริษยาว่า “ถ้าภิกษุนี้ได้ ฉันข้าวปายาสนี้ เดียวก็คงติดใจ เมื่อเราจะจับคอดุคุดลากออกจากกุฎิเห็นจะไม่ไป ถ้าหากเรา

ให้ข้าวปายาสนี้แก่คนอื่น เดียวความจะแตก ถ้าเททิ้งลงในแม่น้ำเนยใสก็จะลอยให้เห็น หากทิ้งบนแผ่นดิน ฝูงกาจะรุมกันกิน ความจะแตกอีกเหมือนกัน เราควรทิ้งข้าวปายาสนี้ที่ไหนดีหนอ”

ครั้นเดินผ่านนาที่ไฟกำลังไหม้อยู่ ก็คุ้ยถ่านขึ้นแล้วเทข้าวปายาส จัดแจงกลบด้วยก้อน ถ่านเสร็จเรียบร้อย แล้วจึงเดินกลับวิหาร เมื่อไม่เห็นภิกษุอาคันตุกะ จึงได้สติคิดได้ว่า “ตายแล้ว เราทำกรรมหนักเสียแล้ว ภิกษุนั้นคงจักเป็นพระชีณาสพ ถึงรู้อัธยาศัยของเราแล้วไปเสียที่อื่น เป็นแน่ โอ เพราะต้องเป็นเหตุ เราทำกรรมอันไม่สมควรเลย” ทันใดนั้นความเสียใจอย่างใหญ่หลวงก็เกิดขึ้นแก่ภิกษุนั้น กรรมที่ทำกับพระผู้ทรงคุณวิเศษได้ให้ผลในวันนั้นทีเดียว คือเกิดความเร่าร้อนอยู่ตลอดเวลา อยู่มาไม่นาน ก็ตายไปบังเกิดในมหานรก

ภิกษุนั้นตกนรกหมกไหม้อยู่หลายแสนปี เศษของผลกรรมยังนำไปเกิดเป็นยักษ์ถึง 500 ชาติ ไม่เคยได้กินอาหารอิ่มท้องสักวันเดียวจนถึงวันจะตาย จึงได้กินอิ่ม คือได้กินรคน อิ่มท้องอยู่วันหนึ่ง ถัดจากเกิดเป็นยักษ์ก็ไปเกิดเป็นสุนัข 500 ชาติ แม้เมื่อเกิดเป็นสุนัขจะได้กินรากอิมท้องวันเดียวในวันสุดท้ายของชีวิตเท่านั้น

จุติจากเป็นสุนัข ก็มาเกิดในตระกูลคนเขี้ยวใจตระกูลหนึ่งในแคว้นกาสิ มีนามว่า มิตตพินทุกะ นับตั้งแต่วันที่เกิดมาตระกูลก็ยิ่งยากจนหนักลงไปอีก แม้แต่น้ำและปลายข้าวครึ่งท้องก็ไม่เคยได้ ด้วยเหตุนี้พ่อแม่ของเขาไม่สามารถจะทนทุกข์อันเกิดแต่ความอดอยากได้จึงพูดว่า ลูกเอ๋ย เจ้าจงไปหากินเองเถิด เมื่อมิตตพินทุกะไม่มีที่พักอาศัยก็ท่องเที่ยวไปจนถึงเมืองพาราณสี

ในสมัยนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทศปาโมกข์สอนศิลปปะแก่มาณพ 500 สมัยนั้นชาวเมืองพาราณสีให้ทุนศึกษาแก่คนเขี้ยวใจ ให้มีโอกาศศึกษาศิลปปะ เด็กคนนี้จะ มีโอกาศได้ศึกษาศิลปปะ แต่ด้วยความที่เป็นเด็กที่หยาบกระด้าง ไม่อยู่ในโอวาท เทียวชกต่อย เกะกะไปทั่ว แม้พระโพธิสัตว์จะตักเตือนสั่งสอนก็ไม่เชื่อฟัง เมื่อเจริญเติบโตขึ้นจึงเป็นคนโง่เขลา วันหนึ่งเขาหนีเที่ยวไปถึงหมู่บ้านชายแดนตำบลหนึ่งได้รับจ้างเป็นคนส่งข่าวให้ชาวบ้านเลี้ยงชีวิต และเขาได้หญิงเขี้ยวใจคนหนึ่งหมู่บ้านนั้นมาเป็นภรรยา อยู่ด้วยกันจนมีลูก 2 คน แต่ด้วยกรรมเก่าของมิตตพินทุกะเป็นต้นเหตุให้พวกชาวบ้านชายแดนถูกราชทัณฑ์ถึง 7 ครั้ง ไฟไหม้บ้าน 7 หน บ่อน้ำพังอีก 7 ครั้ง

จะเห็นได้ว่า กฎแห่งกรรมไม่ได้ยกเว้นใครเลย ผู้ที่ทำความผิดไม่ว่าจะเป็นสมณะหรือ พราหมณ์ ย่อมเป็นผู้ที่รับผลของกรรมนั้น และให้ผลอย่างต่อเนื่องยาวนานจนน่าเบื่อหน่าย ดังนั้นคนที่สร้างกรรมที่เป็นบาปอกุศลนั้น ไม่เพียงแต่จะทำตนให้เดือดร้อน ยังก่อให้เกิดผล

กระทบกับผู้ที่อยู่รอบข้าง จนไม่สามารถที่จะทนกระแสแห่งกรรมที่เป็นบาปนั้นได้ จึงต้องระเห็จระเหวร้อนชดใช้กรรมต่อไป เมื่อทราบอย่างนี้แล้วก็ให้ตั้งใจที่จะสร้างแต่กรรมดี สร้างบุญบารมีให้มาก ๆ

6.3 มาร

มาร หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวการ หรือขัดขวางไม่ให้บรรลุความดี มารแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. **ขันธมาร** มารคือปัญจขันธ์ เบญจขันธ์ได้ชื่อว่าเป็นมาร เพราะเป็นไปเพื่อทุกข์ เช่น ป่วยเป็นไข้ หรือประสบกับอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา
2. **กิเลสมาร** มารคือกิเลส ได้แก่กิเลสต่าง ๆ ที่คอยก่อกวนขัดขวางความดีงาม ทำให้สัตว์ประสบกับความพินาศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต
3. **อภิสังขารมาร** มารคืออภิสังขาร ได้แก่ ความคิดปรุงแต่งต่าง ๆ
4. **มัจจุมาร** มารคือมรณะ ความตายได้ชื่อว่าเป็นมาร เพราะความตายทำลายชีวิต เป็นการตัดโอกาสการทำคุณประโยชน์ของบุคคล
5. **เทพบุตรมาร** มารคือเทพบุตร เทพบุตรผู้มั่งร้ายที่ได้ชื่อว่ามีมาร เพราะมุ่งล้างผลาญคุณงามความดีของผู้อื่น อันเกิดจากความริษยา

เทพบุตรมาร

มีวาระพระบาลีที่ปรากฏในสังคีตสูตร ว่า

“บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมถวายเป็นบูชา น้ำ เลื้อยผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก ที่อาศัย และสิ่งที่เป็นอุปกรณ์แก่ประทีป ให้เป็นทานแก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาย่อมมุ่งหวังสิ่งที่ตนถวายไป โดยได้ศึกษามาน่าว่า “พวกทวยเทพผู้สถิตอยู่ที่สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เป็นเทพที่มีอายุยืน มีวรรณะงดงามมาก เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข” ดังนี้แล้ว จึงตั้งจิตปรารถนาอย่างนี้ว่า “โอหนอ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งทวยเทพเหล่าปรนิมมิตวสวัตดีเถิด” เขาตั้งจิตนั้นไว้ อธิษฐานจิตไว้มั่น อบรมจิต

อย่างนั้นโดยมิได้อบรมเพื่อคุณวิเศษเบื้องสูง อย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ชั้นพรหมมิตวสวัตดี”

แรงอธิษฐานมีส่วนอย่างสำคัญ ที่จะทำให้ความปรารถนาที่นักศึกษาตั้งเอาไว้สำเร็จได้ อย่างเป็นอัศจรรย์ ตามหลักกฎของการกระทำ นักศึกษาต่างทราบกันดีอยู่แล้วว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กรรมทุกอย่างที่ได้ทำเอาไว้ จะต้องส่งผลสะท้อนมาถึงบุคคลนั้น ไม่วันใดก็วันหนึ่ง อย่างแน่นอน แต่การทำบุญโดยไม่ได้อธิษฐานกำกับเอาไว้ว่า “ให้มีกายวาจาใจที่บริสุทธิ์ และดำรงอยู่บนเส้นทางมรรคผลนิพพาน ไปตลอดทุกภพทุกชาติ” แม้บุญที่เคยทำเอาไว้จะอำนวยผลให้ได้ไปเสวยสุข ในสุคติสวรรค์ชั้นสูง ๆ ก็ยังสามารถเป็นผู้เห็นผิดจากทำนองคลองธรรมได้

ตราบใดที่ยังไม่ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ผู้เที่ยงแท้ต่อพระนิพพาน หากไม่อธิษฐานกำกับเอาไว้ ก็อาจถูกกระแสของมารซึ่งเป็นธาตุธรรมฝ่ายดำเข้าแทรกได้ เหมือนดังเรื่องของท้าวพรหมมิตวสวัตดีมาร ผู้เคยปรารถนาพุทธภูมิ แต่ชาตินี้ถูกอกุศลเข้าสิงจิต จึงหลงไปเป็นพวกมาร ซึ่งขณะนี้ก็ยังเสวยสุขอยู่ในสวรรค์ชั้นพรหมมิตวสวัตดี ในตำราโดยได้กล่าวถึงบรมโพธิสัตว์พระองค์หนึ่ง ซึ่งขณะนี้ประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นพรหมมิตวสวัตดี บรมโพธิสัตว์พระองค์นี้ บารมียังไม่แก่กล้า จึงยังมีความเห็นที่ไม่สมบูรณ์ ยังมีกิเลสอยู่ บางครั้งก็เป็นมิจฉาทิฎฐิ

ท้าวสวตติมารนี้ได้สร้างบารมีมาหลายภพหลายชาติ ทั้งที่เป็นอุปบารมีและปรมัตถบารมี ตอนนี้อยู่ในช่วงกำลังบ่มบารมีเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ในเรื่องของทานที่เป็นปรมัตถบารมี ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก คือ ในยุคสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ท่านผู้นี้ได้เกิดเป็นอำมาตย์ชื่อว่า โพิธ ดำรงตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีของพระเจ้ากิงกิสสมหาราช

พระราชาเป็นผู้มีพระทัยเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนา แต่สัมมาทิฎฐิยังไม่บริบูรณ์ ดังเช่นวันหนึ่ง พระราชาทรงทราบว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเข้านิโรธสมาบัติ เสวยวิมุตติสุข 7 วัน ณ ภายใต้อันตรไทรใหญ่ และใกล้จะออกจากนิโรธสมาบัติ จึงทรงดำริว่า ถ้าหากใครได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าผู้เสด็จออกจากนิโรธสมาบัติ จะบังเกิดผลานิสงส์มหาศาลเพราะฉะนั้นเราปรารถนาจะถวายทานแด่พระพุทธองค์เป็นคนแรก คิดดังนั้นจึงทรงมีพระราชกฤษฎีกาประกาศแก่ชาวเมืองว่า “ห้ามมิให้ใครเข้าไปถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้าก่อนเรา ถ้าใครลอบไปถวายทานก่อน จะถูกลงโทษ” จากนั้นทรงรับสั่งให้ตั้งกองรักษาการณ์อย่างเข้มงวดที่ใกล้ต้นไทรใหญ่ ซึ่งอยู่ในบริเวณพระวิหาร

ท่านโพธิอำมาตย์แม้จะได้ยินคำสั่งของพระราชาก็ตาม ท่านยังมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะถวายทานแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า รุ่งเช้าจึงถือเครื่องไทยธรรมของตนกับภรรยา รวมเป็น 2 ห่อ ตรงไปยังวิหาร พวกรักรัการณเห็นเช่นนั้น จึงถามด้วยความเคารพว่า “ข้าแต่ท่านเสนาบดี ท่านจะเข้าไปหาใคร”

ท่านอำมาตย์ผู้รักบุญยิ่งชีวิตคิดว่า “ถ้าเราจะโกหกว่า พระเจ้าแผ่นดินรับสั่งให้อาราธนาพระพุทธเจ้าเข้าไปในวังก็จะได้อยู่ แต่เมื่อเราตั้งใจจะถวายทานแด่พระโลกนาถเจ้าแล้ว กล่าวคำมุสาวาท ทานของเราก็จะไม่มีผลใหญ่ ควรที่เราจะบอกความจริง แม้จะตายก็ไม่อาลัยชีวิต” ท่านจึงตอบว่า “เราจะเข้าไปถวายทานแด่พระพุทธเจ้า” พวกทหารจึงจับท่านเสนาบดีไปถวายพระราชาเพื่อให้ทรงพิจารณาโทษ พระราชาทรงพิโรธมาก รับสั่งให้นำตัวไปตัดศีรษะประหารชีวิตทันที

พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาต่อโพธิเสนาบดี จึงเนรมิตพระพุทธนิมิตให้สถิตอยู่แทนพระองค์ในพระวิหารใหญ่ ส่วนพระองค์ได้เสด็จปาฏิหาริย์ไปปรากฏตรงสถานที่ประหารท่านเสนาบดี ซึ่งจะเห็นได้ก็เฉพาะเสนาบดีเพียงผู้เดียว แล้วทรงตรัสว่า “ดูก่อนโพธิเสนาบดี ท่านจงมีศรัทธาที่ตั้งมั่นในพระตถาคตเถิด อย่าได้อาลัยในชีวิตนี้เลย เครื่องไทยธรรมของท่านมีเท่าไร ก็จงทำจิตให้เลื่อมใสในตถาคตเถิด”

โพธิเสนาบดีฟังดังนั้น ก็บังเกิดความเลื่อมใสสุดหัวใจ จึงนำห่อภัตตาหารของตนกับภรรยา อัญชลีน้อมเกล้าเข้าถวายแด่พระพุทธองค์ด้วยความเลื่อมใสอย่างสุดซึ้ง พร้อมทั้งปณิธานว่า “ข้าแต่พระโลกนาถเจ้า ชีวิตของข้าพระบาทได้สละเพื่อพระองค์แล้ว ด้วยเดชะผลทานนี้ จงเป็นพลวปัจจัยให้ข้าพระบาท ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับพระองค์ ในอนาคตกาลด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาในปรมัตถทานของโพธิอำมาตย์ว่า “ท่านปรารถนาสิ่งใด ความปรารถนาของท่านจงพลันสำเร็จเถิด ท่านจงตั้งมั่นในปณิธานอันยิ่งใหญ่ นั่นเถิด ในอนาคตกาลท่านจักได้เป็นพระพุทธเจ้า” เมื่อจบพุทธพยากรณ์ โพธิอำมาตย์ก็ถูกประหารชีวิต แต่ด้วยจิตที่เลื่อมใสในพุทธคุณอันไม่มีประมาณ ทำให้ท่านได้ไปเสวยสุขอยู่ในสวรรค์เป็นเวลานาน นับตั้งแต่นั้นมา ท่านก็หมั่นสั่งสมบุญบารมีเรื่อยมา แต่เนื่องจากคติของปุถุชนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง บุญก็ทำ กรรมก็สร้าง เพราะแรงอธิษฐานยังไม่ตั้งมั่นเต็มที่ และการสร้างบารมีของท่านยังไม่แกรอบ ภพชาตินี้ทำให้ท่านกลายมาเป็นมิชฌาทิฏฐิบุคคลไป

ไปถวายพระราชาก็ให้ทรงพิจารณาโทษ พระราชาทรงพิโรธมาก รับสั่งให้นำตัวไปตัดศีรษะ ประหารชีวิตทันที

พระกัศปสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาต่อโพธิเสนาบดี จึงเนรมิตพระพุทธรูปให้สถิตอยู่แทนพระองค์ในพระวิหารใหญ่ ส่วนพระองค์ได้เสด็จไปปฏิบัติภาวนาที่ปราสาทตรงสถานที่ประหารท่านเสนาบดี ซึ่งจะเห็นได้ก็เฉพาะเสนาบดีเพียงผู้เดียว แล้วทรงตรัสว่า “ดูก่อนโพธิเสนาบดี ท่านจงมีศรัทธาที่ตั้งมั่นในพระตถาคตเถิด อย่าได้อาลัยในชีวิตนี้เลย เครื่องไทยธรรมของท่านมีเท่าไร ก็จงทำจิตให้เลื่อมใสในตถาคตเถิด”

โพธิเสนาบดีฟังดังนั้น ก็บังเกิดความเลื่อมใสสุดหัวใจ จึงนำห่อภัตตาหารของตนกับภรรยา อัญชลีนมเกล้าเข้าถวายแด่พระพุทธรูปด้วยความเลื่อมใสอย่างสุดซึ้ง พร้อมทั้งปณิธานว่า “ข้าแต่พระโลกนาถเจ้า ชีวิตของข้าพระบาทได้สละเพื่อพระองค์แล้ว ด้วยเดชะผลท่านนี้ จงเป็นพลวปัจจัยให้ข้าพระบาท ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าเช่นเดียวกับพระองค์ ในอนาคตกาลด้วยเถิด”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาในปรমัตถทานของโพธิอำมาตย์ว่า “ท่านปรารถนาสิ่งใด ความปรารถนาของท่านจงพลันสำเร็จเถิด ท่านจงตั้งมั่นในปณิธานอันยิ่งใหญ่เช่นนั้นเถิด ในอนาคตกาลท่านจักได้เป็นพระพุทธรูปเจ้า” เมื่อจบพุทธพยากรณ์โพธิอำมาตย์ก็ถูกประหารชีวิต แต่ด้วยจิตที่เลื่อมใสในพุทธคุณอันไม่มีประมาณ ทำให้ท่านได้ไปเสวยสุขอยู่ในสวรรค์เป็นเวลายาวนาน นับตั้งแต่นั้นมา ท่านก็หมั่นสั่งสมบุญบารมีเรื่อยมา แต่เนื่องจากคติของปุถุชนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง บุญก็ทำ กรรมก็สร้าง เพราะแรงอธิษฐานยังไม่ตั้งมั่นเต็มที่ และการสร้างบารมีของท่านยังไม่เครบ ภพชาตินี้ทำให้ท่านกลายมาเป็นมิถิลาทมิฬบุคคลไป

ท่านบังเกิดเป็นเจ้าแห่งหมู่मारในชั้นปรนิมมิตวสวัตตี แต่นับว่าวสวัตตีมารยังโชคดียิ่ง ได้ยออดกัลยาณมิตร คือ พระอุปัคต ซึ่งเป็นพระอรหันต์ปราบทิฐิมานะจนสิ้นฤทธิ์ ทำให้ท่านเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา และหวังที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้า เรื่องมีอยู่ว่า

เมื่อพระบรมโพธิสัตว์ตรัสรู้ธรรมแล้ว ท้าววสวัตตีมารถูกอำนาจของพญามาร ซึ่งเป็นธาตุธรรมฝ่ายดำครอบงำ ทำให้มีจิตคิดแข่งดี คอยขัดขวางงานเผยแผ่พระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรื่อยมา ฝืนติดตามรังควาญด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ก็มิได้ล่วงเกินทำบาปหนักถึงขนาดเป็นอนันตริยกรรม

หลังพุทธปรินิพพาน เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงผ่านไปได้ 200 ปีเศษ พระเจ้าอโศก-
มหาราชทรงมีพระราชศรัทธาอุทิศสาธุ สร้างพระสถูปเจดีย์ 84,000 องค์ ทรงปรารภนาจะ
ทำการฉลองอย่างมโหฬาร โดยใช้เวลาฉลองเจดีย์นานถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วันให้สมกับพระราช
ศรัทธาซึ่งฝังแน่นอยู่ในพระทัย ฝ่ายพระสงฆ์ผู้รู้มีญาณต่างก็รู้ด้วยญาณทัสสนะว่า งานฉลอง
พระเจดีย์อันยิ่งใหญ่ครั้งนี้ จะมีพญาวสวัตติมารมาขัดขวางและทำอันตรายต่องานเฉลิมฉลอง
ครั้งนี้แน่นอน

แม้พระภิกษุบางองค์ในสังฆมณฑลจะทรงอิทธิฤทธิ์ แต่ก็รู้ว่าไม่ใช่คู่ต่อสู้ของพญามาร
จึงพร้อมใจกันส่งภิกษุสองรูปผู้ได้อภิญญา เหาะไปอาราธนาพระอุคุตเถระ ให้มาช่วยปกป้อง
ผองภัยในครั้งนี้ ซึ่งในตำราได้มีพุทธพยากรณ์ปรากฏเอาไว้ว่า “สืบไปในภายภาคหน้า จะมี
ภิกษุรูปหนึ่งนามว่าอุคุตเถระ จักปราบท้าววสวัตติมารให้ละพยศอันชั่วร้าย และพ่ายแพ้ แล้ว
จะให้ท้าวเธอกล่าวปฎิญาณปรารภนาพุทธภูมิ”

พระมหาเถรเจ้ารูปนี้ ท่านเป็นผู้มีปกติปลีกวิเวก มักน้อยสันโดษ ท่านมักจะ
เข้าอาบกุสิน ทำให้ห้วงมหาสมุทรเป็นที่โล่ง ๆ ว่าง ๆ แล้วเนรมิตปราสาทที่สำเร็จ
ด้วยแก้ว 7 ประการ ประดิษฐานในท้องมหาสมุทร นั่งเข้านิโรธสมาบัติอยู่ภายในท่ามกลาง
รัตนปราสาท นาน ๆ จะออกมาสู่โลกภายนอก เพื่อแสวงภัตตาหารมาขบฉันพอประทังชีวิต
หล่อเลี้ยงกายหยาบให้ดำรงอยู่ได้ ท่านจึงเป็นผู้มีร่างกายผ่ายผอม เนื้อตัวสะพร่งไปด้วยเส้นเอ็น
แต่ท่านก็มีร่างกายที่แข็งแรง ผิวพรรณวรรณะ เปล่งปลั่งผ่องใสมาก เพื่อนสหธรรมิกจึงให้ฉายา
นามว่า พระกีสนาคุอุคุตเถระ

เมื่อพระภิกษุ 2 รูป ผู้ทรงอภิญญาได้เหาะมานิมนต์ท่านถึงที่อยู่ พร้อมกับประกาศ
อาญาสงฆ์ลงทัณฑ์กรรมโดยแจ้งโทษว่า “ท่านอุคุตมิได้ร่วมลงสามัคคีอุโบสถกับภิกษุสงฆ์เลย
มาหาความสบายอยู่แต่ผู้เดียว มิได้เฉลี่ยใจว่า พระบรมศาสดาทรงตำหนิ เพราะมิได้เคารพ
ในสงฆ์ ควรที่สงฆ์จะลงทัณฑ์กรรมแก่ท่าน” พระเถระเป็นผู้ว่าง่ายอยู่แล้ว พร้อมทั้งจะทำตาม
กติกาสงฆ์ จึงน้อมรับทัณฑ์กรรมนั้นด้วยความยินดี ท่านส่งภิกษุ 2 รูปล่วงหน้าไปก่อน ส่วน
ท่านจะตามไปที่หลัง แต่เนื่องจากท่านเป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์มาก แม้ไปที่หลังแต่ก็ไปถึงก่อน และ
ได้เข้าไปกราบพระมหาเถระในท่ามกลางมหาสมาคม

เมื่อพระอุคุตมารับทัณฑ์กรรมจากสงฆ์ คือ “ให้ท่านป้องกันไม่ให้พญามารมาทำ
อันตรายในกองการกุศลของบรมกษัตริย์ได้” ท่านฟังแล้วก็รับคำมั่นที่จะปกป้องมิให้ใครมา
ขัดขวางงานฉลองพระเจดีย์ของพระเจ้าอโศก ผู้ที่จะขอยกพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ

ขึ้นไป ครั้นถึงวันเปิดงาน พระเจ้าอโศกมหาราชเสด็จมาที่ลานพระมหาเจดีย์ ซึ่งมีพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากมาสโมสรสนับทิตกัน เพื่อจะสักการบูชาพระมหาเจดีย์

ฝ่ายพญาวสวัตติมารู้ว่าพระเจ้าอโศกมหาราชจะทำการบูชาใหญ่ จึงตั้งใจจะมาทำลายพิธีงานมหามงคล คิดแล้วก็ลงมาจากสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี บันดาลด้วยฤทธิ์อำนาจให้เกิดพายุใหญ่ เพื่อดับประทีปบูชา ฝ่ายพระอุปัฏฐากผู้ทรงอำนาจ ซึ่งเข้าสมบัติจนชำนาญตั้งทำรอคอยอยู่แล้ว รู้ด้วยญาณทัสสนะที่ผ่องแผ้วว่า ท้าววสวัตติมารตั้งใจจะมาทำลายพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ จึงอธิษฐานบันดาลให้พายุใหญ่ของพญามารอันตรธานหายไปเมื่อพญามารบันดาลฤทธิ์สิ่งใดให้ปรากฏ พระมหาเถระก็ใช้ฤทธิ์อย่างเดียวกันนั้น ย้อนกลับไปทำลายล้างจนหมด แม้พญามารจะบันดาลท่าฝนทรายกรดที่ร้อนแรงเหมือนเปลวเพลิง ให้ตกลงมาทั่วอาณาบริเวณปะรำพิธี พระมหาเถระก็ใช้ฤทธิ์หอบเอาฝนทรายกรดนั้นออกไปทิ้งนอกจักรวาลจนหมดสิ้น จากนั้นจอมมารก็เนรมิตเป็นโคใหญ่ วิ่งไปด้วยความโกรธหมายจะชนประทีปในพิธีให้แตกเสียหาย พระเถระก็เนรมิตกายเป็นพยัคฆ์ใหญ่ วิ่งไล่ตะปบโคเถื่อนนั้น

หลังจากผู้มีฤทธิ์ทั้งสองประลองฤทธิ์กันได้สักครู่ โคเถื่อนก็ล้มลงถึงความปราชัย และกลับกลายเป็นนาคราชมี 7 เศียรเข้าคาบกายพยัคฆ์ใหญ่ ฝ่ายพยัคฆ์ใหญ่ พลันกลับกลายเป็นพญาครุฑตัวใหญ่มหึมา คาบศีรษะพญานาคลากไปมาให้ถึงความปราชัย พญามารก็ละจากเพศนาค แปลงร่างเป็นยักษ์ดุร้ายหนี้ยันดาถลน ถือกระบองทองแดงใหญ่เท่าลำตาล กวัดแกว่งเข้าประหัตประหารพญาครุฑอย่างดุเดือด พระมหาเถระรีบแปลงกายเป็นยักษ์ตัวใหญ่โตขึ้นไปกว่านั้นอีกสองเท่า ใช้กระบองเข้าทุบตีเศียรพญามาร ฝ่ายพญามารสิ้นฤทธิ์หมดหนทางสู้ จึงแสดงตนให้ปรากฏและยอมแพ้ พญายักษ์ใหญ่ก็กลับร่างเป็นพระมหาเถระตามเดิม แล้วเนรมิตซากสุนัขที่มีกลิ่นเหม็นเต็มไปด้วยหมูหนอนให้ลอยไปคล่องพันคอบพญามารอย่างรวดเร็ว และอธิษฐานจิตมั่นว่า “ไม่ว่าผู้ใด ถึงแม้เป็นเทวดา อินทร์ พรหม จงอย่าได้สามารถปลดเปลื้องสุนัขเฝ้านี้ออกจากคอบของมารนี้ได้”

เมื่อประกาศเป็นคำขาดด้วยอำนาจอธิษฐานบารมีนั้นแล้ว ก็ขับไล่ไล่ส่งพญามารไม่ให้มารบกวนพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ในครั้งนี้พญาวสวัตติมารซึ่งมีซากอสุกสุนัขเฝ้าพันธนาการที่คอ จะปลดเปลื้องอย่างไรก็ไม่ได้ เกิดความละอายต่อเหล่าทวยเทพยิ่งนัก จึงได้เหาะไปหาท้าว-มหาราชทั้ง 4 เพื่อให้ช่วยแก้ปวงสุนัขเฝ้านี้ ท้าวมหาราชทั้ง 4 อัญชลีด้วยคารวะกล่าวว่า “พวกข้าพเจ้าไม่สามารถช่วยได้หรอก” พญามารจึงเหาะไปหาพระอินทร์ ท้าวสุยามาเทวราช ท้าวสันตดุสิตเทวราช ท้าวนิมิตเทวราช และท้าวปรนิมิตเทวราช แต่แม้จะเหาะขึ้นไปถึง

พรหมโลกไปหาท้าวสหัสสมบัติพรหม ท่านผู้มีฤทธิ์เหล่านั้นก็ได้แต่กล่าวว่า “พระมหาเอระรูปนี้เป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอภิญญามีศักดานุภาพมากพวกเราไม่สามารถแก้พันธนาการนี้ให้ท่านได้หรือท่านจงกลับลงไปหาภิกษุรูปนั้นเถิด”

พญามารได้สดับเช่นนั้น รู้สึกท้อแท้สิ้นฤทธิ์ จึงคิดกลับมาหาพระเถระเจ้า และวิงวอนให้ช่วยปลดปล่อยอสุภพันธนาการ แต่พระมหาเอระได้บังคับให้ไปที่ภูผาบรรพต ท่านใช้ประคตเอวของท่านพันคอพญามารแล้วรวบมัดกับภูเขา พลังกำชับว่า “ท่านจงอยู่ที่นี้จนกว่างานฉลองพระสถูปเจดีย์จะเสร็จสิ้น” ครั้นแล้วท่านก็ปล่อยให้พญามารอยู่ตามลำพังเพียงผู้เดียวเป็นเวลานานถึง 7 ปี

เมื่อพญามารถูกผูกมัดติดกับภูผาบรรพต ใจก็ร้อนทศศร้าวสรว้อยที่ต้องจากทิพยวิมานของตนมาทนทุกข์ทรมานแสนสาหัส เมื่อเริ่มคลายความทุกข์โหดร้าย จึงเริ่มหวนนึกถึงพระพุทธรูป ด้วยการกล่าวรำพันออกมาว่า “เมื่อพระพุทธรูปองค์ทรงสถิตเหนือรัตนบัลลังก์ภายใต้มหาโพธิบัลลังก์ ข้าพระบาทเกิดความริษยาขว้างจักรอาวุธอันคมกล้า สามารถตัดวชิรบรรพตให้ขาดลงได้ แต่ทรงอาศัยพระพุทธานุภาพ จักรนั้นก็กลายเป็นพวงดอกไม้บูชา อาวุธทั้งหลายที่บริวารของข้าพระบาทขว้างไป ก็กลับกลายเป็นพวงบุปผชาติตกลงมายังพื้นพสุธา ข้าพระบาทผู้ชื่อว่ามาราธิดา ก็ถึงแก่ความพ่ายแพ้ ขอพระองค์จงทรงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระองค์ในกาลบัดนี้เถิด แต่ปางก่อน ข้าพระองค์ได้หลงผิดไปทำอันตรายพระชินสีห์ แต่พระพุทธรูปไม่เคยทำโทษข้าพระองค์แม้เพียงน้อยนิด มาบัดนี้ สวาทของพระองค์ช่างไม่มีความกรุณาเอาเสียเลย ทรมานให้ข้าพระองค์เสวยทุกข์ทรมานแสนสาหัสถึงปานนี้”

พญามารวสวัตดียิ่งคิดก็ยิ่งโศกเศร้า คิดพลางกระที่บบรรพตภูผาเสียงดังสนั่น พลังรำพันขึ้นว่า “หากข้าพเจ้า มีกุศลสมภารได้สั่งสมบุญเอาไว้ในอนาคตกาล ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นพระพุทธรูปเจ้าผู้มีมหากรุณาต่อสัตว์ อันไม่มีประมาณด้วยเถิด” เมื่อพญามารเปล่งวาจาปรารณาพุทธรูปเช่นนั้น พระมหาเอระซึ่งกำลังแอบฟังคำรำพึงรำพันของพญามารอยู่ ก็ปรากฏกายขึ้นทันที แล้วกล่าวว่า “ท่านจงอดโทษแก่อาตมาด้วยเถิด ประโยชน์ของท่านคือการปรารณาพุทธรูป อาตมาก็ได้ให้บังเกิดขึ้นแล้ว” พญามารถามด้วยความน้อยใจว่า “พระคุณเจ้าเป็นพุทธสาวกแต่ทำไมจึงไม่มีใจกรุณาปรานีมาทำโทษข้าพเจ้าแสนสาหัสถึงปานนี้” พระเถระตอบว่า “เรากับท่านเป็นคู่ปรับกัน เพราะเราปรารณาดีต่อท่าน เราจึงมิได้แสดงมหากรุณาต่อท่านเหมือนดังพระพุทธรูป เราจำเป็นต้องทำโทษท่านครั้งนี้ เพื่อให้ท่านมีจิตยินดีปรารณาพุทธรูป ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ท่านจงหมั่นอบรมบ่มบารมีให้แก่รอบเพื่อมุ่งโพธิญาณเถิด”

ตั้งแต่นั้นมา ท้าวสวัสดิ์มารก็มีจิตใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ในอนาคตกาล ท่านจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า พระพุทธธรรมสามี เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวในภavnันมีไม้รังเป็นโพธิสถานรองรับการตรัสรู้ธรรมของพระองค์ซึ่งในยุคสมัยนั้นพระองค์จะได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ให้บรรลุมตธรรม

นี่เป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ ซึ่งที่ผ่านมามีท่านได้ปลั่งพลาดไปเข้าหมู่มารที่สถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เป็นเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าวิถีชีวิตเราพลิกผันกันได้จากดีกลายเป็นร้ายได้และจากร้ายกลายเป็นดีได้ ขึ้นอยู่กับตัวเราว่าจะเลือกทำอย่างไร ดังนั้นพวกเราทั้งหลายซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าเป็นฝ่ายพระ เป็นผู้ที่มีเชื้อของความดีของธาตุธรรมฝ่ายขาวที่เป็นสุกกธรรม ก็ให้หมั่นสำรวมระวังจิตเอาไว้ให้ดี อย่าได้ประมาทไปหลงทางมาร ให้ใจเป็นพระ ให้คิด พุท ทำในสิ่งที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำสั่งสอนเอาไว้ และหมั่นรักษาใจให้ใส ๆ ให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ แล้วเราจะดำรงอยู่บนเส้นทางพระนิพพานตลอดไป

มาร 5 ผูก

งานหลักของการเกิดมาเป็นมนุษย์ คือการสั่งสมบุญบารมี ชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ พ้นจากความเป็นปาวเป็นทาสของพญามาร ที่คอยบังคับบัญชาให้เราต้องคิดผิด พุติผิด และทำผิด หลงวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏอันยาวไกล ตราบใดที่เรายังเอาชนะกิเลสในตัวไม่ได้ ก็ยังถือว่าตกอยู่ในความประมาท ยังตกอยู่ภายใต้การครอบงำของหมู่มารทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นกิเลสมาร ชนธมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร และเทพุตตมาร การที่เราฝึกฝนใจให้หยุดนิ่งเป็นประจำสม่ำเสมอ ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อจะทำตนให้หลุดพ้นจากมารร้ายต่าง ๆ เหล่านี้ แล้วมุ่งไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดของชีวิต คืออายตนะนิพพาน อันเป็นแดนเกษมจากโยคะ

พระกาติยานเถระได้กล่าวธรรมภาษิตไว้ในขุททกนิกาย วิมานวัตถุ ว่า

“ประทีปที่ส่องแสง ถ้ามีแสงน้อย ย่อมดับไปด้วยลมได้ เหมือนเถาวัลย์ที่เหี่ยวแห้งไป ฉนใด ท่านก็จงเป็นผู้ไม่ถือนั่น แล้วกำจัดมาร ผู้มีโคตรเสมอด้วยพระอินทร์ฉนนั้นเกิดเมื่อท่านกำจัดมารได้อย่างนี้แล้ว เป็นผู้ปราศจากความกำหนดพอใจในเวทนาทั้งหลาย จะเป็นผู้มีความเย็น รอคอยเวลานิพพานในอัฐภาพนี้ทีเดียว”

มาร คือผู้ขวางความดี ขัดขวางหนทางของการสร้างบารมี คอยล้างผลาญทำลายความดีของมนุษย์ แล้วชักนำให้คนกระทำในสิ่งที่เป็นบาปอกุศล พอกพูนอัสกิเลสให้หนาแน่นยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็ขวางกั้นไว้ไม่ให้ทำความดีได้เต็มที่ ทำให้มนุษย์ยากที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานในสังสารวัฏ ในศาสนาต่าง ๆ มีการเรียกชื่อและให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องมารเอาไว้มากมาย ในทางพระพุทธศาสนา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกไว้ว่า มารคือผู้ขัดขวางความดีนี้ มีอยู่ 5 ประเภทด้วยกัน ก็คือ

ขันธมาร มารคือเบญจขันธ์ ขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ได้ชื่อว่า เป็นมารร้ายทีเดียว เพราะบางครั้งก็ทำความลำบากให้กับเรา เช่น เมื่อตัวร้อนเป็นไข้ ปวดหลัง ปวดท้อง ปวดฟัน และโรคต่าง ๆ สารพัด แทนที่เราจะได้ใช้เวลาที่มีอยู่นี้ไปกับการสั่งสมความดีให้เต็มที่ ก็ต้องเสียเวลาไปกับการเยียวยารักษาบริหารขันธ์

กิเลสมาร มารคือกิเลสที่ฝังติดแน่นอยู่ในใจของเรามาหนักหนาสาหัสชาติไม่ถ้วน อัสกิเลสเหล่านี้ได้ชื่อว่าเป็นมาร เพราะเมื่อใจตกอยู่ในอำนาจของกิเลส คือความโลภ ความโกรธ และความหลงนี้แล้ว สิ่งใดที่ไม่เคยคิดก็เผลอคิด เรื่องอะไรที่ไม่ดีซึ่งเราไม่เคยพูด ไม่เคยทำ ก็หลงไปทำ กิเลสทำให้เกิดกรรม เมื่อเกิดกรรมก็มีวิบากมารองรับ ชีวิตจึงต้องเวียนวนอย่างไม่รู้จักจบสิ้น กิเลสเหล่านี้ผูกมัดสัตว์เอาไว้ในภพสาม ทำให้ไม่สามารถไปสู่อายตนะนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของเราได้

อกิสังขารมาร อกิสังขาร คือ กรรมฝ่ายวิบากอกุศล เป็นอุปปัญญากิสังขารที่ปรุงแต่งผลบาปอันเผ็ดร้อน ซึ่งเราอาจจะเคยทำกรรมไม่ดีเอาไว้ในอดีต แล้วตามมาส่งผลในภพชาติปัจจุบัน คอยเป็นมารขัดขวางเราไม่ให้ประสบความสำเร็จในชีวิตบ้าง ได้รับความไม่สบายกาย ไม่สบายใจบ้าง

มัจจุมาร มารคือความตาย การมีชีวิตที่ยืนยาวและได้สร้างบารมีนั้น นับว่าเป็นผู้มีบุญลาภอันประเสริฐทีเดียว แต่ถ้าเกิดมาไม่เกี่ปีถูกพญามัจจุราชพรากเอาชีวิตไป ต้องละจากโลกนี้ไปเสียแล้ว ทำให้ต้องสูญเสียโอกาสที่จะทำความดีอย่างอื่นอีกมากมาย ฉะนั้น การที่ความตายมาคร่าชีวิตเราไปก่อนที่จะสร้างบารมีได้เต็มเปี่ยม ยังไม่ทันทำกิเลสอาสวะให้เบาบางเลย ก็ต้องตายเสียก่อนแล้ว ตรงนี้แหละท่านเรียกว่าเป็นมารมาขัดขวางเรา

เทพบุตรมาร หรือเทพบุตรมารท่านหมายถึงแต่บุคคลที่อยู่ใกล้ตัว ที่คอยขัดขวางไม่ให้เราทำความดี บางครั้งอาจเป็นสามี ภรรยาของเราเอง หรือเพื่อนฝูงเรา ที่มาขัดขวางการให้ทาน ไม่อยากให้รักษาศีล หรือขณะนั่งสมาธิก็มารบกวนทำเสียงดัง ทำให้ไม่มีสมาธิในการ

หนึ่งสมาธิต่อไป หรือบางครั้งเราอาจจะเป็นเทพบุตรมารต่อคนอื่นก็มี คือเราเผลอไปรบกวน หรือขัดขวางคนกำลังปฏิบัติเข้าโดยไม่ได้ตั้งใจ

มารทั้ง 5 ประการนี้ ปรากฏให้เห็นเป็นประจำในชีวิตประจำวัน เพียงแต่เราอาจไม่ทันสังเกต หรือมีความซาชินกับอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ไปเสียแล้ว ดังนั้นจึงต้องนำมาชี้ นำมาแสดงให้ได้ทราบว่า ที่เรียกว่ามาร มิใช่มีเฉพาะกิเลสเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังมีทั้งชั้นธมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร และเทพบุตรมาร โดยเฉพาะมารที่เคยมารบกวนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่บ่อย ๆ นั้น มาให้เห็นเป็นตัวเป็นตนกันเลยทีเดียว

เหมือนครั้งสมัยก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ธรรม พวกหมู่มารก็ยกพลกันมามีดฟ้า ม้วนดิน จะมาแย่งรัตนบัลลังก์ของท่าน มาข่มขู่ขัดขวางการตรัสรู้ธรรมของพระองค์ แม้แต่เหล่า เทวดา พรหม อรูปพรหม ต่างหวาดหวั่นพรั่นพรึงต้องหนีไปอยู่กันที่สุขขอบจักรวาลโน่น ส่วนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทรงระลึกถึงกำลังบุญบารมีทั้ง 30 ทศ ที่ท่านได้สั่งสมมา ดีแล้วให้มาช่วยปราบมาร ทำให้หมู่เสนามารต้องล่าถอยกลับไป

พอหลังจากพระองค์ตรัสรู้แล้ว คราวนี้พญามารตัวจริงมาเองเลย มาถึงแล้วก็กราบทูล ให้นิพพานกันเลยทีเดียว เพราะเขาไม่อยากให้พระองค์ทรงพระชนมายุอยู่นาน กลัวว่าจะสอน สรรพสัตว์ให้หมดกิเลสตามพระองค์ไปหมด จากที่เคยข่มขู่ให้หวาดกลัวก่อนตรัสรู้ธรรม ก็ใช้ เล่ห์เหลี่ยมด้วยการอ้อนวอนว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงปรินิพพานเถิด บัดนี้เป็นเวลา ปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เนื่องจากพระองค์ได้สมปรารถนาแล้ว”

นี่ขนาดยังไม่ทันจะได้สั่งสอนเวไนยสัตว์เลย จะบังคับให้พระองค์นิพพานเสียแล้ว พระบรมศาสดาได้ตรัสตอบไปว่า “ดูก่อนมารผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา จักเป็นผู้ฉลาด ได้รับคำแนะนำ เป็นผู้แก่กล้า เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เรียบธรรมะแล้ว จักบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้เข้าใจง่าย ยังไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา อุบาสกอุบาสิกาผู้เป็น สาวกของเราจักยังไม่ฉลาด ไม่เป็นพหูสูตและทรงธรรมเพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ดูก่อนมารผู้มีบาป พรหมจรรย์นี้ของเราจักยังไม่บริบูรณ์กว้างขวางแพร่หลายรู้กันโดยมาก เป็น ปีกแผ่นตราบเท่าที่เทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้วเพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น

จะเห็นได้ว่า พระบรมศาสดาของเราทรงมีพระมหากรุณาอันกว้างใหญ่ไม่มีประมาณ ทรงหวังความสุขอย่างแท้จริงแก่สรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่า ไม่เข้านิพพานไปเสวยเอกนันทบรมสุข ตามลำพัง แต่พญามารก็ไม่ยอม คอยตามขัดขวางการเผยแผ่พระสัจธรรมของพระพุทธองค์ ทุกรูปแบบ

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปตั้งมั่นดีแล้ว พญามารก็ตามมาขอร้องให้ปรินิพพานอีก ได้กล่าวคำเดิม ๆ อีกนั่นแหละว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาผู้เป็นสาวกจักยังไม่ฉลาด พรหมจรรย์ของเราจักไม่บริบูรณ์กว้างขวางแพร่หลายเพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น แต่บัดนี้พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าบริบูรณ์แล้ว กว้างขวางแพร่หลายรู้กันโดยมากแล้ว ขอให้ปรินิพพานได้แล้ว”

เมื่อมารกล่าวอย่างนี้แล้ว พระพุทธองค์จึงต้องรับปากว่า “รออีกหน่อยเถอะ ล่วงจากนี้ไปสามเดือน ตถาคตจักปรินิพพาน ขอท่านจงเป็นผู้มีความชวนชวายน้อย อย่าได้มารบกวนเราอีกต่อไปเลย “จะเห็นได้ว่า พญามารเขามีฤทธิ์มากทีเดียว ขนาดพระบรมศาสดายังถูกพญามารคอยตามขัดขวางอยู่ตลอดเวลา

เพราะฉะนั้น ทุก ๆ ท่านอย่าได้ประมาทกัน ตราบใดที่กิเลสอาสวะภายในของเรายังไม่หมด ก็ต้องถูกมารทั้ง 5 ฝูงตามรังควานเหมือนกัน มารนี่เขามีอำนาจมาก ผู้ที่จะถูกเขาบังคับบัญชาได้ง่าย คือผู้ที่ไม่ค่อยฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง ปล่อยใจให้เลื่อนลอย ปล่อยชีวิตให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ สงใจไปในเรื่องนอกตัว มัวไปยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ต่าง ๆ ทำให้ประมาทในการรักษาใจให้หยุดนิ่ง ให้สะอาดบริสุทธิ์ แต่มีอยู่ที่ ๆ หนึ่งที่มนุษย์จะไม่ถูกพญามารเข้าไปบังคับบัญชาได้เลย คือที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ที่ตรงนี้เป็นหลุมหลบภัยที่ดีที่สุด เราจะปลอดภัยจากมารทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นกิเลสมาร ชันธมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร หรือเทพบุตรตมารก็ตาม เพราะฉะนั้นอย่าได้ประมาทในวัยและชีวิต ให้ใช้เวลาที่ผ่านมาไปให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยการน้อมนำใจให้มาหยุดนิ่งที่ศูนย์กลางกายให้ได้เป็นประจำทุก ๆ วันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ได้ตลอดเวลา เมื่อนั้นจะได้พบที่พึ่งที่ระลึกอันสูงสุด คือ พระรัตนตรัย ซึ่งเปรียบเสมือนเกราะแก้วคุ้มกันภัยชั้นเลิศ พระรัตนตรัยนี้ท่านสิงสถิตอยู่ภายในตัวของทุก ๆ คน

มารผู้ขัดขวางคนดี

การฝึกฝนใจให้สะอาดบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ พ้นจากการเป็นบ่าวเป็นทาสของพญามาร เป็นกรณียกิจที่สำคัญของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ถ้าไม่รู้จักหมั่นฝึกใจให้หยุดนิ่ง ก็จะต้องถูกกิเลสครอบงำอยู่ร่ำไป มารได้ช่องในการทำ ความชั่วให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง มัวไปยึดติดอยู่ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ธรรมารมณ์ที่มากกระทบใจ แล้วละเลยการ

แสวงหาแก่นสารที่แท้จริงของชีวิต ชีวิตจึงต้องเวียนวนอยู่ในห้วงแห่งทะเลทุกข์ โอกาสที่จะได้สัมผัสรสแห่งธรรมซึ่งเป็นวิมุตติรส จึงลดน้อยถอยลงไปทุกที เพราะฉะนั้นการให้โอกาสอันสำคัญกับตัวเอง ในการทำสมาธิเจริญภาวนา เพื่อถั่นกาย วาจา ใจของเราให้บริสุทธิ์ จึงเป็นทางลัดที่สุดที่จะทำให้เราหลุดพ้นจากการบังคับบัญชาของพญามาร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในอายตนสูตร ว่า

“รูปา สทุกา คนธา รสา ผสสา ธมฺมา จ เกวลา

เอตํ โลกามิสํ โพร เอตถ โลโก วิมุจฺจโธ

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ทั้งสิ้น นี่เป็นโลกามิสอันแรงกล้า โลกหมกมุ่นอยู่ในอารมณ์เหล่านี้ ส่วนสาวกของพระพุทธเจ้า มีสติก้าวล่วงโลกามิสนั้น และก้าวล่วงบ่วงมารแล้ว รุ่งเรืองอยู่ต่อพระอาทิตย์ ฉะนั้น”

ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องก้าวล่วงพ้นจากบ่วงมารไม่ไปติดอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส พระเดชพระคุณหลวงปู่วัดปากน้ำ ฯ ท่านกล่าวไว้ว่า “เบญจกามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือธรรมารมณ์ที่มากกระทบใจต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นของมนุษย์หรือของทิพย์ก็ตาม เป็นบ่วงล่อของพญามารทั้งนั้น” ถ้าเรามัวไปยึดมั่นถือมั่น นั่นแหละเข้าทางของเขาแล้ว ที่มนุษย์เรายังมีกิเลสอาสวะอยู่ก็เพราะถูกเขาบังคับบัญชาเอาไว้ เอาโลกามิสซึ่งเป็นเหยื่อล่อมาทำให้มนุษย์หมกมุ่นหลงใหล เอากิเลสเข้ามาใส่ ทำให้ไม่เป็นตัวของตัวเอง เขาบังคับให้เกิด ให้แก่ ให้เจ็บ ให้ตาย ทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลา เมื่อมนุษย์ยังไปไม่ถึงที่สุดแห่งทุกข์ จึงยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่รำไป การจะหลุดจากตรงนี้ได้ ใจต้องหยุด แล้วก็หยุดในหยุดกันเข้าไปเรื่อย ๆ ทำได้อย่างนี้มารกลัวนัก แม้จะมาขัดขวางการสร้างบารมีของเรา แต่ถ้าใจเราหยุดนิ่งเสียแล้ว สิ่งต่าง ๆ ภายนอกก็ไม่มีผลต่อจิตใจของเรา

¹สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านของพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก แต่ว่าวันนั้นพราหมณ์ถูกมารเข้าสิงใจไม่ให้ตักบาตรพระองค์ และไม่มีชาวบ้านคนไหนเลยตักบาตรพระพุทธองค์ เมื่อไม่ได้อาหาร พระองค์จึงถือบาตรเปล่าเสด็จกลับวัด

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “เรื่องมาร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ ฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 42 หน้า 367.

ในระหว่างทาง มารผู้มีบาปเข้าไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้า กล่าวกับพระพุทธองค์ว่า “สมณะ ท่านได้บิณฑบาตบ้างไหม” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “แนะนำผู้ใจบาป ท่านได้กระทำให้เราไม่ได้บิณฑบาตมิใช่หรือ” มารจึงกราบทูลว่า “ถ้าอย่างนั้น ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงเสด็จเข้าไปเพื่อบิณฑบาตครั้งที่สองอีกเถิด พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จักกระทำให้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับบิณฑบาต”

พระบรมศาสดาตรัสว่า “ดูกรมารผู้ใจบาป ท่านมาขัดขวางตถาคต ได้ประสบสิ่งที่มีไช้บุญแล้ว ท่านเข้าใจว่า บาปย่อมไม่ให้เกิดแก่ตัวเองฉะนั้นหรือ ดูกรมาร แม้เราตถาคตไม่ได้รับบาตร แต่ตถาคตเป็นผู้ไม่มีความกังวล ย่อมดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข ตถาคตจักเป็นผู้มีปิติเป็นภักขา ดูอาภัสสรพรหม”

มารเมื่อไม่สามารถขัดขวางพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ ก็รู้สึกเสียใจ จึงได้อันตรธานหายไปต่อหน้าพระพักตร์ แต่ถึงกระนั้น มารผู้ใจบาปก็ไม่ยอมแพ้ คอยหาโอกาสมารบกวนพระพุทธองค์อยู่เรื่อยไป เมื่อคิดว่าหากรบกวนพระศาสดาไม่ได้ ก็รบกวนสาวกของพระองค์แทนก็แล้วกัน มีอยู่คืนหนึ่ง มารผู้ใจบาปเข้าไปหาหมู่ภิกษุสงฆ์ แล้วได้ร้องเสียงดังน่ากลัว ทำฟ้าแลบฟ้าร้องเหมือนภูเขากล่อม แผ่นดินจะทรุดพังทลายลงมา

ภิกษุรูปหนึ่งตกอกตกใจเพราะไม่เคยได้ยินเสียงดังอย่างนี้มาก่อน จึงถามเพื่อนสหธรรมิกว่า “แผ่นดินนี้เห็นท่าจะกล่อมทลายลงมาแล้ว เพราะเสียงฟ้าร้องฟ้าลั่นไม่ยอมหยุดเสียที” พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสบอกว่า “ดูก่อนภิกษุ แผ่นดินนี้ไม่กล่อมลงมาหรอก แต่เสียงดังลั่นประหนึ่งแผ่นดินจะทรุดนี้ เป็นฝีมือของมารผู้ใจบาปทำ เพื่อหวังจะให้พวกเธอตกใจกลัวไม่ให้มีสมาธิในการบำเพ็ญสมณธรรม”

ต่อมา มารผู้ใจบาปได้เนรมิตรร่างเป็นพราหมณ์แก่ ห่มหนังเสือ หายใจเสียงดังครี๊ดคราด ๆ เดินถือไม้เท้าเข้าไปหาหมู่ภิกษุสงฆ์ ผู้กำลังปรารภความเพียร เมื่อไปถึงก็ได้กล่าวกับภิกษุเหล่านั้นว่า “ท่านบรรพชิตทั้งหลาย พวกท่านแต่ละรูปล้วนเป็นคนหนุ่มกระชุ่มกระชวย มีผมดำ ประกอบด้วยความหนุ่มแน่น ยังอยู่ในปฐมวัยไม่ควรเบื่อหน่ายในกามารมณ์ทั้งหลาย ขอท่านจงบริโภคกามอันเป็นของมนุษย์เถิด อย่ายินดีในสิ่งที่มองไม่เห็นได้ด้วยตา หนีจากสุขอันสมบูรณ์ไปแสวงหาสุขอันไม่จีรังยั่งยืนเลย”

พวกภิกษุก็ตอบว่า “ดูก่อนพราหมณ์ พวกเราใช้ว่าจะไม่ได้ความสุขที่ถาวรแล้ววิ่งไปหาความสุขชั่วคราว แต่พวกเราละทิ้งความสุขชั่วคราวเพื่อมุ่งไปสู่ความสุขอันเป็นอมตะ ซึ่ง

สามารถเห็นได้ในปัจจุบันต่างหากเล่า ดูก่อนพราหมณ์ เพราะว่ากามทั้งหลายเป็นของชั่วคราว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามทั้งหลายมีมากมาย ธรรมนี้มีผลที่จะเห็นได้ด้วยตัวเอง ไม่จำกัดด้วยกาล เป็นของควรเรียกกันมาดู ควรห้อมเข้ามาไว้ในตน เป็นของอันวิญญูชนทั้งหลายพึงรู้ได้เฉพาะตน” มารเมื่อเห็นว่าพวกภิกษุไม่ยอมเชื่อฟังตัวเอง จึงได้อันตรธานหายไป

จะเห็นได้ว่า มารซึ่งเป็นผู้ขัดขวางความดีนั้น มีตัวมีตนอยู่จริง ๆ ไม่ใช่เป็นเพียงแค่นามธรรมอย่างที่คุณธรรมดาสัมมุติกันเท่านั้น ว่าเป็นอาสวกิเลสที่เป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง จับต้องไม่ได้ แต่ธรรมฝ่ายดำหรืออกุศลธรรม ซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับธรรมฝ่ายขาวนั้น ที่จริงมีตัวมีตน การที่จะรู้ได้ต้องเข้าถึงวิชาธรรมกาย จะเห็นเขาและการกระทำของเขาที่คอยขัดขวางการทำความดีของมนุษย์ ไม่ให้มนุษย์หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะ เขาจะส่งกิเลสอาสวะเข้ามาในจิตใจ โดยเฉพาะผู้ที่เอาใจออกห่างจากศูนย์กลางกาย ก็จะเปิดช่องให้กิเลสเข้ามาแทรกได้ง่าย แล้วมารก็จ้องหาโอกาสตลอดเวลา เขาทำงานกันไม่ได้หยุดเลย อย่างในสมัยพุทธกาล เมื่อเห็นว่ารบกวพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ ก็ไปรบกวพระภิกษุแทน เมื่อทำไม่สำเร็จก็เข้าไปขัดขวางทางฝ่ายภิกษุณีนาง

¹มีอยู่วันหนึ่ง ภิกษุณีชื่อจาลา นุ่งห่มสบงจีวร แล้วถือบาตรเพื่อเข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เมื่อได้รับอาหารมาฉันแล้ว ท่านก็เข้าไปป่าอันธวันเพื่อนั่งสมาธิใต้โคนไม้ในขณะนั้น มารผู้มีใจบาปก็คิดว่าจะทำให้จาลาภิกษุณีบังเกิดความกลัวจนพองสยองเกล้า จะได้เลิกทำ ทำสมาธิจึงเข้าไปหาจาลาภิกษุณีถึงที่นั่งพัก แล้วได้กล่าวว่า “ดูก่อนภิกษุณี ท่านไม่ชอบใจอะไรหนอ”

จาลาภิกษุณีก็ตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ เราไม่ชอบความเกิดเลย” มารถามต่อว่า “ทำไมถึงไม่ชอบความเกิด ผู้เกิดมาแล้วย่อมบริโภคกาม ไครหนอให้ท่านยึดถืออย่างนี้ อย่าเลย ภิกษุณี ท่านจงชอบความเกิดเถิด จะได้แสวงหาความสุขเรื่อยไป”

จาลาภิกษุณีก็กล่าวว่า “ผู้เกิดมาก็ต้องตาย ผู้ที่เกิดมาย่อมพบเห็นทุกข์ คือ การจงจำ การฆ่า การพลัดพรากจากบุคคลผู้เป็นที่รัก หรืออยู่กับผู้ไม่เป็นที่รัก เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ชอบความเกิด” มารผู้มีใจบาปก็กล่าวว่า “ท่านจงตั้งจิตไว้ในพวกเทพชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต

¹มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย “จาลาสูต” พระสูตร และ อรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 2, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ ฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 25 หน้า 99.

ชั้นนิมมานรดี และชั้นปรนิมมิตวสวัตดีเกิด ท่านจักได้เสวยความสุขความยินดียิ่ง ๆ ขึ้นไป” ภิกษุณีตอบว่า “พวกเทวดาเหล่านั้น ก็ยังผูกพันอยู่ด้วยเครื่องผูกคือกาม จำต้องกลับมาสู่อำนาจของมารอีก โลกทั้งหมดเราร้อน โลกทั้งหมดคุกรุ่นด้วยควัน โลกทั้งหมดลุกโพลงด้วยไฟ โลกทั้งหมดสิ้นสะเทือน แต่ใจของเราเย็นดีแน่วแน่ในพระนิพพาน” เมื่อมารได้ฟังคำพูดของภิกษุณีอย่างนั้น ก็เสียใจ เพราะรู้ว่าภิกษุณีรูปนี้ รู้จักเราเสียแล้ว จึงได้อันตรธานหายไป

เราจะเห็นว่า มารคอยแต่จะชักชวนคนที่ทำดีให้ทำในสิ่งที่ไม่ดี และมักจะรบกวนผู้ที่มีมรรคผลนิพพานเป็นแก่นสาร เพราะสุกธรรมซึ่งเป็นธรรมฝ่ายขาวนั้น เป้าหมายสูงสุดก็คือ ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานอันเป็นเอกัตถบรมสุข เพราะฉะนั้นฝ่ายอกุศลธรรมซึ่งเป็นธรรมฝ่ายดำ เขาจะคอยขัดขวางการสร้างบารมีตลอดเวลา ไม่ให้ไปถึงจุดหมายคือที่สุดของตัวเอง และต่างก็มุ่งไปให้สุดสายธาตุสายธรรมของตัวเองรบกัันอยู่อย่างนี้แหละ ยังไม่มีใครแพ้ใครชนะ ฉะนั้นนักศึกษาเองก็อย่าได้ประมาทกัน トラบใดที่ยังไม่หมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ ชีวิตเราก็ยังไม่เป็นอิสระและก็ยังไม่ปลอดภัย ยังต้องถูกเขาบังคับบัญชาอยู่เรื่อยไป ดังนั้น ให้หมั่นฝึกฝนใจของเราให้หยุดนิ่ง เอาใจกลับมาตั้งไว้ที่ศูนย์กลางกายฐานที่เจ็ด ซึ่งเป็นทางไปสู่อายตนะนิพพาน แล้วเราจะสมปรารถนา ได้เข้าถึงพระธรรมกายกันทุกคน

6.4 อนันตริยกรรม

อนันตริยกรรม คือ กรรมหนักฝ่ายบาป ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน มี 5 อย่าง ได้แก่

1.-2. มาตุฆาต – ปิตุฆาต หมายถึง การฆ่ามารดาและบิดาของตนซึ่งเป็นผู้มีพระคุณต่อบุตรธิดาสุดจะควานับ ให้ตายด้วยอาวุธอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ใดฆ่ามารดาบิดาของตนได้นับว่าเป็นผู้อกตัญญูยิ่งนัก

3. อรหัตฆาต หมายถึง การฆ่าพระอรหันต์ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลหมดจดจากกิเลสอาสวะ บริสุทธิด้วยกาย วาจา ใจ เป็นที่เคารพสักการบูชาของมหาชนทั้งหลาย ผู้ที่ฆ่าพระอรหันต์นับว่าเป็นผู้ที่โหดเหี้ยมอำมหิต ฆ่าได้แม้กระทั่งผู้ทรงศีล

4. โลหิตุปบาท หมายถึง การทำร้ายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อขึ้นไป พระองค์มีคุณต่อชาวโลกมาก สั่งสอนพุทธบริษัทโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ผู้ใดพยายามทำร้ายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้ไม่ถึงกับฆ่า เพียงแค่ยังพระโลหิตให้ห้อขึ้นไปนับเป็นบาปหนักที่สุด เช่น พระเวททัตที่กลิ้งศิลาหมายจะฆ่าพระองค์ แต่ถูกแค้นสะกิดหินเท่านั้นเป็นต้น

5. สังฆเภท หมายถึง การทำลายสงฆ์ให้แตกออกจากกัน ซึ่งบุคคลผู้อาจทำสังฆเภทได้นั้นจะต้องเป็นภิกษุเท่านั้น เพราะพระสงฆ์ถือว่าเป็นเนืองนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ภิกษุใดทำให้ภิกษุสงฆ์ที่อยู่วัดเดียวกันแตกความสามัคคีจนไม่ยอมทำสังฆกรรมร่วมกัน เช่น ลงอุโบสถ ทำปวารณา เป็นต้น ถือเป็นสังฆเภท

สรุป อนันตริยกรรมนี้เป็นบาปหนักที่สุด ผู้ใดได้ทำอนันตริยกรรมข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ย่อมไปเกิดในมหานรกทันที ฉะนั้นห้ามทำเป็นเด็ดขาด

ต่อแห่งวิญญู

มีวาระพระบาลีในอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ว่า

“นาหิ ภิกขเว อญฺเฏ เอกธมฺมปิ สมฺนุสฺสสามิ ยํ เอวํ มหาสาวชฺชํ ยถยิทํ ภิกขเว
มิจฺฉาทิฏฺฐิ มิจฺฉาทิฏฺฐิปรમાนิ ภิกขเว วชฺชานนติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมแม้สักอย่างหนึ่งที่จะมีโทษมาก
เหมือนอย่างมิจฉาทิฏฐินี้เลย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โทษทั้งหลายมีมิจฉาทิฏฐิเป็นอย่างยิ่ง”

มิจฉาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด ความเห็นที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง เช่น เห็นว่าแม้ผู้ใดทำบาป บาปนั้นก็ไม่มีผลแต่อย่างใด เป็นของสูญเปล่า บุญบาปไม่มี หรือมีความเห็นว่าเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้สัตว์เศร้าหมอง หรือผ่องใสนั้นก็ไม่มีเช่นกัน สัตว์ทั้งหลายไม่มีการประกอบเหตุไม่มีปัจจัย จะบริสุทธิ์ก็บริสุทธิ์เอง จะเศร้าหมองก็เศร้าหมองเองโดยไม่ต้องทำอะไรใด บางพวกมีความเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เกิดมา ต่างมีชีวิตเพียงแค่ชาติเดียว ตายไปแล้วสูญ ไม่ต้องเกิดอีก ความเห็นเช่นนี้ พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ

ความเห็นผิดนี้ มีโทษมากยิ่งกว่าอนันตริยกรรม ซึ่งหากผู้ใดไปพลั้งเผลอทำอนันตริยกรรม จะห้ามสวรรค์ห้ามนิพพาน ตายไปแล้วต้องตกอเวจีมหานรก ทุกข์ทรมานแสนสาหัส อนันตริกรรมมี 5 อย่าง คือ ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ห้อพระโลหิต และทำสังฆเภท คือทำลายสงฆ์ให้แตกแยกกัน ทั้ง 5 อย่างนี้จัดเป็นครุกรรมหรือกรรมหนัก ท่านกล่าวไว้ว่าทำให้สัตว์ผู้กระทำความผิดตกนรกอเวจีนานถึง 1 กัป ฉะนั้นอนันตริกรรมยังมีกำหนดเวลารับโทษ จุดสิ้นสุดยังมีปรากฏ คือ เมื่อชดใช้กรรมหมด ก็ยังมีโอกาสกลับมาเกิดเป็นมนุษย์สั่งสมบารมีได้อีก แต่มิจฉาทิฏฐิมีโทษมากกว่านั้นอีก คือ ไม่

สามารถกำหนดระยะเวลาการชดใช้กรรมได้ว่าจะสิ้นสุดเมื่อใด เมื่อละโลกไปแล้วโลกันตนรกจะดึงดูดไปทันที

มิจฉาทิฏฐินั้นชื่อว่า เป็นตอของวิญญูฯ ตอขวางทางสวรรค์ และมรรคผลนิพพาน บุคคลหรือเหล่าสัตว์ที่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐินี้ จะไม่มีโอกาสสร้างบารมี คือปิดสวรรค์ ปิดมรรคผลนิพพาน แม้ในเวลาภพพิณาศไป เมื่อสรรพสัตว์ผู้มีบุญต่างไปบังเกิดในพรหมโลก ในสถานที่ไพศาล น้ำ ทำลายไม่ถึง บุคคลผู้ประกอบด้วยนิยตมิจฉาทิฏฐินั้น ก็ยังคงอยู่ในโลกันตนรก **ชีวิตของนิยตมิจฉาทิฏฐินี้ น่าสงสารมาก แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเป็นร้อยพระองค์ หรือเป็นพันพระองค์ ก็ไม่สามารถทำให้เขาบรรลุมรรคผลนิพพานได้**

จุดกำเนิดของนิยตมิจฉาทิฏฐิตั้ง 3 ประเภทนี้ มีที่มาจากบุคคล 3 คน แต่นักศึกษาอาจแปลกใจที่บุคคลทั้ง 3 นั้น ทำไมจึงมีความเห็นที่แปลก ๆ เช่นนั้นได้ บุคคลทั้ง 3 คือ ปุณณกัสสปะ มักขลิโคศล และอชิตเกสสัมพล

ปุณณกัสสปะ แต่เดิมเกิดเป็นทาสของเศรษฐีท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นตระกูลที่ร่ำรวยมาก มีทาสบริวารมากมาย ก่อนที่เขาจะเกิดนั้น ท่านเศรษฐีมีทาสสำหรับใช้สอยอยู่แล้วถึง 99 คน ซึ่งในสมัยนั้นถือกันว่า ถ้าทาสคนใดเกิดมาเป็นคนที่ 100 ทาสผู้นั้นจะได้สิทธิพิเศษกว่าคนอื่น เพราะได้ชื่อว่า มงคลทาส ท่านเศรษฐีจึงตั้งชื่อให้ว่า ปุณณะ แปลว่า นายเต็มผู้เป็นมงคลทาส การงานในบ้านเขาจะทำหรือไม่ทำก็ได้ ไม่ต้องมีใครมาบังคับ

เมื่อปุณณกัสสปะเกิดมาประสบโชคเช่นนี้ จึงกลายเป็นหนุ่มเจ้าสำราญประจำบ้าน ความเป็นอยู่สุขสบายกว่าทาสคนอื่น เสมือนลูกคนหนึ่งในครอบครัวเศรษฐี อยากจะเที่ยว จะเล่นก็ตามแต่ใจตน ไม่มีใครว่ากล่าวควบคุมได้ เขาประพฤติเช่นนี้มาตลอด จนเกิดความเบื่อหน่ายในการเป็นทาสน้อยในกรงทองของเศรษฐี อยากจะออกไปท่องเที่ยวโลกกว้าง เปิดหูเปิดตา จึงหลบหนีออกจากบ้านเศรษฐี พร้อมทรัพย์สมบัติที่จำเป็นติดตัวไปด้วย

วันหนึ่ง โชคร้ายถูกดักปล้นระหว่างทาง โจรปล้นเอาทรัพย์ไปหมด แม้กระทั่งผ้าห่ม และผ้าห่ม เขาจึงเดินโซซัดโซเซเข้าไปในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เพื่อขออาหารประทังชีวิต ชาวบ้านเห็นเข้ากลับเข้าใจผิดคิดว่า นายปุณณะนี้เป็นผู้มั่งก้น้อยสันโดษ แม้แต่ผ้าห่มก็ไม่ห่มให้เป็นกังวล คงเป็นพระอรหันต์ที่พวกตนแสวงหาอย่างแน่อน จึงเชิญชวนกันมาอุปฐากบำรุงผู้ที่ตนเข้าใจว่าเป็นพระอรหันต์ ต่างชักชวนกันเอาอาหารอันประณีตมาให้ปุณณะ ทำให้ปุณณะสำคัญผิดคิดว่า ตัวเองคงเป็นพระอรหันต์จริง ๆ ยิ่งกว่านั้นยังมีคนมาศรัทธาเลื่อมใสเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ถึงกับขอบวชกับตนถึง 500 คน

ปุณณกัสสปะสั่งสอนลูกศิษย์ว่า **แม้ผู้ใดทำบาปก็ไม่ถือว่าเป็นบาป หรือแม้ใช้ให้ผู้อื่นทำบาปก็ไม่บาปอีกเช่นกัน** นี่คือนิพจน์ของนิยตมิจฉาภิภูฏีประการแรกที่เรียกว่า **อภิกิริยทิจญฺญิ**

ส่วนอีกเจ้าลัทธิหนึ่งเกิดเป็นทาสเช่นกัน เขาหลุดจากกรรมมารดาที่โรงเลี้ยงโคซึ่งเป็นทาสีในตระกูลหนึ่ง ชาวเมืองจึงพากันเรียกเขาว่า โคสาล เมื่อนายโคสาลเติบโตเป็นหนุ่มโชคไม่ดีเหมือนปุณณกัสสปะ เพราะต้องทำงานหนักทั้งวันตามแต่เจ้านายจะสั่ง จะเกีย่งนอนเกีย่งงานก็ไม่ได้ ทำให้นายโคสาลเหน็ดเหนื่อยแสนสาหัส วันหนึ่งเจ้านายใช้ให้แบกไหน้ำมันเดินไปข้างหน้า ส่วนตัวเจ้านายเดินตามหลังมา จนกระทั่งถึงสถานที่แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นทางลั่นแฉะและมาก นายบอกกับโคสาลว่า “มา ขลิ มา ขลิ” ซึ่งแปลว่า ระวังจะลั่นลั่นนะ

เจ้านายพูดไม่ทันขาดคำ นายโคสาลก็ลั่นหัวคะมำลงไปแล้ว ไหน้ำมันที่แบกมาแตกกระจาย ครั้นหันมามองข้างหลังเห็นนายกำลังเงื้อไม้จะลงโทษ จึงตัดสินใจวิ่งหนี เจ้านายก็วิ่งไล่ตามไปติด ๆ เมื่อใกล้จะถึงตัว เจ้านายรีบคว้าเสื้อของเขาไว้ แต่เขาสะบัดตัวอย่างแรงจนเสื้อผ้าหลุดลุ่ยวิ่งหนีสุดชีวิตเข้าไปหลบซ่อนอยู่ในป่าแต่กลัวความหิวไม่ไหวต้องออกมาขออาหารกิน ชาวบ้านเห็นเข้าพากันลือไป ทำนองเดียวกับปุณณกัสสปะว่า นี่เป็นพระอรหันต์ จึงเอาข้าวปลาอาหารมาให้ เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ เขาจึงไม่ยอมนุ่งเสื้อผ้าอีก และสั่งสอนลูกศิษย์ว่า **สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย จะเศร้าหมองหรือบริสุทธิ์ก็เป็นเอง ไม่เกี่ยวกับสิ่งใดทั้งนั้น** ความเห็นเช่นนี้เป็นนิยตมิจฉาภิภูฏี ที่ชื่อว่า **อเหตุกทิจญฺญิ** เจ้าของลัทธิชื่อว่า มักขลิโคสาล เพราะเพี้ยนมาจากคำว่า มา ขลิ ซึ่งแปลว่าระวังจะลั่นลั่น จึงกลายมาเป็นมักขลิ ร่วมกับชื่อเดิมจึงกลายเป็นมักขลิโคสาล

ส่วนลัทธิที่ 3 เป็นมิจฉาภิภูฏีขั้นสุดโต่ง บุคคลผู้นี้เดิมเป็นคนธรรมดาชื่อ อชิตะ ออกบวชเป็นเดียรถีย์ นักบวชนอกพระพุทธศาสนา มีความปรารถนาจะให้ผู้อื่นมาเคารพเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติของตน แม้จะมีคนเอาผ้าดีราคาแพง ๆ มาให้ก็ไม่สนใจ กลับนุ่งห่มแต่ผ้าที่ทอด้วยเส้นผมของมนุษย์ นี่ก็แปลกอีกแบบหนึ่งไม่มีใครเขาทำกัน ผู้คนจึงเข้าใจผิดคิดว่า นายอชิตผู้นี้เป็นพระอรหันต์ จึงตั้งชื่อว่า อชิตเกสกัมพล ศาสตราจารย์ผู้นุ่งห่มผ้าที่ทอด้วยเส้นผมมนุษย์

แนวคำสอนของอชิตเกสกัมพลมีว่า **ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลแห่งการทำชั่ว การทำดีไม่มี โลกนี้โลกหน้าไม่มี บิดามารดาไม่มีคุณ สัตว์ผู้เกิดไม่มี สัตว์ทั้งหลายตายแล้วย่อมขาดสูญ** เขาสั่งสอนลูกศิษย์ผิด ๆ เช่นนี้ เป็นความเห็นผิดที่อันตรายมาก มิจฉาภิภูฏีเช่นนี้เรียกว่า **นิยตมิจฉาภิภูฏี**

**อภิริยทฤษฎี อเหตุกทฤษฎี และนิตยตมิจฉาทฤษฎีนี้ เป็นมิจฉาทฤษฎีตั้ง ใครมีความเชื่อ
เช่นนี้ ถือว่าเป็นนิตยตมิจฉาทฤษฎีบุคคล จะมีโลกันตนรกเป็นที่ไปสถานเดียวเท่านั้น**

ดังนั้น ผู้ไม่รู้ที่ไปหลงเชื่อผู้ไม่รู้ จึงเป็นอันตรายอย่างยิ่ง มีโอกาสผิดพลาดไปทั้งชีวิต เพราะความเห็นผิดนี้เป็นต่อขวางทางสวรรค์ และมรรคผลนิพพาน จึงต้องไม่ประมาทในชีวิต การที่มีความเห็นถูกต้อง เกิดมาเพื่อสร้างบารมีเช่นนี้ ถือเป็นโอกาสดีที่สุดแล้ว ขอให้รักษาไว้ให้ดี ด้วยการทำให้บริสุทธิ์หยุดนิ่ง เมื่อนั้นสัมมาทฤษฎีก็จะบังเกิดขึ้นในใจของเราตลอดเวลา จะได้ไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตอย่างถูกต้อง และปลอดภัยในที่สุด

วิบากกรรมของผู้ทำปิตุฆาต

มีธรรมภาสิตที่ปรากฏในสังกัจจายก ว่า

“ผู้ใดเป็นคนต่ำช้า ฆ่าบิดาเพราะความโลภหรือเพราะความโกรธ ผู้นั้นต้องหมกไหม้อยู่ในกาฬสัตนรกสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ฆ่าบิดาต้องหมกไหม้อยู่ในโลหกุมภินรก นายนิรยบาลจะเอาหอกแทงสัตว์นรกนั้น ผู้ถูกไฟไหม้อยู่จนไม่มีหนัง ทำให้ตาบอด ให้กินมูลรอกินคูด กดสัตว์นรกให้จมลงในน้ำกรด นายนิรยบาลจะให้สัตว์นรกกินก้อนคูดร้อน และก้อนเหล็กแดงอันลุกโพล่ง ให้ถือฉาลทั้งยาวทั้งร้อนสิ้นกาลนาน แล้ววัดปากให้อ้าเอาเชือกผูกไว้ ยัดก้อนเหล็กแดงเข้าไปในปาก

ฝูงสุนัขแดง ฝูงสุนัขดำ ฝูงแร้ง ฝูงกา และฝูงนกตะกรุม ล้วนมีปากเป็นเหล็ก ต่างมารุมจิกกัดลิ้นให้ขาด แล้วกินลิ้นที่มีเลือดไหล เหมือนกินของอันเป็นเดน เต็มไปด้วยเลือด นายนิรยบาลจะเที่ยวเดินทุบตีสัตว์นรกผู้ฆ่าบิดานั้น ซึ่งมีร่างกายแตกสลายไปทั่ว เหมือนผลตาลที่ถูกไฟไหม้ แม้ความยินดีของนายนิรยบาลเหล่านั้นไม่มี แต่สัตว์นรกต้องได้รับทุกข์ทรมานอันยาวนาน”

นี่เป็นผลกรรมของผู้ทำกรรมหนักที่ได้ทำร้ายบิดาผู้บังเกิดเกล้า ซึ่งพระบรมศาสดาเมื่อประทับอยู่ในชวักกมพวนาราม อารามของหมอชีวก ทรงปรารภการทำปิตุฆาตของพระเจ้า-อชาตศัตรู จึงตรัสเรื่องวิบากกรรมของผู้ที่ทำร้ายบิดาให้ภิกษุสงฆ์ได้สดับฟัง เนื่องจากภิกษุสงฆ์สาวกได้สนทนากะย่องพระพุทธองค์ว่า เป็นที่พึง เป็นที่ด้านทาน เป็นประดุจเกาะให้กับพระเจ้าอชาตศัตรู เพราะหลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูได้สดับสามัญญผลสูตรแล้ว ก็หายสะดุ้งจากทุกข์ในมหานรก ทรงกลับเนื้อกลับตัวเสียใหม่ ตั้งหน้าตั้งตาทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พึงธรรมจนจิตผ่องใสขึ้น ทำให้วิบากกรรมที่ทรงทำปิตุฆาตเบาบางลง แทนที่จะไปเสวยทุกข์ทรมานในอเวจีมหานรก กรรมก็ลดหย่อนลงไป ทำให้ไปบังเกิดในโลหภูมิมหานรก

¹เรื่องมีอยู่ว่า พระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร ผู้ครองเมืองราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ ได้คบกับพระเทวทัตที่ถุกอกุศลเข้าสิงจิต มีความอิจฉาริษยาในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงหาทางจะเป็นใหญ่ในพุทธจักร แล้วมีอุบายให้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นใหญ่ในราชอาณาจักร พระเทวทัตจึงได้แสดงฤทธิ์ที่อาศัยโลกียฌานให้พระเจ้าอชาตศัตรูเห็น เช่น เหนรมิตตนเป็นกุมารน้อย มือสรวพิษ 4 ตัวพันที่มือและข้อเท้าทั้งสี่ ตัวหนึ่งพันคอ ตัวหนึ่งทำเป็นเทริดบนศีรษะ ตัวหนึ่งทำเฉวียงป่า แล้วลอยลงมาจากอากาศ นิ่งบนพระเพลาของพระเจ้าอชาตศัตรูกุมาร ทำให้พระกุมารเกิดความเลื่อมใส จากนั้นพระเทวทัตก็ได้ยุยงให้พระราชาผู้ปกครองพระชนม์พระราชาบิดาเพื่อจะได้ขึ้นครองราชย์ตั้งแต่ยังหนุ่ม ส่วนพระเทวทัตจะปลงพระชนม์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วตั้งตัวเป็นศาสดาแทน

พระเจ้าอชาตศัตรูครั้นถูกยุยงหนักเข้า ก็หลงเชื่อ และได้ทำปิตุฆาตจนสำเร็จ แต่พระเทวทัตลอบปลงพระชนม์พระพุทธรองค์ไม่สำเร็จ ทำได้เพียงแค่ทำให้หื้อพระโลหิต เพราะไม่ใช่ฐานะ และไม่ใช่วิสัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะดับขันธเพราะการทำร้ายของใคร ต่อมาพระเทวทัตจึงทำสังฆเภท ทำความแตกร้างให้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ โดยได้มาทูลขอวัตถุ 5 ประการจนเป็นเหตุให้เกิดสังฆเภท วัตถุ 5 ประการ คือ

ข้อ 1. ภิกษุทั้งหลายพึงถือการอยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดอาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงต้องโทษ

ข้อ 2. ภิกษุทั้งหลายพึงถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีกิจนิมนต์ รูปนั้นพึงต้องโทษ

ข้อ 3. ภิกษุทั้งหลายพึงถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีคบหาดีจีวร รูปนั้นพึงต้องโทษ

ข้อ 4. ภิกษุทั้งหลายพึงถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดเข้าอาศัยที่มุงที่บัง รูปนั้นพึงต้องโทษ และข้อ

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “สังกัจจายก” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 1, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 62 หน้า 156.

5. ภิกษุทั้งหลายไม่พึงฉันทปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใดฉันทปลาและเนื้อ รูปนั้นพึงต้องโทษ

พระบรมศาสดาทรงปฏิเสธข้อเสนอนี้ทั้ง 5 ประการนั้น เพราะเป็นข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งเครียดจนเกินไป และไม่นำมาซึ่งความเลื่อมใส แต่อาจนำไปสู่ความเห็นที่แตกแยก หากใครต้องการปฏิบัติก็ไม่ทรงขัด แล้วแต่ความสะดวกของแต่ละบุคคล แต่ให้ภิกษุสงฆ์ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก

สุดท้าย เมื่อพระเทวทัตทำการไม่สำเร็จ ก็ถูกพระโกกาลิกะผู้ร่วมอุดมการณ์ทำร้ายร่างกายจนล้มป่วย ต้องนอนซมนานถึง 9 เดือน เมื่อป่วยใกล้ตายจึงเริ่มสำนึกผิด คิดได้ว่า เพราะความมักใหญ่ความอยากเด่นอยากดัง ทำให้ตัวต้องตกต่ำแทบเอาชีวิตไม่รอด จึงคิดจะมาราบขอภัยพระบรมศาสดา ส่วนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีมหากรุณา ไม่มีความพยาบาท และพร้อมจะให้อภัยผู้คิดจะกลับตัวกลับใจเสมอ แต่ก็ทรงรู้ล่วงหน้าว่า พระเทวทัตจะมาไม่ถึงพระองค์

พระเทวทัตได้ขอร้องให้บริวารช่วยพาไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา บริวารจึงได้จัดแจงให้พระเทวทัตนอนบนแคร่ แล้วช่วยกันหามไปกรุงสาวัตถี ภิกษุสงฆ์ได้ข่าวการมาของพระเทวทัต จึงกราบทูลพระบรมศาสดาว่า พระเทวทัตกำลังจะมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พระบรมศาสดาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตหมดโอกาสที่จะได้พบเห็นตถาคตแล้ว”

ฝ่ายภิกษุสาวกก็คอยมาราบรายงานเป็นระยะ ๆ ว่า “ขณะนี้พระเทวทัตมาถึงตรงโน้นแล้ว พระเจ้าข้า” พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า “เทวทัตแม้ทำสิ่งที่ตนปรารถนา แต่อย่างไรเสียเธอก็จักไม่ได้เห็นเรา” พอเวลาผ่านไปไม่กี่วัน ภิกษุก็มาราบทูลอีกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเทวทัตอยู่ห่างจากเขตวันมหาริหารเพียง 1 โยชน์ พระเจ้าข้า” แล้วทูลต่อ ๆ ไปอีกว่า “มาถึงกึ่งโยชน์แล้ว มาถึงสระโบกขรณีแล้ว พระเจ้าข้า” ถึงกระนั้นพระพุทธร่องค์ก็ทรงยืนย่นเหมือนเดิมว่า “เทวทัตจักไม่ได้เห็นเรา”

ภิกษุสาวกก็สงสัยว่า พระเทวทัตเดินทางใกล้ถึงวัดพระเชตวันแล้ว ทำไมจะไม่ได้พบเห็นพระองค์ แม้จะเชื่อในพุทธดำรัสว่า เป็นยถาวาที ตถาการี คือ ตรัสอย่างไรก็เป็นเช่นนั้นเสมอ ทรงมีพระวาจาไม่เป็นสอง แต่ก็ยังกังวลอยู่ว่า พระเทวทัตจะมาถึงพระองค์

พวกบริวารได้ห้ามพระเทวทัตมาวางตรงริมฝั่งสระโบกขรณี ใกล้วัดพระเชตวัน แล้วต่างก็ลงไปอาบน้ำในสระโบกขรณี ชำระล้างร่างกายให้สะอาด เพื่อจะได้เตรียมตัวเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา จึงทิ้งพระเทวทัตให้อยู่เพียงลำพัง

ฝ่ายภิกษุสงฆ์ก็คอยรายงานความเคลื่อนไหวของพระเทวทัตให้ทรงทราบว่า มาถึงไหนแล้ว พระพุทธองค์มีพุทธดำรัสว่า “ให้พระเทวทัตทำตามที่ปรารถนาเถอะ อย่าได้ไปห้ามเขาเลย ถึงอย่างไรก็ตามไม่ถึงพระองค์ เพราะกรรมที่พระเทวทัตทำไปนั้น หนักหนาสาหัสเกินกว่าจะได้โอกาสมาขอขมาพระพุทธองค์ผู้เป็นที่พึ่งของโลก” ฝ่ายภิกษุสาวกแม้จะเชื่อมั่นในพุทธพยากรณ์ แต่ก็คอยติดตามว่า อะไรคืออุปสรรคที่จะทำให้พระเทวทัตไม่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ในครั้งนี้

เมื่อบิรารหามพระเทวทัตมาวางลงที่ริมฝั่งสระโบกขรณีใกล้วัดพระเชตะวัน ต่างก็ลงไปเพื่อจะอาบน้ำในสระโบกขรณี แม้พระเทวทัตก็คิดว่าจะได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์แล้ว ได้ลุกจากแคร่ นั่งวางเท้าทั้งสองลงบนพื้น ทันใดนั้นเอง เหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงก็บังเกิดขึ้น เพราะเท้าทั้งสองของพระเทวทัตได้จมลงไปใแผ่นดิน แผ่นดินค่อย ๆ ดูนกลงไปเรื่อย ๆ พระเทวทัตตกใจมาก ตะโกนขอความช่วยเหลือจากบิราร ณะเดียวกันก็จมลงถึงข้อเท้า หัวเข้า สระเอน จมลงไปจนถึงคอ ในเวลาที่กระดูกคางเสมอกับพื้นดิน พระเทวทัตรู้ว่ามัจจุราชที่กำลังจะคร่าชีวิตในครั้งนี้ คงจุดพาตนไปสู่มหานรกอย่างแน่นอน เพราะตนเองได้ทำความผิดใหญ่หลวงต่อพระพุทธองค์ และสร้างความมัวหมองต่อพระศาสนาครั้งแล้วครั้งเล่า ทำให้หมดโอกาสที่จะได้ขอขมาโทษก่อนตาย จึงตั้งสติมั่นกล่าวคาถานี้ว่า

“ข้าพระองค์ขอถึงพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นบุคคลผู้เลิศ เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เป็นสารถิ ฝึกนรชน มีพระจักรุรอบคอบ มีพระลักษณะแต่ละอย่างเกิดด้วยบุญตั้งร้อย ว่าเป็นที่พึ่งด้วยกระดูกคางพร้อมด้วยลมหายใจ”

พอสิ้นคำอธิษฐาน แรงบาปก็จืดจางให้ไปบังเกิดในอเวจีมหานรกทันที เสวยทุกข์ทรมานแสนสาหัสไม่มีเวลาพักเลย อย่างไรก็ตาม เพราะอานิสงส์การบูชาพระพุทธองค์ก่อนสิ้นใจนี้เอง พระบรมศาสดาจึงทรงอนุญาตให้พระเทวทัตบวชตั้งแต่แรก เพราะหากไม่ได้บวช ท่านอาจจะทำกรรมหนักยิ่งกว่านี้ ครั้นได้พลั้งพลาดทำกรรมหนัก แต่วาระสุดท้ายก็สำนึกได้ จึงได้รับพุทธพยากรณ์ว่า ต่อไปภายภาคหน้าอีก 1 แสนกัป พระเทวทัตจะได้บรรลุนิพพานเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่าอัญญิสสระเพราะบุญที่ได้ถวายคางและลมหายใจสุดท้ายเป็นพุทธบูชา

ย้อนกลับมาถึงเรื่องของพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ทรงได้รับความเดือดร้อนพระทัยจากการทำปิตุฆาตมากเพียงใด เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทราบข่าวว่า บัดนี้พระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบที่ใกล้ประตูพระเชตะวันมหาวิหาร และไปเสวยทุกข์ทรมานในอเวจีมหานรก จึงทรงรำพึงว่า แม้ตัวเราได้ปลงพระชนม์ชีพพระบิดา ผู้เป็นธรรมราชา ก็เพราะอาศัยพระเทวทัต ตัวเรายังต้อง

ถูกแผ่นดินสูบหรือไม่หนอ ดำริดังนี้แล้วจึงทรงหวาดกลัว ไม่ได้เป็นสุขในสิริราชสมบัติแม้แต่น้อยนิด เพราะขนาดจะทรงจีบหลับ แต่พอเคลิ้มจะหลับเท่านั้น ก็ปรากฏคล้ายกับว่า ถูกนายนิรยบาลผลักให้ตกไปในแผ่นดินเหล็กหนา 9 โยชน์ แล้วทิ่มแทงด้วยท้าวเหล็ก หรือมีอาการคล้ายกับว่าถูกสุนัขปากเหล็กแทะกินเนื้อ จึงทรงเปล่งพระสุรเสียงด้วยสำเนียงอันน่ากลัว แล้วเสด็จลุกขึ้นทันที

เมื่อวันเพ็ญเดือน 4 ซึ่งเป็นฤดูที่ดอกโกมุทแบ่งบานมาถึง พระเจ้าอชาตศัตรูมีหมู่อำมาตย์แวดล้อม ทอดพระเนตรเห็นอิสริยยศของพระองค์ จึงทรงดำริว่า อิสริยยศแห่งพระบิดาของเรายิ่งใหญ่กว่านี้ เราสั่งให้ปลงพระชนม์พระองค์ผู้เป็นธรรมราชาเพราะอาศัยพระเทวทัต เมื่อทรงดำริวกไปวนมา ความร่ำร้อนก็บังเกิดขึ้นในพระทัย พระสรีระทุกส่วนก็ชุ่มไปด้วยเหงื่อ

ท้าวเธอจึงทรงดำริว่า ใครหนอจักสามารถบรรเทาทุกข์นี้ของเราได้ บุคคลอื่นเว้นพระศพลเสียแล้ว ย่อมไม่มี แต่เราก็เป็นผู้มีความผิดอย่างใหญ่หลวงต่อพระตถาคตเจ้า ครั้นทอดพระเนตรหาที่พึ่งยิ่งกว่าพระพุทธรองค์ไม่ได้แล้ว จึงทรงทำอุบายที่จะเสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ ด้วยการเปล่งอุทานว่า “ท่านผู้เจริญ ราตรีค่าคืนนี้มีดวงจันทร์แจ่มกระจ่าง นารีนรมย์เสียจริงหนอ วันนี้เราควรไปหาสมณะหรือพราหมณ์ที่ไหนดี”

เมื่อเสวกามาตย์ผู้เป็นสาวกของศาสดาจารย์ทั้ง 6 มีปุณณกัสสปะ เป็นต้น พรณนาถึงคุณของครูตนให้สดับ ก็ไม่ทรงเชื่อถ้อยคำของอำมาตย์เหล่านั้น แต่ก็ไม่ได้ตรัสแย้งประการใด ทรงเห็นหมอชีวกซึ่งเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ไม่ได้แสดงอาการกระตือรือร้นว่าจะแสดงคุณวิเศษของพระบรมศาสดา จึงตรัสถามหมอชีวก หมอชีวกเห็นเป็นโอกาสดี จึงกล่าวสรรเสริญพุทธคุณจนพระเจ้าอชาตศัตรูทรงเกิดความปลื้มปิติ ชนลุกชูชัน เกิดความอัศจรรย์ใจ เพราะไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่า จะมีศาสดาองค์ใดที่ถึงพร้อมด้วยคุณอันยิ่งใหญ่ถึงปานนี้ จนมีพระประสงค์อยากจะเสด็จไปในขณะนั้นทันที จึงมีรับสั่งให้ตระเตรียมยานพาหนะ แล้วเสด็จไปยังสวนมะม่วงอันเป็นที่ประทับของพระพุทธรองค์ ที่หมอชีวกได้จัดถวาย เมื่อเสด็จไปถึงก็ได้รับการปฏิสันถารจากพระตถาคตเจ้าเป็นอย่างดี

ครั้นพระเจ้าอชาตศัตรูได้ฟังพระดำรัสแล้ว ก็เกิดความเบาพระทัย เพราะผู้ที่เคยทำความผิดไว้ ย่อมมีความหวาดสะดุ้งกลัวเหมือนวัวสันหลังหวั่นเป็นธรรมดา ทรงชำเลื่องเห็นภิกษุสงฆ์หนึ่งหนึ่ง สงบเยียบ เหมือนห้วงน้ำใสที่นิ่งสงบ ถึงกับเปล่งอุทานขึ้นว่า “ขอให้อุทัยภัททกุมารของเรา จงมีความสงบเรียบร้อยเหมือนภิกษุสงฆ์เหล่านี้ด้วยเถิด”

ที่พระองค์ทรงรำพึงเช่นนี้ เพราะทรงสังหรณ์ใจว่า เมื่อพระโอรสเติบโตขึ้น อาจจะทำปิตุฆาตเหมือนที่พระองค์ทรงทำไว้ก็ได้ ซึ่งความจริงก็เป็นไปตามสังหรณ์ของพระองค์ เพราะในราชวงศ์นี้มีการทำปิตุฆาตติดต่อกันถึง 5 ชั่วรัชกาล จนสุดท้ายชาวเมืองจึงลงมติว่า ราชตระกูลนี้มีการทำปิตุฆาตกันมาตลอด นับเป็นเยี่ยงอย่างที่ไม่ดี จึงพร้อมใจกันล้มล้างราชบัลลังก์ จากนั้นจึงสถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้นมาแทน

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงสดับพระธรรมเทศนา ว่าด้วยสามัญญผลอันไพเราะจากพระตถาคตเจ้า ทำให้เข้าใจวิถีชีวิตสมณะมากขึ้น ทรงได้รู้จักเป้าหมายของการบวชอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคำสอนที่ได้มาจากพระเทวทัตอย่างสิ้นเชิง เพราะพระเทวทัตเป็นผู้มากไปด้วยความโลภ อิจฉาริษยา และอยากเด่นอยากดัง แต่ชีวิตสมณะหรือพระแท้นั้น มีแต่มุ่งทำพระนิพพานให้แจ้ง ไม่อยากเด่นอยากดัง แต่อยากหมดกิเลสอย่างเดียว ในเวลาจบการแสดงสามัญญผลสูตร ได้ทรงประกาศพระองค์เป็นอุบาสก และขอให้พระพุทธรูปองค์ทรงอดโทษ แล้วจึงเสด็จกลับไปด้วยพระทัยที่อิ่มเอิบเบิกบาน

ตั้งแต่นั้นมา ท้าวเธอก็ทรงถวายทาน รักษาศีล ทรงหมั่นฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงละความหวาดกลัวได้ โลภชาติชู้ชันทวนไหวก็หายไป กลับได้แต่ความสบายพระทัย สำเร็จพระอิริยาบถทั้ง 4 ด้วยความสุขสำราญ ถึงกระนั้น พระพุทธรูปองค์ก็ทรงมีพุทธพยากรณ์กับภิกษุสงฆ์เอาไว้ว่า “หากพระเจ้าอชาตศัตรูมิได้ปลงพระชนม์พระบิดา พระองค์ประทับนั่งบนอาสนะเดียว จะได้ทรงบรรลुโสดาปัตติผลในบัดนี้ แต่เพราะทรงคบมิตรชั่ว อนันตริยกรรม จึงขัดขวางการบรรลุมรรคผลนิพพาน แม้จะเป็นเช่นนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูได้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง กรรมหนักก็จะเป็นเบา พระองค์จะบังเกิดในโลหภูมิภนรก ตกอยู่ในเบ็องดำ 3 หมื่นปี ถึงพื้นเบ็องล่างแล้วผุดขึ้นเบ็องบน 3 หมื่นปี ถึงพื้นเบ็องบนแล้วจึงจักพ้นได้ การได้รับลดหย่อนผ่อนโทษจากอเวจีมหานรกมาที่โลหภูมิภนรก ถือว่าเป็นโชคของพระองค์แล้ว”

ครั้นต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายพากันสนทนาในโรงธรรมสภาว่า “อาวุโสทั้งหลาย พระเจ้าอชาตศัตรูทรงทำปิตุฆาตกรรมแล้ว ทรงสะดุ้งหวาดกลัวต่อภัย ไม่ได้ความสบายพระทัยเพราะอาศัยสิริราชสมบัติ ทรงเสวยแต่ความทุกข์ในทุกอิริยาบถ บัดนี้ ท้าวเธอได้อาศัยพระตถาคตเจ้า จึงหายสะดุ้งหวาดกลัวได้ เพราะการสมาคมกับกัลยาณมิตร จึงได้เสวยความสุขในอิสริยสมบัติ”

พระบรมศาสดาเสด็จมาตรัสถามเรื่องที่สนทนากัน ครั้นสดับแล้ว จึงตรัสว่า “ภิกษุ

ทั้งหลาย พระเจ้าอชาตศัตรูกระทำปิตุฆาตกรรมแล้ว อยู่เป็นสุขสบาย เพราะอาศัยเรตถาคต แต่เฉพาะในบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ ในกาลก่อน เธอก็ทำปิตุฆาตกรรมแล้ว อยู่อย่างเป็นสุขสบาย เพราะอาศัยเราเหมือนกัน” จากนั้นทรงนำเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตมาตรัสเล่าให้ฟังว่า

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในเมืองพาราณสี มีพระโอรส ทรงพระนามว่า พรหมทัต कुमार พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นบุตรของปุโรหิต มารดาบิดาได้ตั้งชื่อว่า สังกิจจ कुमार พรหมทัต कुमार และสังกิจจ कुमार เจริญเติบโตมาด้วยกันในราชนิเวศน์ จึงได้เป็นสหายรัก ครั้นอยู่ในวัยเรียนก็ได้พากันไปเรียนศิลปะที่กรุงตักกศิลา เมื่อเรียนจบจึงพากันกลับเมืองพาราณสี

ต่อมา พระราชาทรงพระราชทานตำแหน่งอุปราชให้พระโอรส ฝ่ายสังกิจจ कुमार ก็ช่วยอุปราชบริหารราชกิจ ภายหลังต่อมา ท่านอุปราชได้ทอดพระเนตรเห็นอิสริยยศอันยิ่งใหญ่ของพระบิดา ผู้เสด็จประพาสในอุทยาน ก็บังเกิดความโลภในราชสมบัติขึ้นมา จึงดำริวางแผนว่า พระบิดาของเรามีพระชนมายุเฒ่า ยังไม่มีริ้วรอยของความแก่ชราเลย ถ้าเราจะรออยู่จนพระบิดาสวรรคต ถึงตอนนั้นแม้ตัวเราก็คงจะชราภาพลงมากแล้ว ราชสมบัติที่ได้ในเวลาแก่จะมีประโยชน์อะไร เราจักปลงพระชนม์พระบิดาเสีย แล้วยึดเอาราชสมบัติ ว่าแล้วก็บอกเนื้อความนั้นให้พระโพธิสัตว์ทราบ

พระโพธิสัตว์ทูลห้ามว่า “สหายเอ๋ย ธรรมดาว่าปิตุฆาตกรรมเป็นกรรมหนัก เป็นทางลงสู่มหานรก ขอพระองค์อย่าได้ทรงทำอนันตริยกรรมเลย” ท่านอุปราชรับฟังแล้ว ก็ยังไม่ละความพยายาม แต่ถูกพระโพธิสัตว์ทูลทัดทานไว้ถึง 3 ครั้ง ก็รู้ว่าคงไม่ได้รับความร่วมมือเป็นแน่ จึงเปลี่ยนไปปรึกษากับพวกคนรับใช้ใกล้ชิด พวกคนรับใช้แทนที่จะทูลคัดค้าน กลับสนับสนุนความคิดไม่ดีของอุปราช อุปราชจึงคอยมองหาอุบายที่จะลอบปลงพระชนม์พระราช

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ทราบถึงพฤติการณ์นั้น รู้ว่าท่านอุปราชเป็นคนพาล จึงไม่ยากคบหาสมาคมกับพระอุปราชอีกต่อไป ควันหนึ่ง ท่านได้แอบหนีออกจากพระนคร โดยไม่ได้อำลาบิดามารดา และไม่ได้บอกให้ใครรู้ถึงการไปของท่านเลย มุ่งหน้าเข้าป่าหิมพานต์ บวชเป็นฤๅษี ตั้งใจบำเพ็ญเพียรอยู่ไม่นาน ก็สามารถทำฌานอภิญญาให้บังเกิดขึ้น ท่านมีชีวิตอยู่อย่างผาสุกด้วยการเจริญเมตตาพรหมวิหาร

ต่อมาพวกกุลบุตรจำนวนมาก พอทราบข่าวว่า สังกิจจ कुमार บวชเป็นฤๅษีแล้ว จึงพากันออกบวชในสำนักของท่าน ต่างก็ตั้งใจบำเพ็ญตบะจนได้ฌานสมาบัติ สามารถเหาะเหินเดิน

อากาศได้ ได้รับความสุขที่เกิดจากการเจริญเมตตาภาวนา ส่วนท่านอุปราชครั้งนี้ให้คนลอบปลงพระชนม์พระบิดาแล้ว ก็ขึ้นครองราชย์แทน แต่ก็ทรงสะดุ้งหวาดกลัว ไม่ได้มีความสุขสบายพระทัยเลย ทรงเป็นเหมือนตกรอกทั้งเป็น เพราะทรงรู้มรณพระทัยอยู่ตลอดเวลา

ท้าวเธอทรงระลึกถึงพระโพธิสัตว์ว่า “สหายของเราได้ห้ามปรามแล้วว่า การทำปิตุฆาตเป็นกรรมหนักมาก เมื่อห้ามเราไม่ได้ จึงหลบหนีจากเราไป เพราะไม่อยากมีส่วนในบาปที่เราก่อขึ้น ถ้าหากสหายของเราอยู่ที่นี้ คงหาทางห้ามเราไม่ให้ทำปิตุฆาตเป็นแน่ และถึงแม้ห้ามไม่อยู่ ก็พึงนำภัยอันใหญ่หลวงหนีออกไปได้ เดียวนี้สหายของเราอยู่ที่ไหนหนอ ถ้าเรารู้ที่อยู่ของเขาก็จะได้ให้คนไปเรียกมา ใครกันหนอจะสามารถบอกที่อยู่ของสหายให้แก่เราได้”

ตั้งแต่บัดนั้นมา ท้าวเธอก็รำพึงรำพันถึงพระโพธิสัตว์อยู่เสมอ ทั้งภายในพระราชวังและในราชสภา ครั้นกาลล่วงไป 50 ปี พระโพธิสัตว์จึงคิดว่า พระราชาทรงระลึกถึงเราอยู่เป็นประจำ เราควรไปในราชสำนักเพื่อแสดงธรรมให้ท้าวเธอหายหวาดกลัวภัยในมหานรก ด้วยมหากรุณาจึงได้พาพระดาบส 500 คน เหาะไปสู่อุทยานทายปัสสะ นั่งพักบนแผ่นมงคลศิลา เพื่อรอคอยเวลาที่จะโปรดพระเจ้าพรหมทัต

คนเฝ้าสวนเห็นหมู่ฤษีนั่งสงบนิ่งราวกับผู้นิรทุกข์จึงถามว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านผู้เป็นศาสดาของคณะมีนามว่าอะไร” พอได้ฟังว่าชื่อ สังกัจจันตติ ก็ระลึกถึงท่านได้ จึงเรียนว่า “ท่านผู้เจริญ เจ้าเหนือหัวเฝ้าคิดถึงแต่ท่านทุกวัน ขอท่านจงรออยู่ที่นี้จนกว่าพระราชาจะเสด็จมา พระราชาของพวกข้าพเจ้า ทรงมีพระประสงค์จะพบพระองค์เจ้า” เมื่อก้มลงกราบเรียบร้อยแล้ว ก็กระวีกระวาดรีบเข้าไปกราบทูลข่าวดีให้พระราชาทรงทราบ

พระราชาครั้นสดับข่าวมงคลเช่นนั้น ก็ทรงปลื้มปีติมาก รีบเสด็จขึ้นรถเทียมม้าอาชาไนย มีหมู่อำมาตย์ข้าราชการแวดล้อมตามเสด็จไปด้วย ก่อนเสด็จถึงทางเข้าพระราชอุทยาน ทรงดำริว่า การเข้าหาบรรพชิตด้วยเครื่องทรงของพระราชา ถือเป็นการไม่ควร จึงทรงเปลื้องเครื่องราชกกุธภัณฑ์ 5 อย่าง คือ พัตวาลวีชนี อุณ्हิส พระขรรค์ เศวตฉัตร และฉลองพระบาท ทรงให้มหาดเล็กเก็บไว้ แล้วเสด็จลงจากรถ ทรงดำเนินเข้าไปหาท่านสังกัจจายี ผู้นั่งอยู่ในพระราชอุทยานด้วยอาการสงบนิ่ง ครั้นเสด็จเข้าไปหาแล้วก็ทรงสนทนาปราศรัยพอให้ระลึกถึงกัน ได้ประทับนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง จากนั้นได้เริ่มตรัสถามปัญหาที่ค้างคาพระทัยมานานถึง 50 ปีว่า “ข้าพเจ้าขอถามท่านสังกัจจายี ผู้ได้รับยกย่องว่า เป็นศาสดาจารย์ผู้เปี่ยมล้นด้วยคุณวิเศษในหมู่ฤษีทั้งหลาย นรชนผู้ประพฤติล่วงธรรม เหมือนข้าพเจ้าประพฤติล่วงธรรมแล้ว

จะไปสู่คติอะไรในโลก ข้าพเจ้าถามแล้ว ขอได้โปรดบอกเนื้อความนั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ประพาสล่องสุจริตธรรมแล้ว คือได้กระทำปิตุฆาต ขอท่านจงบอกเนื้อความนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิดว่า บุคคลผู้ฆ่าบิดาย่อมไปสู่คติไหน ย่อมหมกไหม้ในนรกขุมไหน”

พระโพธิสัตว์ได้ทูลพลอบพระทัยว่า “ขอถวายพระพร ถ้าอย่างนั้น ขอพระองค์จงตั้งพระทัยสดับเถิด ถ้าเมื่อบุคคลเว้นทางผิด ทำตามคำของบุคคลผู้บอกทางถูกให้ โจรผู้เป็นดุจเสี้ยนหนาม ก็ไม่พึงพบหน้าของบุคคลนั้น เมื่อบุคคลปฏิบัติธรรม แต่ถ้าทำตามคำของบุคคลผู้พราสอนธรรม บุคคลนั้นไม่พึงไปสู่ทุกขคติเลย”

พระโพธิสัตว์ครั้งได้ถวายพระพรให้พระราชาเบาพระทัยแล้ว เมื่อจะแสดงธรรมชั้นสูงขึ้นไป จึงทูลว่า “ขอถวายพระพร ธรรมเป็นทางถูก ส่วนอธรรมเป็นทางผิด อธรรมย่อมนำผู้ปฏิบัติไปสู่ นรก ธรรมย่อมส่งให้ถึงสุคติ นรชนผู้ประพาสอธรรม มีความเป็นอยู่ไม่สม่ำเสมอ โลภนี้ไปแล้วย่อมไปสู่คติใด อาตมภาพจะกล่าวคติคือนรกเหล่านั้น ขอพระองค์ทรงสดับคำของอาตมภาพเถิด”

การที่พระดาบสไม่ได้ทูลตอบ หรือเล่าวิบากกรรมของผู้ทำปิตุฆาตในทันที เพราะเกรงว่าพระเจ้าพรหมทัตจะทรงรุ่มร้อนพระทัย หวั่นเกรงทุกข์ใหญ่ที่ตนเองต้องได้รับ ถึงขนาดสวรคตในบัดดล จึงแสดงมหานรกขุมต่าง ๆ ให้ฟังก่อน

สังกิจจาบสโพธิสัตว์ก็ได้ทูลถวายพระพรเป็นการพลอบพระทัยว่า แม้จะเคยทำผิดพลาดใหญ่หลวง หากหันมาประพาสธรรม ทำตามถ้อยคำของบัณฑิต ก็มีสิทธิ์ไม่ต้องตกไปในนรกได้เหมือนกัน อีกทั้งด้วยความที่เป็นผู้ฉลาดในการสอนธรรม แทนที่จะตอบตรง ๆ ถึงโทษของการทำปิตุฆาต ท่านกลับพรรณนาเรื่องมหานรกทั้ง 8 ขุมและวิบากกรรมของผู้ทำบาปอย่างอื่นเสียก่อน โดยได้ถวายพระพรว่า

มหานรก 8 ขุมเหล่านี้ คือ สัตยชีวนรก กาฬสูตรนรก สังฆานรก โรรูนรก มหาโรรูนรก ตาปนนรก มหาตาปนนรก และเวจีมหานรก บัณฑิตทั้งหลายกล่าวไว้แล้วว่า ก้าวล่วงได้ยาก เกื่อนกล่นไปด้วยเหล่าสัตว์ผู้มึนหมกหมก มหานรกขุมหนึ่ง ๆ มีอุสสนนรก 16 ขุมเป็นบริวาร เป็นสถานที่ที่ลงโทษผู้ทำกรรมชั่วหยาบ มีเปลวเพลิงรุ่งโรจน์ มีภัยใหญ่ชวนให้ชนลูกชนพอง หน้าสะพรั่งกลัว มีภัยรอบด้าน เป็นทุกข์ มี 4 มุม 4 ประตู จัดแบ่งไว้เป็นส่วน ๆ มีกำแพงเหล็กกันโดยรอบ มีฝาเหล็กครอบ ภาคพื้นของนรกเหล่านั้นล้วนแต่เป็นเหล็กแดงลูกโปลง ประกอบด้วยเปลวไฟ ลูกแผ่ไปตลอด 100 โยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกเมื่อ

สัตว์นรกมีเท้าในเบื้องบน มีศีรษะในเบื้องต่ำตกลงไปในนรกนั้น สัตว์เหล่าใดกล่าวล่วงเกินญาติทั้งหลายผู้สรวม ผู้มีตบะ สัตว์เหล่านั้นผู้ถูกตัดขาดจากความเจริญ ย่อมหมกไหม้อยู่ในนรก เหมือนปลาที่ถูกฉีกเนื้อให้เป็นส่วน ๆ สัตว์ทั้งหลายผู้มีปกติกระทำความหยาบช้า มีตัวถูกไฟไหม้ทั้งข้างในข้างนอกเป็นนิตย์ แสวงหาประตูออกจากนรกก็ไม่พบประตูทางออก ตลอดหลายปีจนนับไม่ถ้วน สัตว์เหล่านั้นวิ่งไปทางประตูด้านหน้า จากประตูด้านหน้าวิ่งกลับมาทางประตูหลัง วิ่งไปทางประตูด้านซ้าย จากประตูด้านซ้าย วิ่งกลับมาทางประตูด้านขวา วิ่งไปถึงประตูใด ๆ ประตูนั้นก็ปิดเสีย หมู่สัตว์ผู้ไปสู่นรก ย่อมคร่ำครวญเสวยทุกข์มิใช่น้อย นับเป็นเวลาหลายล้านปี เพราะเหตุนั้น บุคคลไม่ควรรุกรานท่านที่เป็นคนดี ผู้สรวม มีตบะธรรมซึ่งเป็นดุจอสรพิษมีเดชกำเริบร้าย ล่วงเกินได้โดยยาก

พระเจ้าอชชุตระผู้เป็นใหญ่ในแคว้นแคว้นเกตกะ มีพระกายกำยำ เป็นนายขมังธนู เหมือนมีพระหัตถ์ตั้งพัน ได้ถึงความพินาศ เพราะประทุษร้ายพระญาติโคตมโคตร ฝ่ายพระเจ้าทณทิกได้เอาธูลีโปรยลงบนสระก็สวัจจญาติผู้หาธูลีมิได้ พระราชาพระองค์นั้นถึงความพินาศย่อยยับ ตูตันตาลขาดแล้วจากราก พระเจ้าเมชณะประทุษร้ายมาตังคญาติผู้เรืองยศ ทรงแอบอยู่ในที่ซ่อน เอาพระแสงฟันคอท่านญาติ ทำให้รัฐมณฑลของพระเจ้าเมชณะพร้อมด้วยบริษัทต้องพังพินาศย่อยยับ

ชาวเมืองอันธกวินทัยประทุษร้ายกัณห์ที่ปายนญาติ โดยช่วยกันเอาไม้พลองรุมทุบตีจนตาย ก็ไปเกิดในยมสาธนนรก พระเจ้าเจติยราชได้ประทุษร้ายกบิลดาบส แต่ก่อนเคยหาะเหินเดินอากาศได้ ภายหลังเสื่อมสิ้นฤทธิ์ ได้ถูกแผ่นดินสูบไปมหานรก เพราะฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญการลุ่มอำนาจฉันทาคติเป็นต้น บุคคลไม่ควรเป็นผู้มีจิตประทุษร้าย พึงกล่าววาจาประกอบด้วยสัจจะ ถ้าว่า นรชนใดมีใจประทุษร้าย เพ่งเล็งท่านผู้รู้ ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ นรชนนั้นย่อมไปสู่นรกเบื้องต่ำ

ชนเหล่าใดพยายามกล่าววาจาหยาบคาย บริภาษบุคคลผู้เจริญด้วยวิยวุฒิ และคุณวุฒิ ชนเหล่านั้นไม่ใช่เหล่ากอ ไม่ใช่ทายาท เป็นเหมือนต้นตาลมีรากขาดแล้ว อนึ่ง ผู้ใดฆ่าบรรพชิตผู้ทำกิจเสร็จแล้ว ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ผู้นั้นจะต้องหมกไหม้อยู่ในกาฬสุตตนรกตลอดกาลนาน

พระราชาพระองค์ใดตั้งอยู่ในอธรรม กำจัดชาวแคว้นแคว้น ทำชาวชนบทให้เดือดร้อนเมื่อสิ้นพระชนม์ไปแล้ว จะต้องหมกไหม้อยู่ในตาปนนรกในโลกหน้า และพระราชาพระองค์นั้น จะต้องหมกไหม้อยู่ตลอดแสนปีนรก มีกองเพลิงห้อมล้อม เสวยทุกข์เวทนา เปลวไฟมีรัศมีชาน

ออกจากกายของสัตว์นั้น สรรพางค์กายพร้อมทั้งปลายขนและเล็บของสัตว์นรก ผู้มีไฟเป็นภักษา มีเปลวไฟเป็นอันเดียวกัน สัตว์นรกมีตัวถูกไฟไหม้ ทั้งข้างในและข้างนอกอยู่เป็นนิตย์ เป็นผู้ถูกทุกข์เบียดเบียน ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ เหมือนช้างถูกนายหัตถาจารย์แทงด้วยขอ ฉะนั้น

พระราชชาครั้นสดับกถาว่าด้วยวิบากกรรมของการเสวยทุกข์ในมหานรกแล้ว แม้จะรู้สึกหวาดหวั่นพรึ่นพริ้งพระหฤทัย แต่ก็รู้สึกปลอดภัยโปรดพระทัยตรงที่เชื่อมั่นว่า สังกิจจฤๅษีจะเป็นที่พึ่งให้กับพระองค์ได้

หลังจากท่านสังกิจจดาบสผู้มีตบะกล้าได้พรรณนามหานรก อุตสทนรก และนรกบริวารชุมต่าง ๆ แต่พระราชแล้ว ท่านได้จำเพาะเจาะจงเฉพาะวิบากของผู้ที่ฆ่าบิดาว่า “ผู้ใดเป็นคนต่ำช้า ฆ่าบิดาเพราะความโลภ หรือเพราะความโกรธ ผู้นั้นต้องหมกไหม้อยู่ในกาฬสตุตนรกสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ฆ่าบิดาเช่นนั้น ต้องหมกไหม้อยู่ในโลหกุมภีนรก นายนิรยบาลเอาหอกแทงสัตว์นรกนั้นผู้ถูกไฟไหม้อยู่จนไม่มีหนัง ทำให้ตาบอด ให้กินมูลตร กินคูถ กัดสัตว์นรกให้จมลงในน้ำกรดที่เจ็บแสบ

นายนิรยบาลจะให้สัตว์นรกกินก้อนคูถที่ร้อนจัดและกินก้อนเหล็กแดงอันลุกโพล่ง ให้ถือผาลทั้งยาวทั้งร้อนสิ้นกาลนาน จัดปากให้อ้า แล้วเอาเชือกผูกไว้ จากนั้นจะยึดก้อนเหล็กแดงเข้าไปในปาก ฝูงสุนัขแดง ฝูงสุนัขดำ ฝูงแร้ง ฝูงกา และฝูงนกตะกรุมที่ต่าง ล้วนมีปากเหล็ก มารุมทั้งจิกกัดลั่นให้ขาด แย่งกันกินลั่นที่มีเลือดไหลอยู่ตลอดเวลา นายนิรยบาลจะเดินทุบตี สัตว์นรกผู้ฆ่าบิดานั้น ซึ่งมีร่างกายปริแตก เหมือนผลตาลที่ถูกไฟไหม้ ทำให้สัตว์นรกได้รับความทุกข์ทรมานตลอดเวลา ไม่เคยมีความรู้สึกสุขกายสบายใจบังเกิดขึ้นเลย การทรมานสัตว์นรกอย่างไร้ความเมตตาสงสารของพวกนายนิรยบาลนั้น เป็นหน้าที่ที่เขาต้องทำอย่างไม่มีหยุดหย่อน สัตว์นรกต้องรับทุกข์ทรมานแสนสาหัสในมหานรกขุมนี้เป็นเวลายาวนาน

สำหรับบุตรฆ่ามารดา เมื่อจากโลกนี้แล้ว ก็ต้องตกไปในมหานรกเหมือนกัน พวกนายนิรยบาลจะทำการบีบคั้นสัตว์ผู้ฆ่ามารดา ด้วยผาลเหล็กแดง ให้สัตว์นรกดื่มกินเลือดที่ไหลออกจากกายของตัวเอง ซึ่งร้อนดุจทองแดงที่ละลายคว้างบนแผ่นดิน สัตว์นรกนั้นลงไปสู่ห้วงน้ำที่มีลักษณะเป็นหนองและเลือดที่น่าเกลียดเหมือนซากศพเน่า มีกลิ่นเหม็นประดุจก้อนคูถ หมูเหอนในห้วงน้ำนั้น มีกายใหญ่ มีปากเป็นเหล็กแหลม ทำลายผิวหนัง ขอนไขไปในเนื้อและเลือด กัดกินสัตว์นรกนั้น เมื่อผู้ฆ่ามารดาตกลงไปถึงนรกนั้นแล้ว จมลงไปประมาณชั่วร้อยบุรุษ มีกายเน่าเหม็นฟุ้งไปตลอดร้อยโยชน์

ท่านสังกัจจดาบสได้ทูลสำคัญเกี่ยวกับวิบากกรรมของผู้ทำปิตุฆาตให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกว่า “มหาบพิตร นายนิรยบาลทั้งหลาย ทรมานคนผู้ฆ่าบิดามารดา ให้ล้มลงนอนบนแผ่นดินโลหะ ที่ไฟกำลังลุกโพล่ง แล้วเอาเหล็กที่ลุกเป็นไฟ ทิ่มแทงนัยน์ตาทั้ง 2 ข้างให้บอดสนิท แล้วเอามูตรและกรีสร้อนยัดใส่เข้าไปในปาก จากนั้นจึงผลักและกดสัตว์นั้นที่คล้ายตั้งทำด้วยฟาง ให้จมลงในน้ำโลหะอันแสบร้อน ซึ่งตั้งอยู่ตลอดกับ นายนิรยบาลให้สัตว์นรกเคี้ยวกินเปือกตม คือ คุธร้อน และก้อนเหล็กที่ลุกโชนอีกด้วย สัตว์นรกพอเห็นคุถและก้อนเหล็กที่นายนิรยบาลนำมาให้หวาดสะดุ้ง รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น จึงปิดปากเสียสนิท แต่นายนิรยบาลก็ใช้ฉาไลให้มีปลายร้อนลุกเป็นเปลวไฟ จัดปากสัตว์นรกให้อ้าออก แล้วใส่เบ็ดเหล็กที่ผูกสายเชือก เข้าไปเกี่ยวเอาลิ้นออกมา จากนั้นจึงยัดก้อนเหล็กนั้นเข้าไปในปากที่อ้าอยู่อย่างนั้น

ฝูงสุนัขแดง ฝูงสุนัขดำ ฝูงแร้ง มีปากเป็นโลหะ ฝูงกาป่า และฝูงนกนานาชนิด ก็พากันมาชุมนุม เพื่อกัดจิกลิ้นที่ดึงออกมานั้น ฝูงสัตว์จะพากันเคี้ยวกินสัตว์นรกเหมือนเป็นอาหารอันโอชะ ส่วนนายนิรยบาลก็จะทุบตีสัตว์นรก ซึ่งมีสรีระกำลังถูกไฟไหม้ลุกโพล่งอยู่ ประดุจผลกระเบาที่ถูกไฟไหม้ จนตัวแตกสลาย ต้องเกิดตาย ตายเกิด รับทุกข์อยู่อย่างนี้จนกว่าจะหมดกรรม”

ด้วยความมีอำนาจของท่านสังกัจจดาบส นอกจากจะพรรณนาทุกข์ในนรกให้พระราชาได้สดับแล้ว ยังใช้ฤทธิ์แสดงภาพให้พระราชาได้ทอดพระเนตรอีกด้วย ทรงเห็นสัตว์นรกถูกบีบคั้นอยู่ เลือดแดงฉานไหลออกจนเต็มชามกระเบื้องเหล็ก พอพวกนายนิรยบาลนำสัตว์นรกนั้นออกจากเครื่องทรมาน สรีระของสัตว์นรกก็กลับเป็นปกติตามเดิม จากนั้นพวกนายนิรยบาลจะจับสัตว์นรกนอนหงายบนแผ่นดิน แล้วให้ตีมีโลहितที่กำลังเดือดพล่าน ดุจทองแดงที่กำลังหลอมละลายทำให้ทรงสะดุ้งกลัวเพราะทรงเข้าพระทัยแล้วว่าชีวิตหลังความตายพระองค์ต้องไปเสวยทุกข์ ณ สถานที่แห่งนี้โดยไม่ต้องสงสัย

ครั้นพระโพธิสัตว์แสดงผลกรรมของผู้ประพฤติผิดต่อบิดามารดาแล้ว จากนั้นได้แสดงนรกซึ่งเป็นที่รองรับหญิงที่ทำแท้งลูกว่า “พวกหญิงผู้ไร้ลูก จะต้องเดินข้ามลำธารนรก ที่ก้าวข้ามได้แสนยาก ดุจเดินบนคมมีดโกน แล้วตกไปสู่แม่น้ำเวตรณีที่มีต้นจิวจำนวนมาก ล้วนแต่เป็นเหล็กและมีหนาม 16 องคุลี มีกิ่งห้อยย้อยปกคลุมแม่น้ำเวตรณี ที่ไปได้ยากทั้ง 2 ฟาก สัตว์นรกผู้มีใจมืดบอดเหล่านั้น มีตัวสูงโยชน์หนึ่งถูกไฟที่เกิดเองแผดเผา เพราะตอนเป็นมนุษย์ถูกไฟคือราคะกัสมัรุมจิตใจอยู่ตลอดเวลา

หญิงผู้ประพฤตินอกใจสามีก็ดี ชายที่คบหาภรรยาผู้อื่นก็ดี ต้องตกอยู่ในนรก

อันเร้าร้อนมีหนามแหลมคม สัตว์นรกเหล่านั้น หลังจากถูกนายนิรบาลทิ่มแทงด้วยอาวุธแล้ว จะถูกจับเข้าขี้ฟ้าเอาศีรษะห้อยลงพื้น แล้วถูกโยนตกลงมานอนอยู่บนแผ่นเหล็กร้อน ถูกทิ่มแทงด้วยหลาวเป็นจำนวนมาก สัตว์นรกไม่มีโอกาสได้หยุดพักเลย จากนั้นนายนิรบาลก็จะให้สัตว์นรกเข้าไปสู่โลหกุมภีขนาดใหญ่ แล้วยืนในน้ำกรดที่สลับร้อนตลอดเวลา ผู้ทุกข์ถูกโมหะครอบงำ ต้องมาเสวยกรรมของตนที่ตนเองได้ทำไว้ในปางก่อน ตลอดวันตลอดคืน โดยไม่มีใครสามารถจะมาช่วยแก้ไขผ่อนหนักให้เป็นเบาได้เลย

ครั้นพระราชได้ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ก็ยิ่งรู้สึกสะอึกสั่นต่อมรณภัยและวิบากกรรมที่จะต้องประสบเพราะปิตุฆาตกรรม แต่ลังกิจดาบสก็ได้ปลอบพระทัย โดยแสดงวิธีที่จะทำให้อนันตริยกรรมที่พระองค์ได้ทำเอาไว้ ให้ผ่อนหนักเป็นเบา ทำให้พระราชทรงรู้สึกสบายพระทัยมากขึ้น เพราะการหาทางแก้ไขในช่วงที่ยังมีชีวิต แม้จะทำได้ยาก แต่ก็ยังง่ายกว่าตอนที่ละโลกไปแล้ว เนื่องจากถ้าต้องไปเป็นสัตว์นรกแล้ว มีแต่กัมหนักมตาชดใช้กรรมที่ก่อเอาไว้อย่างเดียว

ท่านลังกิจดาบสโพธิสัตว์หลังจากได้พรรณนาทุกข์ในมหานรกทั้ง 8 ชุม อุสสทนรก ยมโลกนรก รวมไปถึงวิบากกรรมของผู้ทำปิตุฆาตแล้ว ท่านก็ได้พรรณนาทุกข์ของผู้ประพฤติดุศีลข้ออื่น ๆ ว่า

พวกคนฆ่าแกะ ฆ่าสุกร ฆ่าปลา ดักเนื้อ พวกโจร คนฆ่าโค พวกนายพรานชอบล่าเนื้อเป็นอาณิน จะถูกนายนิรบาลเบียดเบียนด้วยหอกเหล็ก ค้อนเหล็ก ดาบและลูกศร ถูกจับโยนห้อยหัวให้ตกลงสู่แม่น้ำกรดสลับ คนโกงคดี จะถูกนายนิรบาลทุบตีด้วยค้อนเหล็ก นอกจากนี้วิบากกรรมจะบังคับให้กินอาเจียนของสัตว์นรกตัวอื่นซึ่งกำลังได้รับทุกข์ทรมานเช่นกันกับตนเอง แล้วจะมีฝูงกานร ฝูงสุนัขนรก ฝูงแร้งนรก ล้วนแต่มีปากเป็นเหล็ก รุมทั้งจิกกัดสัตว์นรก สัตว์นรกแม้จะพยายามดิ้นหลบหนี ก็ไม่พ้นจากปากเหล็กของฝูงสัตว์เหล่านั้นไปได้ จะถูกทั้งเนื้อจิกตา จิกกินตับ ไต ไส้พุง เหลือแต่กระดูก แม้แต่ผู้ที่มีใจคอเหี้ยมโหด ไร้ความปราณี ชอบเลียมสอนสัตว์ให้ชนให้ทำร้ายกันเองก็ดี ให้ไถ่ตีกันจนถึงตายก็ดี พวกเขาย่อมไปสู่อุสสทนรกขุมนี้เช่นกัน

ส่วนภรรยาที่เขาช่วยมาด้วยทรัพย์ แล้วดูหมิ่นเหยียดหยามสามี พ่อแม่ของสามี หรือ พี่น้องของสามี จะถูกนายนิรบาลเอาเบ็ดมีสายเกี่ยวปลายลื่นที่ยาวออกจากปากประมาณ 1 วา เต็มไปด้วยหนามหนอน จูดยกลงไป ทำให้ได้รับทุกข์ทรมานแสนสาหัส จะอ้อนวอนร้องขอชีวิต ก็ไม่สามารถทำให้นายนิรบาลใจอ่อนได้

สำหรับหญิงที่ทำแท้งนั้น ท่านลังกิจดาบสได้พรรณนาเอาไว้ว่า หญิงคนไหนทำแท้ง

ด้วยเจตนา จะต้องตกไปในนรก จะถูกนายนิรบาลติดตามโบยตีด้วยอาวุธที่ลุกเป็นไฟ ทำให้ร่างกายพวกนางถูกตัดขาดออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ด้วยคมมีดโกนที่คมกริบ เมื่อฟื้นขึ้นใหม่ ก็ยังถูกนายนิรบาลไล่ติดตามลงทัณฑ์ ต้องล้มลุกคลุกคลานตกลงไปในแม่น้ำเวตรณีซึ่งเป็นทะเลน้ำกรด ทั้งแสบทั้งร้อน ได้รับทุกข์ทรมานมาก แม่น้ำเวตรณีนั่นจะมีกิ้งก้านงัวห้อยลงหนาแน่นทั้ง 2 ริมฝั่ง สัตว์นรกสูง 3 ศาวุต มีไฟลุกท่วมตัว รวมแล้วสูงถึง 1 โยชน์

สัตว์นรกที่คบชู้ผู้ชาย จะถูกนายนิรบาลทิ่มแทงด้วยอาวุธนานาชนิด ต้องปีนป่ายขึ้นต้นงิ้ว เมื่อหยุดหรือติดอยู่ที่คาบคต้นงิ้ว ก็จะถูกทิ่มแทงด้วยอาวุธ เมื่อตกลงมาก็จะเอาศีรษะลงก่อน แล้วเบื้องล่างหลาวเหล็กลุกเป็นไฟจำนวนมากชำแรกผุดขึ้นจากแผ่นดิน คอยรับศีรษะของสัตว์นรกเหล่านั้นอย่างพอดิบพอดี หลาวจะแทงทะลุถึงเบื้องล่างของสัตว์นรก สัตว์นรกจะถูกเสียบคาต้นทุนทุราย เหมือนเอาหลาวแทงปลาทะลุออกทางหางอย่างนั้น จากนั้นก็ถูกจับโยนเข้าไปยังโลหภูมิที่มีไฟลุกโพล่ง มีเนื้อที่ประมาณ 60 โยชน์ เต็มไปด้วยน้ำทองแดง มีไฟลุกโพล่งอยู่ตลอดกับ ต้องทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสในโลหภูมินั้นเป็นเวลายาวนาน

ฝ่ายภรรยาที่ไม่บำเพ็ญวัตรต่าง ๆ เช่น ไม่คอยดูแลสามีให้ดี ไม่ให้พ่อแม่สามีได้รับประทานอาหาร ด่าบริภาษสามี พ่อแม่สามี หรือหมู่ญาติสามี ไม่มีหิริโอตตปปะ ย่อมชื่อว่าดูหมิ่นเทวดาในบ้าน หญิงเหล่านั้นก็ต้องไปบังเกิดในนรก นายนิรบาลจะจับหญิงนั้นให้นอนลงบนแผ่นดินโลหะ แล้วเอาขอเหล็กกัดปากให้อ้า เอาเบ็ดเกี่ยวปลายลิ้น จุดกระชากลากออกมาผูกไว้ สัตว์นรกนั้นถูกกระชากลิ้นออกมา แล้วมองเห็นลิ้นยาวประมาณวาหนึ่ง เต็มไปด้วยหนอนตัวโตประมาณเท่าเรือ ซึ่งเกิดขึ้นตรงบริเวณที่ถูกอาวุธทุบตี แม้ต้องการจะอ่อนนวยหานายนิรบาล ก็ไม่อาจจะกล่าวถ้อยคำอะไร ๆ ได้ นอกจากนั้นสัตว์นรกที่ชอบเล่นการพนัน หมกมุ่นในอบายมุข จะต้องหมกหม้อยู่ในตาปนนรกหลายพันปี จากนั้นต้องไปทนทุกข์รับโทษทัณฑ์ในมหาตาปนนรกอีก

ครั้นพระโพธิสัตว์แสดงนรกให้พระราชาได้ประจักษ์แล้วก็ได้แสดงเทวโลกแด่พระราชาว่า “สัตบุรุษทั้งหลายตายแล้วไปบังเกิดในสวรรค์ เพราะกรรมที่ตนได้ประพฤติดีแล้วในโลกนี้” แล้วบันดาลให้พระราชาได้ทอดพระเนตรหมู่เทวดาชั้นจาตุมหาราช เทวดาชั้นดาวดึงส์ ท้าวสักกะพร้อมกับทิพยสมบัติมากมายในสวรรค์ ทำให้พระราชาได้รับความเบาพระทัย จากนั้นได้ถวายโอวาทว่า

“ถ้าพระองค์ปรารถนาสวรรค์ ตั้งแต่วันนี้ไป ขอพระองค์จงทรงสมาทานศีล 5 บำเพ็ญบุญ มีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น ขอพระองค์จงทรงประพฤติธรรม เพราะบุญนั้นที่พระองค์ได้

ทรงบำเพ็ญเอาไว้อย่างดีแล้วมีทาน เป็นต้น จะตามส่งผลให้พระองค์ไม่เดือดร้อนในภายหลัง”

ครั้นพระราชได้ทรงสดับธรรมกถา ทรงเข้าพระทัยว่า บาปกรรมที่ได้ทำไปนั้น ยังพอมีทางแก้ได้ จึงทรงมีความปลอดโปร่งพระหฤทัย ฝ่ายพระโพธิสัตว์เมื่ออาศัยพักพิง ณ พระราชอุทยานถึง 3 เดือนแล้ว ก็ได้พาหมู่คณะหะกลัฏฐาภิรมตามเดิม

ครั้นเมื่อจบพระธรรมเทศนา พระบรมศาสดาทรงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ในกาลก่อน พระเจ้าอชาตศัตรูพระองค์นี้ ก็ได้เรตถาคคตทำให้เบาพระทัยมาแล้วเหมือนกัน” ทรงประชุมชาดกว่า “พระราชในกาลครั้งนั้นได้เป็นพระเจ้าอชาตศัตรูในครั้งนี้นั่นส่วนสังกิจจาบาสกก็คือเรตถาคคตเอง”

ทั้งหมดนี้ คือเรื่องราวของบุคคลผู้ทำปิตุฆาตว่า ตายแล้วต้องไปเสวยทุกขอันเผ็ดร้อนในนรกอย่างไรบ้าง ทั้งทำให้ได้ทราบถึงรายละเอียดของนिरยภูมิ ซึ่งเป็นทัศนสถานสำหรับรองรับผู้ทำบาปเอาไว้ เพราะฉะนั้น ให้ทุกคนได้ตระหนักเอาไว้ว่า ตายแล้วไม่สูญ ชีวิตไม่ได้สิ้นสุดลงที่เชิงตะกอนเพียงอย่างเดียว แต่ยังข้องเกี่ยวกับปรโลกอีกด้วย ดังนั้น จะต้องทุ่มเทสั่งสมบุญบารมีกันให้เต็มที่ เพื่อชีวิตในปรโลกของเรา จะได้มีแต่สุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป และเมื่อถึงเวลา ก็ลงมาเกิดสร้างบารมีในโลกมนุษย์กันต่ออีก จนกว่าจะบรรลุปาหมายอันสูงสุด คือที่สุดแห่งธรรม

1 มาพ่อแม่ย่าแย่งชาติสุดท้าย

หลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ได้ทรงย้ายธรรมเภาหรือธรรมธาราโปรดเวไนยสัตว์ จนพระพุทธศาสนาเป็นปึกแผ่น มีผู้เลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติตามเป็นจำนวนมากมาย ในทางตรงกันข้าม การบังเกิดขึ้นของพระพุทธองค์ ทำให้พวกนักบวชเดียรถียกลับเสื่อมลาลม ลักการะ เหมือนหมู่หึ่งห้อยอับแสงในเวลาพระอาทิตย์ขึ้น จึงหันมาปรึกษากันว่า “ท่านทั้งหลายรู้หรือไม่ว่า ทำไมลาลมลักการะจึงเกิดขึ้นกับพระสมณโคดม แต่พวกเราต้องกลายเป็นคนเสื่อมลาลมแทน”

เดียรถียคนหนึ่งบอกว่า “รู้สิ ลาลมลักการะเกิดขึ้น เพราะอาศัยพระเถระชื่อนมโหมคัลล-

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, “พระมโหมคัลลลานเถระ” พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่มที่ 42 หน้า 95.

ลานะ ที่ใช้ฤทธิ์เหาะไปเทวโลก ถาหมบัพกรรมที่พวกเทวดาเคยทำไว้ แล้วกลับมาบอกชาวเมืองว่า พวกทวยเทพตอนที่ยังเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอย่างนี้ จึงได้สมบัตินี้มา หากพวกท่านปรารถนาความสุขอันเป็นทิพย์ในปรโลก จงหมั่นสั่งสมบุญ ถวายทานแด่พระสงฆ์ ผู้เป็นเนื้อนาบุญอันเลิศ จงหมั่นรักษาศีล บูชาพระรัตนตรัยเถิด เมื่อไปนรก ท่านได้ถาหมบัพกรรมของหมู่สัตว์ และมาเที่ยวประกาศไปทั่วว่า พวกสัตว์นรกตอนที่ยังเป็นมนุษย์ ได้ทำบาปอกุศลอย่างนี้ จึงเสวยทุกข์ทรมานแสนสาหัส ครั้นชาวบ้านได้ฟังพระเถระแล้ว ต้องการไปเกิดในเทวโลก จึงจัดแจงภัตตาหารและปัจจัยไทยธรรมไปถวายพระสงฆ์กันมากมาย ถ้าพวกเราสามารถฆ่าพระเถระรูปนี้ได้ ลากและลักการะจะเกิดกับพวกเราเหมือนเดิม”

พวกเดียรฉัตรผู้มีใจบาปเห็นพ้องต้องกันว่า อุบายนี้ใช้ได้ จึงคิดหาวิธีการฆ่าพระเถระ ด้วยการไปเกลี้ยกล่อมอุปัฏฐาก และช่วยกันรวบรวมทรัพย์ได้พันกหาปณะ นำไปว่าจ้างพวกโจรให้ไปฆ่าพระเถระ ซึ่งขณะนั้นกำลังพักอยู่ที่กาฬสิลา

พวกโจรผู้ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ เห็นแก่อำิสสินจ้าง จึงตกปากรับคำพวกเดียรฉัตร โดยไปล้อมที่อยู่ของพระเถระตามแผนการที่วางไว้ พระเถระรู้ว่าพวกโจรพากันมาล้อมจะฆ่าท่าน จึงใช้ฤทธิ์ออกไปทางช่องกุญแจหลบหลีกไป พวกโจรจึงต้องคว้าน้ำเหลวจับพระเถระไม่ได้ วันรุ่งขึ้น พวกโจรได้ไปล้อมจับท่านใหม่ พระเถระได้ทำลายข้อฟ้าเหาะหลบไปอีก เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกโจรจึงไม่สามารถฆ่าพระเถระได้ แม้ใช้เวลาอยู่ 2 เดือน ก็ไม่สำเร็จ ส่วนพระเถระเองไม่ได้บอกเรื่องนี้ให้เพื่อนสหธรรมิกทราบ ครั้นถึงเดือนที่สาม พระเถระได้ตรวจดูด้วยญาณทัสสนะ จึงทราบว่า เป็นวิบากกรรมที่ตนทำไว้ในอดีต และเคยถูกตามฆ่าตายอย่างนี้มาร้อยชาติแล้ว จึงมิได้หลบเลี่ยงอีกต่อไป ทันทิที่พวกโจรจับพระเถระได้ ก็ทุบตีท่านอย่างไร้ปราณี ทุบจนกระดูกแตกแหลกละเอียด เมื่อมั่นใจว่าพระเถระตายแน่นอนแล้ว จึงเหวี่ยงร่างท่านทิ้งไว้หลังพุ่มไม้แห่งหนึ่ง แล้วรีบหลบหนีทันที

ฝ่ายพระเถระผู้เรื่องฤทธิ์คิดว่า “ก่อนจะปรินิพพาน เราต้องเข้าเฝ้าทูลลาพระบรมศาสดาเสียก่อน จึงจะเป็นการสมควร” ท่านจึงเข้าฌานสมาบัติ ใช้กำลังฌานประสานกายและกระดูกให้เป็นปกติเหมือนเดิม จากนั้นจึงเหาะไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา กราบทูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมดให้ทรงทราบ

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้สดับแล้ว จึงตรัสว่า “โมคคัลลานะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงกล่าวธรรมแก่เราก่อนจึงค่อยนิพพานเถิด เพราะต่อไปเราจะไม่ได้เห็นอัครสาวกเช่นเธออีก” พระเถระรับพุทธดำรัสและถวายบังคมแล้วเหาะขึ้นไปในอากาศแสดงฤทธิ์ และกล่าวธรรมกถาว่า

“สังฆาทถ์ทั้งหลาย ไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป การเข้าไปสงบระงับสังฆาทถ์เหล่านั้นเป็นสุข ชนเหล่าใดพิจารณาเห็นเบญจขันธ์โดยความเป็นของแปรปรวน และโดยไม่ใช่ตัวตน ชนเหล่านั้นชื่อว่าแทงตลอดธรรมอันละเอียด เหมือนนายขมังธนูยิงถูกชนทรายด้วยลูกศรฉะนั้น” จากนั้นก็ถวายบังคมลาพระศาสดากลับไปวิหารกาฬสิลา แล้วจึงนิพพาน

ข่าวที่พระเถระถูกฆาตกรรมได้ดังกระฉ่อนไปทั่วทั้งเมือง พระเจ้าอชาตศัตรูเองก็มีได้ทรงหนึ่งเฉยต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พระองค์ทรงส่งเจ้าหน้าที่บ้านเมืองให้ไปสืบหาเบาะแสจับฆาตกรให้ได้ ส่วนพวกโจรหลังจากทูปตีพระเถระจนมรณภาพแล้ว ก็ทำเป็นทองไม่รู้ร้อนพากันไปเลี้ยงฉลองในร้านสุราดื่มกินจนเมาเมายเมื่อเมาได้ที่ก็เกิดการทะเลาะวิวาทชกต่อยแล้วเผลอพูดอวดศักดิ์ดาว่า ตัวเองเป็นคนแรกที่ทูปตีพระเถระจนมรณภาพ ทำให้ความลับนี้รู้ไปถึงเจ้าหน้าที่ซึ่งกำลังตามจับอยู่

เมื่อเจ้าหน้าที่จับโจรเหล่านั้นไว้ได้ทั้งหมดแล้ว ก็นำไปเข้าเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรู เพื่อให้พระองค์ตัดสิน ก่อนจะตัดสิน พระองค์ได้ตรัสถามว่า “พวกเจ้าหรือที่ฆ่าพระเถระ” เมื่อพวกโจรรับสารภาพ ก็ตรัสถามต่อไปว่า “มีใครใช้ให้พวกเจ้าไปทำหรือเปล่า” พวกโจรกราบทูลโยนโยนไปถึงผู้บงการว่า “พวกข้าเปลือยเป็นคนว่าจ้างพวกข้าพระองค์ให้ไปฆ่าพระเถระ พระเจ้าข้า” ครั้นทรงทราบว่ามีผู้บงการ จึงรับสั่งให้ไปจับเดียรฉัตรที่มีส่วนต่อเหตุการณ์นี้ทั้ง 500 มาทันที แล้วให้ฝังไว้ในหลุมที่พระลานหลวง เหลือเพียงท่อนบนตั้งแต่สะดือขึ้นมา จากนั้นให้กลบด้วยฟางจนท่วมศีรษะ แล้วให้จุดไฟเผา เมื่อไฟไหม้ฟางหมด ก็รับสั่งให้เอาไถเหล็กไถจนและไม่มีชิ้นดี จากนั้นก็รับสั่งให้เอาหลาวเสียบประจานเป็นขั้นตอนสุดท้าย

ฝ่ายพระภิกษุเองพอทราบข่าวนั้นก็จับกลุ่มสนทนากันในธรรมสภาว่า “เป็นไปได้อย่างไรที่พระมหาโมคคัลลานเถระผู้มีฤทธิ์มากขนาดนี้ ต้องมามรณภาพเพราะถูกพวกโจรทูป” เรื่องนี้ทราบไปถึงพระบรมศาสดา พระพุทธองค์จึงเสด็จมาตรัสอธิบายให้เหล่าภิกษุได้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิตในสังสารวัฏ ในระหว่างการสร้างบารมีของพระเถระว่า “ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะมรณภาพไม่สมควรในอัตภาพนี้เท่านั้น แต่เธอมรณภาพเหมาะแก่กรรมที่เธอทำไว้ในกาลก่อน” และทรงนำเรื่องในอดีตชาติของพระเถระมาตรัสเล่าให้ฟังว่า

ครั้งในอดีต โมคคัลลานะเกิดเป็นกุลบุตรชาวเมืองพาราณสี ผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี ได้ตั้งใจปรนนิบัติเลี้ยงดูมารดาบิดาอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง แต่พ่อกับแม่เกิดความสงสาร เห็นลูกทำงานหนัก อีกทั้งยังต้องแบกภาระเลี้ยงตนทั้งสอง และบัดนี้ลูกเองก็สมควรที่จะมีคู่ครอง

ได้แล้ว พ่อกับแม่จึงพูดกับลูกว่า “ลูกรัก ลูกคนเดียวต้องทำงานทั้งในบ้านทั้งในป่า ต้องลำบาก มาตลอด พ่อกับแม่มีความเห็นตรงกันว่าจะให้ลูกแต่งงาน เพื่อภรรยาของลูกจะได้ช่วยแบ่งเบา งานบ้านได้บ้าง” แต่ลูกชายไม่เห็นด้วย ได้ห้ามว่า “ลูกไม่ต้องการมีครอบครัว トラบใดที่ พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกจะตั้งใจปรนนิบัติเลี้ยงดูอย่างเต็มที่ พ่อกับแม่อย่ากังวลเลย” แต่พ่อแม่ยัง อยากให้ลูกแต่งงาน จึงไปหาหญิงสาวมาเป็นลูกสะใภ้จนได้

ช่วงแรก ๆ ลูกสะใภ้ตั้งใจปรนนิบัติเลี้ยงดูพ่อแม่สามมีย่างดี อีกทั้งนางเป็นคนเอาอก เอาใจสามีเก่ง ทำให้สามีหลงรักนางมาก ต่อมาพ่อแม่ของสามีตาบอดมองไม่เห็น ทำให้ดูแล ลำบากขึ้น นางจึงไม่ต้องการดูแลอีกต่อไป ได้พูดยุแหย่สามีว่า “น้องทนอยู่กับพ่อแม่ของพี่ต่อไป ไม่ได้แล้ว” นางยกเหตุสารพัดเรื่องมาตำหนิให้ฟัง แต่สามียังไม่หลงเชื่อเสียทีเดียว ฉะนั้น เมื่อสามีไปทำงานนอกบ้าน นางจึงทำบ้านให้เลอะเทอะ พอสามีกลับมาก็ฟ้องว่า เป็นการ กระทำของผู้เฒ่าทั้งสอง

เมื่อภรรยาศัตรูในคราบมิตรหาเหตุฟ้องอยู่อย่างนั้น ก็ทำให้จิตใจกุลบุตรผู้บำเพ็ญ บารมีปรารถนาเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายผู้เลิศด้วยฤทธิ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ต้อง หลงเชื่อภรรยา ลืมบุญคุณที่พ่อแม่ได้เลี้ยงดูมาจนเติบโตใหญ่ จึงพูดเอาใจภรรยาว่า “อย่าคิดมาก ไปเลย พี่จะจัดการกับท่านทั้งสองให้เอง” ระหว่างรับประทานข้าว ลูกชายได้ชวนท่านทั้งสองว่า จะพาไปเยี่ยมญาติที่ต่างเมือง พวกเขาอยากจะได้พบพ่อแม่มาก พ่อแม่ก็ตกลงด้วยความรักลูก ไม่อยากขัดใจลูก วันรุ่งขึ้น ลูกชายได้นำท่านทั้งสองขึ้นเกวียนแล้วขับออกจากบ้าน เมื่อถึงกลาง ดงจึงกล่าวลงว่า “พ่อช่วยถือเชือกให้หน่อย ในดงนี้ลูกได้ข่าวว่ามีพวกโจรชุมอยู่ ลูกจะลงไป สืบรวจก่อน” จากนั้นก็มอบเชือกให้พ่อถือเอาไว้ ส่วนตัวเองได้ลงจากเกวียน เดินห่างออกไปได้ หน่อยหนึ่ง แล้วแกล้งร้องด้วยความตกใจเหมือนกับว่าเห็นโจรชุมอยู่

โดยปกติมารดาบิดามีความรักในลูกมากกว่าตัวเองอยู่แล้ว พ่อได้ยินเสียงลูกชาย เท่านั้นก็เข้าใจว่ามีโจรชุมอยู่จริง ๆ จึงพูดขึ้นว่า “ลูกหนีเอาตัวรอดเถอะ ไม่ต้องห่วงพ่อกับแม่ พ่อกับแม่แก่แล้ว ลูกรีบหนีไปเสียเถิด” ถ้อยคำพ่อแม่ที่พูดออกมาด้วยความเป็นห่วง ไม่ สามารถกลับใจบุตรในคราบเพศฆาตได้พ่อได้โอกาสจึงปลอมเป็นโจรทุบตีพ่อแม่จนตายคามือ แม้จะร้องอ้อนวอนขอชีวิต และทั้งศพไว้ในดงแห่งนั้น กลายเป็นศพไร้ญาติ

ครั้นพระบรมศาสดาตรัสเล่าบุพกรรมของพระเถระจบลงแล้ว ก็ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะฆ่าบิดาและมารดา ต้องถูกทัณฑ์ทรมานหมกไหม้อยู่ในนรกหลายแสนปี วิบาก กรรมที่เลื้อมต้องมาถูกทุบตีจนตายอย่างทารุณอยู่ 100 ชาติ ในชาติสุดท้ายก็ยังต้องนิพพาน

ด้วยเรื่องทำนองนี้อีก ส่วนพวกเดียรฉัตรกับพวกโจรได้คบคิดกันทำร้ายบุตรของเราผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ จึงต้องถูกฆ่าตายสมควรแก่กรรมของพวกเขานี้แล”

จะเห็นได้ว่า บุญและบาปที่ทำไปแล้ว จะติดแน่นอยู่ที่ศูนย์กลางกายของทุกคน รอจังหวะซึ่งช่วงช่วงซึ่งกัน ให้ผลอยู่ตลอดเวลาประดุจเงาติดตามตัว พวกเดียรฉัตรและโจรสร้างกรรมใหม่ ส่วนพระเถระใช้กรรมเก่า พอบาปได้ชดใช้กรรมทุกคนไม่มีเว้น เพราะฉะนั้นอย่าได้ประมาทไปทำบาปอกุศล ให้หมั่นอธิษฐานกำกับว่า “ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีกาย วาจา ใจ สะอาดบริสุทธิ์ อย่าได้พลัดไปทำบาปอกุศล บาปแม้เล็กน้อยก็อย่าได้คิดทำ” เพราะถ้าหากพลัดไปทำแล้ว ต้องชดใช้กรรมจนถึงชาติสุดท้าย ให้มุ่งมั่นสั่งสมแต่กุศลกรรมอย่างเดียว แล้วตลอดชีวิตในสังสารวัฏจะมีแต่ความสุขความเจริญ คิดปรารถนาจะทำสิ่งไหน จะสามารถทำได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ฉะนั้นให้ตั้งใจ ทำความดีให้เต็มที่ และสร้างบารมีอย่าให้ขาดแม้แต่วันเดียว

6.5 สิ่งที่ต้องพิจารณาบ่อย ๆ

อภิณหปัจจเวกขณะ คือ ข้อปฏิบัติที่ควรพิจารณาทุก ๆ วัน มีอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1. เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้ว ย่อมเป็นเครื่องบรรเทาความประมาท ความมัวเมา ความลุ่มหลงในวัย ไม่ให้ประมาทในการดำรงชีวิตในแต่ละวัยก่อนความแก่จะมาถึง

2. เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ ความเจ็บไข้ได้ป่วยย่อมเกิดขึ้นได้กับทุกคน และความเจ็บมีทั้งรักษาได้และรักษาไม่ได้ปะปนกันไป สักวันหนึ่งเราจะต้องเจ็บแน่นอน ดังนั้นพึงพิจารณาให้ได้ทุก ๆ วัน

3. เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ความตายไม่มีนิमितหมายจะตายเมื่อไรไม่มีใครรู้ แต่ที่รู้ ๆ ก่อนตายเราควรทำอะไรให้กับชีวิตที่มีอยู่ เพราะความตายเราหนีไม่พ้นแน่นอน

4. เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เป็นการย้ำเตือนอยู่ตลอดเวลาว่า ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นกับเราทั้งสิ่งชอบใจและไม่ชอบใจ ต่างต้องมีอันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปในที่สุด เป็นการเตรียมใจรับกับสภาพที่เป็นจริงที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าเราจะรู้ตัว หรือไม่รู้ตัวก็ตาม เพื่อป้องกันความเศร้าโศกเสียใจ ให้คลายความยึดมั่นถือมั่นเสีย

5. เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว เราจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

สรุป การพิจารณาทั้ง 5 ประการนี้ พึงพิจารณาอยู่เนืองนิตย์ จะได้ไม่ประมาทในการเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วได้พบพระพุทธศาสนา

การเจริญมรณานุสติ

ชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ผ่านไปอย่างรวดเร็ว เปรียบเสมือนหยาดน้ำค้างบนปลายยอดหญ้า เมื่อต้องแสงอาทิตย์ในยามเช้าก็เหือดแห้งหายไปโดยฉับพลัน ชีวิตเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปสู่ความเสื่อมสลายคล้ายฟองน้ำ เมื่อเวลาฝนตกหนักมีฝนหนาเม็ด เกิดเป็นฟองน้ำขึ้น แล้วก็แตกสลายไปในชั่วพริบตาเดียว ช่วงเวลาของชีวิตมนุษย์นั้นสั้นนัก เราไม่ควรประมาท พึงเร่งทำความเพียร เพื่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต เช่นเดียวกับพระอรหันตชีณาสพทั้งหลาย

มีพระคาถาบทหนึ่งในขุททกนิกาย ทสธชาดก ว่า

“ทหรา จ หิ เย วุฑฺฒา เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา

อทุธา เจว ทลิตฺทา จ สพฺเพ มจฺจุปรายนา

ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งคนโง่และคนฉลาด ทั้งคนจนและคนรวย
ล้วนบ่ายหน้าไปหาผมฤตยูทั้งสิ้น”

ครั้งหนึ่งพระบรมศาสดาทรงเทศนาโปรดชาวเมืองอาฬวี ให้เจริญมรณานุสติว่า “ท่านทั้งหลายจงพิจารณาว่า ชีวิตของเราไม่ยั่งยืน แต่ความตายเป็นของแน่นอน ตัวเราก็จะต้องตายในที่สุด” ในจำนวนมหาชนที่ฟังธรรมอยู่นั้น มีธิดาของนายช่างทุกคนหนึ่งตั้งใจปฏิบัติตามพุทธโอวาท ด้วยการเจริญมรณานุสติทุกวัน ไม่ว่านางจะทำภารกิจหรือทำการงานอะไร ก็จะไม่นึกถึงความตายเป็นอารมณ์ ทำอยู่อย่างนี้ถึง 3 ปี

วันหนึ่ง พระบรมศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง ได้เห็นกุมาริกานั้นเข้ามาในค่ายพระญาณ ทรงทราบว่ากุมาริกามีอินทรีย์แก่กล้าพอที่จะบรรลุธรรม แต่วันนี้นางจะไม่สามารถรอดพ้นจากความตาย เพราะความตายของปุถุชนย่อมมีคติไม่แน่นอน หากนางได้ฟัง

ธรรมในวันนี้ นางจะได้บรรลุธรรม และเมื่อละโลกก็จะได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันไม่มีประมาณพระพุทธองค์จึงเสด็จไปโปรดนางที่เมืองอาฬวี ฝ่ายกุมาริกาเมื่อทราบข่าวพระพุทธองค์จะเสด็จมา ก็เกิดความปีติปราโมทย์ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะไปฟังธรรม แต่เนื่องจากพ่อของนางได้สั่งให้ทอหูกให้เสร็จเสียก่อน นางจึงต้องรีบทอหูกให้เสร็จตามที่พ่อสั่ง เพื่อจะได้ไปฟังธรรม ชาวเมืองอาฬวีได้ถวายภัตตาหารแด่พระบรมศาสดาแล้ว ต่างยืนรอคอยการอนุโมทนาจากพระองค์ แต่พระองค์กลับประทับนั่ง ไม่ตรัสอะไรเลย เพราะทรงดำริว่า เรามาไกลถึง 30 โยชน์ เพื่อโปรดกุลธิดาช่างหูก แต่นางยังไม่มา เราจะรอจนกว่านางจะมา

ฝ่ายกุมาริกาขณะที่ทอหูกไป ก็นึกถึงแต่พระบรมศาสดา อยากจะฟังธรรมเป็นอย่างยิ่ง หลังจากทอหูกเสร็จแล้ว นางรีบเดินทางมาอยู่ที่ฟังธรรม ได้ยืนอยู่ด้านหลังของพุทธบริษัท แลดูพระพุทธองค์ด้วยจิตอันเลื่อมใส นางทราบว่าพระพุทธองค์กำลังรอนางอยู่ จึงรีบเดินเข้าไปในท่ามกลางพุทธบริษัท แล้วก็ลงกราบพระพุทธองค์

พระองค์ทรงถามกุมาริกาว่า “กุมาริกา เธอมาจากไหน”

กุมาริกาตอบว่า “ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

“เธอจักไป ณ ที่ไหน” “ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

“เธอไม่ทราบหรือ” “ทราบ พระเจ้าข้า”

“เธอทราบหรือ” “ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

เมื่อมหาชนได้ยินธิดาช่างหูกตอบเช่นนี้ ก็เห็นว่านางพูดเล่นลิ้นกับพระบรมศาสดา จึงเกิดเสียงฮือฮา วิพากษ์วิจารณ์กัน พระบรมศาสดาทรงรู้ข้อกังขาของมหาชน จึงตรัสถามอีกครั้งว่า “กุมาริกา เมื่อเราถามว่าเธอมาจากไหน ทำไมถึงตอบว่า ไม่ทราบ” กุมาริกาจึงทูลว่า “พระองค์ย่อมทรงทราบว่า หม่อมฉันมาจากเรือนช่างหูก แต่ที่พระองค์ตรัสถามนั้น ย่อมประสงค์ว่า ก่อนมาเกิดหม่อมฉันมาจากที่ใด แต่หม่อมฉันไม่ทราบว่าตนเองเกิดมาจากไหน จึงตอบว่าไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

พระบรมศาสดาได้ประทานสาธุการแก่กุมาริกานั้นว่า “ดีละ ๗ เธอตอบได้ถูกแล้ว” จากนั้นจึงตรัสถามข้อต่อไป “เมื่อเราถามว่าเธอจะไปไหน ทำไมจึงตอบว่า ไม่ทราบ” “พระองค์ทรงทราบ หม่อมฉันผู้ถือกระเช้าด้ายตลอดเดินไปยังเรือนช่างหูก พระองค์ย่อมประสงค์ถามว่า

หม่อมฉันจากโลกนี้ไปแล้ว จะเกิดในที่ใด ก็หม่อมฉันไม่ทราบ ว่า ตายแล้วจะไปเกิดในที่แห่งใด จึงตอบว่าไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

พระบรมศาสดาได้ประทานสาธุการแก่นางเป็นครั้งที่ 2 แล้วตรัสถามต่อไปว่า “ที่เราถามว่าเธอไม่ทราบหรือ เพราะเหตุไรจึงตอบว่า ทราบ” “หม่อมฉันทราบว่าตนเองจะต้องตายแน่นอน ไม่สามารถรอดพ้นความตายไปได้ จึงกราบทูลอย่างนั้น พระเจ้าข้า”

แม้ครั้งที่ 3 พระบรมศาสดาทรงประทานสาธุการแก่นาง แล้วตรัสถามถึงข้อต่อไปว่า “ที่เราถามว่าเธอทราบหรือ ทำไมถึงตอบว่า ไม่ทราบ” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันยอมทราบว่าตนเองต้องตายแน่นอน แต่ไม่ทราบว่าตายในเวลาไหน จึงทูลอย่างนั้น พระเจ้าข้า”

แม้ครั้งที่ 4 พระบรมศาสดาทรงให้สาธุการแก่นางว่า “ตอบได้ถูกต้องแล้ว เธอแก้ปัญหาที่เราถามได้ถูกต้องแล้ว” จากนั้นได้ตรัสเตือนพุทธบริษัท ให้หมั่นเจริญมรณานุสติ นึกถึงความตายเนื่อง ๆ จะได้ไม่ประมาทในวัยและชีวิต แล้วให้เร่งรีบสั่งสมความดี เพราะไม่มีใครรู้ว่าความตายจะเกิดขึ้นเมื่อไร จึงตรัสเตือนให้หมั่นทำความเพียรว่า “พึงรีบทำความเพียรในวันนี้แหละ ใครเล่าจะรู้ความตายในวันพรุ่ง เพราะว่าความผิดเพี้ยนต่อมฤตยูผู้มีเสนาใหญ่ ย่อมไม่มีแก่เราทั้งหลาย”

เมื่อจบพระธรรมเทศนา มหาชนได้บรรลุธรรมากิสมัยเป็นจำนวนมาก ต่างขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ส่วนกุมาริกาได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน จากนั้นนางได้ถวายบังคมลาพระบรมศาสดา

ฝ่ายบิดาของนางกำลังนั่งหลับอยู่ เมื่อนางไปถึงโรงทอผ้าแล้ว ก็ได้โน้มกระเชาเข้าด้ายหลอดส่งให้บิดา กระเชาด้ายหลอดกระทบที่ฟืม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องทอผ้า ทำให้เกิดเสียงดัง บิดาตกใจ จึงเผลอไปกระตุกฟืมอย่างแรง ปลายฟืมกระแทกหน้าอกของนาง ทำให้นางเสียชีวิตในทันที และได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

ดังนั้น การเจริญมรณานุสติ หมั่นระลึกนึกถึงความตายบ่อย ๆ จึงมีอานิสงส์มาก นึกถึงแล้วเราจะได้ไม่ประมาทในชีวิต จะได้ตั้งใจทำความดีสร้างบุญสร้างบารมีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถึงเวลาจะละโลก ก็จะไม่กลัว ไม่หวาดหวั่นต่อมรณภัยที่กำลังเกิดขึ้น เหมือนบุคคลเห็นงูพิษขวางอยู่ข้างหน้าในที่ไกล ก็ตั้งสติได้ สามารถหาไม้เขี่ยให้พ้นออกจากทางไปได้

เมื่อเราเห็นเห็นโทษ เห็นภัยในความแก่ ความเจ็บและความตายแล้ว พึงอย่าได้ประมาท ให้เร่งรีบทำความดี หมั่นเจริญสมาธิภาวนาอย่าได้ขาด

บรรลุนิพพาน คือการมีสติอย่างแท้จริง

¹สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ คิณฺณชากวสธาราม 1 ในนาทิกคาม ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนอง พระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัส เรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย มรณัสสติที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ 2 มีอมตะเป็นที่สุด ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย ยังเจริญมรณัสสติอยู่หรือไม่”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสติอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสติอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่ง เราพึงมนสิการ ถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสติอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสติอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่ง เราพึงมนสิการ ถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสติอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสติอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่

¹มหา มกุฏราชวิทยาลัย, “ปฐมมรณัสสติสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต เล่มที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 36 หน้า 570.

ได้ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่ง เราพึงมนสิการ ถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสตยอย่างนี้”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสตยอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสตยอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดวันหนึ่ง เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสตยอย่างนี้”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสตยอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสตยอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะฉับพลันบาตม้อหนึ่ง เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสตยอย่างนี้”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสตยอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสตยอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะเดียวกินคำข้าว 4-5 คำ เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ” ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสตยอย่างนี้”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสตยอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสตยอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะเดียวกินคำข้าว 1 คำ เราพึงมนสิการถึงคำสอนของ

พระผู้มีพระภาคเราพึงทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสตยอย่างนี้”

ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็ยังเจริญมรณัสสตยอยู่”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุ เธอเจริญมรณัสสตยอย่างไร”

ภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์มีความคิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะลมหายใจเข้าหายใจออก หรือหายใจออกหายใจเข้า เราพึงมนสิการคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้ มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสตยอย่างนี้”

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปใดเจริญมรณัสสตยว่า “โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่ง เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ”

ภิกษุรูปใดเจริญมรณัสสตยอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดวันหนึ่ง เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ”

ภิกษุรูปใดเจริญมรณัสสตยอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะฉับบิณฑบาตมื้อหนึ่ง เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ”

ภิกษุรูปใดเจริญมรณัสสตยอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะเคี้ยวกินคำข้าว 4-5 คำ เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ”

เรากล่าวว่า ภิกษุเหล่านี้ยังเป็นผู้ประมาทอยู่ ยังเจริญมรณัสสตยอย่างเพลาเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

ส่วนภิกษุรูปใดเจริญมรณัสสตยอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะเคี้ยวกินคำข้าว 1 คำ เราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ”

และภิกษุรูปใดเจริญมรณัสสตยอย่างนี้ว่า “โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้เพียงชั่วขณะลมหายใจเข้าหายใจออกหรือหายใจออกหายใจเข้าเราพึงมนสิการถึงคำสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงทำกิจให้มากหนอ”

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า ภิกษุเหล่านี้เป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ เจริญมรณัสสตยอย่าง

แรงกล้าเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ จักเจริญมรณัสสติอย่างแรงกล้าเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล”

¹มรณัสตินำชีวิตพ้นภัย

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ คิณฺฑวาสถาราม ในนาทิกคาม ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย มรณัสสติที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มoomตะเป็นที่สุด

มรณัสสติที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มoomตะเป็นที่สุด เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางวันผ่านไป กลางคืนย่างเข้ามา พิจารณาเห็นดังนี้ว่า “ปัจจัยแห่งความตายของเรามีมากแท้ คือ ฐพิงกัตเราก็ได้ แมงป่องพิงต้อยเราก็ได้ หรือตะขาบพิงกัตเราก็ได้ เพราะเหตุนั้น เราพิงตาย เราพิงมีอันตรายนั้น เราพิงพลาดหกล้มก็ได้ ภูตตอาหารที่เราฉันแล้วไม่พิงย่อยก็ได้ ดีของเราพิงกำเร็บก็ได้ เสมหะของเราพิงกำเร็บก็ได้ หรือลมมีพิษดังคัสตราของเราพิงกำเร็บก็ได้ เพราะเหตุนั้นเราพิงตายเราพิงมีอันตรายนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า “บาปอกุศลธรรมที่เรายังละไม่ได้ ซึ่งจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้จะตายในเวลากลางคืนมีอยู่หรือไม่”

ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า “บาปอกุศลธรรมที่เรายังละไม่ได้ ซึ่งจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้จะตายในเวลากลางคืนยังมีอยู่” ภิกษุนั้นควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละบาปอกุศลธรรมเหล่านั้น

¹มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, “พุทธมรณัสสติสูตร” พระสูตร และ อรรถกถา แปล อังกฤษไตรปิฎก - จักกนิบาต เล่มที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพ ฯ: มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, 2543), เล่ม 36 หน้า 575.

ภิกษุนั้นควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอดุสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละบาปอกุศลธรรม เหล่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีผ้าที่ถูกไฟไหม้ หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ ควรทำ ความพอใจ ความพยายาม ความอดุสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับไฟที่ไหม้ผ้าหรือไฟที่ไหม้ศีรษะนั้น

ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า “บาปอกุศลธรรมที่เรายังละไม่ได้ ซึ่งจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้จะตายในเวลากลางคืนไม่มี” ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้มีปิติและปราโมทย์นั้นแล ตามสำเนียงในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันและกลางคืนอยู่เถิด

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางคืนผ่านไป กลางวันย่างเข้ามา พิจารณาเห็นดังนี้ว่า “ปัจจัยแห่งความตายของเรามีมากแท้ คือ ฐพิงกัตเรกก็ได้ แมงป่องพึงต่อยเรกก็ได้ หรือตะขาบ พึงกัดเรกก็ได้ เพราะเหตุนั้น เราพึงตาย เราพึงมีอันตรายนั้น เราพึงพลาดหกล้มก็ได้ ภัตตอาหารที่เราฉันแล้วไม่พึงย่อยก็ได้ ดีของเราพึงกำเรบก็ได้ เสมหะของเราพึงกำเรบก็ได้ หรือลมมี พิชดังศีตราของเราพึงกำเรบ เพราะเหตุนั้น เราพึงตาย เราพึงมีอันตรายนั้น” ภิกษุนั้นพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า “บาปอกุศลธรรมที่เรายังละไม่ได้ ซึ่งจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้จะตายในเวลากลางวันมีอยู่หรือไม่”

ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า “บาปอกุศลธรรมที่เรายังละไม่ได้ ซึ่งจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้จะตายในเวลากลางวันยังมีอยู่” ภิกษุนั้นควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอดุสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละบาปอกุศลธรรมเหล่านั้น

ภิกษุนั้นควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอดุสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละบาปอกุศลธรรมเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีผ้าที่ถูกไฟไหม้ หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ พึงทำความพอใจ ความพยายาม ความอดุสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับไฟที่ไหม้ผ้าหรือไฟที่ไหม้ศีรษะนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่รู้อย่างนี้ว่า “บาปอกุศลธรรมที่เรายังละไม่ได้ ซึ่งจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้จะตายในเวลากลางวันไม่มี” ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้มีปิติและปราโมทย์นั้นแล ตามสำเนียงในกุศลธรรมทั้งหลาย ทั้งกลางวันกลางคืนอยู่เถิด

ภิกษุทั้งหลาย มรณัสสติที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่มตะ มือมตะเป็นที่สุด เป็นอย่างนี้แล”

6.6 อานิสงส์การฟังธรรม

ธัมมัสสวนานิสงส์ คือ อานิสงส์ของการฟังธรรม มีอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง หมายถึง พระธรรม คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีมากมาย เมื่อมีผู้มาแสดงให้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งใหม่ ๆ เพิ่มเติมพอกพูนไปเรื่อย ๆ

2. สิ่งใดได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด หมายถึง ธรรมะต่าง ๆ ที่เราเคยได้ฟังมาแล้วจากใครก็ตาม ยังไม่เข้าใจชัด พอได้ฟังที่ท่านขยายความให้ฟังก็เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง นำไปปฏิบัติได้

3. บรรเทาความสงสัยเสียได้ หมายถึง ธรรมต่าง ๆ ที่เราฟังมาแล้วเกิดความสงสัยไม่เข้าใจ เราก็ไต่ถามผู้รู้ในขณะฟังธรรมจน คลายความสงสัยได้ หรือเราอาจได้ยินได้ฟังมาจากที่อื่น ซึ่งอาจขัดอยู่ในใจ พอได้ฟังก็คลายความสงสัยได้

4. ทำให้ความเห็นให้ถูกต้อง หมายถึง ผู้ฟังธรรมบางครั้งอาจมีความเห็นที่ไม่ตรงต่อความเป็นจริง เพราะไม่ค่อยเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม พอได้ฟังคำชี้แจงขยายความในเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น ย่อมทำให้ความเห็นให้ตรงถูกต้องได้ง่าย

5. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส หมายถึง จิตที่น้อมไปตามกระแสธรรมที่พระธรรมกถึกบรรยายขยายความ คลายความสงสัยทั้งปวง มีความเข้าใจถูกต้อง ย่อมได้รับผลของความสุกความผ่องใสของใจ

สรุป อานิสงส์จากการฟังธรรมทั้ง 5 ข้อนี้ ย่อมบังเกิดมีแก่ผู้ตั้งใจฟังธรรมแสวงหาความหลุดพ้น จะได้ผลอย่างเต็มที่ต่อเมื่อผู้ฟังตั้งใจฟังโดยเคารพ มีสติพิจารณาตามกระแสธรรมที่ท่านแสดงตลอด ดังพุทธพจน์ที่ว่า ผู้ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา

เศรษฐีจ้างลูกไปฟังธรรม

ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีมีลูกชายคนหนึ่ง ชื่อ นายกาละ เขาเป็นคนไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่เคยสนใจที่จะฟังธรรม และไม่เคยบำเพ็ญบุญกุศลใด ๆ เลย ท่านเศรษฐีได้ตกเตือนอยู่บ่อย ๆ เขาก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ด้วยความที่เป็นห่วงลูกชาย เกรงว่าเมื่อละจากโลกไปแล้วเขาจะต้องไปบังเกิดในนรก ท่านเศรษฐีจึงบอกลูกว่า “กาละ ถ้าลูกสามารถรักษาอุโบสถศีลและไปฟังธรรมที่วัด พ่อจะให้ทรัพย์วันละ 100 กหาปณะ” ด้วยความที่อยากได้ทรัพย์ นายกาละจึงยอมไปวัด ไปรับอุโบสถศีล แต่ก็ยังไม่ยอมฟังธรรมอยู่ดี กลับไปแอบนอนหลับเสียที่อื่น พอรุ่งเช้าก็รีบกลับเข้าบ้านเพื่อรับทรัพย์ เมื่อท่านเศรษฐีเห็นลูกชายกลับมาแล้ว รีบสั่งให้คนรับใช้นำข้าวปลาอาหารมาให้ แต่นายกาละยังไม่ยอมรับประทาน รีบทวงค่าจ้างก่อนเลยว่า “พ่อต้องเอาทรัพย์ 100 กหาปณะมาให้ก่อน จึงจะยอมกินข้าว” ท่านเศรษฐีจึงต้องเอาทรัพย์มามอบให้เขาก่อน

ในวันรุ่งขึ้นท่านเศรษฐียังไม่ละความพยายามที่จะให้ลูกชายเป็นคนดีที่แท้จริงให้ได้ท่านจึงจ้างเขาให้ไปฟังธรรมอีกด้วยทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นเป็น 10 เท่า โดยบอกเขาว่า “วันนี้ถ้าลูกสมาทานอุโบสถศีล และไปฟังพระธรรมเทศนาจากพระบรมศาสดา แล้วจำธรรมะมาได้สักบทหนึ่ง พ่อจะให้ทรัพย์ 1,000 กหาปณะ” นายกาละฟังแล้วดีใจมาก อยากจะได้ทรัพย์นั้นมาก จึงรีบไปวัดเพื่อฟังธรรม โดยตั้งใจว่าพอจำธรรมะได้เพียงแค่บทเดียวเท่านั้น ก็จะรีบกลับบ้านมารับทรัพย์ทันที

ในขณะที่เขาไปฟังธรรมอยู่นั้นเอง พระบรมศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยที่จะได้บรรลุมรรคผลของเขา จึงทรงใช้ฤทธิ์บันดาลให้เขาจำธรรมะไม่ได้ เขาเลยต้องฟังธรรมบทต่อไป แต่ไม่ว่าเขาจะตั้งใจฟังเพียงไร ก็จำไม่ได้เลยสักบทเดียว แต่ถึงแม้จะจำไม่ได้ ในระหว่างที่ฟังธรรมอยู่นั้น ใจของเขาได้ถูกขัดเกลาให้สะอาดบริสุทธิ์ ละเอียดอ่อนขึ้นไปเรื่อย ๆ จนในที่สุด ใจของเขาก็สงบหยุดนิ่ง นุ่มนวล ควรแก่การงาน เมื่อใจหยุดถูกส่วน ก็เข้าถึงธรรมไปตามลำดับ จนกระทั่งเข้าถึงกายธรรมโสดาบัน เป็นโสดาบันอยู่ตรงนั้นเอง

วันรุ่งขึ้น นายกาละกลับบ้าน พร้อมกับอาราธนาพระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ให้มาฉันภัตตาหารที่บ้าน ท่านเศรษฐีเห็นดังนั้นก็ดีใจมาก รีบจัดแจงภัตตาหารมาถวาย เมื่อช่วยกันถวายภัตตาหารแล้ว คนรับใช้ก็นำอาหารมาให้ นายกาละ เขาก็รับประทานอาหารด้วยความสงบ โดยไม่เรียกร้องขอทรัพย์ค่าจ้างเหมือนครั้งก่อน

เมื่อพระบรมศาสดาเสร็จภารกิจแล้ว ท่านเศรษฐีได้นำทรัพย์ 1,000 กหาปณะ มามอบให้ลูกชาย ณ เบื้องพระพักตร์ของพระบรมศาสดา แต่ตอนนี้นายกาสะเป็นโสดาบันแล้ว จึงรู้ซึ่งถึงคุณค่าของธรรมะภายในที่ได้เข้าถึง และรู้สึกละเอียดใจไม่ปรารถนาที่จะรับทรัพย์ค่าจ้างนั้น ถึงแม้ท่านเศรษฐีจะยื่นคะยอให้รับ เขาก็ยังไม่ยอมรับอยู่นั่นเอง

อนาถปิณฑิกเศรษฐีจึงถวายบังคมพระบรมศาสดาแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญวันนี้ข้าพระองค์ขอใจการแสดงออกของลูกชายเพราะวันก่อนข้าพระองค์ได้บอกกับเขาว่าจะให้ทรัพย์ 100 กหาปณะ ถ้าหากเขายอมรักษาศีล พอเขาไปวัดกลับมาแล้ว เขาก็เรียกร้องขอทรัพย์ก่อนเลย ถ้าไม่ได้ทรัพย์ก็เลยไม่ยอมรับประทานอาหาร แต่ในวันนี้เขากลับไม่ปรารถนาทรัพย์ 1,000 กหาปณะ ที่ข้าพระองค์มอบให้” พระบรมศาสดาจึงตรัสตอบว่า “เป็นอย่างนั้นแหละ ท่านเศรษฐี ธรรมดาของพระโสดาบัน ย่อมยินดีในอริยทรัพย์ภายในมากกว่าโลกียทรัพย์ภายนอก เพราะรัตนะภายในประเสริฐยิ่งกว่าสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ ประเสริฐยิ่งกว่าทิพยสมบัติในเทวโลก และสมบัติในพรหมโลกเสียอีก”

6.7 พลละ

พลละ คือ กำลัง 5 ประการ ได้แก่

1. สัทธา หมายถึง ความเชื่อคือเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนกระทำว่ามีคุณประโยชน์ เพราะเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุและผล เช่นเชื่อในการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บาป บุญ นรก สวรรค์มีจริง เป็นต้น

2. วิริยะ หมายถึง ความเพียร เป็นแรงจูงใจมุ่งมั่นในการทำกิจทั้งปวงไม่ให้อ่อนย่อเมื่อเจออุปสรรค หมายถึงความเพียรในสัมมัปปธาน 4 และสัมมาวายามะในอริยมรรค เป็นต้น

3. สติ หมายถึง ความระลึกได้ เป็นเหตุควบคุมใจให้ตั้งมั่นกับกิจการที่กำลังทำอยู่ให้มีความรอบคอบ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด หมายถึงความระลึกชอบในอริยมรรค

4. สมาธิ หมายถึง ความตั้งใจมั่น สืบเนื่องมาจากสติ เป็นจิตที่มีความตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวมีสมาธิตลอดในการทำกิจทุกอย่างจนกว่าจะสำเร็จนี้หมายถึงสมาธิที่เป็นองค์ฌาน

5. ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ เป็นกำลังอุดหนุนใจให้รู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นี้หมายถึงอริยปัญญา

สรุป พลธรรมนี้ อินทรีย์ 5 ก็เรียก เพราะเป็นใหญ่ในกิจของตน ธรรม 5 ประการนี้ สามารถกำจัดธรรมที่เป็นข้าศึกได้ คือ

สัทธา	กำจัดอสัทธียา	คือ ความไม่เชื่อ วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัยได้
วิริยะ	กำจัดโกสัชชะ	คือ ความเกียจคร้านได้
สติ	กำจัดปมาทะ	คือ ความประมาทเลินเล่อได้
สมาธิ	กำจัดนิรณธรรม	คือ สิ่งที่เป็นเครื่องกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดีได้
ปัญญา	กำจัดอญาณะ	คือ ความไม่รู้ และโมหะ คือความหลงได้

6.8 ชันธ

ชันธ คือ กองสังขารร่างกายของมนุษย์ แบ่งเป็น 5 กอง

1. รูปชันธ กองรูป หมายถึง การรวมตัวของธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประชุมกันเป็นกาย รูปในที่นี้ หมายถึงเอารูปที่มีใจครอง เช่น มนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น

2. เวทนาชันธ กองเวทนา หมายถึง การรับรู้ความรู้สึกของอารมณ์ที่มากระทบ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดความรู้สึกเป็นสุข ชอบใจ ทุกข์ ไม่ชอบใจ หรือไม่สุข ไม่ทุกข์ เฉย ๆ

3. สัญญาชันธ กองสัญญา หมายถึง ความจำได้หมายรู้ เป็นความจำสิ่งที่รับรู้แล้วไว้ได้ เช่น รูปร่างคือรูป ก็จำได้ว่า นี่คือรูป เป็นต้น

4. สังขารชันธ กองสังขาร หมายถึง สิ่งที่ถูกปรุงแต่งเกิดขึ้นกับใจ แยกแยะสิ่งที่รู้และจำได้ จะดีหรือชั่วหรือเป็นกลาง ๆ เป็นจิตตสังขารและเป็นนามธรรม ต่างจากสังขารในไตรลักษณ์ ที่หมายเอาสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้น ทั้งที่เป็นอุปาทินนสังขาร และอุปาทินนสังขารที่เป็นรูปธรรม

5. วิญญาณชันธ กองวิญญาณ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดจากอายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เช่น มีรูปมากระทบตาก็รู้ว่าเป็นรูปอะไร เป็นต้น

สรุป ชันธ 5 นี้ โดยย่อเรียกว่า นามรูป นาม ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูป คงเป็นรูป

6.9 มิจฉาวณิชา อาชีพอต้องห้าม

มิจฉาวณิชา คือ การค้าขายที่ไม่ชอบธรรม 5 ประการ ได้แก่

1. ค้าขายเครื่องประหาร ได้แก่ ปืน หอก ดาบ ลูกกระเบิด เป็นต้น
2. ค้าขายมนุษย์ ได้แก่ การค้ามนุษย์เพื่อเป็นทาส หรือขายตัว เป็นต้น
3. ค้าขายสัตว์เป็นสำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ ปลา เป็นต้น
4. ค้าขายน้ำเมา ได้แก่ สุราเมรัย ไวน์ สิ่งเสพติดทุกชนิด
5. ค้าขายยาพิษ สำหรับฆ่ามนุษย์ และสัตว์ทั้งปวง

6.10 อุบาสกธรรม

คุณสมบัติของอุบาสก มี 5 ประการ

1. ประกอบด้วยศรัทธา คือ เชื่อในการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เชื่อในกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีจริง ทำชั่วได้ชั่วจริง
2. มีศีลบริสุทธิ์ คือ รักษาศีล 8 หรืออุโบสถศีลให้สะอาดบริสุทธิ์
3. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล ไม่เป็นคนหูเบาเชื่อง่าย
4. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา คือ ไม่ปฏิบัติกิจหรือพิธีกรรมต่าง ๆ อันไม่ใช่หลักพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา
5. บำเพ็ญบุญแต่ในพระพุทธศาสนา คือ แสวงหาหรือเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญในพระพุทธศาสนา เช่น ทำทาน รักษาศีล เป็นต้น

ผู้มีจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหว

เราเกิดมาเพื่อสร้างบารมี การสร้างบารมีเป็นงานที่แท้จริงของมวลมนุษยชาติ พระบรมโพธิสัตว์ในกาลก่อนท่านก็ทำอย่างนี้ คือสร้างบารมีไปจนกว่าบารมีจะเต็มเปี่ยม ได้บรรลุ

จุดหมายปลายทางของชีวิต ดังนั้นเราเกิดมาภพชาติหนึ่ง ก็เพื่อสั่งสมบุญบารมีเท่านั้น บุญที่เราได้ทำไว้ดีแล้ว จะเป็นเสบียงในการเดินทางไกลในสังสารวัฏ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดของชีวิต คือการทำให้หลุดพ้นจากกิเลสอาสวะไปสู่อายตนะนิพพาน ได้เข้าถึงบรมสุขอันเป็นนิรันดร์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องความศรัทธาไว้ว่า

“สทฺธิธ วิตุตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐจํ

ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของคนในโลกนี้

สทฺธา สาธุ ปตฺติภูจิตา

เมื่อศรัทธาแน่นแฟ้นแล้ว ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ

สทฺธาย ตรติ โหสมิ

บุคคลจะข้ามโอชะได้ ด้วยศรัทธา”

ความศรัทธาเป็นทางมาแห่งความดีทั้งหลาย ผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในสิ่งที่ควรบูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเลื่อมใสในพระรัตนตรัย จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีทรัพย์อันประเสริฐ ถ้าหากว่ามีศรัทธาตั้งมั่นไม่หวั่นไหว บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า เป็นผู้ไม่ขัดสน ปราศจากสิ่งใดจะสำเร็จประโยชน์ทุกเรื่อง จะเป็นผู้ที่เจริญอยู่ในกุศลธรรม และสามารถข้ามพ้นห้วงน้ำคือกิเลสอาสวะทั้งหลาย ไปสู่ฝั่งพระนิพพานได้

เมื่อครั้งสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ ทรงประกาศพระศาสนาอยู่นั้น ผู้มีบุญท่านหนึ่งอาศัยอยู่ในกรุงหงสาวดี ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา และเห็นพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งอุบาสกท่านหนึ่งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายที่มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยโดยไม่หวั่นไหว เมื่อได้เห็นดังนั้น ท่านเกิดความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง จึงตั้งความปรารถนาที่จะเป็นอุบาสกผู้เลิศอย่างนั้นบ้าง

ท่านจึงตั้งใจสั่งสมบุญบารมีอย่างเต็มที่ นับแต่ชาตินั้นเป็นต้นมา ด้วยบุญนั้นได้ส่งผลให้ท่านเวียนว่ายแต่ในสุคติภูมิ คือละจากโลกมนุษย์แล้วก็ไปบังเกิดในโลกสวรรค์ ได้เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ เมื่อจุติจากสวรรค์ก็ลงมาสร้างบารมีต่อในโลกมนุษย์ เว้นเวียนอยู่ในสองภูมิ

นี้เท่านั้น ตลอดระยะเวลาหนึ่งแสนกัป จนมาถึงสมัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ท่านได้มาเกิดในตระกูลของมหาเศรษฐี มีชื่อว่า ปุรพันธะ เป็นผู้มั่งใจดีงามชวนชวายเป็นการทำความดีอย่างเนื่องนิจ ในตอนแรก ๆ ท่านมีความเลื่อมใสในนักบวชนอกพระพุทธศาสนา และได้พิจารณาตนเป็นอุปัฏฐากของนักบวชเหล่านั้น

วันหนึ่ง พระบรมศาสดาทรงแผ่ข่ายพระญาณตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นว่าปุรพันธะมีบุญที่จะได้บรรลุธรรม พระองค์จึงเสด็จไปบิณฑบาตที่หน้าบ้าน เมื่อปุรพันธะแลเห็นพระพุทธองค์ก็คิดว่า พระสมณโคดมทรงอุปบัติในตระกูลกษัตริย์ และเป็นผู้ที่มหาชนรู้จักกันเป็นอย่างดี การที่เราจะไม่ไปกราบนมัสการพระพุทธองค์นั้น เป็นการไม่สมควร ท่านจึงเข้าไปกราบที่พระยุคลบาทของพระบรมศาสดาพร้อมทั้งรับบาตร แล้วอาราธนาพระองค์ให้เสด็จเข้าไปในเรือน

เมื่อพระบรมศาสดาประทับนั่งบนพุทธอาสน์แล้วปุรพันธะได้ถวายภัตตาหารแด่พระองค์ เมื่อเสร็จภัตติกแล้ว พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่พอเหมาะกับจริตอัธยาศัยของท่าน เมื่อจบพระธรรมเทศนา ปุรพันธะได้บรรลुโสดาปัตติผล เป็นพระโสดาบันบุคคล จากนั้นพระองค์จึงเสด็จกลับพระเชตวันมหาวิหาร

ช่วงสายของวันนั้นเอง พญามารคิดว่า ที่ผ่านมา ปุรพันธะอยู่ในอำนาจของเรา แต่ในวันนี้พระบรมศาสดาเสด็จไปในเรือนของเขา เขาจะได้บรรลุธรรมอันใดจากการฟังธรรมของพระพุทธองค์หรือเปล่าหนอ เราควรตรวจสอบดูว่า ปุรพันธะพ้นจากอำนาจของเราหรือยัง ว่าแล้วพญามารก็เนรมิตกายให้เหมือนกับพระบรมศาสดาที่ทรงจีวร และถือบาตร เสด็จดำเนินโดยอาภักปิริยาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วไปยืนอยู่ที่ใกล้ประตูบ้านของปุรพันธะ

ปุรพันธะเมื่อเห็นพระบรมศาสดาเสด็จกลับมาอีก จึงคิดว่า ธรรมดาการเสด็จไปอย่างไม่น่านอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่มี เหตุไรหนอพระองค์จึงเสด็จกลับมาอีก ท่านจึงรีบเข้าไปกราบพร้อมทั้งทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงทำภัตติกเสร็จแล้วเหตุใดจึงเสด็จกลับมาอีก พระเจ้าข้า” พญามารกล่าวว่า “ดูก่อนปุรพันธะ ตอนที่เราแสดงธรรมยังไม่ทันได้พิจารณา จึงแสดงธรรมแก่เธอขาดไปข้อหนึ่ง”

ปุรพันธะคิดว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องแปลกประหลาดอย่างยิ่ง ตามธรรมดาพระสัมมา-

¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, “ประวัติสุรพัญญูสาธก” พระสูตร และ อรรถกถา แปล อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต-ทุกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 3, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2542), เล่ม 33 หน้า 75.

พุทธเจ้าทั้งหลาย มีวาจาเป็นหนึ่ง ไม่ตรัสวาจาผิดพลาด จึงเกิดความเฉลียวใจขึ้นมา คิดใคร่ครวญว่า ธรรมดามารทั้งหลาย เป็นข้าศึกของพระพุทธองค์ สงสัยบุคคลผู้นี้ ต้องเป็นมารแน่นอน จึงถามกลับไปว่า “ท่านเป็นมารหรือ” ถ้อยคำที่อริยสาวกกล่าวนั้น เป็นเสมือนหนึ่งขวานอันคมกริบที่ฟาดฟันพญามาร พญามารตอบว่า “ใช่แล้ว เราคือพญามาร เรามาที่นี่เพื่อทำศรัทธาของท่านให้หวั่นไหว”

ปุรพันธะชี้หน้าพญามารด้วยใจที่ไม่หวาดหวั่น พร้อมกับกล่าวว่า “เจ้ามารร้าย ผู้มีใจอำมหิต อย่าว่าแต่เจ้าผู้เดียวเลย แม้พวกมารเช่นเจ้าตั้งร้อย ตั้งพัน ก็ไม่อาจทำศรัทธาของเราให้หวั่นไหวได้ เจ้าจงไปให้พันประตูเรือนของเราเดี๋ยวนี้” ท่านขับไล่พญามารออกไปด้วยความกล้าหาญ เมื่อมารฟังคำของอริยสาวกแล้ว ก็ถอยห่างออกไปเรื่อย ๆ ไม่อาจพูดจาโต้ตอบ ในที่สุดก็อันตรธานหายไปในที่นั่นเอง

ครั้นถึงเวลาเย็น ท่านไปเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา แล้วกราบทูลเรื่องราวที่ได้เจอกับพญามาร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสดับเรื่องราวทั้งหมดด้วยความปลื้มปิติ ทรงสรรเสริญชื่นชมอนุโมทนา และได้สถาปนาท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศกว่าเหล่าอุบาสกผู้เลื่อมใสในพระรัตนตรัยไม่หวั่นไหว

ดังนั้น ชาวพุทธที่แท้จริง ต้องเป็นผู้ไม่หวั่นไหวดังเช่นท่านปุรพันธะ ที่มีศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ซึ่งข้อนี้เป็นคุณสมบัติประการแรกของสาวกชนในพระพุทธศาสนา คือจะต้องไม่คลอนแคลนในคำสอนของพระบรมศาสดา รู้จักใช้สติและปัญญา พิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจในทุกสิ่งที่ทำ เพราะถ้าหากไม่ใคร่ครวญให้ดีอาจก่อให้เกิดความเสียหายตามมาในภายหลังได้

การเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์ตามพระพุทธประสงค์นั้น นอกจากจะเป็นผู้มีความศรัทธามั่นในพระรัตนตรัย จนได้เข้าถึงพระรัตนตรัยแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้มีศีล มีความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ เพราะศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมหอมฟุ้งไปทั่วสารทิศ ผู้นั้นไกลพระรัตนตรัยที่แท้จริงจะต้องมีจิตใจหนักแน่นมั่นคงในการสร้างชาติดี ไม่ใช่เป็นผู้ถือมงคตื้นเขิน เมื่อมีเรื่องราวเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ทั้งดีหรือไม่ดีก็ตาม ต้องทำใจให้เป็นกลาง ไม่มีอคติ ไม่มีนินทาในร้าย หรือหวั่นไหวไปตามกระแสโลก ถ้าเราไม่หวั่นไหวตามกระแสโลกนี้ ก็จะเป็นไปตามใจของเรา

บรรณานุกรม

- พระปิฎกจุฬารักษ์. **มิลินทปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร. 2549.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎก เล่ม 4 มหาวรรค ภาค 1 และ อรรถกถา** (เล่มที่ 6). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 2** (เล่มที่ 12). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2541.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เล่มที่ 1 ภาคที่ 2** (เล่มที่ 18). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2542.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่มที่ 2 ภาคที่ 1** (เล่มที่ 20). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. **พระสูตร พระสูตร และ อรรถกถา แปล มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่มที่ 3 ภาคที่ 1** (เล่มที่ 22). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 1** (เล่มที่ 24). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ 1 ภาคที่ 2** (เล่มที่ 25). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่มที่ 5 ภาคที่ 2** (เล่มที่ 31). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2544.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ทุกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 2** (เล่มที่ 33). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2542.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล อังคุตตรนิกาย ปัญจก - จักกนิบาต เล่มที่ 3** (เล่มที่ 36). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. **พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 2** (เล่มที่ 41). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.

- _____. พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3 (เล่มที่ 42). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก เล่มที่ 1 ภาคที่ 5 และ อรรถกถา (เล่มที่ 46). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 1 (เล่มที่ 55). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2542.
- _____. พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย เอกนิบาตชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 2 (เล่มที่ 56). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 4 (เล่มที่ 58). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 7 (เล่มที่ 61). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 1 (เล่มที่ 62). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.
- _____. พระสูตร และ อรรถกถา แปล ขุททกนิกาย อปทาน เล่มที่ 8 ภาคที่ 2 ตอนที่ 2 (เล่มที่ 71). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 2543.